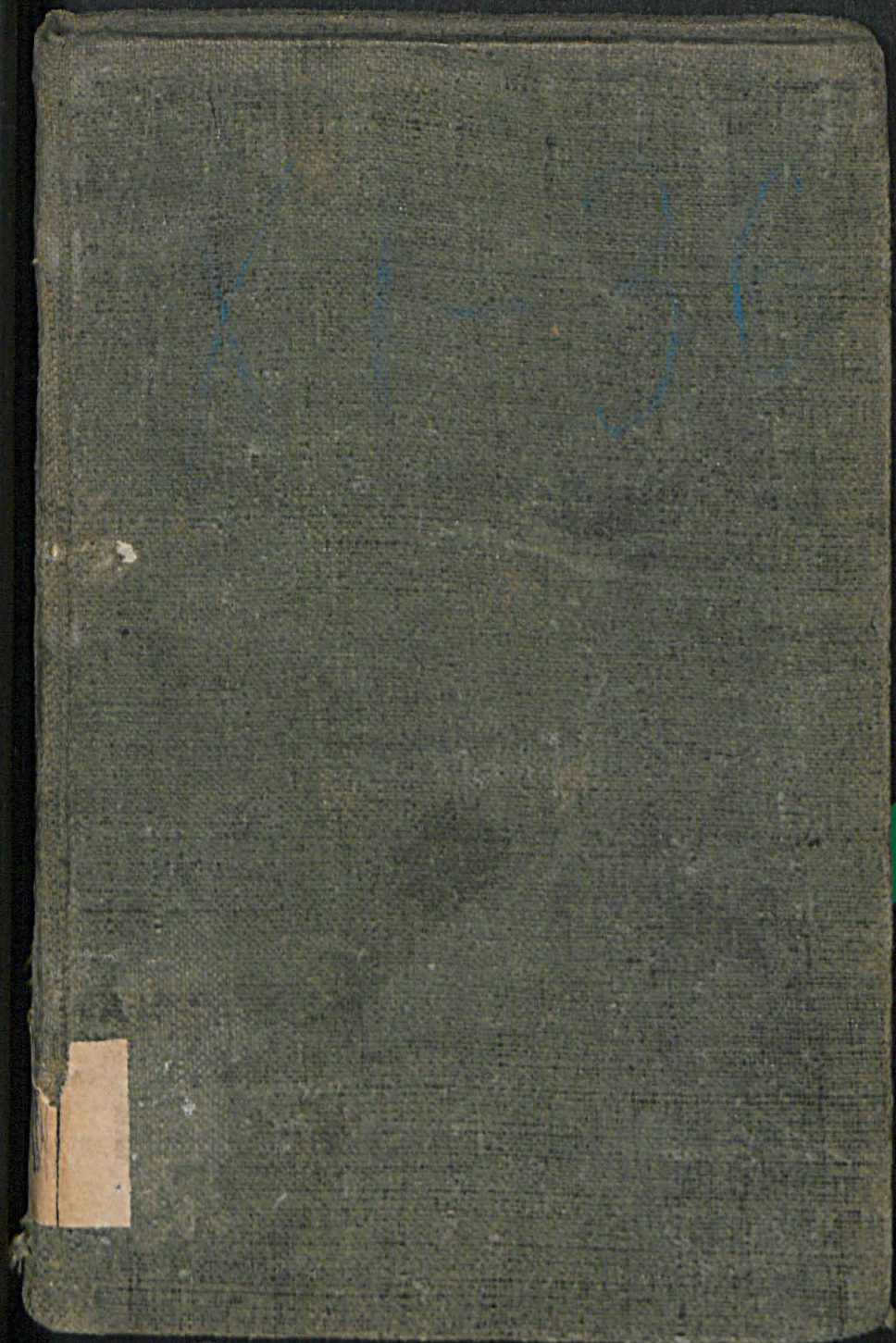

ZADANIA

DO

TŁUMACZENIA Z POLSKIEGO NA ŁACIŃSKIE

PRZEZ

J. K. TROJAŃSKIEGO.

Red ink:
Znak 181
M. inv. 2589

Red ink:
Znak 204 II
M. inv. 204 II

Część druga

zawierająca ćwiczenia ciągłej treści.

W POZNANIU I BYDGOSZCZY.

Nakładem E. S. Mittlerera.

1828.

Handwritten:
z Biblioteki Uniwersyteckiej
w Poznaniu 1830.

Dział

181

Znak

M inw.

2563

PRZEDMOWA.

W czasie, gdzie gruntowne wykształcenie umysłu stało się powszechną i konieczną potrzebą wszystkich stanów, rozprawiać o pożyteczności łacińskiego języka, będącego głównym nieia-ko kluczem do nabycia męskiej oświaty, byłoby to dowodzić rzeczy, o której w wieku naszym ktoby śmiał powątpiewać, niezawodnie grubą niewiedomości podeyrzenie na siebieby ściągnął. Temu raczemy słuszenie się dziwić można, iż przy takich ze stron rządu pomocach, przy takiej usilności nauczycieli, rzadko który z uczących się do tego stopnia umiejętności doysdz potrafi, iżby, nie mówię płynnie po łacinie tłumaczyć się (co więcej przyrodzenia darem, niż nauki skutkiem być zwykło), ale przynajmniej gładko i bez błędu napisać był w stanie. Nad czem ia- im się więcej zastanawiałem; tém bardziey prze- konywałem się, iż najsłusniejsze jest zdanie tych, co tę niedogodność przypisują fałszywemu uczeniu metodzie, która od dosyć dawnego w szkołach utrzymuje się czasu; a ta jest, iż uczniom dla wprawy iak naywięcej każemy pi- sać, zamiast, iż naykrótszą i naypewniejszą dro- gą doyscia do zamierzonego celu jest, jeżeli nie- nic, to przynajmniej iak naymniej pisać. Któ- ry to przedmiot ponieważ zostaje w ściślejsz sty- czności z niniejszym dziełkiem, które pod sąd znawców oddaie, rozumiem więc, iż mi na wstę-

W POZNANIU.

Głoskami Wilhelma Deckera i Spółki.

nie wolno będzie myśl tę obszerniey rozebrać; zwłaszcza iż większa lub mnieysza pożyteczność tego pisma zależy od wyrozumienia celu, na który ie przeznaczam.

Jeżeli nie zbywa na przykładach, że ci, którzy za grutownych znawców ięzyka oyczystego uchodzą, przez częste tłumaczenie z obcych nieznacznie sobie styl psują, wprowadzając do niego przeięte poniewolnie sposoby mówienia obce, z tokiem oyczystéy mowy niezgodne: nie może być ani na chwilę wątpliwą rzeczą, że tłumaczac na ięzyk obcy, w którym się dopiero ćwiczymy, z oyczystego, którego własności i że tak powiem czucie samo iest nam wrodzone, przy największy nawet ostrożności przenosić musimy do niego tok macierzyńskiéy mowy, a to tém więcéy, im bardziéy dalecy iesteśmy od gruntownego zgłębienia natury i ducha mowy, który się uczymy. To każenie obcego ięzyka zmniejsza się zazwyczaj w miarę postępów, iakie czynimy w gruntowném poznawaniu onego, zniknąc zaś zupełnie wtenczasby tylko mogło, gdybyśmy wszystkie iego własności tak sobie przyswoić byli w stanie, iżby się obcy ięzyk stał dla nas nieiako macierzyńskim; czego bez uszczerbku oyczystéy mowy nikt dokazać nie potrafi. *) Z tąd iuż oczywisty wypada wniosek, że na obcą mowę dokładnie i bezbłędnie (nie iest tu mowa o dokładności pod gramatycznym względem, lecz co do właściwego ięzykowi ducha) ten tylko przekładać zdoła, dla którego ta mowa stała się oyczystą, a właściwa macierzyńska nią być przestała.

*) Zob. umieszczoną w „Mówce Poznańskiey“ z roku 1821. Num. 6. i 7. wyborną rozprawę Rektora Bernhardi.

To jeżeli w ogólności o wszystkich obcych ięzykach powiedzieć można, szczególniéy iednak da się zastosować do starożytnych, a mianowicie do łacińskiego, którym z zupełną dokładnością nikt prawie mówić nie umie, a pisać bardzo ograniczona uczonych liczba; którego przeto iedynie z pism starożytnych i tych, co im dokładnością się równają, poznawać i uczyć się musimy. Tego ięzyka nauka im dłuższego czasu, im większéy usilności wymaga, tém bardziéy zależy na tém, aby w uczeniu się go, ile być może, skróconą i łatwą postępować drogą; którą że nie iest ta, co się iéy zazwyczaj trzymamy, w krótkości będę się starał okazać.

Wieloletnie doświadczenie przekonało mnie dostatecznie, a pewnie i innym na tém doświadczeniu nie zbywa, iż poprawianie chociażby najpilniejsze uczniom, i wykazywanie błędów popełnionych w robotach piśmiennych, nie przynosi tych korzyści, iakie sobie przez nie zamierzamy, chcąc sprawić, aby błędzacy wystrzegał się na przyszłość wyrażen, które błędami być poznał, a w mieysce ich używał słów i mówienia sposobów, które mu za dobre podano; a to tak dalece, iż te same omyłki, iakoby iaka wkorzeniona choroba, po razy kilku poprawiane znowu do poprawy przychodzą. Gdyby się to tylko wydarzało niezdatnym, leniwym i nieuważnym uczniom, nie byłoby godném uwagi; alem spostrzegał, że od téy powszechnéy zarazy bynajmniéy wolni nie byli i ci, którym nie zbywało wcale na wszelkich dobrego ucznia zaletach. Czego widocznie przyczyna z saméy natury rzeczy wypływa. Czém się nasz umysł dłużey zaprzętał, do czego większey przykładał usilności, to też w nim silniéy tkwić zwykło, aniżeli te

wrażenia, które z mniejszym mozolem i prawie bez dołożenia się naszego odbieramy. Ztąd uczeń pilny i staranny wypracowawszy mozolnie zadanie swoje, dłużey w pamięci mimowolnie zachowywać musi z pracą nabyte błędy, niżeli poprawki nauczyciela, które mu z łatwością przyszły; tak iż nieraz długo i często nauczycielowi walczyć przychodzi z wkorzenioną chorobą, nim ją przymusi ustąpić lekarstwu; chociaż i tak pewnym być nigdy nie może, że ją wyrugował na zawsze. Wypada ztąd oczywiście, iż zadając uczniom do tłumaczenia roboty, nad któremi by sami, każdy według swojej zdolności i nabytego usposobienia, pracowali zosobna, czynimy właśnie to, czego nam się najmędrszy w téj mierze mistrz starożytny naybardziéj wystrzegać każe^{*)}, t. i. przymuszamy uczniów do uczenia się tego, czego ich potem z wielką pracą oduczać musimy, chociaż na innéj drodze nie z mniejszą wprowadzie pracą, ale z większą łatwością do bréy mowy od razu nauczyć ich możemy.

Jeżeli roboty, których przedmiotem są tłumaczenia piśmienne, tak szkodliwy wpływ mają na postępy w łacinie, tedy wypracowania, które uczniowie nieraz nawet klas niższych z głowy na podaną lub dowolnie obraną treść robić są przymuszeni, prawdziwie zabijającemi nazwać można. Już wyżéy mowa była o tém, do iakiego stopnia zgłębić powinien ducha ięzyka obcego ten, który w nim miernie przynajmniéj napisać co zechce. Jakżeż żądać od ucznia, który obarczony natłokiem różnych równie ważnych przedmiotów, pomiędzy które pilność swoją podzielać musi, zaledwo miał sposobność obeznac się z prawidłami mowy,

^{*)} Kwintylián w ks. I. §. 1. (ed. Spalding. Lips. 1798 str. 20.)

a z pisarzy wzorowych, których pilne i długie badanie samo tylko obeznac może z własnościami i duchem ięzyka, niektórych tylko w części poznał, o drugich się otarł zdaleka, a o reszcie ledwo z imienia posłyszał, iak żądać, mówię, od niego, aby z tak słabą pomocą tego dokazać potrafił, coby nauczycielowi samemu (któremu wszakże na tych pomocach zbywać nie powinno) nie bez znaczney pracy uskutecznić przyszło? Jakiż tedy skutek tych prac i zabiegów? Oto uczeń daleki ieszcze od tego, aby chcąc pisać po łacinie myśli swoje potrafił przybrać w łacińską formę, to, co ma w łacińskim ięzyku ułożyć, wprzód sobie gotuje po polsku, i tę polszczyznę dopiero w łacińskie wyrazy przestraia, albo, co na iedno wychodzi, łacińską mową kształt polskich myśli i zwrotów oddaie. — O tém zaiste każdy uczący z własnego mógl się przekonać i zapewne przekonał doświadczenia, a moja zasługa na tém się tylko ogranicza, iżem na tę niedogodność zwrócił uwagę i pomyślał o sposobie iéy zaradzenia. Przecież gdyby iaki zadawnionych zwyczajów miłośnik przez odrazę do nowości pogardy godnym być uważał to rozumowanie człowieka zbyt mało posiadającego powagi, aby do słów iego tak wielką przywiązywać wartość, — zwłaszcza, iż temu zdaniu sprzeciwia się nietylko odwieczne przysłowie, które uczy: *qui nunquam male nunquam bene*, ale i poważny starożytnością Calumella^{*)}, którego słowa są: *usus et experientia in artibus dominatur, nec ulla est disciplina, in qua non peccando discatur*; — ten niechay zechce przeczytać te kilka wyrazów, które w swojej Minerwie iako

^{*)} W ks. I. R. 1.

odpowiedź na podobny zarzut umieścić nie mnięć poważny i poważany Sanctius *). Ja zaś pragnąc to przykładem wyjaśnić, com z własnego przekonania podał, za rzecz najlepszą uważałem, umieścić w zadaniach moich do tłumaczenia wyiątek iaki z oryginalnego polskiego pisarza. Pięć Rozdziałów z pierwszój księgi historyi Krasieckiego nayzdatniejszemi zdawały mi się do tego: wszakże, ieżeli pomimo tak widocznego podobieństwa polszczyzny z łaciną, rzecz tak łatwym i prostym napisana stylem, tak odmienną musi w łacinie od polskięj przybrać postać, iak się to z przerobionych podług łaciny wyrażeń i uwag umieszczonych w przypiskach pokazuje; łatwo ztąd każdy wniesie, iż tłumaczenie dla wprawy trudniejszych zadań (np. Rozpraw w Roznikach Towarz. Prz. Nauk umieszczonych), wymagałoby poprzedniczego ich przebrania w strój polskięj mowie zupełnie obcy, któryby dziwnieć się daleko wydawać musiał, niż niejedno zdanie w wspomnionych notach do Krasieckiego historyi podane.

Sposób tedy, który podług mego zdania prowadzi do celu drogą naykrótszą, bo prostą i łatwą, bez wodzenia wprzód po krętych i błędnych bezdrożach, iest ten: naprzód, aby tłumaczyć na łacińskie takie tylko zadania, któreby wyborną łaciną oryginalnie ułożone, na polskie do tego właśnie użytku przełożone były, i do łaciny tyle zaśtósowane, ile to bez skażenia mowy oyczystej uczynić się da, a przytém opatrzone uwagami, któreby dostarczając stósownych zawsze i dobranych wyrażeń, przewodniczyły razem tłumaczacemu, i ani na chwilę z dobrej nie

dały mu zboczyć drogi; powtóre, aby ich przy pilném i uważném czytaniu wzorowych pisarzy przyzwyczaić do zachowywania w pamięci tych wyrażeń i sposobów mówienia, które się w nich znajdują, i ćwiczyć ich w używaniu takowych. Lepiej niż nayobszerniejsze rozwijanie téj myśli wyjaśni rzecz samo niniejsze pismo podług tych zasad ułożone, o którego użyciu nim mówić zaczę, wprzód o wyborze treści nieco nadmienić muszę.

Zadania te są przeznaczone dla uczniów trzech klas wyższych, którzy tłumaczeniem zadań pierwszój Części (co koniecznie poprzedzić powinno używanie téj książki) już się dostatecznie ugruntowali w użyciu prawideł Gramatyki. Na wstępie położyłem dla pierwiastkowój wprawy kilka łatwych zadań, przetłumaczonych z Dörringa przez nieodżałowanego przyjaciela mego ś. p. Doktora Jacynę, dla umieszczenia ich na końcu pierwszego wydania moiej Gramatyki łacińskięj. Z tegoż samego dzieła ułożonego podług klasycznych wzorów wziąłem zadania umieszczone w pierwszym Oddziale od numeru XXV. aż do końca. Nayobfitsze żniwo znalazłem w dziełach Mureta, którego wyborny styl i czystość ięzyka w niczém nie ustępuje cynceronowym pismom.

Zadanie XXVI. Oddziału drugiego i ostatnie Oddziału trzeciego, wykazują podaną wyżej myśl o drugim rodzaju ćwiczeń, zasadzonych na czytaniu autorów łacińskich. Za treść pierwszego wziąłem opisany w Liwiuszu (w ks. VI. R. 11. — 20.) spiszek kapitołińskiego Manliusza, do którego łacińskie wyrażenia wziąłem z Cezara opisu wojny galickiej ks. I. R. 1—20., iak to wykazują umieszczone u spodu noty; drugiego treścią iest list pocieszający złożony z formuł czerpa-

*) Fr. Sanctii Minerva. — Amstelod. 1754 na str. 856.

nych z Cycerona Rozprawy o Starości; w który to sposób życzyłbym aby nauczyciele z każdego pisma, które z uczniami tłumaczą, układali zadania, wprawniejszym zaś samym je podług podanych wzorów układać kazali. Takowa praca gdyby im się z początku wcale nie miała udać, nie będzie iednak bez korzyści; bo przymuszając ich do pilnego badania i uważnego przeglądania znaiomych już rzeczy, z bogaci przynajmniej pamięć znaczną ilością dokładnych wyrażen.

Zadania niniejsze jeżeli godnie mają odpowiedzieć przeznaczeniu swemu, w ten sposób użyte być powinny. Nayprzód każdy uczeń nauczy się na pamięć dokładnie wszystkich sposobów mówienia i wyrażen do tłumaczenia potrzebnych, które (wyjawszy takie co je z łatwością w Słowniku każdy znaleźć potrafi i w ich stosowném użyciu uchybić nie może) umieściłem tak iak w pierwszój Części nie u spodu każdej karty, ale dopiero na końcu zadania, aby się na to spuszczać nie można, że się je przy tłumaczeniu w szkole mieć będzie pod okiem; dalej przeczyta sobie z Gramatyki przytoczone lub umieszczone w nocie prawidła, ażeby nie miał najmniejszój przeszkody, kiedy do tłumaczenia przystąpi; tłumaczenie zaś odbywać się będzie w przytomności nauczyciela, aby uczniowie ehący czy to przez nieuwagę czy to przez nieostrożność zboczyć z dobrej drogi, zaraz, nim jeszcze błąd szkodliwym być zacznie, przestrzeżeni być mogli. *) To tłumaczenie powtarzać się powin-

no dopóty, postępując kolejno od pojętniejszych i uważniejszych do mnięj zdatnych i mnięj skwapliwych uczniów, póki każdy z nich nie będzie wstanie bez czytania polszczyzny z samego na nią patrzenia tak płynnie i dokładnie przekładać, iak gdyby pismo łacińskie czytał; a to nietylko w obecnym czasie, lecz kiedykolwiek nauczycielowi zdawać się będzie powołać go do tego. Przyczem szczególnież tego przestrzegać należy, aby żaden z uczniów ani w szkole ani w domu do tych robót pióra nie używał, ale zawsze o tém myślał, że, czego się na téj drodze raz nauczył, tego nigdy z pamięci wypuścić nie powinien. Do czego o ile częste powtarzanie rzeczy w różnym czasie tłumaczonych jest pomocnem, o tyle pisanie szkodliwem; bo uczeń spuszczaiąc się na pismo mnięj jest dbałym o pamiętanie, i im więcéj ma na papierze, tem mnięj zazwyczaj stara się mieć w głowie.

Wypadałoby z kolei pomówić nieco o trzecim ćwiczeń rodzaju, który się zasadza na powtarzaniu z pamięci czytanych rzeczy; lecz gdy ten przedmiot mnięj ma z niniejszém piśmie styczności, zostawię go więc do innéj pory; a kończąc tę nad moje spodziewanie długą przedmowę, upraszam łaskawych znawców, aby w sądzie o téj pracy chcieli sobie postąpić podług pewnéj perskiéj ustawy, którą umieściłem na czele pierwszego Oddziału.

W Poznaniu dnia 15. Maia 1828.

*) Kwintil. (I. 1. 11. str. 25): Paedagogus certe sit assiduus, qui, si qua erunt dicta vitiose, corrigat protinus, nec insidere sinat.

Następujące omyłki proszę poprawić:

- Na karcie 33 XVII. w napisie *ułochatém* czytaj *włochatém*
 — 53 w przypisku 8 *enimo* — *animo*
 — 83 uspodu w przyp. 8 *diversorum* — *diversarum*
 — 78 u góry w przyp. 14 *soler* — *solet*

Do omyłek pierwszej Części dodadź proszę:

- Na karcie 34 w przypisku / za Imperf. czyt. Praes.
 — 97 dodadź dwa przypiski t. i. *i) amans iustitiae* *k) putari*
 — 108 w przyp. *ii supplicari* czyt. *supplicare*.

SPIS RZECZY.

Strona.

Łatwe zadania dla początkujących.

I. 1.	1
O rozmaitych nazwiskach Italii	1
II. 2.	2
O podziale dawnéj Italii	2
III. 3.	2
O najdawniejszych mieszkańcach Italii	2
IV. 4.	3
O Eneasau i mieście Albalonga	3
V. 5.	4
O okresach historii rzymskiej	4
VI. 6 — 11.	5
O mieście Rzymie	5
VII. 12.	11
O Romulu i Remusie	11
VIII. 13.	13
Wzięcie rzymskiego zamku przez Sabinów	13

Oddział pierwszy.

I. 1 — 2.	17
O pewnéj bardzo ludzkiej ustawie u Persów	17
II. — XIV. 3 — 20.	18
Listy Nauczyciela do Ucznia	18
XV. 21.	32
Emulacya między młodzieńcami	32
XVI. 22.	33
Okrucieństwo Deiotara	33
XVII. 23.	33
O ludziach z włochatém sercem	33
XVIII. 24.	34
I uczeni nie gardzą sławą	34
XIX. 25.	36
Ile mierność przykłada się do zdrowia	36
XX. 26.	37
Wartość czasu	37
XXI. 27.	38
Miedź Koryncka	38
XXII. 28 — 29.	39
O przysłowiu: gdzie dobrze tam oyczyzna	39
XXIII. 30 — 31.	40
Podobieństwo poetów i pszczół	40
XXIV. 32 — 35.	41
Filoxenus dowcipny i obżarty poeta	41
XXV. 36 — 38.	45
M. J. Brutus	45
XXVI. 39 — 40.	47
T. M. Torquatus	47

	Strona.
XXVII. 41.	
M. Furius Camillus	48
XXVIII. 42 — 44.	
C. Luscinius Fabricius	49
XXIX. 45 — 46.	
P. Corn. Scipio Africanus	52
Oddział drugi.	
I. — XXV. 1 — 25.	
Historia przez Krasickiego (księga I. § 1. — 5)	54
XXVI. 26 — 30.	
O Manliusz Kapitoński	86
XXVII. 31 — 32.	
List Mureta do Kuiciusza	91
XVIII. 33 — 35.	
List Korn. Waleryusza do Mureta	93
XXIX. 36.	
List Biskupa Lubieńskiego do K. Sarbiewskiego	96
XXX. 37.	
Odpis Sarbiewskiego	97
XXXI. 38 — 39.	
Krótki rys historii języka łacińskiego	99

Oddział trzeci.

I. 1 — 3.	
Nadzwyczajna pamięć pewnego Korsykanina	102
II. 4 — 6.	
O pewnym Włochu teraz żyjącym, który wiele posiada języków	106
III. 7 — 9.	
Muret najuczeńszy mąż piętnastego wieku do Polski we- zwany	109
IV. 10.	
List Jana Zamoyskiego Podkancl. Koron. do M. A. Mu- reta	113
V. 11 — 15.	
List Mureta do Pawła Sakrata wykładający rzecz o jego wezwanie do Polski	114
VI. 16.	
List Mureta do Króla Stefana Batorego	120
VII. 17.	
List Mureta do Jana Zamoyskiego	121
VIII. 18 — 19.	
List Mureta do Pawła Sakrata cieszący go po śmierci brata	122
IX. 20 — 25.	
List pocieszający przyjaciela, któremu umarł ojciec już w wieku podeszłym	124

Łatwe zadania dla początkujących.

I.

1. O rozmaitych nazwiskach Italii.

Italia w dawnych czasach różne miała ¹⁾ nazwiska. Nazywała się Auzonią, Enotryą, ²⁾ Hesperią i Saturnią. Nazwiska te powstały z ³⁾ różnych przyczyn. Nazywała się Auzonią od Auzonów, jednego z najdawniejszych narodów Italii; Enotryą od Enotrów, którzy z Grecji do Włoch przybyli i Auzonów wygnali; Hesperią dla tego, że ⁴⁾ względem Grecji na zachód leżała; wreszcie zwała się Saturnią, ponieważ tam Saturn miał ⁵⁾ panować. Kraj ten dostał nazwisko Italii albo od jednego ⁶⁾ z dawnych Królów Sykulskich, Itala, albo od wybornych krów, ⁷⁾ które się tam znajdowały. Z tém wszystkiém ⁸⁾ zda się, iż te imiona początek swój wzięły ⁹⁾ nie od mieszkańców tego kraju, lecz od Greków albo późniejszych poetów. Ani podobna wierzyć, ¹⁰⁾ aby które ¹¹⁾ z tych nazwisk na cały się kraj rozciągało, ¹²⁾ który my Italią nazywamy.

¹⁾ habere lub esse. Zob. Gr. §. 131 karta 112 ²⁾ Oenotria
³⁾ de, które położyć między Przysiotnikami i Rzeczownikami
⁴⁾ dla tego że (propterea quod) Grekom leżała (situs, a, um
sum) na zachód (occidens — po grecku εσπερα; stąd He-
speria) ⁵⁾ t. i. mówią, że S. panował (Nominat. cum Infin.
zob. Część I. XXV; strona 91) ⁶⁾ quidam ⁷⁾ eximia
vacca; po grecku krowy ιταλοι ⁸⁾ interea ⁹⁾ originem
trahere ¹⁰⁾ neque credibile est; następuje Accusat. cum
Infin. ¹¹⁾ ullus, a, um ¹²⁾ totam regionem complecti

II.

2. O podziale ¹⁾ dawnéj Italii.

Dawna Italia dzieliła ²⁾ się na trzy części, na wyższą, średnią i niższą. ³⁾ Wyższa Italia mieściła się ⁴⁾ między Alpami i rzekami Rubikonem i Makrą. ⁵⁾ Średnia zaczynała się ⁶⁾ od Rubikonu i Makry a rozciągała się ⁷⁾ do rzeki Liris i Sagrus. ⁸⁾ Niższa od Liris i Sagrus aż do cieśniny Sycylijskiej. ⁹⁾ Wyższa Italia także się nazywała Gallią z téj strony Alp ¹⁰⁾ albo Galliā togata. Albowiem mieszkańcy tego kraju nazywali się Gallowie, i byli przymuszeni rzymską togę ¹¹⁾ nosić, ¹²⁾ gdy od Rzymian zwyciężeni zostali. Średnia nazywała się także właściwą ¹³⁾ Italią. W téj części leżał ¹⁴⁾ Rzym. Niższa zwana także była wielką Grecyą; od czasów bowiem wojny Trojańskiej bardzo tu wiele ¹⁵⁾ Greków osiadło. ¹⁶⁾ Podział ten pozostał ¹⁷⁾ aż do czasów Cesarza Augusta, który Italią kazał ¹⁸⁾ podzielić na jedenaście części zwanych regiones.

¹⁾ za divisio, *tepięty*: quomodo divisa fuerit antiqua Italia ²⁾ passiv. od dividere in z 4 przyp. ³⁾ superior — media — inferior ⁴⁾ contineri aliqua re ⁵⁾ Alpes, Alpium — Rubico, ōnis (teraz Luso) — Macra, ae (teraz się zowie Magra) ⁶⁾ initium capere ⁷⁾ porrigi, patere, pertinere ⁸⁾ Liris, is (teraz Gariglione) — Sagrus, i ⁹⁾ fretum siculum albo sici-liense ¹⁰⁾ Galliā cisalpina ¹¹⁾ toga. Tak nazywali Rzymianie długą wełnianą zwierzęcą suknię bez rękawów, którą się owili i jak płaszczem ¹²⁾ gestare ¹³⁾ proprius, a, um ¹⁴⁾ esse lub situs, a, um sum ¹⁵⁾ permulti. zob. Cz. I. XVI, 1, b; karta 14 ¹⁶⁾ considere; sedem eligere; domicilium collocare ¹⁷⁾ permanere ¹⁸⁾ o jubeo zob. Gr. §. 211, 9; karta 187.

III.

3. O najdawniejszych mieszkańcach Italii.

Najdawniejsi mieszkańcy Italii mieli ¹⁾ być Umbrowie, Sykulowie i Auzonowie. ²⁾ Jednakże historia o nich ³⁾ bardzo jest ciemna i wątpliwa. W wyższej Italii mieli Umbrowie mieć mieszkanie, ⁴⁾ Sykulowie w średniej, a w niższej Auzonowie. Powoli ⁵⁾ przybywali ⁶⁾ do tych dawnych mieszkańców

różni osadnicy ⁷⁾ z Grecyi i Azji mniejszej, iako to: Pelazgowie pod przewodnictwem ⁸⁾ Enotryusza i Pelagucyusza. Przybył i Ewander ⁹⁾ z Helenami i Pelagami. Ten dsiał w Lacyum ¹⁰⁾ w okolicy ¹¹⁾ gdzie późniejszy Rzym był założony. ¹²⁾ On także ¹³⁾ miał do Italii przynieść znanie liter. ¹⁴⁾ Po zburzeniu ¹⁵⁾ Troi przyszedł z mniejszej Azji Antenor i Eneas; z tych znakomitszy ¹⁶⁾ jest Eneas, od którego Rzymianie swój ród wyprowadzają. ¹⁷⁾

¹⁾ t. i. mówią że byli — mówią że mieli — mówią, że przyniosł — dicunt, tradunt, ferunt z Accus. cum. Infinit.; albo Nomin. c. Inf. podług Cz. I. XXV. str. 91. ²⁾ Umbri, Siculi, orum; Ausones, um ³⁾ Genit. ⁴⁾ habitare, incolere in aliquo loco; incolere, tenere locum ⁵⁾ sensim sensimque ⁶⁾ venire; accedere ⁷⁾ colonus, i ⁸⁾ albo przez duż, które się położy w przypadku 6 wraz z imionami Enotrius i Pecucius (Ablat. absol.); albo tak: których wodzami byli E. i P. ⁹⁾ Evander albo Evandrus, i — Hellēnes, um — Pelasgi, orum ¹⁰⁾ Latium ¹¹⁾ regio ¹²⁾ condere; aedificare ¹³⁾ on także, idem ¹⁴⁾ adferre — cognitio, notitia — litera ¹⁵⁾ evertere. Ablat. absol. ¹⁶⁾ nobilis, clarus. ¹⁷⁾ ducere genus.

III.

4. O Eneaszu i mieście Albalonga.

Eneas był książę Trojański. ¹⁾ Błąkał ²⁾ się długo, ³⁾ gdy Troję Grecy zburzyli. Podróż ⁴⁾ jego opisał ⁵⁾ Wiergiliusz poeta Rzymski wierszem bohater-skim. ⁶⁾ Poema to nazywa się Eneidą. ⁷⁾ Wreszcie ⁸⁾ przybył ⁹⁾ Eneas do Italii, osiadł w Lacyum i zaślubił sobie ¹⁰⁾ Laviniją, córkę króla Latyna. Ztąd poszło, ¹¹⁾ iż Trojanie i Latynowie w jeden naród połączyli się. ¹²⁾ Askaniusz syn Eneasza wybudował w Lacyum miasto Albalonga. Wiele tu królów, aż do Prokasa panowało, ¹³⁾ i twierdzą, ¹⁴⁾ że Alba longa na ¹⁵⁾ czterysta lat przed Rzymem ¹⁶⁾ założoną była. Ostatni król Alby, o którym wiemy, ¹⁷⁾ był Numitor, dziad ¹⁸⁾ Romulusa i Remusa. Pod panowaniem ¹⁹⁾ Numitora, Romulus i Remus z pomocą ²⁰⁾ mieszkańców Alby założyli Rzym; który przeto ²¹⁾ był osadą ²²⁾ Albańską. Jednak w późniejszym czasie, ²³⁾ Alba longa przez ²⁴⁾

Tullusa Hostyliusza trzeciego Rzymskiego króla zburzona została.

¹⁾ regis Troianorum filius ²⁾ circumvāgari. ³⁾ dīa ⁴⁾ error, oris. ⁵⁾ exponere, describere ⁶⁾ carmen epicum, heroicum. ⁷⁾ Aenēis, idis ⁸⁾ tandem ⁹⁾ appellere; właściwie przyżegłować, gdyż Eneas na okręcie do Włoch przybył. ¹⁰⁾ ducere aliquam uxorem albo in matrimonium ¹¹⁾ hinc factum est, ut ¹²⁾ in unum populum coalescere ¹³⁾ regnare ¹⁴⁾ contendere nastąpi Accus. c. In fin. Gr. §. 127 ¹⁵⁾ circiter ¹⁶⁾ §. 182 Uwaga 3 ¹⁷⁾ novisse aliquem ¹⁸⁾ avus ¹⁹⁾ regnum; po łacinie lepij przez rex (§. 204) lub Słowo ragnare. Ablat. absol. ²⁰⁾ auxilium. Będzie zaś: wsparci (adjuvare) pomocą ²¹⁾ igitur ²²⁾ colonia ²³⁾ w późniejszym czasie, postea ²⁴⁾ a ²⁵⁾ ducere, evertēre.

V.

5. O różnych okresach ¹⁾ historii Rzymskiej.

Historia Rzymska opowiada ²⁾ dzieje ³⁾ od Romulusa aż do ⁴⁾ upadku ⁵⁾ zachodniego Cesarstwa, ⁶⁾ to jest ⁷⁾ od roku 476 przed Chrystusem aż do roku 753 po narodzeniu Chrystusa: ⁸⁾ obeymuje ⁹⁾ więc przeciąg ¹⁰⁾ 1229 lat. Gdy obręb ¹¹⁾ historii Rzymskiej jest tak wielki, ¹²⁾ możnaby przeto pewne ¹³⁾ epoki ¹⁴⁾ obrać, ¹⁵⁾ i całą historią na pięć części czyli okresów ¹⁶⁾ podzielić. ¹⁷⁾ Epoką nazywa się każde ¹⁸⁾ znakomitsze ¹⁹⁾ zdarzenie; ²⁰⁾ przeciąg zaś czasu, który dwie epoki zajmują, ²¹⁾ nazywamy okresem. Pięć tedy okresów, o których tu namienimy, ²²⁾ są następujące. ²³⁾

Pierwszy okres historii Rzymskiej zaczyna się ²⁴⁾ od założenia Rzymu ²⁵⁾ i trwa do wypędzenia ²⁶⁾ królów, albo od Romulusa aż do Tarkwiniusza pysznego ²⁷⁾; to jest od pierwszego aż do 245 roku po założeniu Rzymu. Drugi okres zaczyna się ²⁸⁾ od wypędzenia królów, a kończy na zdobyciu ²⁹⁾ Kartaginy; trwa więc od roku 245 do 608 po założeniu Rzymu. Trzeci okres rozciąga się od zdobycia Kartaginy do bitwy pod Akcyum, ³⁰⁾ albo od roku 608 do 723 od założ. Rzymu. Czwarty okres ciągnie się od najwyższej władzy ³¹⁾ Cesarza ³²⁾ Augusta, aż do śmierci ³³⁾ Teodozjusza Cesarza; od roku 723 do 1148 po z. R. albo do 395 po na-

rodzeniu Chrystusa. August po zwycięstwie ³⁴⁾ pod Akcyum stał się Samowładzcą ³⁵⁾ Rzymskiego państwa, które po śmierci ³⁶⁾ Teodozjusza zostało podzielone ³⁷⁾ na wschodnie i zachodnie Cesarstwo. Nakoniec piąty okres poczyną się od śmierci Teodozjusza, a kończy na upadku ³⁸⁾ zachodniego Państwa; to jest trwa od roku 1148 do 1229 po z. R. a od 395 do 476 po Chrystusie. Albowiem, w roku 476 po Chryst. Odoacer wódz Herulów ³⁹⁾ zachodniemu państwu koniec uczynił. ⁴⁰⁾ Wschodnie zaś Cesarstwo utrzymało się ⁴¹⁾ aż do roku po nar. Chr. 1453, w którym Konstantynopol od Turków ⁴²⁾ zdobyty został. ⁴³⁾

¹⁾ periōdus, i ²⁾ enarrare ³⁾ res gestae ⁴⁾ usque ad ⁵⁾ interitus ⁶⁾ occidentale imperium, ii ⁷⁾ aive ⁸⁾ przed Chrystusem i po narodzeniu Chrystusa oznacza się przez a. C. n. i p. C. n. to jest: ante Christum natum i post Christum natum ⁹⁾ complecti ¹⁰⁾ spatium ¹¹⁾ ambitus ¹²⁾ tak wielki, tantus; albo przez Słowo patere; — cum ambitus — tam late pateat. ¹³⁾ certus; quidam ¹⁴⁾ Epōcha, ac. Jest to wyraz właściwie grecki i rzadko od Łacinników używany ¹⁵⁾ seligere ¹⁶⁾ periōdus ¹⁷⁾ describere, dispecere ¹⁸⁾ omnis; quivis; quilibet ¹⁹⁾ memorabilis, e ²⁰⁾ res ²¹⁾ complecti, claudere ²²⁾ mentionem facere alicuius rei ²³⁾ hic, haec, hoc. ²⁴⁾ Zaczynać się i trwać; proficisci a usque ad ²⁵⁾ od założenia Rzymu; a Roma condita ²⁶⁾ expulsio; ale lepij przez Imię Słowa expellere zgodzony z Rzeczownikiem rex ²⁷⁾ superbus, a, um ²⁸⁾ zaczynać się — kończyć się; incipere a — pergere ad; albo incipere a — desinere in aliqua re ²⁹⁾ expugnatio, albo znów przez Imię Słowa expugnare ³⁰⁾ pugna actica albo ad (apud) Actium commissa ³¹⁾ summum imperium ³²⁾ Caesar, imperator ³³⁾ obitus ³⁴⁾ victoria; dodadź: odniesionem, referre ³⁵⁾ rerum poliri in civitate aliqua ³⁶⁾ mors; lepij przez Imię Słowa mori. Ablat. absol. ³⁷⁾ dividere ³⁸⁾ occasus; interitus ³⁹⁾ Heruliorum ⁴⁰⁾ koniec uczynić; finem imponere ⁴¹⁾ stare, se tueri, manere ⁴²⁾ Turca, cae ⁴³⁾ expugnare.

VI.

6. O mieście Rzymie.

Miasto Rzym po dwa razy ¹⁾ było panem ²⁾ światu; ³⁾ raz ⁴⁾ za czasów ⁵⁾ dawnych Rzymian, drugi raz ⁶⁾ w średnim ⁷⁾ wieku ⁸⁾ za czasów nyswietniey-

szach ⁷⁾ Papieżów. ⁸⁾ Z tego względu godne ⁹⁾ jest dokładniejszego opisanie. ¹⁰⁾ Gdy Romulus Rzym założył, ¹¹⁾ zajmowało miasto ¹²⁾ tylko ¹³⁾ górę Palatyńską, ¹⁴⁾ lecz powoli siedm blisko siebie leżących ¹⁵⁾ gór czyli pagórków ¹⁶⁾ przydane zostały. ¹⁷⁾ Zład Rzym niekiedy ¹⁸⁾ miastem na siedmiu pagórkach zbudowanym ¹⁹⁾ nazywano. Za panowania Romulusa Kapitolińska góra ²⁰⁾ została do miasta przyłączona: ²¹⁾ równie i dolina ²²⁾ pomiędzy Kapitolińską i Palatyńską górą leżącą, która nazwisko Forum Romanum otrzymała. ²³⁾ Trzeci król Rzymu Tullus Hostilius przydał ¹⁷⁾ górę Coelius. Ancus Martius czwarty król, złączył ²⁴⁾ górę Awentyńską ²⁵⁾ z miastem. Toż samo ²⁶⁾ uczynił jego następca ²⁷⁾ Serwiusz Tulliusz z ²⁸⁾ pagórkami Quirinalis, Viminalis i Esquilinus, które już przedtem ²⁹⁾ zamieszkane były. ³⁰⁾ On miał ³¹⁾ także ³²⁾ być pierwszym, który miasto murem opasał. ³³⁾ W *) późniejszych ³⁴⁾ czasach (w roku 270 po nar. Chr.) Cesarz Aurelian nowy mur wyprowadził, ³⁵⁾ który oprócz ³⁶⁾ owych siedmiu gór inne trzy t. i. Janiculum, górę Watykańską ³⁷⁾ i Pincyjską ³⁸⁾ zajmował. ³⁹⁾

1) his ²⁾ być panem iakięj rzeczy, imperitare (dominari) alicui rei ³⁾ orbis terrarum ⁴⁾ primum ⁵⁾ zob. w Cz. I. str. 14. 2. 5. ⁶⁾ tum ⁷⁾ medium aevum ⁸⁾ florens, tia ⁹⁾ Papa, ae ¹⁰⁾ hinc, dignus, a, um §. 189 ¹¹⁾ accuratio, descriptio, opis ¹²⁾ po łacinie lepiej biernie przez Ablat. absol. ¹³⁾ complecti ¹⁴⁾ solus, o, um ¹⁵⁾ mons Palatinus ¹⁶⁾ prope jacens ¹⁷⁾ collis ¹⁸⁾ addere, adiacere ¹⁹⁾ nonnunquam ²⁰⁾ urbs ²¹⁾ septicollis ²²⁾ mons Capitolinus ²³⁾ adungere ²⁴⁾ vallis ²⁵⁾ accipere ²⁶⁾ conjungere ²⁷⁾ mons Aventinus ²⁸⁾ idem ²⁹⁾ successor ³⁰⁾ quod attinet ad ³¹⁾ jam antea ³²⁾ inco-
lære ³³⁾ dicitur, fertur, traditur. Nomin. c. Inf. ³⁴⁾ on także idem ³⁵⁾ cingere ³⁶⁾ serior, oris ³⁷⁾ extruere ³⁸⁾ prae-
ter ³⁹⁾ mons Vaticanus ⁴⁰⁾ Pincius ⁴¹⁾ comprehendere.

7. Dalszy ciąg.

Serwiusz Tulliusz podzielił ¹⁾ miasto na cztery części, które nazwał Tribus. August podzielił je na czternaście części zwane regiones. Uczynił to dla za-

pewnienia ²⁾ spokoyności ³⁾ i bezpieczeństwa ⁴⁾ stolicy. ⁵⁾ Z tegoż powodu ⁶⁾ ustanowił ⁷⁾ pewnych ⁸⁾ Urzędników ⁹⁾, iako to: Przełożonego nad miastem; ¹⁰⁾ urządził ¹¹⁾ strażę nocną ¹²⁾ i czuwanie ¹³⁾ nad bezpieczeństwem publicznym; ¹⁴⁾ albowiem w rzeczy samej ¹⁵⁾ od bezpieczeństwa stolicy zależało ¹⁶⁾ bezpieczeństwo najwyższej władzy. Rozległość ¹⁷⁾ Rzymu zawierała ¹⁸⁾ około ¹⁹⁾ cztery do pięciu mil niemieckich. Nie ma pewności, ²⁰⁾ ile ²¹⁾ domów i ile mieszkańców miało to miasto w najbardziej kwitającym czasie. Za Teodozjusza ²²⁾ po pierwszy raz ²³⁾ zrobiono ²⁴⁾ opisanie miasta Rzymu, z kąd ²⁵⁾ wiemy ²⁶⁾, że Rzym wtenczas miał 28,382 ²⁷⁾ budynków, ²⁸⁾ między ²⁹⁾ którymi 1780 wielkich domów ³⁰⁾ a 46,602 pomniejszych ³¹⁾ liczono. ³²⁾ Szkoda, ³³⁾ że do owego opisu ³⁴⁾ nie przyłączono ³⁵⁾ liczby mieszkańców. Wnoszą ³⁶⁾ iednak uczeni, ³⁷⁾ iż ludność Rzymu milion dwa kroć sto tysięcy ³⁸⁾ wynosiła. ³⁹⁾

1) dividere albo describere aliquid in partes ²⁾ ut. tueri ³⁾ tranquillitas ⁴⁾ securitas ⁵⁾ urbs primaria albo samo urbs ⁶⁾ eandem ob causam ⁷⁾ constituere, instituere ⁸⁾ certus quidam ⁹⁾ magistratus, us ¹⁰⁾ praefectus urbi ¹¹⁾ comminisci, albo znowu ustanowić instituere ¹²⁾ vigilia ¹³⁾ praesidium ¹⁴⁾ securitas publica — będzie przypadek drugi ¹⁵⁾ revera ¹⁶⁾ pendere — zależy coś od iakięj rzeczy: pendet aliquid ab aliqua re ¹⁷⁾ ambitus ¹⁸⁾ patere ad eet. Możemy odmienić w łacińskiem to zdanie tak: Rzym obejmował (zawierał) comprehendere, complecti eet. ¹⁹⁾ circiter, ferme, i tak zawsze przy liczbach, nie zaś fere ²⁰⁾ nie ma pewności: non constat, non liquet. Następujące Słowo powinno stać w Trybie łączącymi dla tej niepewności ²¹⁾ quot. ²²⁾ tempore Theodosii albo Theodosii aevo ²³⁾ primum ²⁴⁾ facere, albo zrobić opis miasta: delineare (adumbrare) urbem ²⁵⁾ unde ²⁶⁾ patet, manifestum est ²⁷⁾ §. 39 i 40 ²⁸⁾ aedificium ²⁹⁾ inter, albo tylko: quorum (t. i. aedificiorum) ³⁰⁾ domus ³¹⁾ insulae, arum ³²⁾ przez Słowo esse i tradi, (miało być) będzie więc Nom. c. Infin. ³³⁾ dolendum est ³⁴⁾ descriptio, adumbratio ³⁵⁾ adungere alqd alicui rei. W łacinie wyrazi się to biernie ³⁶⁾ conjicere, suspicari ³⁷⁾ vir doctus ³⁸⁾ ducenta et decies centena milia albo milio et ducenta milia ³⁹⁾ po łacinie będzie: iż Rzym zawierał 1,200,00 ludzi — zawierał, complecti.

8. *Dalszy ciąg.*

Zewnętrzna postać ¹⁾ Rzymu z początku bardzo była biedna. ²⁾ Dawny Rzym składał się ³⁾ z niedźnych ⁴⁾ halup. ⁵⁾ Niektóre z tych były słomą ⁶⁾ pokryte, ⁷⁾ inne gontami ⁸⁾ albo cienkimi deszczułkami. ⁹⁾ Jednakże za panowania Królów kilka publicznych domów wystawiono, ¹⁰⁾ godnych wspomnienia, ¹¹⁾ iako to: Capitolium, Circus maximus, gdzie publiczne igrzyska ¹²⁾ dawane były, ¹³⁾ kloaki i mury, o których już mówiliśmy. Jednak prywatne domy ¹⁴⁾ Rzymian przez długi czas w biednym zostawały stanie; ¹⁵⁾ gdy tymczasem ¹⁶⁾ publiczne gmachy coraz bardziey ¹⁷⁾ przyozdabiano. ¹⁸⁾ W pierwszych albowiem czasach wolney Rzeczypospolitey mieszkali ¹⁹⁾ znakomitsi ²⁰⁾ Rzymianie na wsiach; ²¹⁾ sami tylko ubodzy ²²⁾ obywatele zostawali ²³⁾ w mieście. Aż do czasów Cesarza Augusta były prawie wszystkie domy drewniane ²⁴⁾ albo murowane; ²⁵⁾ ulice ²⁶⁾ też były bardzo ciasne. ²⁷⁾ August odmienił całą postać ²⁸⁾ miasta. Miał on Witruwiusza doskonałego architekta, ²⁹⁾ któremu wiele domów z marmuru ³⁰⁾ wystawić kazał. ³¹⁾

- ¹⁾ externa species ²⁾ admōdum humilis ³⁾ constare ⁴⁾ vilis ⁵⁾ casa ⁶⁾ culmus, i. ⁷⁾ tegere ⁸⁾ scindūla ⁹⁾ tabellae scissae in parvas lamīnas ¹⁰⁾ exstruere ¹¹⁾ insignis, e, albo memorata dignus — iako to, ut ¹²⁾ ludī, oram ¹³⁾ edere ¹⁴⁾ aedificium privatam ¹⁵⁾ tenuis conditio — zostawać w biednym stanie: manēre (esse) in misero statu ¹⁶⁾ dum ¹⁷⁾ magis magisque ¹⁸⁾ exornare ¹⁹⁾ habitare, vitam degere, vivere ²⁰⁾ nobilis ²¹⁾ rus; ager ²²⁾ pauper ²³⁾ incolere (tenere) urbem ²⁴⁾ ligneus albo: ligno exstructus ²⁵⁾ latericius ²⁶⁾ vicus albo via ²⁷⁾ perangustus ²⁸⁾ facies ²⁹⁾ architectus ³⁰⁾ marmoreus, — marmor, ris ³¹⁾ exstruere. O jubere. zob. Gr. str. 187.

9. *Dalszy ciąg.*

Rzym za staraniem ¹⁾ Augusta do takięj świetności ²⁾ przyprowadzony, ³⁾ i wielu pomnikami ⁴⁾ kunsztmistrzów ⁵⁾ greckich, które zwyczajcy Rzymianie zdobyli, ⁶⁾ przyozdobiony, ⁷⁾ wcale nowy kształt przybrał ⁸⁾ za czasów Nerona Cesarza. Wtenczas bowiem

znaczna część miasta, a razem wiele zabytków ⁹⁾ starożytności ogniem spłonęło. ¹⁰⁾ Pospolicie ¹¹⁾ Nerona za sprawcę tego pożaru ¹²⁾ podają. ¹³⁾ Lecz temu domniemaniu ¹⁴⁾ zbywa ¹⁵⁾ na pewnych dowodach. ¹⁶⁾ Tacyt powiada, ¹⁷⁾ że za iego czasów ta pogłoska ¹⁸⁾ się rozeszła, ¹⁹⁾ lecz sam tego ani twierdzić ²⁰⁾ ani zaprzeczać ²¹⁾ nie śmie. To zaś pewnem iest, iż Nero po spaleniu miasta, z wielką ie troskliwością ²²⁾ i hojnością ²³⁾ odbudować kazał ²⁴⁾ i daleko piękniejszém ²⁵⁾ i okazalszém ²⁶⁾ uczynił ²⁷⁾ niż było przed pożarem. Ulice porobił szersze; ²⁸⁾ wiele domów przy ²⁹⁾ ulicy będących ³⁰⁾ kolumnami ³¹⁾ przyozdobił, a niektóre z gabińskiego kamienia ³²⁾ wystawił, aby ³³⁾ od ognia nie mogły być uszkodzone. ³⁴⁾ Dla siebie ³⁵⁾ także gmach wybudować kazał, który dla wielkiey wspałości ³⁶⁾ złotym domem Nerona nazywano. Dom ten nietylko miał ozdoby ze złota i drogich kamieni, ³⁷⁾ lecz zajmował także pola, ³⁸⁾ stawy, laski i obszerne równiny, tak, iż z małém miastem śmiało się mógł równać. ³⁹⁾

- ¹⁾ opera, ae, Ablat. ²⁾ splendor, oris ³⁾ po łacinie: tę świetność dostawsz — dostać, nancisci ⁴⁾ monumentum ⁵⁾ artifex ⁶⁾ bello parere ⁷⁾ adornare ⁸⁾ novam formam (speciem) iuduere ⁹⁾ igne consumi ¹⁰⁾ vulgo ¹¹⁾ incendium ¹²⁾ tradere, perhibere, exhibere aliquem auctorem alicujus rei ¹³⁾ opinio ¹⁴⁾ destitutus, a, um esse aliqua re ¹⁵⁾ certa fides ¹⁶⁾ tradere, scribere ¹⁷⁾ fama ¹⁸⁾ rozchodzi się pogłoska: fama alicujus rei vulgatur ¹⁹⁾ confirmare ²⁰⁾ negare ²¹⁾ diligentia ²²⁾ liberalitas ²³⁾ urbem incendio deformatam restaurare, restaurandam curare ²⁴⁾ pulcher, splendidus ²⁵⁾ magnificus ²⁶⁾ reddere ²⁷⁾ vias latiores reddere ²⁸⁾ versus ²⁹⁾ situs, a, um ³⁰⁾ porticus, cus ³¹⁾ saxum Gabinum ³²⁾ ut albo qui, quae, quod z Trybem łączącym ³³⁾ nie może ta rzecz od ognia być uszkodzoną: haec res igni impervia est ³⁴⁾ Dativ. ³⁵⁾ drogie kamienie: gemmae ³⁶⁾ aperta spatia ³⁷⁾ facile aequare aliquid.

10. *Dalszy ciąg.*

Po Neronie inni ¹⁾ Cesarze przyłożyli się do upiększenia ²⁾ miasta; szczególnięy ³⁾ zaś Wespazyan, Tytus, Domicyan, Traian i Hadryan. Niektórzy utrzymują, ⁴⁾ że pod tymi Cesarzami Rzym był najswie-

tniejszym. Jednak zaraz po śmierci Marka Aureliusza to miasto, równie iak całe państwo Rzymskie upadać zaczęło.⁵⁾ Nastąpiły smutne i niespokojne⁶⁾ czasy, w których⁷⁾ nie myślano więcej o upiększeniu miasta.⁸⁾ Wiele też Rzym utracił,⁹⁾ że dawne miasto Bizancyum¹⁰⁾ na Konstantynopol¹¹⁾ przemienione zostało;¹²⁾ od tego bowiem czasu Rzym nie był¹³⁾ już¹⁴⁾ stolicą państwa Rzymskiego, i wiele dzieł kunsztownych¹⁵⁾ z Rzymu do Konstantynopola przeniesione zostały.¹⁶⁾ Po śmierci Teodozjusza Wielkiego było państwo Rzymskie na wschodnie i zachodnie podzielone. Spodziewali się Rzymianie, że ich Cesarze znowu w Rzymie mieszkać będą; lecz napróżno. Honorjusz wolał mieszkać w Rawennie.¹⁷⁾ Dla tego Rzym coraz bardziey upadał.¹⁸⁾ Prócz tego barbarzyńcy gwałtowniey¹⁹⁾ zaczęli napadać²⁰⁾ na Italię, roznosząc²¹⁾ wszędzie postrach²²⁾ i spustoszenie.²³⁾ Rzym nawet od nich był opanowany²⁴⁾ i spustoszony.²⁵⁾

¹⁾ alii quidam ²⁾ przykładać się do upiększenia czego: aliquid splendidum (magnificum) reddere studere (conari); albo urbi exornandae operam dare ³⁾ praecipue ⁴⁾ contendere ⁵⁾ aliquid labi coepit, albo detrudi in deteriozem statum ⁶⁾ inquietus, turbulentus ⁷⁾ ubi ⁸⁾ non amplius cogitare de exornanda urbe ⁹⁾ tracę na tém, że: damno mihi est, quod ¹⁰⁾ Byzantium ¹¹⁾ Constantinopolis ¹²⁾ mutare ¹³⁾ manere albo esse ¹⁴⁾ amplius ¹⁵⁾ artis opus albo monumentum ¹⁶⁾ transportare ¹⁷⁾ malle esse in aliquo loco ¹⁸⁾ magis magisque deprimi (labi) ¹⁹⁾ vehementius ²⁰⁾ irrumperre, albo częscię napadać na co, crebriores incursiones facere in aliquem locum ²¹⁾ inferre — Imięstów ten zgodzić z Subiektem ²²⁾ terror ²³⁾ ruina, vastitas ²⁴⁾ expugnare ²⁵⁾ diripere, devastare.

11. Dokończenie.¹⁾

Od ²⁾ czasów Romulusa aż ³⁾ do upadku ⁴⁾ zachodniego państwa, Rzym po trzy razy ⁵⁾ od nieprzyjacielskiego ⁶⁾ narodu był opanowany. Nayprzód go Senońscy Gallowie⁷⁾ dobyli w roku 365 od założenia miasta. Ci ⁸⁾ większą część Rzymu spalić⁹⁾ mieli.¹⁰⁾ Annibal zagrażał¹¹⁾ miastu, ale go nie dobywał.¹²⁾ W wojnie domowey między Maryuszem i Syllą¹³⁾

był Rzym od obywateli Rzymskich zdobyty.¹⁴⁾ Po drugi raz¹⁵⁾ dobył go Alaryk wódz Wizygotów¹⁶⁾ w roku 410 po Chrystusie. Za przykładem Alaryka poszedł¹⁷⁾ Genzeryk wódz Wandalów¹⁸⁾ w Afryce. Ten przeprawił się¹⁹⁾ do Włoch i opanował²⁰⁾ Rzym w r. 455 po Chr. Gdy wreszcie²¹⁾ zwycięzki²²⁾ Odoacer zachodniemu Cesarstwu koniec położył,²³⁾ nie potrzeba było²⁴⁾ temu wódzowi Herulów dobywać Rzymu. Stolica dawna państwa Rzymskiego tak była osłabiona,²⁵⁾ że się sama dobrowolnie²⁶⁾ poddała.²⁷⁾ Po zgaśnięciu²⁸⁾ nawet zachodniego państwa, Rzym kilkakrotnie²⁹⁾ zdobyty był. Ztąd wiele na świetności i okazałości utracił.³⁰⁾ Mimo tego³¹⁾ liczne zabytki dawnéy okazałości pozostały.³²⁾ Same nawet szczątki,³³⁾ które się dotąd utrzymują³⁴⁾ zaświadczyć³⁵⁾ mogą dawną wielkość³⁶⁾ starożytnego Rzymu.

¹⁾ Conclusio ²⁾ inde a ³⁾ usque ⁴⁾ interitus ⁵⁾ ter ⁶⁾ hostilis ⁷⁾ Senones Galli ⁸⁾ idem, eadem, idem ⁹⁾ igne vastare ¹⁰⁾ dicuntur ¹¹⁾ imminere ¹²⁾ oppugnare ¹³⁾ bellum civile, quod Marius cum Sulla gesserat ¹⁴⁾ capere ¹⁵⁾ denuo, rursus, iterum ¹⁶⁾ Visigothi, orum ¹⁷⁾ iść za czynem przykładem: imitari (sequi) alicujus exemplum ¹⁸⁾ Vandali, orum ¹⁹⁾ trajicere ²⁰⁾ occupare ²¹⁾ tandem ²²⁾ victor, oris ²³⁾ finem facere imperii, dissolvere imperium ²⁴⁾ opus est ²⁵⁾ debilitare, frangere ²⁶⁾ sua sponte albo ultro ²⁷⁾ dedere sese, tradere se hostibus ²⁸⁾ extinguere. Ablat. absol. ²⁹⁾ aliquoties ³⁰⁾ multum deperdere de aliqua re ³¹⁾ nihilominus tamen ³²⁾ conservari, albo superstes maneo; lecz w tym razie zabytki tłumaczyć trzeba p. memoria nie monumentum ³³⁾ rudera, orum ³⁴⁾ superesse ³⁵⁾ testari ³⁶⁾ pristina magnitudo.

VII.

12. Urodzenie¹⁾ i wychowanie Romulusa i Remusa.

Prokas, król Alby długiey, dwóch zostawił synów, z których²⁾ starszy Numitor, młodszy Amuliusz się nazywał.³⁾ Numitor, po oycu tron obiał.⁴⁾ Lecz w krótkce Amuliusz zrzucił⁵⁾ brata z tronu, syna jego zabić, a córkę Reę Sylwią Westalką rozkazał⁶⁾ zrobić.⁷⁾ Tym bowiem sposobem spodziewał się ią pozbawić wszelkiey nadziei potomstwa.⁸⁾ Mimo tego jednak⁹⁾

Sylwia, iak powiadano, ¹⁰⁾ z Marsa dwóch synów, Romulusa i Remusa porodziła. O czym gdy się Amuliusz dowiedział, ¹¹⁾ natychmiast kapłankę do więzienia wtrącił, ¹²⁾ a synów w bliskim Tybrze utopić ¹³⁾ kazał. ¹⁴⁾ Lecz szczęściem właśnie ¹⁵⁾ wtenczas rzeka była wylała ¹⁶⁾ tak, iż nikt do nię nie mógł przystąpić. Służalcy przeto królewscy włożyli chłopców w wianienkę, którą pod górą ¹⁷⁾ Palacyum w wezbraney rzece ¹⁸⁾ postawili. I to dało ¹⁹⁾ sposobność do ich ocalenia. ²⁰⁾ = Gdy bowiem woda opadła, ²¹⁾ wianienka owa na suchem miejscu została. ²²⁾ Wtenczas wilczyca płaczem ²³⁾ dzieci ²⁴⁾ zwabiona, ²⁵⁾ karmiła ²⁶⁾ je miała. ²⁷⁾ Co gdy Faustus, pasterz królewski, widział, litością wzruszony, ²⁸⁾ zaniósł bliźnięta do domu, i dał żonie swojej Akce Laurency, aby ²⁹⁾ je żywiła i wychowała. Tak niektórzy zdarzenie to ³⁰⁾ opowiadają. Inni zaś mówią, że Faustus sam bliźnięta od Amuliusza wziął do zabicia, ³¹⁾ lecz je na proźbę ³²⁾ Numitora swojej kochance ³³⁾ Akce Laurency, którą dla złego życia ³⁴⁾ Lupa zwano, na wychowanie ³⁵⁾ oddał. Które z tych mniemań ³⁶⁾ prawdziwsze jest, z pewnością oznaczyć ³⁷⁾ nie można.

¹⁰⁾ origo, parentes ¹¹⁾ quorum ¹²⁾ vocari, appellari; albo przez est mihi nomen §. 134. ¹³⁾ succedere alicui in imperio albo auspicere alicuius imperium ¹⁴⁾ pellere ¹⁵⁾ jubere Gr. str. 187. ¹⁶⁾ legere; lepię o Westalce capere ¹⁷⁾ alicui spem paratus adimere ¹⁸⁾ nihilo tamen minus ¹⁹⁾ tradere ²⁰⁾ comperire. Ablat. absol. albo dowiadując się o czym, mihi aliquid remuntiatur, alicuius rei nuntius affertur ²¹⁾ in custodiam dare ²²⁾ in flumen mittere lub abicere ²³⁾ forte fortuna ²⁴⁾ alveo excedere (z koryta wystąpić) ²⁵⁾ ad lub circa radices montis ²⁶⁾ effusum, albo superiectum flumen ²⁷⁾ praebere occasionem ²⁸⁾ salus, c. h. o przez Imięstów Słowa servare: iis servandis occasione dedit ²⁹⁾ relabi ³⁰⁾ in alicui desistere ³¹⁾ vagitus ³²⁾ pueri ³³⁾ accire ³⁴⁾ mammas alicui praebere ³⁵⁾ dicitur, fertur, z Nomin. cum Infinit. albo nieosobiste dicunt, ferunt, z Accus. c. Inf. ³⁶⁾ miseratione alicuius tangi; w łacinia położyć trzeba: litością bliźnięt wzruszony, zaniósł je; — zanieść co do domu, deferre domum ³⁷⁾ ut moia tu wypuścić, Madag Imięstów Futuri passivi zgodzony z eos ³⁸⁾ res ³⁹⁾ znówu przez Partic. fut. pass. gemellos occidendos accipere ⁴⁰⁾ w tym razie dobitnię się łaciniey wyrażają: ddaige Imięstów; — proźbę (preces) wzruszony (commovere) lub zniewolony (vincere) ⁴¹⁾ a Ica ⁴²⁾ flagitiosum vitae genus ⁴³⁾ aliquem educandum tradere alicui ⁴⁴⁾ utra

sententia, albo tu raczej narratio ⁴⁵⁾ discernere, ad liquidum perducere — będzie: oznaczonem być nie może (noqueo).

VIII.

13. Wzięcie Rzymskiego zamku przez Sabinczyków. ¹⁾

Liczba mieszkańców Rzymu z początku bardzo była nieznaczna. ²⁾ Lecz gdy Romulus ludziom wszelkiego stanu i wieku ³⁾ schronienie dawać zaczął, ⁴⁾ zbiegały się ⁵⁾ liczne gromady ⁶⁾ mężczyzn. Dla tych Romulus starał się u sąsiedzkich narodów ⁷⁾ o żony. ⁸⁾ Ale gdy przez poselstwa nigdzie nic wskurać nie mógł, ⁹⁾ wyprawil igrzyska na cześć Neptuna, ¹⁰⁾ na które ¹¹⁾ ludy sąsiedzkie zaprosił: a gdy się te w wielkich tłumach ¹²⁾ poschodzily, porwać ¹³⁾ kazał panny, i te w liczbie 633 między obywatelów podzielił. ¹⁴⁾ Obrażone ¹⁵⁾ ludy tym gwałtem ¹⁶⁾ wzięły się do broń, ¹⁷⁾ lecz je Romulus z łatwością ¹⁸⁾ pogromił, wyiawszy Sabinczyków, z którymi najtrudniejszą ¹⁹⁾ miał wojnę. Ich król Tacyusz wkroczywszy w granice Rzymskie ²⁰⁾ z 25000 piechoty i 1000 konnicy, opanował ²¹⁾ nawet zamek Rzymski, sposobem, iak wieść powszechna niesie, ²²⁾ następującym. ²³⁾

Tarpeia, córka Rządzący ²⁴⁾ kasztelu, gdy szła po ²⁵⁾ wodę, wpadła ²⁶⁾ przypadkiem w ręce Sabinów. Po wielu proźbach ²⁷⁾ przyrzekła ²⁸⁾ wreszcie poddać ²⁹⁾ Sabinczykom zamek, jeżeliby ię dali to, co mieli na lewé ręce. ³⁰⁾ Rozumiała ona ich złote naramiarczka. ³¹⁾ Lecz Sabinczykowie prócz tych także ³²⁾ tarcze na lewé ręce nosili. Gdy więc Tarpeia nieprzyjaciolom bramy otworzyła, ³³⁾ ci, chcąc podstępem ukarać, ³⁴⁾ swe tarcze na nią porzucawszy ³⁵⁾ zabić ją mieli. Inni inaczej ten wypadek ³⁶⁾ opisują, ³⁷⁾ i to tylko niewątpliwem ³⁸⁾ się bydz здаie, że złąd góra Saturnińska nazwisko Tarpeyskiej dostała, które aż do czasu ³⁹⁾ zbudowania Kapitolium zachowała. ⁴⁰⁾ Lecz i wtenczas przepaścistą ⁴¹⁾ ię część skałą Tarpeyską ⁴²⁾ zwano. ⁴³⁾

¹⁾ arx Romana a Sabinis capta ²⁾ exiguus ³⁾ homines ejuslibet loci et aetatis ⁴⁾ asyllum aperire ⁵⁾ confluere ⁶⁾ frequens

turba ¹⁾ vicinae gentes ²⁾ connubia petere alicui ³⁾ legatio nusquam benigne auditur, accipitur ⁴⁾ ludos solemnnes Neptuno instituere, parare ⁵⁾ ad quorum spectaculum — *zaprosić*, vocare ⁶⁾ w w. tłumach, frequentes ⁷⁾ rapere; o kazać zob. *Gr. str.* 187 ⁸⁾ distribuere ⁹⁾ accensus ira de aliqua re ¹⁰⁾ insolentia, vis; *tutay lepięy* wyrazić: raptus filiarum ¹¹⁾ arma capere, bellum parare ¹²⁾ facili negotio, levi opera; — *pogromić*, fundere ¹³⁾ difficillimus, gravissimus ¹⁴⁾ fines Romanos invadere, Romanis bellum inferre ¹⁵⁾ occupare aliquid; potiri aliqua re; — *nawet*, etiam ¹⁶⁾ *iak pōspolicie* (vulgo) powiadaia ¹⁷⁾ *lepięy* hic, niż sequens.

¹⁸⁾ is, qui praestit arcis ¹⁹⁾ aliquid petatum ire ²⁰⁾ in manus alicujus incidere, ab aliquo capi ²¹⁾ w łacinie potożyć znówu trzeba: *wielu prozbami nakloniona* ²²⁾ polliceri, fidem facere (z *Accus. c. Inf.*) ²³⁾ tradere (*Infiniū, futur. actiū*) ²⁴⁾ aliquid sinistra manu gestare ²⁵⁾ armillae ²⁶⁾ *prōcz tych także*; po łacinie: *nie tylko te, lecz także* ²⁷⁾ aperire, patefacere ²⁸⁾ fraudem fraude remunerari. — *Nasze chcieć opuszcza się często w łacinie kładąc Słowo w Imię słowie przyszłym. Tutay remunerari zgodzi się z illi* ²⁹⁾ scutula alicui congerere, in aliquem conicere (*Ablat. abs.*) ³⁰⁾ res ³¹⁾ narrare ³²⁾ extra dubitationem positum ³³⁾ usque ad tempus, quo aliquid factum est. *zbudowanie wyrazi się przez Słowo condere, extruere* ³⁴⁾ servare ³⁵⁾ praeruptissimus ³⁶⁾ rupes Tarpeja ³⁷⁾ *t. i. zwaną była*.

IX.

14. Księgi Sybillińskie. ¹⁾

Pod panowaniem Tarkwiniusza Pysznego ziawiła się ²⁾ w Rzymie stara iakaś ³⁾ kobieta, która królowi dziewczęce książki przedadź chciała. ⁴⁾ Lecz gdy się z niemi zbytnie drożyła, ⁵⁾ nie chciał król kupić. Odeszła więc kobieta, i spaliwszy ⁶⁾ trzy książki, wróciła, ⁷⁾ pytając króla, czy pozostałe sześć za tę samą cenę chce kupić. Król ją powtórnie z niczem odprawił; odeszła tedy, i jeszcze trzy książki spaliła; a wróciwszy znówu, żądała za ostatnie trzy tyle, ile ⁸⁾ była za wszystkie dziewczęce wymagała. Wtenczas Tarkwiniusz większą uwagę zwracając ⁹⁾ na księgi, Augūrom one roztrząsnąć ¹⁰⁾ kazał. Ci (wypełniwszy rozkaz, znaleźli, ¹¹⁾ iż w książkach owych wyrocznie Sybilli Kumeyskiej ¹²⁾ zawarte były, i radzili ¹³⁾ je kupić. Co gdy się stało, ¹⁴⁾ zniknęła ¹⁵⁾ owa kobieta. Na rozkaz ¹⁶⁾ króla Tarkwiniusza, wspomniane ¹⁷⁾ książki w sklepie ¹⁸⁾ pod Kapitoliūm schowane, ¹⁹⁾ dozorowi dwóch Mężów ²⁰⁾ oddane były. ²¹⁾ Lecz gdy za czasów Sylli

i Maryusza Kapitoliūm zgorzało, ²²⁾ spaliły się ²³⁾ i te książki. Wtenczas Sylla piętnastu Mężom ²⁴⁾ nowe Sybillińskie wyrocznie w całej Italii zbierać ²⁵⁾ kazał. Co lubo z wielką starannością ²⁶⁾ i ostrożnością ²⁷⁾ uczyniono, trudno jednak było się ustrzedz, ²⁸⁾ aby razem wiele fałszywych ²⁹⁾ wyroczni tam się nie wciśnęło. ³⁰⁾ Dla tego Cesarz August cały zbiór wyroczni Sybillińskich ³¹⁾ na nowo ³²⁾ przejrzał, fałszywe spalił, prawdziwe ³³⁾ zaś w złotęj skrzynce ³⁴⁾ pod Apollina posągiem w kościele Palatyńskim zachować rozkazał. Wreszcie za panowania Teodozyusza Wielkiego wszystkie te wyrocznie spalone zostały przez ³⁵⁾ Stylichona, około r. 389 po narodzeniu Chrystusa.

¹⁾ Libri Sybillini ²⁾ advenire aliquo ³⁾ peregrina albo hospita anus ⁴⁾ librum venalem offerre, proponere ⁵⁾ immensum pretium poscere ⁶⁾ comburere aliquid (*Ablat. abs.*) ⁷⁾ po łacinie: *wróciwszy* (reverti, *Imięstów zgodzić trzeba z Subiektem*) *pytała króla*, czy (num) cet. za tę samą cenę, eodem pretio ⁸⁾ z niczem odprawić, rejicere ⁹⁾ tantum, quantum ¹⁰⁾ aliquid attentiore animo considerandum putare ¹¹⁾ examinare ¹²⁾ intelligere, cognoscere ¹³⁾ Sibylla Cumana ¹⁴⁾ suadare (*dodać trzeba regi*), ut. ¹⁵⁾ quo facto ¹⁶⁾ recedere e conspectu hominum; evanescere. ¹⁷⁾ jussu ¹⁸⁾ memorati *lepięy* de quibus diximus ¹⁹⁾ sacarium, cella ²⁰⁾ servare, condere ²¹⁾ diuini ²²⁾ curae alicujus credere, demandare aliquid ²³⁾ igne comburi ²⁴⁾ constumi ²⁵⁾ quindecimviri ²⁶⁾ conquirere ²⁷⁾ cura ²⁸⁾ prudentia ²⁹⁾ impediri tamen non potuit, quin ³⁰⁾ suppositicius, adulterinus, falsus ³¹⁾ recipi ³²⁾ omnia, quae collecta erant, oracula S. ³³⁾ de quo ³⁴⁾ verus, gneuinus ³⁵⁾ scrinium, cista ³⁶⁾ a.

15. Uwagi nad księgami Sybillińskimi. ¹⁾

Ksiąg Sybillińskich radzono się ²⁾ w wątpliwych razach. ³⁾ Otwierano ⁴⁾ je, dla dowiedzenia się, ⁵⁾ iak sobie w zdarzeniach iakich nadzwyczajnych, ⁶⁾ lub w nieszczęśliwych i zamieszanych interesach kraiu ⁷⁾ postąpić należało. ⁸⁾ Lud prosty wielkie okazywał uszanowanie ⁹⁾ dla ich wyroków. O tém dobrze wiedzieli Patrycyuszowie; ¹⁰⁾ i dla tego zatrzymali ¹¹⁾ przy sobie na zawsze dozór nad niemi, wglądali w nie, kiedy chcieli, i dawali z nich odpowiedzi, ¹²⁾ iakie im się podobało. Gdy to wszystko ¹³⁾ rozważamy, ¹⁴⁾ zda-

ie się, że cała ta rzecz była dowcipnym wynalazkiem Patrycyuszów,¹⁵⁾ chcących¹⁶⁾ lud zabobonny w swojej mocy utrzymać,¹⁷⁾ i że powieść o początku tych ksiąg jest zmyślona, aby ich starożytność i świętość ludowi okazać.¹⁸⁾

¹⁾ Observatio de aliqua re ²⁾ consulere aliquid ³⁾ res dubiae ⁴⁾ evolvere, albo tu inspicere ⁵⁾ przez Słowo: discere i ut; dodadź można: z nich (inde). ⁶⁾ zdarz. nadzw., portentum, prodigium ⁷⁾ in rebus trepidis et impeditis ⁸⁾ tak sobie postąpić należy: quid faciendum sit. ⁹⁾ magna religione aliquid venerari ¹⁰⁾ non me latet aliquid ¹¹⁾ retinere alicujus rei custodiam; przy sobie nie potrzeba wykladać ¹²⁾ respondeo quod mihi placet — w łacinie placere będzie w Tr. łacz. ¹³⁾ quae omnia si cet. ¹⁴⁾ perpendere, ponderare. ¹⁵⁾ res callide inventa ab aliquo. Nom. c. Inf. ze Słowem videri. ¹⁶⁾ przez ut ¹⁷⁾ populum superstitione regere ¹⁸⁾ probare alicui aliquid.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

I.

Zadanie pierwsze mające służyć za wstęp.

O pewnej bardzo ludzkiej¹⁾ ustawie u Persów.²⁾

Wiele ustaw miało być niegdyś u Persów; z których¹⁾ się pokazuje²⁾, iż ten naród w istocie osobliwszą posiadał³⁾ mądrość. Z tych szczególniej jedna zasługuje na to⁴⁾, aby ją powszechnie⁵⁾ znano. Było bowiem u nich ustanowione, iż, kiedy kogo oskarżono w sądzie, że co uczynił przeciw prawu, chociażby przewinienie jego nie podpadało żadnej wątpliwości⁶⁾, nie zaraz go wskazywano na karę⁷⁾, ale wprzód pilnie śledzono⁸⁾ całe jego życie, i uważano⁹⁾, czy więcej złych i haniebnych, albo też więcej dobrych i chwalebnych czynów w życiu jego było¹⁰⁾; i dopiero, jeżeli przewyższała¹¹⁾ liczba złych, potępiano go; jeżeli¹²⁾ zaś uczciwe postęпки przeważały¹³⁾, uwalniano od kary.¹⁴⁾ — Albowiem myśleli sobie, iż to¹⁵⁾ jest nad siły człowieka¹⁶⁾ nie zbaczać nigdy z dobrej drogi¹⁷⁾; i że za dobrych nie tych uważać należy, którzy nigdy nie błędzą¹⁸⁾, lecz (tych), którzy częściej uczciwie działali¹⁹⁾.

Co się mnie tyczy²⁰⁾, pragnę, aby ci, którzy o tej mojej pracy sąd wydawać²¹⁾ zechcą, podług tej ustawy sobie postąpili²²⁾; aby nie stanowili zaraz potępienia wyroku²³⁾, jeżeli w niej tu i owdzie jaki błąd znajdą²⁴⁾; lecz przez wzgląd na to²⁵⁾, co²⁶⁾ w niej dobrego spostrzegą, przebaczyli wady²⁷⁾. Wszakże²⁸⁾ jeżeliby po ścisłym obrachunku²⁹⁾ liczba rzeczy³⁰⁾ nagany godnych większą się znalazła³¹⁾ miała³²⁾ od tych, które się dobrze udały³³⁾, nie wzbraniam się³⁴⁾ bynajmniej, aby ją zarzucono i wyłączono od użycia³⁵⁾.

¹⁾ humanitatis plenus. ²⁾ nie apud (bo nie ma Słowa); zob. Cz. I. XXII. c. 2. ³⁾ ex quibus intelligitur, unde patet ⁴⁾ esse z przyp. 2 lub 3 osoby (Gr. §. 167 i Uw.) ⁵⁾ dignus (C. 211, 4) ab omnibus cognosci ⁶⁾ liquido constat me culpae affinem esse ⁷⁾ condemnare ⁸⁾ inquirere in omnem vitam ⁹⁾ rationem inire ¹⁰⁾ popełnić (gerere z Adverb. turpiter, flagitiose; bene, laudabiliter ¹¹⁾ vincere ¹²⁾ sin (za si w przeciwstawieniu do drugiego si wyraźnego czy domyslnego) ¹³⁾ praeponderare — dodać haniebnę, i położyć ludzkich — podług Gr. §. 151 — albo: non sufficient ad id vires hominum, ut cet.; majores ad id, quam sunt hominum vires, requiruntur, ut cet. — a co następuje, położyć biernie ¹⁴⁾ rectum cursum tenere (sposób mówienia od żegluga wzięty) ¹⁵⁾ Uważamy, że ta cała uboczna mowa zależy od Słowa myśleli, do którego się wszystkie formy czasowe stosować muszą. ¹⁶⁾ Za: Me quod attinet; lepiej się na początku wyda: equidem summopere cupio ¹⁷⁾ iudicium ferre; zechcę t. i. małą. — praca; opera, opella, liber ¹⁸⁾ observare legem — ale biernie ¹⁹⁾ alqd sententia sua damnare — aby nie, ut ne. zob. Gr. §. 213. 6. ²⁰⁾ si quid a me peccatum deprehenderint ²¹⁾ przez: respicere alqd; rationem rei habere ²²⁾ zamiast quae, wyrzucić skromnie przez si qua — reperire bona ²³⁾ peccatis veniam dare; erroribus indulgere; albo in iudicando remittere frontem (podług Plin. Ep. V. 5) ²⁴⁾ nam. ²⁵⁾ rationem fideliter inire. ²⁶⁾ p. ea, quae; — nagana, vituperatio (nie vituperium, które łacińskie nie jest) — uzupełnić przez videbuntur ²⁷⁾ esse ²⁸⁾ quam illorum, in quibus non aberravi ab eo, quod mihi proposueram ²⁹⁾ recusare ³⁰⁾ alqd rejicitur et velut usu indignum sordet (zob. w Słown. sordere.)

Listy Nauczyciela do Ucznia. ¹⁾

II.

³⁾ Miły ²⁾ mi był twój list, iak wszystko, co od ciebie wychodzi ³⁾: chociaż w nim wiele omyłek zrobiłeś ⁴⁾. Lecz iako oycowicie lubią ⁵⁾ słuchać szczebioczące ⁶⁾ dziaćki, i same ich błędy sprawiają ⁷⁾ im roskosz, tak i mnie to twoje niemowlęctwo listowe ⁸⁾ nader było przyjemnem. Odsęłam ci go z poprawkami moimi. ⁹⁾ Wiesz bowiem, iż taki między nami stanął układ. ¹⁰⁾ Ty, naydroższy, naymilszy Alexandrze, postępuj ¹¹⁾ odważnie ¹²⁾ tą drogą, do której Cię i samo przyrodzenie ¹³⁾ imoie zachęcenia nakłaniają. ¹⁴⁾ Wielką o tobie nadzieję świadectwem moim w ¹⁵⁾ rodzicach wzniecił. Usilnie ¹⁶⁾ Ci więc o to starać się wypada, aby ta i ich i mnie nie omyliła. ¹⁷⁾ Sci-

skam Cię serdecznie iako twój prawdziwy przyjaciel. ¹⁸⁾ Dan w Warszawie ¹⁹⁾ dnia 17. Lutego ²⁰⁾ 1815.

¹⁾ Po łacinie będzie: Listy od N. do U. pisane. Zob. w Cz. I. XXII. b. 2. List, epistola; nie literae, które iako plurale tantum w znaczeniu wielości nie da się tu użyć: — lecz zob. niżej w III. notę 5. ²⁾ dulcis, jucundus, gratus; ale nie amoenus, które pospolicie o zmysłowej tylko przyjemności używa się; np. amoenus hortus, rivus, cet. ³⁾ proficisci; venire ⁴⁾ zrobić omyłkę przez Słowo peccare; a wiele p. multa, saepe, frequenter ⁵⁾ libenter audio ⁶⁾ balbutire; dziaćki, filiölus. Zdanie to wyrzucić biernie. ⁷⁾ sum ⁸⁾ infantia literarum ⁹⁾ Odsęłam ci go moją ręką poprawioną (emendare) ¹⁰⁾ albo nieosobiście: ita convenit inter nos; albo osobiście: ita convenimus ¹¹⁾ sequi, perscui viam ¹²⁾ magno animo ¹³⁾ ferre ¹⁴⁾ impellere ¹⁵⁾ apud. ¹⁶⁾ omni cura et studio providere alqd ¹⁷⁾ spes me fallit. — Pięknie zaś będzie po łacinie to zdanie zależne położyć przed tem, od którego zależy, a Zaimkę ta wyrzucić na początku przez qui, quae, quod, w ten sposób: która (t. i. nadzieja) aby i ich i mnie nie omyliła, usilnie ci i t. d. ¹⁸⁾ Takie przydatki do listów, które grzeczność naszych czasów wymyśliła, nieznane były wcale łaciniom dawnym; przeto ich też używać w łacińskich listach nie należy. I z tego to powodu we wszystkich następujących zadaniach te dodatki opuściliśmy. Można zaś podług potrzeby używać następujących zakończeń: Vale. — Bene vale. — Etiam atque etiam vale. — Cura ut valeas. — Valetudinem tuam diligenter cures. — Vale, meque tui amantem (studiosum) redāma. — Ama me et valetudinem tuam cura. — Vale, et me, quod facis (albo: ut facis) ama; a do osób wyższych: et mihi, quod facis, fave. — Interea amabis me, ut facis; scis enim me id mutuo facere. Vale. — Interea peto a te, ut amare me pergas, et tibi plane persuadeas, te a me fraterne amari; a do wyższych te a me mirifice coli (za nasze: iestem z najwyższem uszanowaniem). Vale. — Vale, et me ad omnia tua utere (za nasze: uniżony sługa). — Ita tibi persuadeas velim, si quid unquam tua causa faciendum sit, quantum quidem in me est, nemini me concessurum, qui id promptius aut majori animo faciat. Vale. cet. Zamiast podpisywania imienia i nazwiska swego u spodu, należy je przed zaczęciem listu umieścić przed nazwiskiem osoby, do której się pisze, albo i po nim, jeżeli godność tej osoby jest większa od piszącego; a na końcu dodać: S. lub S. D. lub S. P. D. to jest: Salutem dicit; Salutem plurimum dicit (pozdrowienie przesła); np. Joannes Zamoscus. — Regni Poloniae Vicecancellarius — M. Antonio Mureto S. ¹⁹⁾ Przez drugi lub szósty Przyadek. Drugi części się używa przy wielkich miastach; przy

mniejszych miasteczkach i wsiach zazwyczaj szósty ²⁰⁾ Zob. Gram. §. 283. Uw.

III.

4) Iż dawniejszy ¹⁾ list twój Cię nie doszedł ²⁾ przyczyną ³⁾ tego jest niedbalstwo człowieka, przez któremu go był posłał. Teraz razem ⁴⁾ z moim obadwa ⁵⁾ swoje odbierzesz z poprawkami; a porównyując je, znajdziesz (czego sobie wieszować możesz), iż ostatni ⁶⁾ daleko lepszy jest od pierwszego; tak ⁷⁾ iż jeżeli w ⁸⁾ ten sposób postępować ⁹⁾ będziesz, wielką mam nadzieję, że wybornie ¹⁰⁾ odpowiesz oczekiwaniu memu. Staray się ¹¹⁾, jeżeli mnie kochasz, ażebyś zaniechawszy ¹²⁾ wszystkich innych rzeczy, ile tylko ¹³⁾ zdrowie ¹⁴⁾ pozwoli, do nauk się przykładał usilnie: abyś wiele czytał, wiele się uczył, wiele słuchał, wiele przestawał ¹⁵⁾ z tymi, których obcowanie ¹⁶⁾ lepszym i uczeńszym uczynić ¹⁷⁾ cię może. — Pamiętaj na to ¹⁸⁾, że strata czasu jest niepowetowana ¹⁹⁾: osobliwie w twoim ²⁰⁾ wieku żadna godzina nie może zginąć bez wielkiej szkody. Kłaniaj ²¹⁾ się swemu oycu, i pokaż mu ten list, jeżeli chcesz; te zaś, które ty masz do mnie pisać, żądam ²²⁾, aby wcale nie były pokazywane nikomu. Przyjemniejszemi bowiem czynią mi je same błędy twoje. Bądź zdrów najmilszy Alexandrze. w Warszawie d. 21. Marca 1817.

Zapomniałem napisać, że wczoray przy stole ²³⁾ o tobie mówiono. ²⁴⁾ Musiało ²⁵⁾ ci wtenczas bardzo w uszach dzwonić. ²⁶⁾

¹⁾ prior ²⁾ pervenire ad aliquem ³⁾ łac. stało się to przez niedbalstwo (incuria) tego, któremu go do zanieśienia (perferre) dałem ⁴⁾ una nie simul; bo to ostatnie znaczy tylko w jednym czasie, ale z osobna każde ⁵⁾ Jakkolwiek literae i inne pluralia tantum w znaczeniu wielkości nie używają się; mogą jednakże być użyte, jeżeli się przy nich znajduje wyraz przymiotny tej wielkości dający pojąć, jak tutaj uterque. Przy czem i to zaraz uważamy, iż przy takich Rzeczownikach zamiast liczb kardynalnych używają się podziałowe (distributiva). I tak dwa listy będzie: duae epistolae — albo binae (nie duae) literae. Podobnie: cztery obozy: quaterna (nie quator) castra... Słowo odbierzesz albo się tu wyrazi przez Futurum jak

w polskiem; albo przez Praesens podług zwyczaju Rzymian, którzy formy czasowe w listach stosowali do chwili, w której list miał być czytany. Zob. Gr. §. 225. ⁶⁾ ostatni — pierwszy — nie ultimus, primus; ale posterior, prior, bo tu mowa tylko o dwóch. ⁷⁾ Takowe tak umieszczone nie w środku poprzedzającego zdania, ale na początku następnego bezpośrednio przed iż, zazwyczaj w łacinie jest tylko domysłne ⁸⁾ ad ⁹⁾ t. i. datę iść, pergere ¹⁰⁾ praeclare ¹¹⁾ videre ¹²⁾ postponere, negligere ¹³⁾ przez quidem ¹⁴⁾ valetudinis ratio patitur ¹⁵⁾ frequenter versari ¹⁶⁾ reddere. — Po łacinie lepiej biernie ze Słowem fieri ¹⁷⁾ fac cogites ¹⁸⁾ t. i. bardzo ważna (gravissima jactura) ¹⁹⁾ W tym wieku (aetas), w którym ty teraz jesteś ²⁰⁾ Pozdrow mi oycu ²¹⁾ volo; które w znaczeniu nakazującym stoją, jak tutaj, rządzi konstr. bezokoliczną i zamyka zdanie; ale wyrażając życzenie w sposób proszący, (jak niżej w IV. na początku i VII. 6) może mieć po sobie ut z Trybem łącz. ²²⁾ in mensa, inter coenandum ²³⁾ sermo est, inicitur do aliquo ²⁴⁾ oportet, necesse est ²⁵⁾ aures mihi tinnunt.

IV.

Im ¹⁾ późniejszy list twój, tym lepszy. Ale żyć ²⁾ czyłbym sobie, abyś mi o sposobie i układzie ³⁾ nauk ⁴⁾ swoich co napisał, ile codziennie czytasz, czy robisz jakie wyjątki ⁵⁾ z autorów, których czytasz; czy tłumaczysz co z łaciny na polszczyznę, tudzież ⁶⁾ z polskiego na łacinę. Terencyusza i Cyropedyi nie zaniebuj. ⁷⁾ Miłoby mi było także, gdybyś zaczął czytać Roczniki ⁸⁾ Cezara, abyś tych pomiędzy, któreś nauczycielom zapłacił, nie wyrzucił ⁹⁾ na próżno. Nie trać ochoty ¹⁰⁾ Alexandrze, i co mi słowy obiecujesz, staray ¹¹⁾ się uczynkiem dowieść, iż pałasz ¹²⁾ prawdziwem przywiązaniem do nauk. Wszystkiego będziesz miał podostatkem, ¹³⁾ jeżeli Ci na pilności zbywać nie będzie. Bądź zdrów.

¹⁾ Późniejszy (posterior) każdy list twój lepszy jest (Gr. §. 233.3) ²⁾ ratio; a życzyć sobie przez velle, nie cupere, które znaczy pragnąć ³⁾ tu studia, bo idzie o uczenie się ⁴⁾ robić w. excerptare aliquid ex scriptore ⁵⁾ atque etiam ⁶⁾ intermittere. A tryb rozkazujący opisać przez cave lub noli ⁷⁾ Commentarii ⁸⁾ przez perit mihi pecunia. Ale uważać trzeba, iż tu nie znaczy, abyś teraz nie wyrzucił, ale dawniejszy, t. i. wtenczas, gdyś brał lekcye: jest to więc Praeteritum (nie Praesens) in Praesente ⁹⁾ Magno animo sum ¹⁰⁾ operam dare, ut cel. — uczynić, res.

factum ¹¹⁾ incensus sum amore alicujus rei — nauki —
literae ¹²⁾ aliquid mihi affatim suppedit.

V.

7 Nie przestaway, ¹⁾ iak dotąd, mój Alexandrze, lubić nauki; w nich rozkosz znaydować, ²⁾ do nich i poważne i żartobliwe rzeczy odnosieć. ³⁾ Nie wielka praca wielki ci w czasie zaszczyt przyniesie. ⁴⁾ Tą drogą, którą ty teraz postępuiesz, ⁵⁾ wielu niskiego i podłego rodzaju ⁶⁾ do najsławniejszych godności doszło. Wszakże chociażby żadne takie nagrody cię nie czekały, ⁷⁾ to samą, przez się naukę kochać wypada; nie ma bowiem nic haniebniejszego w człowieku wolnym, ⁸⁾ nad niewiadosć ⁹⁾ tych rzeczy, których znajomości ¹⁰⁾ bez nauk nabyć nie podobna. Rozkosz, którą szpetne rzeczy przynoszą, ¹¹⁾ szybko przemija; ¹²⁾ ale praca uczciwym rzeczom poświęcona ¹³⁾ chociaż także ¹⁴⁾ znika, w sercu ¹⁵⁾ jednakże pamięć po sobie ¹⁶⁾ zostawia pełną nauce uczciwszą ¹⁷⁾ rozkosz. Nad tem się zastanów ¹⁸⁾ i bądź zdrów.

¹⁾ Nie prz. pergere — iak dotąd, po łac. iak czynisz.
²⁾ voluptatem capere ex... albo oblectari (se oblectare) aliqua re ³⁾ collocare, ponere in. — seria et joca ⁴⁾ esse — zaszczyt, honor; w czasie, olim, aliquando — Jest tu zaś wyrażenie niepewnej przyszłości (Zob. Gr. §. 222. Uw.) ⁵⁾ viam ingredi, sequi, persequi; via incedere ⁶⁾ przez ortus, natus aliquo loco — niski, podły, humilis, obscurus; świetny, amplius. ⁷⁾ praemium mihi propositum est — Wszakże, atque ⁸⁾ ingenuus. ⁹⁾ ignorantia (które się różni od ignorantia — tak iak słowo czynne od niłakiego; np. iak canere aliquid, od samego canere: pierwsze oznacza niewiedzenie czego, drugie niewiadosć przez się ¹⁰⁾ scientia; — nabyć, comparare; — nie podobna, p. non posse ¹¹⁾ voluptatem capere ex...; szpetny, turpis ¹²⁾ transire, perire ¹³⁾ laborem collocare in re ¹⁴⁾ Kiedy się osobie iakiej lub rzeczy własność iaka przyznaje, którąśmy właśnie już przyznali innej osobie lub rzeczy. Spójnik także wyraża się w łacinie przez et ipse. — znihać, fugere ¹⁵⁾ animus, iako miejsce uczuć; cor, używa się zazwyczaj tylko w znaczeniu ściśle właściwym, t. i. iako część ciała ¹⁶⁾ Genitiv. (Zob. Część I. XXII. c. 2. str. 82. ¹⁷⁾ solidus ¹⁸⁾ cogitare aliquid.

VI.

Dwa swoje listy ¹⁾ razem z tym moim odbierzesz, ²⁾ jeden w łacińskim, ³⁾ drugi w naszym oyczystym ⁴⁾ języku. W łacińskim nie było ⁵⁾ nic do poprawy; co ⁶⁾ mi wielką sprawiło radość. Dla tego ⁷⁾ wszystkie i moje i swoje w tę samą księgę powpisuy. Będzie Ci to w czasie przyjemnie, widzieć swoje postępy. Bądź zdrów, mój Alexandrze, i nie przestaway z tą samą pilnością, z iakąś zaczął, naukami się trudnić. ⁸⁾ Nie możesz nic nadto uczynić ⁹⁾ albo mnie przyjemniejszego albo pożyteczniejszego sobie. Raz jeszcze ¹⁰⁾ bądź zdrów.

¹⁾ Jeżeli literae, nie duae. Zob. wyżej do III. nota 5. str. 20. ²⁾ bez Przyimka, iako Ablat. qualitatis na pyt. iaki? ³⁾ noster vulgaris sermo; albo opisać przez Słowo uti (którego używamy); ale w łacinie musi się dodać Imię słów pisany (Zob. Cz. I. XXII. c. 2. str. 82) — jeden, drugi, iak wiadomo, alter, alter ⁴⁾ p. est quod. Nie było nic, coby poprawić. ⁵⁾ id quod; albo też quae res — Sprawić, parere, adferre; albo p. esse ⁶⁾ quapropter ⁷⁾ versari in aliqua re... nauki znowu studia, bo tu jest tyle co uczenie się ⁸⁾ po łac. znowu będzie: — Nie możesz nic uczynić, coby albo mnie p... było ⁹⁾ iterum.

VII.

Chociaż nie mam ¹⁾ co pisać, a oprócz tego mi się ²⁾ i nie chce ³⁾; to jednak nie mogę tego przewieść na sobie, ⁴⁾ abym miał w wasze strony ⁵⁾ posłać chłopaka a nie dać mu listu do Ciebie. Codziennie Cię bardziej kocham, ponieważ jestem przekonany ⁶⁾ że i ty tym samym sposobem kochasz nauki. Ale życzylbym ⁷⁾ sobie, abys mi dokładnie napisał, iakiego autora ⁸⁾ teraz szczególnie ⁹⁾ czytasz, Cyserona czy Terencyusza, albo (coby mi się bardziej podobało, ¹⁰⁾ obydwóch. Staraj się ¹¹⁾ też powinienes, abys wtém, co do mnie pisać będziesz, tych samych używał sposobów mówienia ¹²⁾, które w ich pismach uważać będziesz, aby mnie właśnie to ¹³⁾ przekonało o pilności twojej w ich czytaniu.

⁴⁾ Nihil est, quod cet. — *Ale zachowując rzymski zwyczaj, położyć; Nie miałem, (za nie mam) i do tego zastosować* *czas wszystkich Słów tego peryody* ²⁾ *animus prorsus a scribendo abhorret; albo: dziwna mnie iakaś nienawiść pisania trzyma* ³⁾ *facere.* ⁴⁾ *istuc.* — *W waszych stronach byłoby: istie; a z w. stron: istine.* *Których to Przysłówków miejscowych lubią Łaciniacy w rozmowach i listach używać do oznaczenia miejsca, na którym się ten znajduje, do którego mówią lub piszą.* *Podobnie się kładzie hic, huc, hinc; za w. naszych stronach, u nas, np. tutaj w Warszawie; it. d. a illic, illuc, illinc, o miejscu, na którym się kto trzeci znajduje i t. p. np. Donieś mi też, co tam robią w Krakowie; (albo u was w Kr.) u nas w Poznaniu wszystko cicho; ale od brata dostałem list, że do nich do Warszawy kilku artystów przybyło.* *Fac me edoceas, quae istic agantur; hic omnia silent: sed ex literis, quas a fratre accepi, cognovi, illuc advenisse cet.* ⁵⁾ *mihi persuadeo, albo confido; ale zdanie zależne wyrazić biernie.* — *Nauki, studia literarum* ⁶⁾ *Velle, po którym ut zależne często się tylko domyśla (Gr. §. 211. S.)* ⁷⁾ *Tutaj scriptor a nie auctor, które się kładzie tylko ze znaczeniem powagi (auctoritas), iaką do autora przywiczujemy; np. przytaczając go na świadectwo i t. p.* ⁸⁾ *potissimum; którego to wyrazu użyć pamiętajmy w znaczeniu szczególniej, t. i. tyle co: pominąwszy innych (niem. vorzugsweise, franc. par excellence)* ⁹⁾ *malle.* ¹⁰⁾ *operam dare. nō, curare nie może być w ten sposób użyte; znaczy ono zawsze: mieć staranie (pieczę) o cześć, dbać o co, zająć się wykonaniem czego* ¹¹⁾ *genus loquendi; dicendi formula; locutio — uważać notare* ¹²⁾ *ea ipsa res; — przekonać o cześć, fidem facere alicuius rei.*

VIII.

¹⁰⁾ Do nikogo ¹⁾ tak chętnie ²⁾ nie piszę, iak do Ciebie. Mam ³⁾ bowiem dla Ciebie serce i chęć prawdziwie oycowską. Lecz załedwobys uwierzył, iak jestem w tém ustroniu ⁴⁾ zatrudniony, które iednak wszyscy mają za najspokojniejszy. ⁵⁾ Codziennie po pięć albo po sześć od przyjaciół listów odbieram; na które wszystkie gdybym chciał ⁶⁾ odpowiadać, nicby mi innego robić ⁷⁾ nie wypadało. Miło mi to jest, iż się zaprzyjaźnił ⁸⁾ z Pawłem M. i Janem S., oni Cię bowiem obydwa ⁹⁾ i nauką i przykładem lepszym uczynić mogą. Za takimi się ubiegay; ale tych, co są innego sposobu myślenia ¹⁰⁾, unikay obcowania iakby zarazy iakiej. Wiekowi twojemu na nic tak pilnie zważać ¹¹⁾ nie należy, iak na to ¹²⁾, z kim się masz przyjaźnić. ¹³⁾

Nie chcę ią, abyś był ponurym, ¹⁴⁾ tetrycznym i unikałym wszelkiego rodzaju rozrywki; lecz cię tylko przestrzegam, iżbys nie tych szukał przyjaźni, któreby Ci się najmilszymi być zdaly, ale te uważał za najprzyjemniejsze i najmilsze, które ¹⁵⁾ są nayuczciwsze.

¹⁾ *Daleko piękniej po łacinie: Nikogo nie ma (można dodać: ze wszystkich), do którego bym i t. d.* ²⁾ *w takich porównaniach lubią Łaciniacy używać stopnia wyższego za równy; np. Rzecz tak iasna iak słońce — res sole clarior. Porównay w Cz. I. X. d. str. 23.* ³⁾ *sum animo paterno, erga aliquem; — chęci, voluntas (singular.); — prawdziwie, vere, plane.* ⁴⁾ *secessus* ⁵⁾ *plenus otii — mieć, putare* ⁶⁾ *nie vellem, ale velim. Zob. Cz. I. XIX. str. 58.* ⁷⁾ *Nie zrobić, ale robić, t. i. działać, trudnić się; a zatōm agere, nie facere.* ⁸⁾ *applicare se ad consuetudinem alius; jungere consuetudinem albo familiaritatem cum aliquo; se dedere ejus amicitiae.* ⁹⁾ *nie obydwa razem, ale każdy z osobna; a więc nie ambo ala uterque. Różnią się więc te Przysłowniki, iak Przysłowniki una i simul. Zob. wyż. III. 4.* ¹⁰⁾ *ingenium — Na początku położyć qui; a eorum zacznij drugą połowę zdania.* ¹¹⁾ *providere* ¹²⁾ *Zaimek is lubią Łaciniacy opuszczać, gdy ma stać bezpośrednio przed qui, quae, quod, quia i quod (Spójnik); osobliwie kiedy przed nimi ma być quam* ¹³⁾ *iakich towarzyszów (sodalitates) używać. — O mieć zob. Cz. I. XVII. notę m. str. 55.* ¹⁴⁾ *severus, — tetrius — imitius; które to ostatnio iako Przysłowniki (unikajacy) będzie stało z Przyp. 3. — rozrywka, voluptas* ¹⁵⁾ *To zdanie położyć zaraz po sed; a eas odpowiadające Zaimkowi quae stanie na początku drugiey połowy. Szczególniej bowiem Łaciniacy lubią peryody, zaczynając Zaimkiem względnym. Zob. przykład: In qua urbe cet. w Gram. na karcie 226.*

IX.

Trzy ¹⁾ listy od Ciebie odebrałem; w ostatnim ²⁾ ¹¹⁾ niektóre rzeczy ³⁾ tak były niedbale napisane, iż widać było ⁴⁾, żeś wcale o cześć inném myślał, ⁵⁾ kiedyś pisał. Pokażę Ci to ⁶⁾, kiedy do was przybędę i wytargam Cię za ucho ⁷⁾; ażebyś na przyszłość ⁸⁾ uważniejszy był w pisaniu, i przynajmniej tych się wystrzegł ⁹⁾ błędów, którychby dzieci ¹⁰⁾ nawet uniknąć mogły, co się pierwszych początków uczą. Niechay Ci ta moja przestroga nie sprawia żadney przykrości ¹¹⁾;

nie wesołość ¹²⁾ bowiem twoją przez to chcę zmniejszyć, ale pilność powiększyć.

¹⁾ Zob. wyżej III. notę 5. str. 20 ²⁾ postremus, t. i. ostatni z porządku: ultimus znaczyłoby taki list, po którym już żaden więcej nie był pisany. ³⁾ quaedam (neutr. plur.), tak można zamiast ita wyrazić przez adeo, bo tu tyle znaczy co tak bardzo; ale nie p. sic, które należy zawsze do Słowa ⁴⁾ apparere, constare ⁵⁾ agere ⁶⁾ to t. i. t. będy; a więc ea nie id, bo tu mowa o więcej niż iednę rzeczy. — O do was zob. wyżej VII. 4 str. 24 ⁷⁾ auriculam pervellere ⁸⁾ posthac, postea ⁹⁾ effagere; — gruba omyłka w języku, solocismus. ¹⁰⁾ puer, puerulus, qui primis literis imbuitor, qui prima-literarum elementa discit ¹¹⁾ fac: Nie chciały iednak z téj moiey przestrogi iakiey (nullas) przykrości doznawać (molestiam capere) ¹²⁾ de hilaritate detrudere, — ad diligentiam addere; ale oboie wyrazić biernie.

X.

¹²⁾ Odsęlam Ci wszystkie niemal listy, którem od Ciebie odebrał, nieco ¹⁾ poprawne przezemnie. Zaklinam Cię, starayże się na przyszłość i częściej i dokładniej pisać. Nie ²⁾ uwierzysz bowiem, iak przykre mi są te ³⁾ dziecinne błędy, w które tak często wpadasz. Kiedy w mniey używanych albo ciemnych sposobach mówienia się pomylisz ⁴⁾, to ci tego za złe nie biorę ⁵⁾; ale kiedy tak zbłądzisz, że się zdaie, iakobyś nie znał pierwszych prawideł Gramatyki, ⁶⁾ to już znieść nie podobna. Wiesz wszakże ⁷⁾, iak często się o to na Ciebie gniewałem. I dla tego ⁸⁾ słuszną jest, abyś w pisaniu większą staranność okazał ⁹⁾. = Co się tyczy ¹⁰⁾ rzadkości listów, téj już żadnym sposobem uniewinnić nie możesz. Coż to ¹¹⁾ bowiem mogą być za zatrudnienia tak wielkie, o których mi piszesz? Owszem ¹²⁾ rozrywki to zapewne Cię od czytania i pisanja odrywaią; a jeżeli tym się oddasz, to już po tobie ¹³⁾. Nie zabraniam ¹⁴⁾ ia Ci wszelkiego uciechu rodzaju; nie iestem tak surowym; ale rozrywki twoie powinny być uczciwe, i trzeba też w nich miarę zachować ¹⁵⁾. Wierz mi mój Alexandre, nie bardziey nie przynosi ¹⁶⁾ prawdziwey i pewney roskoszy, iak

pogardzanie ¹⁷⁾ próżną. Kłaniay się ¹⁸⁾ Rodzicom. Jeszcze raz bądź zdrow.

¹⁾ leviter ²⁾ Tu przez vix ³⁾ przez isti mieszczące w sobie pogardę (Gram. 231. 3. na końcu) ⁴⁾ labi — To pomylisz i następujące zbłądzisz (errare) stoja tu wyraźnie za czasami terażniejszymi iednotliwymi ⁵⁾ offendi aliqua re ⁶⁾ Grammatica, corum — niepodobna, non posse ⁷⁾ przez et ⁸⁾ Za et propterea lepię na początku: quapropter ⁹⁾ curam adhibere alicui rei lub in re (lecz zob. o trzecim Przyp. Gerund. w Cz. I. XXII. a 1); diligentiam conferre in aliquid ¹⁰⁾ quod attinet raritatem epist. hanc tu cet, — albo przez samo vero lub quidem (raritatem vero); które często nasze: Co się tyczy zastępią ¹¹⁾ znowu z pogardą przez iste; lecz zob. Gram. §. 231. 1. ¹²⁾ łac. lepię: obawiam się, aby Cię i. t. d. — odrywać, avocare, abducere, abstrahere ¹³⁾ actum est de aliquo ¹⁴⁾ interdicere ¹⁵⁾ modum adhibere rei, także: modum habere, tenere voluptatis fruendae ¹⁶⁾ adferre, parere. To zdanie obrócić na biernie; a ponieważ nihil nie przypadkuje się, trzeba więc za nie wziąć, nulla res (Zob. na końcu w Spisie pod nihil) ¹⁷⁾ contentio (lepsze niż contentus); — próżny, vains, futilis ¹⁸⁾ meis verbis, meo nomine; albo: Saluta mihi cet.

XI.

Patrz iak cię kocham, kiedy od wielu dziś odebrałszy listy, za rzecz nayważniejszą poczytał ¹⁾ tobie szczególniey odpisać. Nie sądzę ²⁾ mój Alexandre, iżbyś nawet oycu swemu miłszym był niżli mnie. A jeżeli mnie zapytasz ³⁾, co jest za przyczyna téj moiey tak wielkiey ku tobie miłości, niech zginie ⁴⁾ jeżeli inną potrafię podać nad tę, że mi się zdaie, iżem w tobie spostrzegł talent wyborny ⁵⁾, i jeżeli ty sam zechcesz, do wielkich rzeczy ⁶⁾ zdątny. Lecz ty zechciey się nad tém zastanowić ⁷⁾, że wiele zaiste iest rzeczy z przyrodzenia dobrych, które iednak z winy tych, co je posiadaią, czasem naygorszymi i nayszkodliwyszymi stać się mogą. Dobrze są bogactwa; ale jeżeli ich kto nie dobrze używa, złe. Dobrą iest rzecz ⁸⁾ piękność; ale to dobro wielu zgube przyniosło. = Tego samego rodzaju iest i talent. Jeżeli się go dobrze używa ⁹⁾, żaden prawie nie może być rodzaju ludzkiego większy lub wyborniejszy ¹⁰⁾ dar używany; ale jeżeli do talentu zły się umysł ¹¹⁾ przyłączy,

będzie to tyle co ¹³⁾ miecz w ręku szalonego. Im będzie lepszy i ostrzejszy, tém więcéy złego zrzadzi. Ja zaś Ciebie, Alexandrze, teraz kocham, że masz ¹⁴⁾ piękny talent; ale przestanę kochać, jeżeli pięknego talentu na złe ¹⁵⁾ używać zaczniesz. Lecz spodziewam się, że do tego nie przyjdzie, ¹⁶⁾ i ufam, że twego talentu na dobre użyjesz i z własnego natchnienia ¹⁷⁾ i dla tego ¹⁸⁾, że bardzo zdaiesz mi się lubić tę moję miłość ku tobie; której utrzymać ¹⁹⁾ i zachować żadnym innym sposobem nie potrafisz. Bądź zdrow, i jeżeli mnie kochasz, kochaj cnotę i nauki: nie masz na świecie ²⁰⁾ większych nad nie dóbr.

¹⁾ nihil mihi prius faciendum esse duco, quam ut cet. — szczególniéy zob. wyżej w VII. notę 8 str. 21 ²⁾ cave putes; a nawet przez ipse ³⁾ Coniunctiv. bo tu jest tyle co: gdybyś chciał zapytać ⁴⁾ ne vivam, ne sim salvus, si cet. — podać, asserere ⁵⁾ ingenium excellens ⁶⁾ omnia summa; — zdalny, aptus, natus ⁷⁾ fac tecum cogites ⁸⁾ bonum (Subst.) ⁹⁾ esse ¹⁰⁾ Łaciniéy częścicéy niż my przez drugą osobę liczby pojed. wyrażają osoby nieoznaczone; np. Kiedy się przyjdzie, kiedy przydziemy, si veneris; — dobrze bene, recte ¹¹⁾ praestans, praestabile donum; użyć, dare, tribuere ¹²⁾ mens; — przytężyć się, accedo ¹³⁾ tyle co: itidem, ut ¹⁴⁾ esse ¹⁵⁾ używać na złe, na dobre, male (non recte), bene (recte) uti ¹⁶⁾ fore ¹⁷⁾ tua sponte ¹⁸⁾ dla tego że, przez same quia; a lubić miłość, amare amorem ¹⁹⁾ tueri ²⁰⁾ in humanis rebus; a nie masz, nulla sunt.

XII.

¹⁶⁾ Wierszyki, któreś do mnie przysłał, okazują ¹⁾ wprawdzie, że, gdybyś się był do wierszopistwa przyłożył ²⁾ i dostawszy dobrych nauczycieli, przy téy nauce pozostał ³⁾, mógłbyś być doyszd do pewnego doskonałości stopnia ⁴⁾. Albowiem są pięknie brzmiące ⁵⁾ i mieszczą w sobie zdania wcale do rzeczy i zgrabnie ułożone; a i styl ⁶⁾ dosyć jest nie zły, tak iż ⁷⁾ śmiało mógłbyś się spodziewać zostać dobrym poetą, gdybyś się temu chciał poświęcić ⁸⁾. Lecz większe ty rzeczy masz przed sobą, ⁹⁾ do których się spiesz ¹⁰⁾ ile zdołasz: a w urywkowych chwilach ¹¹⁾ bierz do rąk dawnych poetów dzieła, nie tak, abyś je miał nasla-

dować, lecz iżbyś w nich roszkować ¹²⁾, a razem wybierał ¹³⁾ z nich, co ci pożytecznem ¹⁴⁾ być może. — Abyś na pisaniu wierszy czas trawił, ¹⁵⁾ jeżeli mam prawdę wyznać, tegobym sobie nie życzył ¹⁶⁾. Złe robić wiersze, szpetną ¹⁷⁾ jest rzeczą; mierne, wcale niechwalebne ¹⁸⁾; dobre, za nadto trudną, aby tego mogli dokazać ¹⁹⁾ ci, którzy co innego mają do czynienia ²⁰⁾. Co w twoich okrzesań ²¹⁾ potrzebuje, mógłbym ci to wytknąć naocznie ²²⁾, listownie nie mogę tak ²³⁾ łatwo: słusznie ²⁴⁾ zdaniem moim i prawdziwie powiedział Owidiusz, że daleko większa jest praca poprawiać ²⁵⁾, niż pisać. Co do mnie ²⁶⁾ chciej wierzyć, Alexandrze, iżby mnie dzisiaj nie łatwiej ²⁷⁾ nakłonić do pisania wierszy iak do tańcowania. Jeżeli w rzeczach poważnych ²⁸⁾ będziesz potrzebował moję pomocy ²⁹⁾, nie będę od tego ³⁰⁾; w tych mniej ważnych jeżeli kiedy ³¹⁾ o mnie pomyślisz, proszę Cię, abyś ³²⁾ i o tém także pomyślał, żem nie wiele młodsz, iak był Horacyusz, kiedy to o sobie pisał:

Teraz i wiersze porzucami inne podobne igraszki. ³³⁾

¹⁾ Łac. okazują one (illi) wprawdzie; bo quidem lubi stać po Zaimkach; i dla tego się one często przydają, chociaż do myśli mniey potrzebne (Gr. §. 239. 3.) ²⁾ se (albo ingenium suum) ad poetam conferre, applicare ³⁾ persistere in studio ⁴⁾ stopień w tém znaczeniu rzadko się wyraża; dosyć powiedzieć: aliqua praestantia ⁵⁾ numerosus... Dobitniey się wyda: Albowiem i sq... i mieszczą (continere, habere) zdania (sententia) wcale do rzeczy i t. d. — neque inconcinuus, neque ineleganter collocatus. ⁶⁾ genus dicendi; non abhorrere a recto ⁷⁾ Zob. wyżej w III. notę 7. str. 21 — śmiało, plane; — zostać p. fieri (nb.: w znaczeniu nieprzechodnem Inf. fut. fore, futurum esse, a nie factum iri) ⁸⁾ id agere; ei rei se dedere ⁹⁾ aliquid mihi propositum est; — rzeczy p. neutr. plur. ¹⁰⁾ urgere aliquid ¹¹⁾ horae subsecivae, — brać do rąk, dobitniey p. terere manibus ¹²⁾ oblectare se aliqua re ¹³⁾ sumere, colligere, petere ¹⁴⁾ utilis; albo p. usus; — także poź. być może, profuturum est ¹⁵⁾ collocare, consumere; — (biernie Accus. c. Inf.); jeżeli mam i t. d. Łac. abym prawdę (verum) zob. Cz. I. XXVIII. fff. str. 100) wyznać ¹⁶⁾ życzyć sobie, zawsze p. velle, a nie życzyć nolle. Porównaj wyżej IV. 2 ¹⁷⁾ przez rodaj niaki ¹⁸⁾ wcale nie chw. inglorium ¹⁹⁾ efflicere, t. lepiéy praestare; za nadto trudno (zob. Cz. I. XVII. o.)

²⁰⁾ Gerund. od agere ²¹⁾ pilnika (lima) ²²⁾ praesens praesentem ostendere, praesentem monere ²³⁾ aequae recte; a zdaniem moim można wyrzucić p. zdaie mi się że i t. d. ²⁴⁾ Te tryby bezok. mają w łacinie zależeć od Rzeczownika labor (labor emendandi) Gr. §§. 192 ²⁵⁾ zob. wyżey X. 10 str. 27 ²⁶⁾ w łacinie potoży się na odwrot podług Gr. §. 244, 5 pod Non minus quam str. 237; — nakłonić adducere biernie ²⁷⁾ p. rodzaj niaki, serium; — mnięć ważne, levius ²⁸⁾ desiderare operam ²⁹⁾ deesse (zgodzić z Subiektem Ja) ³⁰⁾ Gr. §. 241 Uw. 2 ³¹⁾ Gr. §. 211, 8 ³²⁾ Hor. Epist. l. 1. 10.

XIII.

- 18 Nie smuć ¹⁾ się mój Alexandrze, ja Cię nie opuszczę; kiedy inni tobą i moim poleceniem gardzą, postaram się o to ²⁾, abyś ich pomocy wcale ³⁾ nie potrzebował. Nie trać tylko serca ⁴⁾, słuchaj rodziców i nie czyni nic takiego, o coby ⁵⁾ się słusznie na ciebie gniewać mogli. Jeżeli tego dopełnisz ⁶⁾, nie wątpię, że ja się o resztę postaram ⁷⁾. Spodziewam się wkrótce być u was. Zochoway mi swoją dawną wesołość i dzielnie ⁸⁾ bierz się do nauk.

¹⁾ Uważmy tu sobie osobliwość Łaciników w pisanu listów, iż niekiedy na samym wstępie używali Przysłowka vero; iak np. tutaj: — Tu vero noli afflictere te, mi Alexander. — Co ztąd pochodzi, iż pisząc, żywo w pamięci wystawiali sobie przedmiot, którego się dotyczyło pierwsze zdanie listu, i było niejako odpowiedzią na pytanie; np. w ten sposób: — Piszesz mi, Alexandrze, że się smucisz, widząc, iż moje wstawienie się za Tobą nie było przyjęte; ale nie smuć się i t. d. ²⁾ praestare ³⁾ nihil ⁴⁾ animum demittere; ale Tryb rozkaz. opisać p. cave ⁵⁾ cur ⁶⁾ est mihi aliquid curae ⁷⁾ animose; magno, forti animo incumbere literis.

XIV.

- 19 Przy ¹⁾ téj odmianie zamiaru twego nie mnie bardziej niespokojnym nie czyni ²⁾, iak to ³⁾, że nie wiem iak wielki postęp w łacińskim uczyniłeś języku ⁴⁾; bez którego gruntowney ⁵⁾ znajomości nie myśl ⁶⁾ aby kto daleko w prawnictwie zayść ⁷⁾ potrafił. Jeżeli go już do tego stopnia zgłębisz, ⁸⁾ iż tych pisarzy, których klasycznymi zowią, będziesz mógł rozumieć, nie potrze-

buiąc brać do pomocy ⁹⁾ ani tłumaczenia polskiego ani też Słownika, nie przeciwko temu mieć nie będę ¹⁰⁾, jeżeli do prawnictwa krok uczynić ¹¹⁾ zechcesz; chociaż, jeżeli prawdę mam wyznać, życzyłbym sobie, abyś z pół roku ¹²⁾ na grecki język poświęcił, którego mierną przynajmniej znajomość słusznie do nauki prawa uważają za potrzebną. = Pragnę ja zaiste ¹³⁾, aże- 20 by, cokolwiek przedsięweźmiesz, wszystko ci pomyślnie poszło i szczęśliwie się powiodło ¹⁴⁾, nie dopuszczę ¹⁵⁾ iednakże, ażebyś bez tego narzędzia do prawnictwa się zabrawszy ¹⁶⁾, mógł kiedy powiedzieć, że ja ci taką dał radę ¹⁷⁾. Bo co się tego tyczy, że, iak piszesz ¹⁸⁾, wielu przy mierny tylko umiejętności łacińskiego języka, ¹⁹⁾ nie znając wcale greczyzny, wysokię w sądach piastują ²⁰⁾ urzędy; to nie zbywa wszakże ²¹⁾ na przykładach, że nie tylko w sądach, ale nawet i tam, gdzie od znajomości łaciny wszystko się zdaie zależeć, osoby ²²⁾ w nię albo bardzo mało biegłe, albo wcale ię nieznające świetne zajmują miejsca ²³⁾. Którą rzecz zamierzyłem sobie obszerniey rozebrać; ²⁴⁾ ale mnie wołają ²⁵⁾. Wybacz więc zatru- niom moim i bądź zdrow.

¹⁾ in ²⁾ aliquid me sollicitum habet ³⁾ to w łacinie będzie rył-ko domysłne, iak zawsze po quam, gdy następuje quod ⁴⁾ literae latinae ⁵⁾ accurata cognitio ⁶⁾ opisać p. cave; myśleć putare ⁷⁾ multum proficere; ad ullam praestantiam pervenire ⁸⁾ imbui aliqua re; do tego st. ita ⁹⁾ i nie będzie potrzeba radzić się i t. d. ¹⁰⁾ non invitus patior ¹¹⁾ gradum facere; accedere ¹²⁾ anni saltem dimidium literis graecis dare — biernie ¹³⁾ equidem ¹⁴⁾ ex voto cadere; — prospere ac feliciter evenire ¹⁵⁾ committere ¹⁶⁾ se conferre — si — instrumentum ¹⁷⁾ consilii auctor sum; albo: aliquis auctoritate mea inductus consilium aliquod capit ¹⁸⁾ bo co piszesz, że i t. d. ¹⁹⁾ język ł. niekoniecznie znając (non adeo peritus), a greckiego wcale nie znając (plane rudis, omnino ignarus) ²⁰⁾ sustinere, habere munus amplum ²¹⁾ utique ²²⁾ homo admodum tenni, (mediocri) aut etiam nulla linguae alcijs scientia imbutus ²³⁾ amplissimo, gravissimo muneri praefectum esse ²⁴⁾ pluribus dis- sere de aliqua re ²⁵⁾ avocare, biernie.

Zadania innéj treści.

XV.

Emulacya między młodziehcami. ¹⁾

²¹ Jest to bardzo pożyteczna ²⁾ przestroga dla młodzieńców ³⁾, którzy się chcą z rówieśnikami ⁴⁾ ćwiczyć dla ⁵⁾ dla ugruntowania się w iakiéj umiejętności ⁶⁾, iżby nie wybierali właśnie ⁷⁾ takich, nad których się mocniejszymi czują ⁸⁾, ale każdego wyzywali w tém ⁹⁾, w czém on najbardziej celuje; i w każdym umiejętności ¹⁰⁾ z takimi się ubiegali o pierwszeństwo ¹¹⁾, którzy w niéj za najlepszych uchodzą ¹²⁾. Tamten albowiem sposób ¹³⁾ właściwy ¹⁴⁾ jest tym, co się chcą popisywać ¹⁵⁾; ten zaś takim ¹⁶⁾, którzy codziennie większe ¹⁷⁾ postępy czynić i siebie samych przewyższać usiłują. I tak ¹⁸⁾ Cyrus, iak stoi ¹⁹⁾ w Xenofoncie, gdy już wyrostkiem ²⁰⁾ będąc chował się pomiędzy Medami, chłopców Medyjskich ²¹⁾ nie na to ²²⁾ wyzywał, czego się był nauczył u Persów; lecz (na to), czego lepiéj u Medów uczono, i nie zrażał się tém bynajmniej, ²³⁾ że go oni przez czas nieiaki ²⁴⁾ przewyższali, i wysmiewali się z niego ²⁵⁾, byle ²⁶⁾ tylko zwolna do tego ²⁷⁾ doszedł, iż właśnie ²⁸⁾ w tych umiejętnościach, w których oni celowali, albo im wyrównał, albo ich nawet przewyższył.

¹⁾ nie inter. zob. Cz. I. XXII. c. 2 ²⁾ perutile praeceptum ³⁾ Dativ. comm. Gr. §. 164 ⁴⁾ aequalis ⁵⁾ przez causa. Gr. §. 134, lub ut ⁶⁾ facultatem aliquam firmiter comparare ⁷⁾ potissimum: które równie iakiego Comparativus potius używa się zazwyczaj, gdy o wybieraniu pomiędzy wielu przedmiotami jest mowa. Porównaj wyżej VII. nota 8 — taki przez is ⁸⁾ scio me alicui praestare, illo potiore, superiore esse ⁹⁾ provocare aliquem aliqua re ¹⁰⁾ ars (Ablat. instrum.) ¹¹⁾ aemulari, certare, contendere ¹²⁾ putari ¹³⁾ ratio ¹⁴⁾ proprius (cum Genit.), które właśnie w tém znaczeniu się używać powinno, a nie za przywłaszczające w łasny ¹⁵⁾ se ostentare ¹⁶⁾ is ¹⁷⁾ indies magis ac magis proficere ¹⁸⁾ itaque ¹⁹⁾ est apud nie in; zobacz niżej XXV. 21 i Oddz. II. XXI. 1 ²⁰⁾ adultus, adulta aetate ²¹⁾ Medus (Genit.) ²²⁾ eae res ²³⁾ non recuso, quin cet. ²⁴⁾ ad tempus — wyrazić to zdanie biernie ²⁵⁾ śmieją się ze mnie; sum alicui deridiculo. Gr. §. 167. 2 ²⁶⁾ dum, modo, dummodo ²⁷⁾ eo; — zwolna, paulatim ²⁸⁾ ea ipsa ars.

XVI.

Nieludzkie okrucieństwo ¹⁾ króla Deiotara.

Bardzo nieczułe i dzikie serce ²⁾ mieć ³⁾ musiał ⁴⁾ ²² król Deiotarus, jeżeli prawda jest, co o nim Plutarch napisał, który przecież ⁵⁾ do tych pisarzy należy ⁶⁾, co nimi iako niegodnymi wiary nikt nie powinien gardzić. ⁶⁾ Píše tedy ⁷⁾ o nim, iż ⁸⁾ kilku ⁹⁾ mając synów ¹⁰⁾, gdy z nich jednemu tylko królestwo i wszelkie bogactwa chciał pozostawić, aby tego tém łatwiej dokazał ¹¹⁾, resztę ¹²⁾ własną ¹³⁾ ręką pomordował, na wzór ¹⁴⁾ chodzących wino ¹⁵⁾, którzy, gdy szczep ¹⁶⁾ iaki kilka ¹⁷⁾ latorośli wypuści ¹⁷⁾, zwykli iedną tylko zotawiać, a inne wycinać ¹⁸⁾, aby się pozostała ¹⁹⁾ tém większą i mocniejszą ²⁰⁾ stała przez to.

¹⁾ immanis crudelitas ²⁾ ingenium atrox et barbarum ³⁾ esse z 3 przyp. osoby (Gr. §. 131); lub 6 przyp. rzeczy (§. 148 i 149 Uw. 2); który się częściej używa niż drugi, gdy o złych przymiotach jest mowa. ⁴⁾ necesse est, oportet (z Acc. c. Infinit.) ⁵⁾ adnumerari alicui ⁶⁾ repudiare, spernere ⁷⁾ igitur ⁸⁾ zob. wyżej Cz. I. XXV. a. str. 92 ⁹⁾ plures, nie aliquot; bo tu jest tyle, co więcej niż ieden ¹⁰⁾ iż, gdy kilku miał synów, a jednemu tylko i t. d. ¹¹⁾ efficere ¹²⁾ omnes ceteri ¹³⁾ suus, a, um; iak zawsze (przez meus, tuus, suus), nie proprius — zob. na końcu w Spisie ¹⁴⁾ exemplo ¹⁵⁾ vinitor ¹⁶⁾ vitis; bo o winnym szczepie mowa ¹⁷⁾ surculos emittere. O czasie zob. Gr. §. 208, 2 ¹⁸⁾ amputare ¹⁹⁾ is, qui relictus sit. ²⁰⁾ robustus.

XVII.

O ludziach z ułochatém ¹⁾ sercem.

Pliniusz pisze, iż po śmierci ²⁾ Arystomenesa, Me- ²³ seńczyka, który 300 Lacedemończyków w bitwie zabił, i odważył a razem chytrą ³⁾ nad innych celował, znaleziono serce jego ⁴⁾ włochate ⁵⁾ i iakby ⁶⁾ gęstym lasem włosów ⁷⁾ okryte. Toż samo podali Grecy o Lacedemończyku Lizandrze, który także ⁸⁾ razem był odważny ⁹⁾ i podstępny ¹⁰⁾. Muret, także pisze w swoim dziele różnych czytań ¹¹⁾, iż pamięta, że podczas jego pobytu ¹²⁾ w Wenecyi (r. 1565) traco-

no¹⁵⁾ pewnego sławnego¹⁴⁾ rozbóynika, który bardzo włochoate¹⁵⁾ miał serce, iak się pokazało przy ćwiertowaniu. Niektórzy utrzymują, że to jest wodem¹⁶⁾ nadzwyczajnej sily; inni, że przebiegłości i chytrności¹⁷⁾: to przynajmniej jest pewno¹⁸⁾, że pochodzi¹⁹⁾ od wielkiego gorąca²⁰⁾ w ciele, a ci, którzy²¹⁾ go dużo mają, zazwyczaj²²⁾ są mocni i przebiegli²³⁾. I dla tego²⁴⁾ pewien uczony i niepospolity poeta, Nonnus, w 26 księdze swego poematu²⁵⁾ Dionysiaka pisze, że Sabirskich ludów²⁶⁾ serce zwykło być gęstemi włosami okryte, i że dla tego są bardzo mocni i nieustraszeni²⁷⁾ w bitwach.

¹⁵⁾ pilosus ²⁾ Partic. od mori ³⁾ astutia ⁴⁾ Gr. §. 202. 2 ⁵⁾ setosus ⁶⁾ veluti z dodaniem quidam ⁷⁾ pilus (capillus — caput i pilus — tylko o włosach na głowie) ⁸⁾ et ipse; i tak zawsze, gdy ten sam predykat przyda się innemu Subiektowi. Porówn. wyżej V. 14 str. 22 ⁹⁾ strenuus, fortis ¹⁰⁾ astutus ¹¹⁾ variae lectiones ¹²⁾ gdy był w Wenecyi (Venetiae, arum) ¹³⁾ supplicium sumere de aliquo. Ale uważać na to, że przy memini stoi zazwyczaj Infin. Praesentis (np. Memini fratrem mihi dicere; pamiętam, iak im brat mówił t. i. przenoszę się myślą w ten czas, kiedy im mówił. Podobnie: memini me legere; m. te de hac re dissere-re): i tylko wtenczas kładzie się Infin. praeteriti, kiedy się nie znaczy przypominać, iak się działa rzecz iaka, lecz pamiętać (teraz) że się stała (dawniej) t. i. że już jest zrobiona (Memini me ita distribuisse initio causam ¹⁴⁾ nobilis latro ¹⁵⁾ setosus. Ale dla uniknienia niemilego Łac-nikom pośredniego zdania z ut, ułożyć tak konstr.: którego serce, gdy był ćwiertowany, bardzo włochoate było znalezione (reperio) ¹⁶⁾ signum, documentum. ¹⁷⁾ magnitudo virium Gr. §. 244. 2 ¹⁸⁾ calliditas et astutia ¹⁹⁾ id certe constat ²⁰⁾ proficisci — albo: przyczyną tej rzeczy jest wielkie g. ²¹⁾ nimius calor corporis. ²²⁾ którego którzy dużo m. (abundare 6) ²³⁾ p. solere ²⁴⁾ callidus ²⁵⁾ quapropter doctus quidam neque vulgaris p. ²⁶⁾ opuścić poem., a Dionysiaka położyć w 2. pyzyp. ²⁷⁾ gens ²⁸⁾ intrepidus; animo intrepido.

XVIII.

I ludzie uczeni nie gardzą sławą.

24 Co Cycero w mowie swojej za Archiaszem poetą wyrzekł o swoim przywiązaniu do sławy¹⁾, iż ona największą jest a nawet iedyną nagrodą²⁾ za prace, ia-

kię cnota wymaga³⁾; to⁴⁾ i Tales z Miletu na wiele lat przed nim⁵⁾ i słowami i uczynkami⁶⁾ potwierdził⁷⁾. Był to mąż wielkiego geniuszu i wyborny nauki, który wiele rzeczy⁸⁾ podziwienią godnych i⁹⁾ w innych umiejętnościach¹⁰⁾ i osobiwie w Astronomii¹¹⁾ odkrył. Kiedy wynalazł, iaki ma stosunek¹²⁾ wielkość słońca do wielkości okręgu, który w swoim różnym biegu opisuje i przebiega¹³⁾ i iak to można z matematyczną dokładnością¹⁴⁾ wykazać, udzielił¹⁵⁾ tego rachunku¹⁶⁾ pewnemu bogaczowi¹⁷⁾, który miał w takich rzeczach upodobanie¹⁸⁾. Ten dziwiąc się¹⁹⁾ geniuszowi Talesa i piękności²⁰⁾ jego wynalazku, kazał mu żądać od siebie nagrody, iakię tylko²¹⁾ zechce. Żadnej innej, rzekł Tales, nie żądam od ciebie nad tę²²⁾, iżbyś sobie nigdy nie przypisywał²³⁾ chwały tego wynalazku; lecz ieżli go kiedy²⁴⁾ udzieliłś innym, abyś zawsze obwieszczał²⁵⁾, że on odemnie pochodzi²⁶⁾. Nie gardzą więc chwałą nawet sami mędrzy; coż więc dziwnego²⁷⁾, iż my, którzy nie iesteśmy mędrkami, ieżeli co takiego zrobimy²⁸⁾, co nam się dobrém i pożytecznem być zdaie, radzi to widzimy²⁹⁾ kiedy i pracę naszą i nas³⁰⁾ za nią ludzie znający³¹⁾ się chwałą.

¹⁾ laus, gloria, laus et gloria ²⁾ merces laborum. ³⁾ desiderare ⁴⁾ idem — z Miletu zob. Cz. I. XXII. c. str. 83. ⁵⁾ Gr. §. 182. 3 ⁶⁾ res, factum ⁷⁾ comprobare ⁸⁾ multa (neutr. plur.) ⁹⁾ i — i, quum — tum ¹⁰⁾ ars; bo scientia nie ma liczby mnogiej ¹¹⁾ astrologia nazywali starożytni ¹²⁾ ratio ¹³⁾ metri et conficere ¹⁴⁾ subtilitas geometrica (Ablat.) — demonstrare ¹⁵⁾ communicare cum ¹⁶⁾ homo ad modum dives, opulentus; h. magnis opibus praeditus ¹⁷⁾ curiosus sum ¹⁸⁾ Zob. Cz. I. str. 73 notę h ¹⁹⁾ elegantia ²⁰⁾ poscere praemium, quantum maximum quis vult ²¹⁾ nisi hoc solum ²²⁾ vindicare, arrogare ²³⁾ Gr. §. 241 Uw. 2 ²⁴⁾ fateri ²⁵⁾ auctor sum ²⁶⁾ mirum będzie predykatem Rzeczownika quid ²⁷⁾ aoristus §. 208. 2 ²⁸⁾ laetitia affici ²⁹⁾ nosmetipsi, dla dobitności ³⁰⁾ viri earum rerum intelligentes — wyrazić biernie.

XIX.

Ile mierność przykładu się ¹⁾ do zachowania ²⁾ zdrowia.

25 Co Seneka o Platonie pisze, iakoby z pomiarkowaniem żyjąc ³⁾ przedłużył ⁴⁾ sobie życie; to samo Plato i Aristoteles o Herodyku z Solymbryi ⁵⁾, a sławny lekarz Galenus o sobie samym napisał. ⁶⁾ Muret także wyborny ⁷⁾ i bardzo zastanowienia godny ⁸⁾ tego rodzaju przykład przytoczył ⁹⁾. Tak bowiem pisze ¹⁰⁾: Znałem w Padwie ¹¹⁾ Wenecyanina Aloyzego Korneliusza ¹²⁾, męża świetnego rodu ¹³⁾, a razem ¹⁴⁾ wybornego talentu ¹⁵⁾ i pięknych obyczajów. Tego zdrowie w czterdziestym roku życia gdy tak było zmniejszone ¹⁶⁾, iż się zdawało, że opuszczony od lekarzy śmierć raczej niżli życie przez krótki tylko czas pociągnie ¹⁷⁾; tak urządził ¹⁸⁾ swój sposób życia, iż iadła używał podług ¹⁹⁾ wagi, a napoiu podług miary, i przepisu ²⁰⁾ iaki sobie sam wtęy mierze zrobił, nigdy ani na wos nie przestępował, miernych zażywał przechadzek, wystrzegał się zmartwień, ²¹⁾ rozweselał ²²⁾ umysł rozmową z przyjaciółmi i innemi przystoynemi rozrywkami; i tego nareszcie dokazał ²³⁾, iż żył wolny od chorób, i nie tylko lekarzy swoich przeżył, ²⁴⁾ ale i do nayspóźniejszego ²⁵⁾ doszedł starości.

¹⁾ conferre ad alqd. ²⁾ conservare ³⁾ moderata vivendi ratio (instrument.) ⁴⁾ producere ⁵⁾ przez Adiect. Solymbria-nus podług Cz. I. XXII. c. 2 ⁶⁾ tradere ⁷⁾ luculentus ⁸⁾ memorabilis, memoratu dignus ⁹⁾ afferre, proferre, proponere ¹⁰⁾ można to całe przytoczenie wyrazić sermone obliquo (z. Gr. §. 218 nstp. i wyjęty Cz. I. XXIV.) ¹¹⁾ Patavium ¹²⁾ Aloysius Cornelius ¹³⁾ z Cz. I. XVIII. g. ¹⁴⁾ kiedy iakiemu Rzeczownikowi stojącemu z predykatem przyda się drugi predykat, użyte w polszczyźnie a razem (tudzież, także, niemniéj i. t. p.) musi się wyłożyć przez idemque (et idem). Porównaj wyjęty V. notę 14 str. 22 ¹⁵⁾ ingenium — Dla jednostayności konstrukcyi należy i temu i następującemu Rzeczownikowi przydać Imięstowy, lub Przysłotnik, któreby odpowiadały Imięstowowi ortum, natum: — egregio ingenio praeditus et morum elegantia commendabilis ¹⁶⁾ moje zdrowie jest zmniejszone, sum profligata valetudine ¹⁷⁾ aegre trahere — Będzie Nomin. cum Inf. rządzonej od Stowa głównego videri — opuszczony, depositus, despera-

tus: nayszcześnie używają się obydwu razem ¹⁹⁾ instituere coepit ¹⁹⁾ ad ²⁰⁾ modum, quem sibi aliquis praescripsit, ne tantūlo quidem excedere ²¹⁾ curas abjicere ²²⁾ relaxare, hilarare. — rozmowa, sermones ²³⁾ id assequi, ut — żyć, agere, degere ²⁴⁾ superstes sum alicui lub alicujus ²⁵⁾ summa senectus.

XX.

Wartość czasu.

Starożytni pewne ¹⁾ krótkie zdania, które wiele ²⁶⁾ mądrości zawierały zebranych ³⁾ w niewielu słowach, Bogu przypisywali ⁴⁾. Tego rodzaju zdania były: Znay siebie samego; Naśladuy ⁵⁾ Boga; Nic nadto ⁶⁾; i inne tym podobne ⁷⁾. Między ⁸⁾ naysławniejszymi ⁹⁾ była i ta: Oszczędzay ¹⁰⁾ czasu, o której wzmianka znajduje się ¹¹⁾ w Ciceronie. Zenona to jest myśl ¹²⁾, że na niczem ¹³⁾ tak nam nie zbywa, iak na czasie. Ale my śmiesznie uskarżamy się ¹⁴⁾ na krótkość życia, a nayswiękniejszy jego część dajemy ¹⁵⁾ upływać bez pożytku: trawimy bezkorzystnie ¹⁶⁾ całkowite miesiące i lata, iak gdybyśmy ¹⁷⁾ nie tylko z pełnego ale nawet z przepelnionego ¹⁸⁾ naczynia rzecz iaką bez ceny wydawali ¹⁹⁾; a kiedy czuiemy, że śmierć się zbliża ²⁰⁾, tośmy gotowi wszystko, co ²¹⁾ mamy, oddać, gdyby nam kto obiecał ²²⁾ że trzy lub cztery ²³⁾ dni przyłożyć do życia. Nie można przeto dosyć zalecać młodzieży téj przestrogi ²⁴⁾, która z czasem oszczędnie i roztropnie obchodzić ²⁵⁾ się każe.

¹⁾ quidam po Przysłotniku ²⁾ adstringere. Imieśl, zgodzić z multum ³⁾ ad aliquem referre auctorem ⁴⁾ sequi ⁵⁾ ne quid nimis ⁶⁾ ejusdem generis ⁷⁾ in z 6 przyp. — nie inter. zob. niżej Oddz. II. XXI. notę 1 ⁸⁾ omnium, sermone celebratus ⁹⁾ parcere ¹⁰⁾ occurrere apud, nie in zob. niżej Oddz. II. XIII. notę 20 ¹¹⁾ ten Rzeczownik nie wyrazi się wcale ¹²⁾ nulla res za nihil (zob. na końcu w Spisie nihil) — zbywać, p. ego aliqua re ¹³⁾ queri de ¹⁴⁾ patior effluere, abire alqd — pożytek, fructus ¹⁵⁾ temore profundero, praetermittere ¹⁶⁾ ut si ¹⁷⁾ ex abundanti et superfluenti — naczynie opuścić ¹⁸⁾ largiri rem nullius pretii ¹⁹⁾ immingere ²⁰⁾ wszystko co — quidquid ²¹⁾ profiteri ²²⁾ triduum, quadriduum ²³⁾ commendare praeceptum ²⁴⁾ parca ac sapienter uti.

XXI.

Miedź koryncka ¹⁾.

27 O miedzi korynckiej, iaki iéy był początek ²⁾, różne są podania ³⁾ starożytnych. Pliniusz pisze ⁴⁾, iż trafem powstała ⁵⁾, po zapaleniu Koryntu, podczas ⁶⁾ dobywania. Tego samego zdania jest ⁷⁾ Florus; podaje bowiem, że, gdy się potopiły przez pożar pośagi i obrazy ⁸⁾, strumienie ⁹⁾ złota, srebra i miedzi spłynęły do kupy ¹⁰⁾. Inni zaś piszą, że ieden tylko dom w dawnych czasach w Koryncie raz się zapalił ¹¹⁾, w którym gdy nieco ¹²⁾ znajdowało się ¹³⁾ złota i srebra, miedzi zaś znaczna ilość ¹⁴⁾; wszystko razem zmieszane i złane ¹⁵⁾ w iedną masę, od tego kruszcu, którego większa była część, dostało nazwisko miedzi korynckiej. Inni znowu ¹⁶⁾ mówią, co ¹⁷⁾ się do prawdy podobniejszém być ¹⁸⁾ zdaie, iż był w Koryncie pewien spiżownik ¹⁹⁾, który znalazł ²⁰⁾ skrzynkę złota i wziął ²¹⁾ ją sobie; ale z obawy ²²⁾ aby się nie dowiedziało ²³⁾, pociął ²⁴⁾ na drobne kawalki ²⁵⁾ złoto i potrochu przymieszywał ²⁶⁾ do miedzi, i tak utworzył ²⁷⁾ ową dziwną mieszaninę ²⁸⁾, z której potem wielki majątek zebrał ²⁹⁾. Były zaś szczególniej ³⁰⁾ trzy gatunki téy miedzi; z tych ieden ³¹⁾ blaskiem złotu się różnił, ³²⁾ drugi srebru, trzeci między obydwojma środek trzymał. ³³⁾

¹⁾ aes corinthium ²⁾ origo ³⁾ przez tradere ⁴⁾ ait, tradit, dicit, prodit, perhibet — nie scribit, które się w takich przytoczeniach rzadko używa ⁵⁾ p. misceri ⁶⁾ quum ⁷⁾ sequi sententiam ⁸⁾ simulacrum ⁹⁾ vena (żyła) ¹⁰⁾ in commune fluere ¹¹⁾ ardere ¹²⁾ nonnihil ¹³⁾ inesse ¹⁴⁾ magna vis ¹⁵⁾ confundi in eandem massam ¹⁶⁾ etiam ¹⁷⁾ id quod, które się za samo quod w podobnych wtrąconych zdaniach często używa ¹⁸⁾ propius accedere ad veritatem, ad verisimilitudinem ¹⁹⁾ faber aerarius ²⁰⁾ incidere in thecam auro plenum ²¹⁾ sibi auferre ²²⁾ metuere ²³⁾ alqd rescitur, patefit, palam fit, in lucem profertur ²⁴⁾ dissecare. Partic. praeter. a nassequace et opusculae ²⁵⁾ minutae particulae ²⁶⁾ paulatim admiscere ²⁷⁾ efficere ²⁸⁾ temperatura ²⁹⁾ opes sibi comparare aliqua re. ³⁰⁾ potissimum — gat., genus ³¹⁾ unus (lub aliter), — alter, — tertius ³²⁾ aequare splendorem auri, candorem argenti ³³⁾ medium quoddam inter utrumque esse.

XXII.

O znaném ¹⁾ przysłowiu: gdzie dobrze, tam oyczyzna.

Co w staréy tragedyi syn Telamona Teucer miał ²⁸⁾ powiedzieć, że tam dla każdego ²⁾ iest oyczyzna, gdzie ³⁾ mu ⁴⁾ dobrze, to iakkolwiek zdaie się, iż pięknie i mądrze iest powiedziane, i że pochodzi ⁵⁾ od wzniosłego umysłu, gardzącego ⁶⁾ wszelkimi przykrościami, które los zadadź ⁷⁾ może człowiekowi, ostréy iednakże doznało i sprawiedliwéy przygany ⁸⁾ od mądrego i dowcipnego ⁹⁾ mówcy Lizyasza; który wykazał, iż to iest zdanie człowieka o własne tylko dobro dbającego ¹⁰⁾ i niezdatnego do społeczności obywatelskiej ¹¹⁾. Nie bardzo albowiem będzie się troszczył o powodzenie ¹²⁾ oyczyzny taki człowiek, który ¹³⁾ ten będzie miał sposób myślenia ¹⁴⁾, iż za miarę swego do oyczyzny przywiązania brać będzie własną pomyślność ¹⁵⁾. = Wszakże tę ziemię ¹⁶⁾ nawet, na której pierwszy krok zrobił ¹⁷⁾ i to powietrze ¹⁸⁾, którym pierwszy raz odetchnął ¹⁹⁾, kochać powinien ten, co chce za dobrego uchodzić ²⁰⁾ obywatela; albo, iezeli gdzie indziej się urodził, a w innym kraju ²¹⁾ obywatelstwem udarowany został, powinien w siebie to wpoić mniemanie ²²⁾, iż, iezeli krajowi, którego iest obywatelem, nie dobrze się powodzi ²³⁾, to i niemu ²⁴⁾ dobrze być nie może. I tak też ²⁵⁾ Ulises, iak stoi ²⁶⁾ w powieściach, gdy u Nimfy Kalipso ²⁷⁾ mógł wicédz życie rokoszne ²⁸⁾, iednak swoię nieprzyjemną ²⁹⁾ i kamienistą oyczyznę przeniósł nad nieśmiertelność samą; i wszelkich rokoszy gotów był odstąpić ³⁰⁾ za widok dymu wznoszącego ³¹⁾ się nad oyczystą ziemią; czego nie byłby pewno uczynił, gdyby był tak myślał, iak Teucer ³²⁾. To więc Teukra zdanie ³³⁾ możeby w pewnym razie ³⁴⁾ przystało na człowieka ³⁵⁾ wielkiego serca, na dobrego obywatela nigdy przystać nie może.

¹⁾ vetus illud proverbium: patria est, ubicunque bene est ²⁾ quisque ³⁾ ubicunque ⁴⁾ i. i. i. e. wyszło (proficisci a —) z. i. m. ⁵⁾ despiciere acerbitates ⁶⁾ obijcere ⁷⁾ alqd graviter et vere reprehenditur ab aliquo ⁸⁾ prudens

et aentus ⁹⁾ sollicitus — wś. dobro; sua commoda (plur.)
¹⁰⁾ communio civilis ¹¹⁾ troszczyć się o pow. czego,
 laborare, quid aliqua re fiat ¹²⁾ taki czł., który; razę
 quicunque ¹³⁾ sum eo animo, ut ¹⁴⁾ patriae caritatem suis
 commodis, opportunitatibus metiri ¹⁵⁾ solum ¹⁶⁾ insistere
 rei, pedem ponere in re ¹⁷⁾ coelum ¹⁸⁾ unde — spiritum
 ducere ¹⁹⁾ haberi, putari, perhiberi ²⁰⁾ alibi — alibi
²¹⁾ eam imbibere opinionem, ut — putem; — które Słowo na
 samym końcu stanie ²²⁾ esse ²³⁾ ne ipsi quidem ²⁴⁾ itaque
 Ulixes (częścielcy w prozie używane niż Ulysses) ²⁵⁾ esse; —
 powieść, fabula ²⁶⁾ Nympha Calypso (Gen. psōnis i t. d. al-
 bo G. psus D. pso Acc. pso ²⁷⁾ in deliciis vivere ²⁸⁾ asper,
 era, um ²⁹⁾ i nie wzbraniał się (non recuso, quin) utraciē
 (privari, carere) wszelkich r. (voluptates, iucunditates vitae), by-
 łoby się mógł cieszyć widokiem (frui adspectu) dymu i t. d.
³⁰⁾ impendere alicui rei ³¹⁾ sententiam alcjs probare ³²⁾ dici-
 tam ³³⁾ aliquando fortasse (nie forte zob. w Spisie może ³⁴⁾ vir
 fortis. Przeciwnie wyrazić przez quidem (po vir for-
 tis) i certe (po civis).

XXIII.

Podobieństwo poetów i pszczół.

³⁰⁾ Często lubią ¹⁾ poeci siebie przyrównywać do
 pszczół, a swoje zatrudnienia ²⁾ do robienia miodu; i,
 jeżeli się kto nad tém pilnie zastanowi ³⁾, nie ⁴⁾ mało
 między niemi ⁵⁾ znajdzie podobieństwa. Pszczoly w
 ustawianiu swoich mieszkań ⁶⁾ idą ⁷⁾ iedynie za prze-
 wodnictwem przyrodzenia, sztuki nie używając ⁸⁾
 wcale: tak i poeci z przyrodzenia tylko czego dokazać
 mogą ⁹⁾; a jeżeli kto ¹⁰⁾ rozumie, że przez sztukę po-
 trahi zostać poetą, o takim ¹¹⁾ wyrokuje ¹²⁾ Plato, naj-
 lepszy takich rzeczy znawca ¹³⁾, iż nie wybornego i
 godnego pamięci nigdy nie utworzy ¹⁴⁾. I ztąd to
¹⁵⁾ Pindar z chlubą to o sobie powiada ¹⁶⁾, iż w tém
 jest wyższym od przeciwników swoich (Symonidesa
 i Bachelidy), że ¹⁷⁾ jego przyrodzenie utworzyło poe-
 tą, oni zaś téj sztuki w szkole ¹⁸⁾ się nauczyli; i dla
 tego ¹⁹⁾ szczególnię siebie do orła a ich do kruków
 przyrównywa.

³¹⁾ Pszczoly, jeżeli ich nie drażnią ¹⁾, nieszkodliwe
 są; rozdrażnione zaś ²⁾ kolą ³⁾ żądlami tych, co ie za-
 czepili ⁴⁾, i naydotkliwsze im boleści zadają ⁵⁾; ten
 sam charakter ⁶⁾ mają ⁷⁾ poeci: kiedy im nikt nie do-
 kucza ⁸⁾, nie masz niewinniejszych stworzeń na świe-

cie ⁹⁾; ale ¹⁰⁾ rozdrażnieni tak się mszczą ¹¹⁾, iż nie
 zbywa na przykładach, że tym, co im dali zaczepkę,
¹²⁾ wierszami swoimi tak dokuczali ¹³⁾, że albo po-
 marli albo sami sobie odebrali życie ¹⁴⁾. I nie tają też
¹⁵⁾ tego sami o sobie, iak na przykład ¹⁶⁾ Horacyusz
 w Epodach. I dla tego to ¹⁷⁾ Plato roztropnie napo-
 mina tych, co dbają o dobre imię ¹⁸⁾, aby się strzegli ¹⁹⁾
 nieprzyjaźni z poetami. —

Pszczoly wyciskając sok z rozmaitych kwiatów,
 robią słodziutki ¹⁾ miód. Tak też i poeci, po Gracyi
 i Wenery ogrodach się uwiłając ²⁾, o których wspo-
 mina Pindar, i zrywając z nich co jest najpiękniejsze-
 go, takie ³⁾ układają wiersze, nad które sam nawet
 miód słodszy ⁴⁾ zdawać się nie może.

⁵⁾ libenter ac saepe facere, ut cet. ⁶⁾ studium. Dobitnie wy-
 razić przeciwstawienie przez quidem i autem ⁷⁾ inspicere, con-
 siderare ⁸⁾ to non z poprzedzającym i zamienić można na
 neque ⁹⁾ utrique ¹⁰⁾ opus struere ¹¹⁾ naturam sequi ma-
 gistrum ¹²⁾ adhibere; — wcale przez nullus ¹³⁾ mōdż
 dokazać valere ¹⁴⁾ przez liczbę mnogą: at si qui (za
 aliqui z Gr. §. 241 Uw. 2 str. 230) ¹⁵⁾ pronunciare
¹⁶⁾ przez: gravissimus auctor ¹⁷⁾ efficere ¹⁸⁾ itaque ¹⁹⁾ cum
 vera gloria de se praedicare ²⁰⁾ quod — z. Cz. I. XX. b. str. 63
²¹⁾ a magistris ²²⁾ eoque potissimum nomine ²³⁾ irritare
²⁴⁾ figere ²⁵⁾ laedere: to zdanie wyr. biernie ²⁶⁾ infli-
 gere — dolor acerbissimus ²⁷⁾ ingenium ²⁸⁾ esse podług §. 131
 albo §. 149. 2 ²⁹⁾ przez: hominum natio ³⁰⁾ nie wyrazi się,
 bo przeciwstawienie w samych wyrazach (drażnić, rozdra-
 żniony — dokuczać, rozdrażnieni) już iest dosyć
 dobitne ³¹⁾ se ulcisci; bo tu iest tyle, co mszczą się za sie-
 bie ³²⁾ tantum dolorem inurere ³³⁾ alqs se ipse vita privat
 z Gr. 119 Uw. 2 ³⁴⁾ neque non praedicant ³⁵⁾ samo ut
³⁶⁾ quocirca ³⁷⁾ studiosus esse bonae famae ³⁸⁾ aby nie po-
 deymowali (suscipere) nieprzyjaźni (inimicitiae plur., bo liczba
 pojedyncza nie używa się) ³⁹⁾ superlativ ⁴⁰⁾ vagari ⁴¹⁾ bel-
 lissimum quodque capere ⁴²⁾ is. — concinnare carmen ⁴³⁾ mel-
 litus.

XXIV.

Filoxenus dowcipny i nadzwyczajnie obzar-
 ty ¹⁾ poeta.

Filoxenus rodem był z Cytery ¹⁾, pisał dytramby, ²⁾
 i poema, któremu dał tytuł ³⁾ δελπνον, (t.i. bie-
 siada), o wytwornych potrawach ⁴⁾ i o sposobie urzą-

dzania ⁸⁾ biesiady. Miał on zaś nietylko sam mieć upodobanie ⁹⁾ w wytwornym i kosztownym iadle, lecz i o to się starał ⁷⁾, aby jego współobywatele ⁸⁾ iedli ⁹⁾ dobrze przyprawione potrawy. I dla tego też ¹⁰⁾ gdy się wykąpał, obchodził miasto ze służącymi ¹¹⁾, którzy niesli wino, oliwę, ocet, i inne rzeczy do przyprawy ¹²⁾ potrzebne, i wstępując ¹³⁾ do każdego ¹⁴⁾ domu, rewidował ¹⁵⁾, co mają na obiad ¹⁶⁾, a jeżeli co nie dobrze znalazł przyprawione, to sam ze swego przyprawiał. Tak zwiedziwszy ¹⁷⁾ całe miasto, wracał ¹⁸⁾ do domu i biesiadował. — Ten gdy raz do Efezu przyjechał, i zastał ¹⁹⁾ próżny rynek, na którym zwykle sprzedawano przyprawę ²⁰⁾, zapytał, co by to miało znaczyć ²¹⁾; a odebrawszy odpowiedź ²²⁾, że wszystkie przysmaczki ²³⁾ zanesiono do domu pewnego człowieka ²⁴⁾, który wesele wyprawiał; poszedł ²⁵⁾ tam na obiad, i nieproszony ²⁶⁾ usiadł z drugimi do stołu. ²⁷⁾ Gospodarz ²⁸⁾ któremu się dowcip jego podobał ²⁹⁾, zapytał go: a co ³⁰⁾, Filoxenie, czy masz ochotę ³¹⁾ i jutro iść z nami? dobrze ³²⁾, rzecze, jeżeli tak iak dzisiaj, nic nie będzie na rynku ³³⁾. Zaproszony ³⁴⁾ raz na obiad od Dyonizjusza tyrana, gdy widział, że przed samym Dyonizjuszem ogromną barwę ³⁵⁾, a przed nim daleko mniejszą postawiono ³⁶⁾, podniósł ³⁷⁾ swoją z talerza i przytknął ³⁸⁾ do ucha, iakby się ićy o co pytał ³⁹⁾: a gdy się Dyonizjusz zapytał ⁴⁰⁾ o przyczynę: oto ia, rzecze, Królu, pisze poema ⁴¹⁾ o Galatei, i dla tego pytałem się tćy ryby nieco o nimfach morskich ⁴²⁾, dla ⁴³⁾ przyzdobienia tćm poematu mego; ale powiada, że ia za nadto młodo ⁴⁴⁾ złapano, aby te rzeczy mogła wiedzieć ⁴⁵⁾; ale jeżeli się tćy więkšej spytam, którą tobie postawiono ³⁶⁾, to łatwo mnie oświeci ⁴⁶⁾ w tćm, co chcę. Rozśmiałwszy się ⁴⁷⁾ Dyonizjusz, posłał do Filoxena rybę, która przed nim stała ³⁶⁾.

¹⁾ ventri praeter modum deditus ²⁾ genere Cytherius. z. Cz. I. XXII. c. 2 str. 82 ³⁾ inscribere (librum) ⁴⁾ lauta edulia ⁵⁾ convivium instruere, apparare ⁶⁾ studiosus sum laute optareque vivendi ⁷⁾ curam adhibere ⁸⁾ civis (nie concivis) ⁹⁾ vesci ¹⁰⁾ itaque ejus rei causa ¹¹⁾ comitantibus pueris ¹²⁾ aliaque ad cibos condiendos n. ¹³⁾ ingredi domum alia ¹⁴⁾ t. i. każdego obywatela; przez singuli ¹⁵⁾ inspicere

¹⁶⁾ co każdemu na obiad zgotowano ¹⁷⁾ lustrare ¹⁸⁾ Partic. ¹⁹⁾ offendere ²⁰⁾ rynek taki zwał się: forum cupedinarum ²¹⁾ quid hoc rei est ²²⁾ samo accipere ²³⁾ quid erat obsoniorum ²⁴⁾ samo quidam ²⁵⁾ proficisci ²⁶⁾ invocatus ²⁷⁾ usiądź do stołu, accumbere ²⁸⁾ dominus epuli ²⁹⁾ delectari (Particip.) ³⁰⁾ nunquid, F., cras quoque cet. ³¹⁾ to się wyrazi przez Futur. periph. Słowa epulari (ieść) ³²⁾ przez etiam ³³⁾ macellum ³⁴⁾ adhibere — ad mensam, które się (za invitare od coenam) zazwyczaj używa, gdy wyższe osoby zapraszają ³⁵⁾ nullus ³⁶⁾ apponere alicui ³⁷⁾ podniesioną i t. d. ³⁸⁾ admovere ³⁹⁾ quaerere ex ⁴⁰⁾ Ablat. absol. albo Dativ. — pytać temu D. ⁴¹⁾ poema quoddam ⁴²⁾ Naiades, Nereides ⁴³⁾ czembym przyzdobit p. ⁴⁴⁾ juvenis. — o Konst. zob. Cz. I. XVII. e. str. 55 ⁴⁵⁾ aby o tych rzeczach dla wieku (per aetatem) mogła się być dowiedzieć (cognoscere alqd) — te rzeczy, illa (neutr. plur.) ⁴⁶⁾ explicare alqd ⁴⁷⁾ ridens albo in risum conversus.

Dalszy ciąg.

Od tego iednak tyrana do więzienia ¹⁾ wtrąco- ³⁴⁾ nym został ²⁾; czego ³⁾ Plutarch tę przyczynę podaje ⁴⁾: Dyonizjusz pisał także wiersze ⁵⁾; i chociaż ⁶⁾ były niegrabne i niedorzeczne, chciał, by je miano ⁷⁾ za bardzo dobre. Gdy więc raz iakąś tragedją napisał, dał ją Filoxenowi do przejrzenia ⁸⁾, aby poprawił, co ⁹⁾ mu się będzie zdawało ¹⁰⁾. On zaś iednym przekreśleniem ¹¹⁾ całą tragedją poprawił ¹²⁾; o co rozgniewany Dyonizjusz, do owego więzienia go wtrącił. Z którego iednak wypuszczony ¹³⁾, gdy znowu sływał Dyonizjusza czytającego ¹⁴⁾ swoje wiersze, podczas gdy ¹⁵⁾ inni podchlebiali mu i przyklaskiwali, powstawszy ¹⁶⁾ sam: posłęj mnie, rzecze, na powrót do ¹⁷⁾ więzienia, lepięj albowiem jest tam iććć ¹⁸⁾, niż tu słuchać tak nędznych ¹⁹⁾ wierszy. Inni cokolwiek inaczej ²⁰⁾ to opisują.

Ten Filoxenus zwykł był w kąpieli nie tylko ręce ³⁵⁾ zanurzać ²¹⁾ w gorącej wodzie i tak się przyzwyczaić ²²⁾ do znoszenia zbytecznego ciepła ²³⁾; lecz też tą samą wodą gębę sobie płukać ²⁴⁾ albo, iak mówią lekarze, płukanie robić ²⁵⁾; ażeby potem przy stole ²⁶⁾, gdy do iedzenia przyjdzie ²⁷⁾, tćm łatwiej mógł i wrękę brać ²⁸⁾ i polykać ²⁹⁾ gorące ³⁰⁾ potrawy: a nawet prosił kucharzy, aby wszystko iak naygorętsze na stół przynosili ³¹⁾; ażeby, gdy innych gorącość potraw będzie odstraszać ³²⁾, on mógł wygodnie ³³⁾ pakować ³⁴⁾.

Jakie życie taka i śmierć ³⁵) miała ³⁶) być tego poety. Kupił sobie był w Syrakuzie rybę dwułokciową nadzwyczajnie ³⁷) grubą i tłustą, i zaraz ją zjadł ³⁸), tak iż tylko głowę zostawił ³⁹). Na niastrawność ⁴⁰) więc zachorował ⁴¹), i leżał bez nadziei ⁴²): a gdy mu lekarz radził ⁴³), aby się przygotował na śmierć ⁴⁴), że bowiem siódmej godziny nie dożyje ⁴⁵): inni dbam o resztę, ⁴⁶) rzecze, ale mi przynieście ową głowę rybą, abym i tę zjadł jeszcze, nim zamknę powieki ⁴⁷).

¹) latomiae albo lautumiae. Było to sławne w skałe wykute więzienie Dyonizjusza w Syrakuzie, o którym tu wzmianka; tak nazwane od podobieństwa miejsca, gdzie leżał kamienie ²) conjicere ³) ejus rei ⁴) biernie ⁵) poema, carmen ⁶) quum — inconcinnus et illepidus ⁷) przez videor ⁸) alqd inspiciendum dare ⁹) si quid; dla tem dobitniejszego wyrażenia zarozumiałości Dyonizjusza, który mniemał zapewne, że nie albo mało co do poprawienia znajdzie ¹⁰) dodadź: że potrzebuje poprawy (przez Gerundium) ¹¹) litura ¹²) emendare ¹³) liberare ¹⁴) recitare o czytaniu w głos (szczególnie własnych robót) tak, aby drudzy słyszeli ¹⁵) Ablat. absol. od Słów adulari et plaudere ¹⁶) surgens podług Gr. §. 203 Uw. 2 na końcu str. 173 ¹⁷) denuo ¹⁸) aetatem degere ¹⁹) malus ²⁰) paulo aliter haec rem n. ²¹) demittere in aquam ²²) se assuefacere ad ²³) immoderatus calor ²⁴) os proluere ²⁵) gargarizare ²⁶) in mensa ²⁷) wyrzucić to żartobliwie przez: quum ad rem gerendam ventum esset ²⁸) manu contrectare. Nieznane było bowiem starożytnym użycie widelców ²⁹) deglutire, vorare ³⁰) calidissima quaeque ³¹) in mensam inferre ³²) aliquis reformidat calorem. Abl. absol. ³³) commode; suo arbitratu ³⁴) se ingurgitare cibis ³⁵) mors vitae consentanea ³⁶) narrari ³⁷) inusitatae crassitudinis et pinguedinis ³⁸) alqd totum simul conficere, consumere ³⁹) praeter caput nihil reliqui facere Gr. §. 224 a Uw. 1 str. 204 ⁴⁰) cruditas ⁴¹) aliquis ex morbo aliquo laborare coepit ⁴²) nulla spes salutis est ⁴³) monere biernie przez Imiesłów ⁴⁴) se ad mortem parare; ordinare suprema sua ⁴⁵) że mu bowiem przed siódmą g. umrzeć trzeba ⁴⁶) de ceteris, inquit, non magnopere laboro ⁴⁷) oculos claudere.

Rzadkie przykłady zadanego własnym uczuciom gwałtu dla pospolitego dobra.

XXV.

M. JUNIUS BRUTUS.

Spisek młodych patrycyuszów przeciwko wolności rzymskiej ¹).

Jakkolwiek ²) wygnanie Tarkwiniusza było po ³⁶ większy (części ³) dziełem ⁴) patrycyuszów, nie wszyscy jednak patrycyuszowie z niego byli kontenci ⁵). Osobliwie uskarżali się ⁶) na zaszłą zmianę rządu młodzieńcy wysokiego rodu ⁷), przeto iż [powaga praw teraz zaczęła rządzić ⁸), i ich, którzy pod rządem Tarkwiniusza daleko większą mieli wolność ⁹), do skromności i pomiarkowania ¹⁰) zmuszała. Takowe skargi wznieciły ¹¹) w młodych patrycyuszach niechęć ku nowemu rządowi i uczyniły ich skłonnymi ¹²) do buntu na korzyść ¹³) Tarkwiniusza. O czém skoro się Tarkwiniusz dowiedział; nie zaniedbując ¹⁴) z okoliczności korzystać, natychmiast posłów do Rzymu wyprawił, którzy pod pozorem ¹⁵) domagania się ¹⁶) dawnego króla majątku, mieli ¹⁷) spisek wzniecić ¹⁸) przeciwko Konsulom. I to mu się pomyślnie powiodło ¹⁹). = Albowiem ²⁰) wielu młodych patrycyuszów, ³⁷ a między tymi ²¹) także ²²) synowie Konsula Brutusa, Tytus i Tyberyusz, z namowy ²³) posłów sprzyśnili się ²⁴) w tym celu, aby Konsulów zabić i potańnić Tarkwiniusza do Rzymu powrócić ²⁵). Aby zaś Tarkwiniusz nie wątpił o prawdziwości ²⁶) tego, co mu posłowie mieli donieść ²⁷), dali im na dowód ²⁸) list do niego. Lecz nim jeszcze posłowie z Rzymu odiechać mogli ²⁹), odkryto ³⁰) spisek. Niewolnik bowiem imieniem Vindex, podsłuchal ³¹) sprzyśnionych i o ich haniebnym ³²) zamiarze Konsulom doniósł ³³). Ci zdrayców natychmiast poymać ³⁴) kazali, zabrali ³⁵) im listy do Tarkwiniusza, i z nich ³⁶) się o prawdzie doniesienia ³⁷) przekonali. = Nazajutrz zwołali ³⁸) lud; a usiadłszy na ³⁸ sędziowskich krzesłach ³⁹), kazali winowayców stawić przed sobą ⁴⁰). Gdy ich przyprowadzono, najprzód Brutus synów swoich zapytał, co by mogli powiedzieć

na swoją obronę ⁴¹⁾. Oni zamiast odpowiedzi obfite łązy wylali ⁴²⁾. Senatorowie i lud ich żalem wzruszeni, rozumieli, że im Brutus przebaczy winę ⁴³⁾. Lecz on kraiu tylko dobro mając na uwadze ⁴⁴⁾, wszelkie uczucia nietylko oycy ale i człowieka z siebie wyrzucił ⁴⁵⁾ i z zimną krwią ⁴⁶⁾ dał liktorom rozkaz ⁴⁷⁾, aby synów jego osmagali ⁴⁸⁾ różgami i głowy im poucinali ⁴⁹⁾. Wykonali liktorowie konsula rozkaz ⁵⁰⁾; a Brutus bez zmienienia twarzy ⁵¹⁾ albo odwrócenia na chwilę oczu ⁵²⁾ na ten okropny widok patrzył ⁵³⁾.

³⁹⁾ Conjuratio facta zob. Cz. I. XXII. c. 2 str. 82 ⁴⁰⁾ quamquam ⁴¹⁾ maximam partem ⁴²⁾ alqd operae, studio alcjs debetur ⁴³⁾ alqd probare, alicui rei favere ⁴⁴⁾ queri, conquēri de mutata rei publicae forma ⁴⁵⁾ zob. Cz. I. str. 105 o ⁴⁶⁾ potestatem suam exercere ⁴⁷⁾ quorum solutio in regno Tarquinii fuerat libdo ⁴⁸⁾ vita modesta ac temperans ⁴⁹⁾ taedio alcjs rei implere animum alcjs ⁵⁰⁾ proclivem, propensum reddere ad alqd ⁵¹⁾ in gratiam ⁵²⁾ occasionem rebus suis consulendi cupidē amplecti (Partic. Praeter. zob. Cz. I. str. 73 hh) ⁵³⁾ przez Imięstów Słowa simulare — sequi. Accus. c. Infir. ⁵⁴⁾ repetere bona alcjs ⁵⁵⁾ zob. Cz. I. str. 55 m ⁵⁶⁾ consilare, concitare, commovere ⁵⁷⁾ alqd prospere cedit, ex sententia succēdit ⁵⁸⁾ namque ⁵⁹⁾ in z 6 przyp.; bo ci synowie Brutusa także patrycyuszami byli; inter wyrażałoby, że pomiędzy patrycyuszami się znaydowali, ale sami nie byli nimi, ⁶⁰⁾ to także stoi wyraźnie za nawet, i dla tego się wyrazi przez etiam; bo także (też) bez tego znaczenia, t. i. łączące z iakim przedmiotem drugi, (czyto z rzeczą, czy z czynnością, czy z przymiotem) tamtemu równy, a nie wyższy od niego, jest zawsze tylko quoque położone w tyle wyrazu, do którego należy ⁶¹⁾ przez adduci, induci ab aliquo ⁶²⁾ conjurare, conjurationem facere ⁶³⁾ recipere ⁶⁴⁾ przez: alqd verum est ⁶⁵⁾ co postom dla doniesienia mu polecili (alqd nunciandum mandare) Plusquperf., bo to jest czynność dawniejsza od wyrażonej przez esse, które zaletąc od dubitaret jest Trybem bezokoł. Imperfecti. zob. Cz. I. XV.) ⁶⁶⁾ dali list iako (z. Cz. I. str. 42 k) za-Atad wiary (pignus fidei) ⁶⁷⁾ licet mihi ⁶⁸⁾ deprehendere, patefacere, detegere ⁶⁹⁾ subauscultando (albo clam) excipere voces (verba, sermones) alcjs ⁷⁰⁾ nefarius, probrosus, impius ⁷¹⁾ deferre ad alqm ⁷²⁾ comprehendere ⁷³⁾ eripere literas ad alqm datas zob. wytyt. t. ⁷⁴⁾ za et ex iis lepiet ex quibus ⁷⁵⁾ rei patefactae, indicatae veritatem intelligere ⁷⁶⁾ vocare ad concionem (na zgromadzenie) ⁷⁷⁾ siedząc na s. krz.; sedere in tribunalibus; także pro tribunalibus, którego to Przyimka pro za in użycie szczególniej częste jest w następujących sposobach mówienia: pro tribunali alqd signi-

ficare; pro concione (na zgromadzeniu) dicere; pro rostris (na mównicy) laudare alqm; pro suggestu (na wyższym mieyscu, np. na rusztowaniu) pronunciare alqd i t. p. ⁴⁰⁾ adducere ⁴¹⁾ ad defensionem, ad crimen diluendum, ad culpam a se removendam asferre alqd ⁴²⁾ nil nisi lacrymas proferre ⁴³⁾ veniam dare criminis alcjs ⁴⁴⁾ patriae tantum prospicere, consulere cupiens; solam patriae salutem respiciens; albo filiorum vitam nihili ducens prae salute reipublicae ⁴⁵⁾ non pietatem modo sed et humanitatem omnem exuere, abjicere, deponere ⁴⁶⁾ animus alienus ab omni misericordiae sensu ⁴⁷⁾ jubere alqm; (Gr. §. 211 9 str. 187) imperare alicui ⁴⁸⁾ caedere ⁴⁹⁾ alqm securi percutere, ferire ⁵⁰⁾ parere imperio, exsequi jussa alcjs; albo: lictores, quod jussi sunt, faciunt ⁵¹⁾ haud mutato vultu ⁵²⁾ immotis oculis ⁵³⁾ atrox spectaculum, intueri, contemplari.

XXVI.

TITUS MANLIUS TORQUATUS.

Podobny przykład bezwzględnej surowości ¹⁾ ³⁹⁾ dał ²⁾ na swym synu Titus Manlius Torquatus, ten sam, który młodzieńcem będąc ³⁾ w wojnie z Gallami ⁴⁾ z ogromnej wielkości ⁵⁾ Gallem sam na sam się spotkawszy ⁶⁾, zabił go, i złoty łańcuch z niego zdarły na szyi sobie zawiesił ⁷⁾; od którego zdarzenia ⁸⁾ potem Torkwatem go zwano. Ten iako ⁹⁾ konsul wysłany z wojskiem na wojnę z Latynami ¹⁰⁾, z ważnych przyczyn wydał był rozkaz ¹¹⁾, ażeby pod karą śmierci ¹²⁾ żaden Rzymianin ¹³⁾ nie ważył się bez pozwolenia jego ¹⁴⁾ osobno ¹⁵⁾ spotykać się ¹⁶⁾ z nieprzyjacielem. Jednakże tak się wydarzyło ¹⁷⁾, iż własny ¹⁸⁾ syn jego przeciwko temu rozkazowi ¹⁹⁾ zgrzeszył. = Wysłany na zwiady ²⁰⁾ z oddziałem ²¹⁾ konnicy ²²⁾, napadł na Geminiusza Mecyusza ²³⁾, z którego i odważnego młodzieńca ²⁴⁾, rodem z Tuskulum ²⁵⁾ który w tym samym, co ²⁶⁾ i on, zamiarze, wyjechał był ²⁷⁾ z obozu, i od niego na pojedynkę wyzwany został ²⁸⁾. Przyjął wyzwanie Manliusz, i tak mu się szczęśliwie powiodło, że trupem położył ²⁹⁾ przeciwnika, zbroją zdjął z niego ³⁰⁾ i iako ³¹⁾ zwycięzca do obozu wrócił. Ale konsul nie puścił synowi bezkarnie ³²⁾ tego zgwałcenia prawa ³³⁾; naprzód ³⁴⁾ Manliusza za odwagę wieniec udarował; ale potem osmagać różgami i toporem głowę mu uciąć kazał.

¹⁾ severitas nil nisi officium respiciens ²⁾ edere ³⁾ adolescens quum esset ⁴⁾ wojna z Gallami i z Latynami; bellum gallicum, latinum, albo b. cum Gallis gestum, cum Latinis gerendum, podług Cz. I. XXII. c 2 ⁵⁾ eximia corporis magnitudine, proceritate ⁶⁾ singulari pugna congrēdi cum aliquo ⁷⁾ zdarty z zabitego złoty łańcuch (torques aureus. alicui detrahēre alqd) na szyi sobie zawiesił (collo suo circumdāre.) ⁸⁾ przez samo unde ⁹⁾ z. Cz. I. str. 42 k. ¹⁰⁾ wyd. rosk., edicere ¹¹⁾ poena capitis proposita ¹²⁾ ut ne quis Romanorum, poena cet. ¹³⁾ suo in jussu ¹⁴⁾ extra ordinem ¹⁵⁾ in hostem pugnare ¹⁶⁾ nihilo secius accidit, ut cet. ¹⁷⁾ opuścić ¹⁸⁾ edictum ¹⁹⁾ explorandi causa, albo: ad hostes explorandos ²⁰⁾ manus ²¹⁾ Przy wyrazach ilości za equitatus, peditatus, bierze się zawsze concretum equites, pedites ²²⁾ Geminus Mettius ²³⁾ adolescens nobilis ac strenuus ²⁴⁾ Tusculo oriundus, lepię Tusculanus ²⁵⁾ idem, qui. zob. Gr. §. 231 str. 214 nst. ²⁶⁾ egredi ²⁷⁾ provocare alqm, ut ferro secum certet, depugnet ²⁸⁾ Manliusowi, który wyzwanie przyjął (Partic. haud detrectare certamen, ad quod sum provocatus), udatō się (contigit mihi) i z. d. ²⁹⁾ obtruncare ³⁰⁾ i zdiąwszy z niego zbroię (spolia alicui detrahēre) ³¹⁾ non patior impūne alqd fieri ab aliquo ³²⁾ p. violare legem (tutay właściwości disciplinam militarem) ³³⁾ przytączyć do poprzedzającego: i udatowanego wieńcem (corona) za odwagę (virtutis ergo), różgami sm. i t. d.

Nie bronią tylko ale i wielkością umysłu nieprzyjaciela zwalczyć można.

XXVII.

M. FURIUS CAMILLUS.

41 Kamil, który późnię Rzym od Gallów ocalił i dla tego za drugiego założyciela Rzymu ¹⁾ był uważany, ²⁾ pocziwością ³⁾ swoją zdobył ⁴⁾ miasto Falisków, Falerii, które przez długi czas bronią na próżno usiłował opanować ⁵⁾. Pewien nauczyciel ⁶⁾ podstępny sposobem ⁷⁾ dzieci najzaciewniejszych ⁸⁾ obywateli pod pozorem ⁹⁾ przechadzki do obozu rzymskiego zaprowadził, i stawiony ¹⁰⁾ przed Kamilem oświadczył, że mu poddaie ¹¹⁾ miasto, pod moc jego poddaiać ¹²⁾ dzieci, których rodzice największe mają ¹³⁾ znaczenie w mieście: spodziewał się zaś wielkiey za to od Kamila nagrody ¹⁴⁾. Lecz on ¹⁵⁾ oburzony ¹⁶⁾ tak podłą zdradą, zamiast ¹⁷⁾ nagrody, obnażyć ¹⁸⁾ zdraycę kazał i zwięzać mu w tył ręce ¹⁹⁾; po-

tém ²⁰⁾ dał chłopcom różgi, aby ²¹⁾ go śmagaiać ²²⁾ zapędzili na powrót ²³⁾ do miasta. Ta pocziwość i sprawiedliwość Kamilla tak wielki miała wpływ ²⁴⁾ na Falisków, iż dobrowolnie ²⁵⁾ miasto Rzymianom poddali.

¹⁾ alter Romae conditor ²⁾ habere ³⁾ probitas, justitia ⁴⁾ capere ⁵⁾ usił. zd. p. oppugnare ⁶⁾ magister juventutis ⁷⁾ perfidiose ⁸⁾ nobilis ⁹⁾ udaię (simulare), że ie na przechadzki (ambulare) prowadzi (producere) ¹⁰⁾ adduci ad ¹¹⁾ tradere ¹²⁾ in potestatem dedere ¹³⁾ esse magna auctoritate inter suos, magno honore apud suos; plurimum auctoritatis habere in civitate ¹⁴⁾ p. praemium accipere ¹⁵⁾ at ille ¹⁶⁾ aversari, detestari alqd. Lepię tak: ale Kamil, w którym tak p. zdrada obrzydzenie wznieciła (indignationem mihi movet alqd) ¹⁷⁾ w mieyscu n. ¹⁸⁾ nudare, denudare, vestibus nudare alqm; ei vestes detrahēre (Particip.) ¹⁹⁾ manus post tergum illigare, revincire alicui ²⁰⁾ p. quę przyczepione do słowa dare ²¹⁾ z. Gram. §. 211 12 str. 188 ²²⁾ caedere ²³⁾ retro agere ²⁴⁾ adeo movere alcijs animum ²⁵⁾ ultro, sponte, sua voluntate, albo przez ipse.

XXVIII.

CAJUS LUSCINIUS FABRICIUS.

W wojnie z Pirusem, Królem Epiru, szczegó- 42
niey się Rzymianie wsławili męstwem i wielkością umysłu; osobliwie zaś K. L. Fabrycyusz, stary senator, który na malém przestaię ²⁾, wiele odwagi i roztropności posiadał ³⁾. Po bitwie pod Heraklę w Lukanii posłanym był z dwoma innymi Rzymianami do Pirusa względem ⁴⁾ wykupienia ięńców. Król równie dumny iak ⁵⁾ wspaniałomyślny, i bardzię porywczy ⁶⁾ w robieniu planów ⁷⁾ niż wytrwały ⁸⁾ w ich wykonywaniu, bardzo gościnnie ⁹⁾ przyjął posłów, w nadziei ¹⁰⁾, że przybyli z prozbą ¹¹⁾ o pokój. Chociaż bowiem za pomocą słoniów pod Heraklę zwyciężył Rzymian; to ¹²⁾ strata, iaką poniósł ¹³⁾ w bitwie, tak dalece o męstwie ich go przekonywała ¹⁴⁾, iż sobie życzył ich przyiaźni ¹⁵⁾. Lecz posłowie iedynie tylko ¹⁶⁾ o wykupieniu ięńców mówili; czego im Pirus nie zdawał się odmawiać ¹⁷⁾. = Potem z Fabrycyuszem sam ¹⁸⁾ na sam ¹⁹⁾ rozmawiał. Słyszał był o iego ubóstwie ¹⁹⁾;

i dla tego spodziewał się, że go darami i obietnicami²⁰⁾ na swoją stronę pozyskać potrafi²¹⁾. Ale Fabrycusz obojgiem wzgardził. Nazajutrz usiłował nagłym przestraszeniem²²⁾ wzruszyć odwagę²³⁾ jego. Postawił²⁴⁾ w pokoju za zasłoną²⁵⁾ słonia ogromnej wielkości²⁶⁾; który za danym znakiem, podczas gdy²⁷⁾ król spokojnie rozmawiał²⁸⁾ z Fabrycuszem, okropnie zaryczał²⁹⁾ i trąbę³⁰⁾ swoją Fabrycuszowi koło głowy owinał³¹⁾. Ale pocziwy Rzymianin nie dał się tém ustraszyć³²⁾, i z uśmiechem³³⁾ rzekł do króla: ani złoto, któreś mi wczoray ofiarował³⁴⁾, ani słoni, którym dzisiaj przestraszyć mnie chciałeś, nie zdoła zachwiać wierności mojej dla ojczyzny³⁵⁾. Król tą wielkością umysłu³⁶⁾ wzruszony, oddał mu wielu ieniców bez okupu³⁷⁾.

¹⁾ insignem gloriam sibi parēre aliqua re ²⁾ paucis contentus
³⁾ multum valere aliqua re — virtus — consilium ⁴⁾ de lub
ad ⁵⁾ pariter (aeque, non minus) ac, et, atque ⁶⁾ acer
⁷⁾ consilium capere ⁸⁾ constans ⁹⁾ admodum (perquam)
hospitāliter excipere alqm ¹⁰⁾ przez sperare ¹¹⁾ p. Imiesł.
przyszły Słowa petere ¹²⁾ p. tamen położone po Rzeczowniku
¹³⁾ damno affici; cladem accipere, sentire ¹⁴⁾ adeo convincere, persuadere alqm de aliqua re; albo p. tantam de virtute
alcjs opinionem concipere — a clades lub damnum będzie Ab-
lat. instrument. — położyc to biernie ¹⁵⁾ alqm sibi amicum
reddere, adungere; amicitiam cum aliquo facere; recipi in ami-
citiam alcjs — życzyć sobie t. i. pragnąc velle, optare, cupere
¹⁶⁾ non nisi (tantummodo, duntaxat) de r. c. verba
facere ¹⁷⁾ nie odmawiać i t. d., precibus alcjs locum
relinquere; alcjs preces non repudiare; alqd non renuere
¹⁸⁾ arcano, secreto, in occulto colloqui cum aliquo ¹⁹⁾ p. in
egestate versari, vitam in egestate degere ²⁰⁾ pollicitationes;
larga promissa ²¹⁾ sibi conciliare, in partes suas trahere, ad
studium sui perducere alqm ²²⁾ subitus terror ²³⁾ concutere
animum ²⁴⁾ collocare ²⁵⁾ aulaeum ²⁶⁾ immani corpore
²⁷⁾ dum; z. Gr. §. 208 str. 181 ²⁸⁾ sedate, placide colloqui,
sermōcinari cum aliquo; placidis sermonibus occupare alqm,
placidos sermones conferre cum aliquo ²⁹⁾ horrendum barritum
edere, tollere ³⁰⁾ proboscis, manus ³¹⁾ circumdare
alqd alicui rei, complecti alqd aliqua re ³²⁾ nullo terrore a
statu dejici posse, animum ostendere intrepidum ³³⁾ i uśmie-
chając się (subridere), o Królu, rzeczy, ani i t. d.
³⁴⁾ alqd me daturum polliceor ³⁵⁾ fidem, quae patriae debetur,
labefactare ³⁶⁾ p. tanta in dolēs animi ³⁷⁾ redemptionis
pretium.

Dalszy ciąg.

Tenże sam Fabrycusz, który iako ¹⁾ poseł tak ⁴⁴⁾ wielkie przywiązanie ²⁾ do ojczyzny okazał, dał i nieprzyjaciółom dowód swojej rzadkiej pocziwości³⁾. Gdy go iako ⁴⁾ konsula wysłano wraz ⁵⁾ z Emiliuszem Papem ⁶⁾ przeciwko Pirusowi; w krainie ⁶⁾ tarentyńskiej obóz swój założył ⁷⁾ naprzeciwko obozu króla. Tu odebrał list od Tymochara ⁸⁾, iednego ⁹⁾ z przyjaciół królewskich — którego Claudius Quadrigarius Nicyszem nazywa i nadwornym króla lekarzem ¹⁰⁾ czyni ¹¹⁾ —, w którym ¹²⁾ mu przyrzekał ¹³⁾ otruc ¹⁴⁾ Pirusa za znaczną iaką nagrodę ¹⁵⁾. Ale Fabrycusz zamiast ¹⁶⁾ korzystać ¹⁷⁾ z téj zdrady odkrył ¹⁸⁾ raczej za zgodą ¹⁹⁾ kollegi swego i za zezwoleniem ²⁰⁾ senatu całą rzecz Pirusowi, nie wymieniając ²¹⁾ iednak zdraycy, i przestrzegł ²²⁾ go, aby ostrożniey działał i uważał, iakim ²³⁾ ludziom powierza swoją całość. Zdziwiony ²⁴⁾ tak wielkim pocziwością ²⁵⁾ dowodem Pirus miał zawołać: „Łatwiey zaiste byłoby słonice w swoim biegu zatrzymać ²⁶⁾, niżeli Fabrycusza od pocziwości oddalić ²⁶⁾“ i zaraz Rzymianom odesłał wszystkich ieniców, których miał u siebie, i Cynesz powtórnie wyprawił do Rzymu, aby się starał ²⁷⁾ o pokóy i o przyiaźń; Rzymianie też ²⁸⁾, aby się nie zdawało ²⁹⁾, że raczej dla zysku ³⁰⁾ niż z przywiązania ³⁰⁾ do cnoty wzgardzili ³¹⁾ zdradą, z swojej strony ³²⁾ tyleż ³³⁾ ieniców królowi odesłali.

¹⁾ z. Cz. I. str. 42 k ²⁾ amorem patriae probare; se patriae amantissimum praeberē, praestare; albo insigne documentum dare pietatis in patriam ³⁾ singularis justitia — z. poprzedz. notę
⁴⁾ una, (bo obydwu wysłani byli razem; simul znaczyłoby w iednym czasie ale każdy z osobna) ⁵⁾ Aemilius Papus ⁶⁾ ager tarentinus ⁷⁾ castra sua castris alterius opponere; c. s. ponere e regione castrorum alcjs ⁸⁾ Timochares ⁹⁾ e numero ¹⁰⁾ princeps regis medicus ¹¹⁾ przez esse i dicere ¹²⁾ t. i. przez który (Abl. instrum.); bo to właśnie stanowiło treść listu; in quibus znaczyłoby, że list inny był treści, a tę okoliczność także w sobie zawierał ¹³⁾ polliceri; które się od promittere różni tak iak nasze przyrzec od obiecać; pierwsze mieści w sobie uroczyście zaręczenie, którego niedotrzymanie pociągga za sobą nieszawę, drugie jest prostym oświadczeniem na przyszłość. Często iednak obydwu używają się bez różnicy; osobliwie promittere w znacz. biernem,

Atrogo polliceri nie ma ¹⁴⁾ veneno tollere, necare alqm; ei praeberere venenum ¹⁵⁾ accipere amplum praemium (*Abl. abs.*) albo przez datur pr. i si. *Ale wtrącić to zdanie zaraz po se zaczynać* Konstr. Accus. c. Inf. ¹⁶⁾ p. tantum abest ut, — ut zob. Cz. I. str. 55 r. ¹⁷⁾ aliqua re ad suum commodum uti; albo p. delectari aliqua re ¹⁸⁾ aperire ¹⁹⁾ p. consentire ²⁰⁾ probare ²¹⁾ indicare; albo p. celare (*ukryć*) proditoris nomen. *Abl. abs.* ²²⁾ monere ²³⁾ qui — alejs fidei credere salutem ²⁴⁾ obstupesceri ²⁵⁾ virtus, probitas ²⁶⁾ avertere a. *Ale zdanie trzeba ułożyć odwrotnie podług Gr. str. 237* pod non minus i t. d. ²⁷⁾ tutay p. petere lub impetrare alqd; albo agere de ²⁸⁾ nie etiam, ale quoque z. str. 46, 22 ²⁹⁾ z Cz. I. str. 56 kł ³⁰⁾ p. motus, ductus aliqua re; albo same Ablar. instrum.; albo dla tłumacząc przez ob. — zysk, lucrum; — prz. do cnoty, virtutis studium, amor ³¹⁾ abhorre a ³²⁾ p. et ipse ³³⁾ totidem; lub par numerus.

XXIX.

P. CORNELIUS SCIPIO AFRICANUS.

- 45 Gdy Scypio zdobył nową Kartaginę, osadę Kartagińczyków w Hiszpanii, przyprowadzili mu żołnierze poymaną nadzwyczajną piękności dziewczę ¹⁾. Widok ię ²⁾ wzbudził w sercu młodego bohatera ³⁾ tak wielką żądę ⁴⁾, iż zrazu ⁵⁾ chciał ją dla siebie zatrzymać ⁶⁾; w krótkce ⁷⁾ jednak uczciwszą ⁸⁾ i godną bohatera ⁹⁾ myśl powziąwszy, powściągnął ¹⁰⁾ namiętność ¹¹⁾ i dziewczę o mieysce urodzenia ¹²⁾ i o rodziców zapytał. Odpowiedziała, że jest panną wysokiego rodu zrodzoną w Celtyberyi ¹³⁾ i zaręczoną księżciu celtyberskiemu ¹⁴⁾ imieniem Allucius. Natychmiast więc Scypio rodziców i oblubienicę do siebie przyzwawszy ¹⁵⁾: oto jest ¹⁶⁾, rzecz, wasza córka i oblubienica z tą samą tzcją ¹⁷⁾ u mnie, iakby u rodziców zachowana, weźcie ją bez okupu ¹⁸⁾ i bądźcie 46 przyjaciółmi Rzymian ¹⁹⁾. — Młodzieniec uszanowaniem i radością przeiety ²⁰⁾ za rękę Scypiona ująwszy ²¹⁾, bogów wzywał, aby mu ten wspaniały czyn hojnie wynagrodzili ²²⁾; rodzice zaś nie mniéy tą umysłu wielkością ²³⁾ wzruszeni, błagali go, aby złoto, które na okup ²⁴⁾ córki przynieśli, nie iako nagrodę ²⁵⁾ lecz iako dowód ich wdzięczności przyjąć raczył ²⁶⁾. Nie mogąc się oprzeć ²⁷⁾ ich proźbom, przyjął Scypio złoto; ale ie natychmiast Allucyuszowi na pomnożenie posagu ²⁸⁾ podarował. Uradowany ²⁹⁾ młodzie-

niec wróciwszy ze swoimi do domu, głosił ³⁰⁾ między ziomkami zasłużone Scypiona pochwały. „Młodzieniec, rzecz ³¹⁾, przybył do Hiszpanii, bóstwo raczy niż człowiek ³²⁾, który nie mniéy ³³⁾ dobrodzieystwy iak bronią wszystko pod moc swoją podbił ³⁴⁾;“ a zabrawszy 1400 iazdy ³⁵⁾ w ³⁶⁾ kilka dni do Scypiona powrócił.

- ¹⁾ puella eximiae pulchritudinis ²⁾ cuius aspectus ³⁾ p. dux, imperator, bellator ⁴⁾ libidinem excitare in animo ⁵⁾ primo ⁶⁾ uxoris loco habere ⁷⁾ mox ⁸⁾ honestiores sensus animo concipere (*Particip. praes.*); salubrius consilium inire (*Part. praef.*) ⁹⁾ vir fortis ¹⁰⁾ coercere, comprimere, cohibere ¹¹⁾ libido ¹²⁾ patria, solum natale — albo p., ubi et quibus parentibus natus, editus sum ¹³⁾ apud Celtyberos illustri loco natus ¹⁴⁾ Celtyberów ¹⁵⁾ accire ¹⁶⁾ en ¹⁷⁾ eodem honore, quo si apud p. fuisset, habita; albo quae apud me eadem fuit reverentia, qua apud p. fuisset ¹⁸⁾ pretium ¹⁹⁾ Dativ. Bo tu amicus stois przymiotnie w znaczeniu: sprzyiający, przyiaźny ²⁰⁾ pudore et gaudio perfundi ²¹⁾ prehendere (complexi) dextram alejs ²²⁾ dignam tanto (tam praeclaro, egregio, magnanimo) facinore gratiam referre ²³⁾ animi magni, excellentis documentum ²⁴⁾ na okupienie (redimere) c. ²⁵⁾ non praemii, mercedis loco, sed grati animi documentum ²⁶⁾ velle, non gravari ²⁷⁾ p. vinci precibus. Albo: quum id, quod tanto opere petebant, Scipio denegare (abnuere) non posset; także preces alejs repudiare ²⁸⁾ ad augendam dotem; albo donum dotale iako Apozycya ²⁹⁾ laetus, gaudio affectus ³⁰⁾ celebrare laudes alejs; albo: meritis alejs laudibus implere populares suos ³¹⁾ opuścić: a co tu przytoczone, to wyrazić w mowie ubocznej, zalekający od stojącego wytyć głosić ³²⁾ dostownie, albo przez diu sinillimus ³³⁾ po łac. nie bardziéy bronią, niż d. — z. Gr. str. 237 ³⁴⁾ p. vincere ³⁵⁾ zob. Wytyć str. 48 notę 21 i Gr. §. 137 4 str. 116 ³⁶⁾ post, intra ³⁷⁾ reverti (*Depon.*); ale Prefect. i co od niego pochodzi używa się częściéy od Słowa Niedepoens.

ODDZIAŁ DRUGI.

Historia przez Krasickiego ¹⁾.

I.

¹ Wszyscy o tém wiedzą ²⁾, że w kraju Lugnagianów są ludzie takowi, którzy umrzeć nie mogą. Rodzaj tych nieśmiertelnych ludzi ³⁾ zowią Strutelburgs. Sławny ⁴⁾ Gulliwer, autor rzetelności nieposlakowany, tak o nich pisze:

„Trafia się niekiedy, iż urodzi się dziecko ze znamieniem ⁵⁾ czerwonym okrągłym w pośrodku czoła. To znamie oznaczające człowieka umrzeć nie mogącego ⁶⁾, z początku nieznaczne ⁷⁾ coraz się powiększa; od lat dwunastu ⁸⁾ do dwudziestu ma kolor zielonawy; staie się potem błkitne, w czterdziestym piątym roku czarne iak węgiel, i odtąd się nie odmieńnia. Ludzie takowi do lat trzydziestu podobnie żyją iak i drudzy, od téj pory tęskności niezwyčajny doznają ⁹⁾; ta coraz się bardziéj powiększa; a gdy do lat ośmiudziest przychodzą ¹⁰⁾, czują wszystkie przywary ¹¹⁾ wieku tego; przeświadczenie ¹²⁾ zaś niustannéj trwałości napelnia ich rozpaczą ¹³⁾ i sprawia to, iż się stają nieznośnymi i sobie i innym.“

¹⁾ conscripta a Krasickio; albo: auctore Krasickio ²⁾ Wiadomo to iest wszystkim (notum est; constat inter; lub non fugit, latet, praeterit); — *kra*y, terra; — *być*, reperiri ³⁾ Ten nieśmiertelny ludzi rodzaj ⁴⁾ Sławny (nobilis, celeber) między dzieiopisami G, o którego rzetelności nikt nigdy nie powątpiewał (fidem aliquid in dubium vocare — biernie) ⁵⁾ signum, nota — w pośrodku medius, a, um; *bo* w pośrodku znaczy tyle co nie na boku ale ku środkowi; — in medio (Subst.) frontis znaczyłoby: w samym środku ⁶⁾ ponieważ posse nie ma Imięstowu, więc albo rozwiązać przez qui, albo lepiéj wyrazić przez: morti non obnoxius; nunquam moriturus; ea conditione natus, ut ipsi haud unquam moriendum sit ⁷⁾ exiguus; — *coraz*, paulatim, sensim, pedetentim ⁸⁾ od roku 12 i t. d. — iest koloru (Ablat.) zielonawego (subviridis); który potem staie się błkitnym (caerule-

us), a nareszcie w 45 roku (dodadź: zamienia się na-
abire in) czarny, i wiogóy się i t. d. ⁹⁾ aetas mihi molestissima esse incipit ¹⁰⁾ vitam perducere; pervenire — o czasie zob. Gr. §. 208, 2 ¹¹⁾ vitium ¹²⁾ to zaś, iż wiedzę, że nieustannie trwać będą (vita mea fine caritura est; perpetuo mihi in hac vita commorandum, manendum est) ¹³⁾ ad desperationem adducere.

II.

Tego iestem rodzaju ¹⁾ ia, który przypadki ²⁾ życia moiego pisać przedsięwziąłem. Urodziłem ³⁾ się w kraju Lugnagianów, w mieście Gagnapp, i skoro rodzice fatalne znamie na czole moiém postrzegli, napelnieni byli żalostí ⁴⁾, iż tak nieszczęśliwe stworzenie wydał na świat. Do lat ośmdziesiąt ⁵⁾ żyłem w oyczyźnie zwyczajnym trybem, ożeniłem się w dwudziestu pięciu. Szczęściem ⁶⁾ żona moia była nieplodna, oszczędziła ⁷⁾ mi przykrości żalowania straty przyszłych potomków. Umarła, gdy miała lat siedm-dziesiąt dziewięć. A że ⁸⁾ wyborne iéy przymioty słodziły przykrość życia moiego, właśnie od czasu iéy śmierci zacząłem czuć ⁹⁾ niezmierny ciężar trwałości moiéy ustawicznéj. Ci, z któremi od młodości miałem zachowanie ¹⁰⁾, krewni, przyjaciele wymarli; ich następcy ¹¹⁾ stronili od towarzystwa ¹²⁾ nierównego wiekiem i sposobem myślenia. Wspólnieśmiertelni ¹³⁾ też mając, co i ia przywary, nienawiedzili ¹⁴⁾ mnie tak, albo bardziéj jeszcze, niżeli ia ich; zgola ¹⁵⁾ próżny ciężar ziemi, sobie przykry ¹⁶⁾, innym nieznośny, w śmierci, której dostąpić nie mogłem, zakładałem ¹⁷⁾ największą szczęśliwość.

¹⁾ Z tego r. ²⁾ varii casus, — enarrare ³⁾ lucem adspicere, in vitam edi; — *kra*y, fines; — Gangnappi, orum ⁴⁾ aegritudine, sollicitudine affici; — stworzenie przez puer, infans; — *wydat* na świat in lucem edere ⁵⁾ do roku i t. d. — ratio vulgaris — vitam agere ⁶⁾ bono (Dativ. podług Gr. §. 167 6) mihi est, quod — —; percommode ita accidit (Perfect.), ut ⁷⁾ ta bowiem rzecz sprawiła, iż nie mając dzieci, nie miałem i żalu (luctus), któryby mi ich strata (mors, abitus, jactura) przynieść musiała (adferre i necesse est. Będzie Acc. c. Infin. Ale ten koniec wyrazić biernie). — Obydwa nie mieć wytłumaczają się przez carere; które równie znaczy być pozbawionym

czego; tak i być wolnym od czego. Bo chociaż Cycero (Tuscul. I. 36) mówi: Carere hoc significat, egere eo, quod habere velis... Carere in malo, non dicitur; to jednak sam używał: Carere dolore, — suspicionem, — crimine, — culpa, — febris, — omni malo *it. d.* ⁸⁾ Quumque; — *przymioty* virtus (*singul.*), indoles animi, animi bona (*neutr. plur.*) — *stodziec*, lenire, levare, minuire, leviozem reddere molestiam ⁹⁾ *przez śmierć ię stało się, iż mi życie* *wiecznie trwać mające zdawało się być ciężarem niezmiernym* (onus intolerabile, gravissimum, Aetna gravior) ¹⁰⁾ est mihi consuetudo cum aliquo; usu, consuetudine conjunctum esse cum al. — *od młoda*, a puero, a pueritia, a prima aetate ¹¹⁾ quique eos sequenti, ex iis nati sunt, ii cet. ¹²⁾ fugere, vitare consuetudinem hominis; — *nierównego it. d. p.* neque — neque; — *sposób m. iningenium* ¹³⁾ ejusdem immortalitatis particeps; — *mięć przywary*, laborare vitiis ¹⁴⁾ odio habere aliquem; magno (majori) odio ferri in aliquem ¹⁵⁾ ne multa (sc. dicam); *albo* quid quaeris? którego Łacinicy adverbialnie używają w tém znaczeniu w opisach; *osobliwie w listach*. Tuby się zdania *nałepięć daty połączyć przez itaque lub atque ita*; — *inane pondus* ¹⁶⁾ molestus ¹⁷⁾ ponere; *albo* aliquid puto esse summum bonum.

III.

W tak okropnym stanie ¹⁾ przetrwałem lat trzydzieści dwa; gdy iednego czasu ²⁾, nie mogąc znieść wzgardy publicznej, z którą mnie traktowano, umyśliłem porzucić ³⁾ towarzystwo ludzi, i wpośród dzikiego zwierza życie przepędzać, żebym ⁴⁾ mógł zostać łupem ich żarłoczności. Nie wiedząc ⁵⁾ sam gdzie iść, szedłem ku południowi, i minawszy wiele miast i wsi, nieznaczenie zaszedłem ⁶⁾ w dzikie stepy, dalej w lasy nieprzebyte. Uważałem nie bez ciężkiego żalu ⁷⁾, iż piętno nieśmiertelności mojej zrażało wszystkie zwierze ⁸⁾. Lwy, dziki, tygrysy przechodziły koło mnie, i wzgardę niby ⁹⁾ okazując, żadney mi szkody, nawet przykrości nie czyniły.

¹⁾ misera conditio, albo aerumnarum, arum; *przetrwać p. vivere*; albo: miseram trahere, vivere vitam ²⁾ tandem. *Lecz zrobić z tego zdania główne bez Gdy, albowiem niżej przez ten Spójnik Imięstów mogą w łacinie musi być rozwiązany: Nareszcie, gdym nie mógł znieść dłużej, że mną wszyscy gardzili* (gardę mną; alicui in contemtionem veni) ³⁾ fugere; — *wpośród, inter, albo cum* ⁴⁾ abym,

gdybym mógł, od drapieżnych zwierząt (rapax bestia) rozszarpanym został (dilacerare, laniare) ⁵⁾ *Puściwszy się w drogę, (ingredi iter), ani, dokądbym szedł, dosyć wiedząc, podobny błękaćcemu się szedłem* ⁶⁾ paulatim deferri aliquo — *dzikie stepy*, solitudines vastae; deserta (*plur. neutr.*); regiones desertae; — *dalej i t. d. tak wyrazić: po których następowały* (excipere aliquid) *lasy nieprzebyte* (silvae in immensum pertinentes, se diffundentes) ⁷⁾ magnus dolor ⁸⁾ *iz zwierzęta spostrzegłszy* (conspicio) *piętno n. m. zrażone* (horrore percuti) *cofały się* (refugere), *jak gdyby i t. d.* ⁹⁾ *lepięć się wyda w łacinie, kiedy się ta myśl uzupełni, na przykład w ten sposób: jak gdyby gardziły podłem* (vilis) *ciałem, z którego żadney nie mogły się spodziewać zdobyczy* (inde nullam praedam sperare possum; hoc haud unquam praedae mihi futurum esse spero), *nie tylko szkody* (detrimentum), *lecz nawet* (ne — quidem) *przykrości* (offensio) *żadney mi nie czyniły* (afferre).

IV.

Szedłem więc coraz dalej ¹⁾ przepływając ²⁾ bez ³⁾ żadnego niebezpieczeństwa rzeki szerokie i bystre, przebywając góry ledwo dostępne ⁴⁾, przepaści głębokie. Ze zaś gorącość powietrza ⁵⁾ zbyt cznie pocięła mi dokuczać, udałem się ⁶⁾ na północ, i po długiey podróży, upatrzyłem miejsce iedno dość przyjemne, gdzie między skałami piękną dolinę dzielił bystry po kamykach spadający strumyk ⁷⁾. Cień cedrów stoletnich ⁸⁾ uśmierzał upały słoneczne, a w pobliskiey skale pieczary ⁹⁾ iakby kunsztem ręki ludzkiey sporządzone ¹⁰⁾ stały mi się miejscem wygodnem dla spoczynku i ochrony ¹¹⁾. Kontent, ile w moim stanie być mogłem, przepędziłem w tém miejscu lat kilka ¹²⁾; gdy razu iednego wyszedłszy pomiędzy skały, a przypatrując się strumykowi, który z wielkim szumem ¹³⁾ z wierzecholka prawie iedney z nich spadał ¹⁴⁾ w dolinę; nieznaczenie miłym ujęty snem, rzuciłem się pod cień niewielkiego drzewka, i zasnąłem smaczno.

¹⁾ longius ire pergere; ulterius progredi, procedere ²⁾ transnatare; *lepięć*: nando transire, trajicere ³⁾ *nie mają Łacinicy wyrażenia na to; trzeba więc opisać przez: montes, qui transiri, superari vix possunt; albo lepięć: insuperabiles fere montes, inveni, inaccessi; m. per quos nullus (vix ullus) transitus erat*

videtur; montes invii nec triti antea ¹⁾ solis ardor, aestus, calor vehementius urit, quam ut — albo ferventior est, quam qui — cet. (Zob. Cz. I. str. 55, notę o.) ²⁾ se vertere; *na*, versus; — *podróż* peregrinatio; *upatrzeć*, naniscisci — *a iedno nie wyrazi się wcale*. ³⁾ amoenus rivulus, inter lapides saxaque rapido cursu labens, pererrat, interfluit vallem, per mediam vallem fluit, liquidas trahit aquas. ⁴⁾ przez vetustus; *uśmierzać*, temperare, lenire, propulsare, arcere. ⁵⁾ spelunca, specus, caverna. ⁶⁾ artificium, ars, manus; manus et ars hominum. ⁷⁾ tutus et tranquillus ad quietem locus; *stać się* praebere (t. i. dadź co) ⁸⁾ W tēm schronieniu (recessus) *spokojnie*, i ile podobnēm było (quoad fieri potest) w moim stanie (his rebus, in tali tempore, hoc rerum mearum statu), *przypatrywać* lat kilka przeżyłem (vivere); *a wyszedłszy* (progredi) *po m. sk.*, bliżej niżem był zwykł, *przypatrywałem się* (intueri, contemplari) *strumieniowi*, który — — —; *gdy mnie nieznacznie napadł* (me imprudentem, non sentientem occupat), *i rzuconego* (stratus) *pod drzewem mocny* (arctus) *uwiązł* (complecti, opprimere) *sen*. — Można też w pierwszēm miejscu położyć *somnus* *awdru* *gięms opor* (mocny *sen*) z *Przymiotnikiem*: *suavis*, *placidus*. *Także*; *arctior insequitur somnus*. — *O czasie i Trybie* Słów zob. w Cz. I. XVIII. 4 str. 56 ¹²⁾ strepitus aquarum: *Przymek* cum lepię opuscił; *bo się wyraża przymiot* ¹³⁾ decurrere, devolvi, praecipitare (iako intransit. bez se; *bo forma zwrotna używana jest pospolicie w znaczeniu rzucać się, zeskaakiwać gwałtownie*).

V.

Obudziwszy się, drzewu temu, wcale ¹⁾ mi przedtēm nieznałomemu, zacząłem się przypatrywać, a postrzegłszy ²⁾, iż ze rdzenia iego tłusta iakowaś massa na kształt żywicy ³⁾ wychodziła, wziąłem ⁴⁾ ię nieco i włożywszy w usta, uczulem smak przedziwny, i tegoż momentu, nie wiem czy *sen*, czyli młodość tak mnie opanowała, że m zupełnie od siebie odszedł. Obudziłem się, gdy świtać począł, a że m około południa owę massę skosztował, mniemałem więc, iż w tym stanie musiałem być godzin kilkanaście.

Czułem ⁵⁾ po przebudzeniu iakowś odmianę, i wewnętrzną rewolucyą ⁶⁾ i ledwom sobie ⁷⁾ mógł wierzyć, gdy przedtēm nie mogąc ⁸⁾ się prawie ruszyć bez pomocy laski, porwałem się rzeżko i stanąłem na nogach ⁹⁾. Nie odplonawszy ¹⁰⁾ z pierwszego jeszcze zadziwienia, skoczyłem ku strumykowi, i w czysty iego wodzie zobaczyłem się w postaci mło-

dzienica piętnastoletniego, bez zmarszczków, bez siwizny, a co nayożądańsza, bez owę, szkaradny płamy na czole. Ledwo obić mogło serce moje zbytek radości ¹¹⁾.

¹⁾ omnino, prorsus ²⁾ lepię opuściwszy *a postrzegłszy*; *połączyć zdania: z którego rdzenia gdy wychodziła i t. d.* ³⁾ spissus quidam liquor resinae similis ⁴⁾ *krórego smaku chcąc doświadczyć* (naturam rei gustu explorare), *nieco* (paullulum) *włożyłem w usta* (in os inserere); *i w tym samym momencie* (temporis punctum, t. momentum) *przedz, ię smak* (sapor perjeundus, suavisissimus) *tak mocną młodość* (tam gravis torpor, tantus stupor) *i głęboki z (cum albo p. ex) nią sen* (altus somnus, arctus sopor) *mi sprawił* (afferre), *iżem od — — odszedłszy* (a sensu mentis abstrahi, de statu mentis deijci) *przez godzin kilka leżał zupełnie bez czucia* (ab omni sensu alienatus); *gdym bowiem około południa* (meridiano tempore, circiter meridie) *owę m. był sk.*, *obudziłem się* (somno solvi) *dopiero gdy* (przez non prius, quam Gr. §. 236. U. 1 str. 222) *i uż sw. pocz.* — *Kiedym przyszedł do siebie*; (ad se redire, mentem recipere) *i t. d.* ⁵⁾ sentie mihi videor; — *iakowaś się opusci*. ⁶⁾ facta corporis mutatio et quaedam naturae meae quasi conversio ⁷⁾ ego ipse; mei sensus (plur.) ⁸⁾ *gdy, który przedtēm nie mogłem się być ruszyć z miejsca, iak tylko (nisi) oparty (niti) na lasce*; — albo: *który przedtēm, aby się ruszyć z miejsca, kiem się podpierać* (sustinere se, corpus, artus) *musiałem, wtenczas i t. d.* ⁹⁾ incredibili celeritate prosilire seque in pedes conjicere, conferre, propripere ¹⁰⁾ *Jeszcze m nie był ochłonił z zadziw.* (se recipere, colligere ex stupore), *którą mi sprawiła* (afflicere aliqua re) *tak nagła odmiana*, *gdym skoczył* (currere aliquo; celeri cursu petere aliquid; cursu tendere ad) *ku str.*, *i przeglądając się* (se contemplari) *w zwierciadle iego wód*, zob. człowieka młodzieńczej postaci (Ablat. — *bo mowa o równę-trzney postaci* Gr. §. 149, 2) *piętnast.* (annorum circiter qu.) ¹¹⁾ hoc tantum gaudium; — *obić*, capere; *serce* animus. — *Albo*: majus est gaudium, quam quod universum capiam; — vehementer, mirifice delector aliqua re, ut prae gaudio vix mei compos sim; — nimio gaudio, quod ex aliqua re percipio, paene desipio.

VI.

Tę impet pierwszy ¹⁾ gdy się nieco ukoil ²⁾, pa- 6
dłem na tywarz ³⁾, i adorując ⁴⁾ nayoższą Opatrz-

ność, dziękowałem ⁴⁾ za tak wielkie dobrodzieństwo. Udałem się ⁵⁾ natychmiast do owego szczęśliwego drzewa. Z wielkiem staraniem zebrałem wszystek ten zsiadły ⁷⁾ sok, i napelnilem nim dość sporą puszkę, w téj nadziei ⁸⁾, że gdy do sędziwych lat ⁹⁾ przyjdę, tym sposobem znowu może będę mógł odmłodnić ¹⁰⁾. Patrzałem ¹¹⁾, czyli podobnego drzewka w bliskości nie znajde, ale zabiegi moje były próżne ¹²⁾.

Chęć powrócenia do ludzi opanowała natychmiast serce moje; udałem się więc w tę stronę ¹³⁾, iak mi się zdawało ¹⁴⁾ z której przyszedłem: ale po trzymiesięczny podróż ¹⁵⁾ żadnego czleka nie znalazłszy ¹⁶⁾, resztę drogi odprawiałem już na domysł ¹⁷⁾, i po bardzo długiem pielgrzymowaniu, poznałem na koniec, że zaszedł do kraiu mieszkalnego.

¹⁾ przez: subita effusăque animi laetitia ²⁾ paululum comprimere, cohibere (czynnie: *gdym ukoit*) ³⁾ in os procumbere ⁴⁾ adorare, venerari; *nayw. Opatrzność*, providentia divina ⁵⁾ pio animo gratias agere pro cet. ⁶⁾ revertor i revento, którego Perfectum szczególnie często się używa; inne formy od revertor ⁷⁾ concretus; — *puszka pyxis* ⁸⁾ ea spe (eo consilio, ea mente), ut, quum cet. — (Lecz mieć trzeba bacność na prawidła mowy uboczney wyłożone w Gr. §. 218 i nast.; osobliwie §. 219, 1, 2 i — Dla Słowa przyjdę zob. szczególnie §. 228. 6 na końcu Uw. ⁹⁾ seniles anni, senectus ¹⁰⁾ repuerascere, juvenilem vigorem recuperare; *tutayby można: senectutem, senectam exuere, deponere, depellere, — może, forsitan, fortasse; tutay także: nimirum, duntaxat* ¹¹⁾ omnia circum oculis perlustrare, si qua forte ejusdem naturae arbor — inveniri possit ¹²⁾ labor irritus est, frustra suscipitur. *Tutay można skrócić przez, sed frustra — a dla połączenia zdań, następujące tak zacząć: Skoro tylko młodociany umysł przywrócony mi został (reddere), powróciła i chęć odcowania z l. (versari inter, cum): — albo: Po odzyskaniu (recipere) młodoc. żywiości, opanowała mnie (incessit me, animum) chęć (cupido, alacritas) powrócenia do l. (redire ad consuetudinem hom. diu intermissam) ¹³⁾ eodem iter dirigere, convertere, intendere, unde cet. — easdem regiones petere, unde ¹⁴⁾ takie zdania wtrącone (iak mi się zdaje, iak mniemam, iak powiadano, i t. d.) daleko rzadsze są w łacinie, niż w naszey mowie: zazwyczaj robią się z nich zdania główne. Zob. Cz. I. str. 93 c. O zdawać się Zob. Cz. I. str. 56 *kk* i str. 105 ¹⁵⁾ uszedłszy i t. d. (emetiri, progredi iter trium m.) ¹⁶⁾ nancisci; incidere in; albo: ali-*

quis mihi se offert — *lecz użyć quum, postquam* ¹⁷⁾ reliquum conficere fortuna magis, quam consilio duce ¹⁸⁾ peregrinatio.

VII.

Widok kraiu mieszkalnego osobliwą wemnie sprawił czułość ¹⁾. Przez lat kilka od towarzystwa ludzkiego oddalony, z iednej strony ²⁾ pragnąłem mój rodzaj na nowo poznać: z drugiey, obawiałem się dawniey sprobowanych ³⁾ niesmaków; a do tego nie wiedząc w iaki kray i do iakich ludzi przyszedłem ⁴⁾, byłem razem ciekawym i niespokojnym.

Z pierwszego weyrzenia ⁵⁾ kray się wydawał ⁶⁾ piękny i ludny ⁷⁾, role były dobrze uprawne, a zdaleka widać było ⁸⁾ miasto, którego gmachy wyniosłe i okazałe ⁹⁾, utwierdzały ¹⁰⁾ mnie w zdaniu, że do narodu ćwiczonego, znającego się na rolnictwie i kunsztach trafił ¹¹⁾. O kilkanaście staj ¹²⁾ od miasta postrzegłem na boku ¹³⁾ kilka domów niskich mnię ozdobnych, wniosłem sobie ¹⁴⁾, iż to były mieszkania rolnicze, udałem się tam.

¹⁾ varie affici aspectu, specie, facie alicujus rei ²⁾ z iednej strony; z dr. str. — *przez quidem i sed simul* ³⁾ experior; którego Imiestów przeszły nawet w dobrzy prozie biernie był używany (iak od niektórych innych Deponentia; np. comitatus uno fratre; confessum crimen; depopulatis agris; dimensus ager; emensa pars itineris; meditata oratio; metatis castris; pactae induciae; partito exercitu) — *niesmak*, molestia, incommodum ⁴⁾ nieznaomość (ignoratio) miejsca i ludzi do kt. prz., wzbudzała niespokojność (sollicitudine afficere alqd) w ciekawym umyśle (animus noscendi cupidus) ⁵⁾ aspectus, species. ⁶⁾ apparere, videri ⁷⁾ regio opulenta et hominibus frequens ⁸⁾ conspici, cerni; ⁹⁾ altus et splendidus ¹⁰⁾ confirmare opinionem alcjs ¹¹⁾ populus peritus et agri colendi studiosus — *trafić*, devenire ¹²⁾ stadium. *Ale Rzymianie oznaczali mnięszą odległość zazwyczaj przez kroki: aliquot milia passuum* ¹³⁾ recessus; — *niski humilis; — mnię ozd.* ornatu carens ¹⁴⁾ które gdy miałem za m. i t. d.

VIII.

8 Odzież moja¹⁾ niezwyčajna zadziwiła mieszkańców²⁾; dzieci przestraszone z krzykiem³⁾ uciekły i pochowały się; a tym czasem zbliżywszy się⁴⁾ ku mnie człowiek ieden sędziwy, dał mi rękę na znak dobrego przyjęcia⁵⁾, i mówił do mnie, ale anim ią iego ięzyka, ani on mego rozumieć nie mógł. Wszedłem⁶⁾ do domu porządnego z owym gospodarzem, przyjął mnie z wszelką ludzkością, i do stołu z sobą zaprosił. Gdy się uczta skończyła⁷⁾ domysliłem się z gościów⁸⁾ iego, iż mnie prosił, abym się póty w domu iego zatrzymał, póki z miasta nie powróci, przestałem na iego żądaniu⁹⁾, on zaś poszedł. Około zachodu słońca powrócił i z nim pięciu innych: z tych czterech musieli¹⁰⁾ być żołnierze, mieli¹¹⁾ albowiem łuki w ręku i strzały w kołczanach; piąty zapewne¹²⁾ ich wódz, dał mi znać przez gości, iż potrzeba, abym szedł z nimi do miasta, dodał i to gośćmi¹³⁾, iż mnie bierze na swoje porękę¹⁴⁾ i nie mam się niczego obawiać. Szedłem natychmiast z nimi ochotnie¹⁵⁾.

¹⁾ cultus corporis mei — dodadź: *niezw. w tym kraju* (ibi c. Genit. Gr. §. 139) — *zadziwić*, admirationem alicujus movere ²⁾ puer (które się używa bez oznaczenia rodzaju jak nasze dzieci) ³⁾ clamorem tollere (Abl. abs.) ⁴⁾ accedo; — *sędziwy* vir aetate provector, venerabilis; — *ieden* nie wyrazi się ⁵⁾ aliquem porrecta manu benigne salutatum alloqui ⁶⁾ poręm wprowadził mnie do d. porz. (bene instructus) i przyjętego z w. l. (liberaliter excipere, tractare, habere), do st. zapr. (adhibere mensae, ad coenam ⁷⁾ mensam tollere (Abl. abs.); post coenam; albo p. surgere a mensa z postquam ⁸⁾ vultus et corporis motus; albo gestus — dom. się, conicere, conjecturam facere, cognoscere, suspicari. ⁹⁾ lubenter accipere conditionem ¹⁰⁾ t. i. rozumiem że byli p. credo, albo: mihi verisimile, probabile videtur. Albo: czterech że byli ż. żąd wnosilem (conicere, intelligere) ¹¹⁾ tenere — i byli opatrzeni (instruere, armare) kołczanami pełnemi strzał ¹²⁾ procul dabio ¹³⁾ gośćmi nie potrzeba powtarzać ¹⁴⁾ suscipere patrocinium alicujus; eum in fidem, in tutelam suam recipere; nie mam non est, quod ¹⁵⁾ alacri animo sequi.

IX.

Miasto było dość ozdobne, porządne i ładne¹⁾, domy inakszym prawda kształtem²⁾ budowane, niżeli u nas, przystoynie iednak i wygodne³⁾. Zaprowadzono mnie do gmachu obszerniejszego⁴⁾ nad inne, domysliłem się, iż to było mieszkanie króla, albo rządcy⁵⁾ tego miasta. Nie byłem zaraz przypuszczony do audyencyi⁶⁾, ale zaprowadzono mnie do iednej izby na ustroniu⁷⁾, stanął⁸⁾ u drzwi na warcie ieden z tych żołnierzy, którzy mnie przyprowadzili. Wkrótce potem wszedł do mnie człowiek sędziwy, który przez gości pokazywał, iż mnie będzie uczył ięzyka tamtejszego⁹⁾; chętnie na tém przestałem, i pokazałem, iż mam wielką do tego ochotę¹⁰⁾.

Codziennie dwa razy przychodził do mnie nauczyciel, i w kilka niedziel już mogłem rozumieć gadających, z czasem¹¹⁾ sam mówić dość dobrze nauczyłem się¹²⁾. Po czterech miesiącach nauki zaprowadzono mnie do rządcy: odpowiedziałem na iego pytanie dostatecznie, tając iednak moję trwałość i przymiot balsamu. Pudełko, gdzie był zachowany¹³⁾, było złote; bojąc się więc, żeby dla szacunku kruszcui¹⁴⁾ obywatele tamteysi nie wzięli mi go, kazałem podobne z blachy¹⁵⁾ zrobić, a dawniejsze darowałem mistrzowi, wprzód pilnie z niego maść owę wyiawszy¹⁶⁾.

¹⁾ amplus, apte dispositus atque etiam venustus ²⁾ forma, ratio; — *prawda* p. quidem; — *po u nas* dodadź z wykły ³⁾ concinnus et commodus ad usum ⁴⁾ amplus ⁵⁾ praefectus ⁶⁾ admittere alqm, ei aditum dare ⁷⁾ pars aedium remotior; u którego drzwii t. d. ⁸⁾ consistere custodiendi causa albo przez excubias agere, habere ⁹⁾ sermo illius terrae proprius ¹⁰⁾ magnopere, valde cupere alqd. ¹¹⁾ succedente tempore ¹²⁾ złączyć przez; tak iż — po 4 miesiącach (elapso 4 mensium spatio) mogłem być zapr. do kr., i na iego pyt. dost. odpowiedzieć (alicui quaerenti respondendo satisfacere): uraiłem iednak (silentio tegere; occultare, celare) m. trw. (aeternitas, perpetuitas vitae; aeterna vitae conditio) i przym. (virtus) bals. (balsamum, opobals.) ¹³⁾ asservari ¹⁴⁾ pretio metalli allectus, invitatus, motus, inductus aliquis me privata aliqua re ¹⁵⁾ rozumie się żelaznój, ale w łac. trzeba wyrazić: lamina ferrea albo ductile ferrum ¹⁶⁾ promere.

X.

10 Kray ten nazywał się Poro-stan; monarcha ¹⁾ Poroch, którego Grecy według zwyczaju swego nazwali Porusem, gotował się ²⁾ na wojnę: wieść się bowiem w okolicach rozeszła ³⁾, iż lud iakiś od zachodu wojenny, pod wodzem bitnym i zuchwałym ⁴⁾, wiele innych narodów zawoioiwawszy, zbliżał się ku Indyi ⁵⁾.

Rozumiano zrazu ⁶⁾, iż byłem śpiegiem tego ⁷⁾ wojska, i dla tego straż mi była przydana ⁸⁾, gdy więc poznali, iż skądinąd przyszedłem, rządca posłał mnie do króla.

Nie było go w stolicy ⁹⁾, wyszedł był albowiem z wojskiem, chcąc nad brzegami Hidaspu bronić wniescia ¹⁰⁾ tym zbóycm przychodniom i ich hersztowi ¹¹⁾, tak albowiem lud ten nazywał Macedonów, i sławnego w Europie dotąd Alexandra.

Król, iakem był przed niego stawiony ¹²⁾, nie czynił mi wielekwestyi ¹³⁾, ale kazawszy mnie zmierzyć ¹⁴⁾, i widząc, żem miał wysokości stóp pięć i calów pół iedenasta, wziął mnie do swojego półku ¹⁵⁾. Dano ¹⁶⁾ mi łuk, strzały, dzidę iedną większą, drugą mniejszą; a żem się nie umiał z tą bronią ¹⁷⁾ obchodzić, setnik tak rzęsiście względem mnie używał kiia ¹⁸⁾, iż w kilka dni stałem się rycerzem ćwiczonym, i w moiej profesyi biegłym ¹⁹⁾. W naszym kraiu ten rodzaj nauki ²⁰⁾ nie był używany, ale też ²¹⁾ nie było rycerzów.

¹⁾ princeps, tutay rex; — według zw. sw., suo more ²⁾ parare bellum, arma; in bello apparando occupatum esse (nb. nie: parare se ad bellum; chociaż got. się do bitwy, mówi się: se parare proelio, ad pugnam) ³⁾ fama, rumor per civitatem spargitur, albo: in civ. est ⁴⁾ strenuus idemque ferox; fortis et magna audacia praeditus ⁵⁾ Indiam petit neque iam longe a finibus abest ⁶⁾ primo ⁷⁾ speculator, emissarius; lepiety: przez speculandi causa mittere ⁸⁾ imponere custodem ⁹⁾ abesse ab urbe (bez dołania: primaria; bo u Łaciniów kiedy się nie wyraża, o kórém mieście mowa, zawsze przez urbs rozumie się stolica ¹⁰⁾ prohibere alicui aditum, lub alqm ab aditu ¹¹⁾ dux; — gruby, barbarus ¹²⁾ adducere ad

¹³⁾ quærere ex ¹⁴⁾ metiri magnitudinem corporis; — Ardra wynosiła (esse Gr. §. 148 str. 121) stóp 5 i c. 10½ (pedes quinque cum dimidio sesquidigito detracto, t. i. półszóstę stopy, odciągnawszy półtora cala) ¹⁵⁾ recipere in numerum militum, legioni adicere ¹⁶⁾ przez: armari ¹⁷⁾ hoc genus armorum — obch. się, tractare ¹⁸⁾ rzęsiście używaniem kiia (crebris verberibus subigendo, fastibus implendo) dokazał tego S. (centurio) ¹⁹⁾ paucis diebus interjectis — mogłem być policzony między starych żołnierzy (veteranus miles) w swojej sztuce naybiegleyszych (exercitatus in arte) ²⁰⁾ disciplina ²¹⁾ przez: hinc; — nie było; nulli sunt — rycerz; vir bellica virtute clarus: — albo w łarcie: heros.

XI.

Ruszyło się ¹⁾ w kilka dni wojsko nasze, 11 ile że wieści coraz świeższe przychodziły ²⁾, iż ów Alexander zwyciężywszy króla Taxyla, ku nam się zbliżał. Część wojska była nad rzeką pod komendą ³⁾ brata Porocha Nazardynga. Król przeświadczony ⁴⁾ o tém, iż przytomność monarchy w podobnych okolicznościach naywięcej dopomaga, spieszył się, ile możliwości, ażeby ⁵⁾ całe wojsko zebrane razem, broniło przeyscia rzeki. Niedostateczną czyni o tém wzmiankę ⁶⁾ Kurcysz historyk Alexandra: a że bardzo wiele podobnych omyłek znajduje się w jego księdze, ia iako świadek oczywisty ⁷⁾ tych dzieiów, mam to za powinność, ażebym, ile możliwości ⁸⁾, czytelników z błędu wywiódł ⁹⁾, powiadaiąc ¹⁰⁾ szczerze, co się, iak i kiedy działo. Mniemam ¹¹⁾, iż moje rzetelne powieści ¹²⁾ przywiodą ¹³⁾ uczonych do nowéj edycyi ¹⁴⁾ tego autora: ręczę ¹⁵⁾, że będzie naylepsza, bo prawdziwa ¹⁶⁾.

¹⁾ Zaczęć peryod wyrażami: W kilka dni (interjectis diebus), a drugą część zdania: — ruszyło się (movere iako Intrans.) wojsko nasze umieścić na końcu po: zbliżał (Porówn. Gr. §. 237 str. 223) ²⁾ crebri afferuntur nuncii — ile że, quum, quod. zbliżał się ku nam, przez samo Słowo adventare ³⁾ części wojska, która była ustawiona (dispono) —, dowodził (praeesse) i t. d. ⁴⁾ persuasum habere. Albo: Król wiedząc (non ignoro), ile to dopomaga do zwycięstwa (quanti momenti ad v. esse), kiedy się rzeczy odbywają (res gerere) w przyz. (conspetus) wodza ⁵⁾ adhibita, quantum maximam aliquis

potest, celeritate, id agere, ut cet. — *zebrać razem*, in unum cogere ⁶⁾ ex parte tantum meminisse; — *hist. Al.* qui scripsit historiam Alex. M. ⁷⁾ ego, qui ipse interfui rebus gerendis, meum esse puto, ut cet. ⁸⁾ pro virili parte, quantum possum, quantum in me quidem est ⁹⁾ errorem alicui, in quo versatur, eripere; eum errore levare; — *czyteln.* przez legerę w stósownym czasie położone ¹⁰⁾ singula quaeque narrare ¹¹⁾ przytączyć do poprzedzającego: i spodziewam się, że i t. d. ¹²⁾ ea, quae quis ad fidem rerum gestarum (albo samo: rerum fide) tradit ¹³⁾ adducere z ad lub u ¹⁴⁾ de scriptore denuo edendo cogitare, novam editionem scriptoris alci; procurare ¹⁵⁾ która rączę (spondere), że i t. d. ¹⁶⁾ quippe (lub ut) quae, ad res quod attinet, verissima et accuratissima futura est.

XII.

12 Piszę Kurcyusz, iż woyska Porusowego, było 30,000 ¹⁾ pieszych; było nas tylko 22,000; słoniów 85, było tylko 52; o wozach wspomina, że było 300, tych liczby nie pamiętam; ale w tém nagany godzinie ²⁾, że o iazdzie nie czyni wzmianki, a było nas 6000. Piszę o Porusie, że był postaci ogromny ³⁾, dodając te słowa: par animus robori corporis, et, quanta inter rudes poterat esse sapientia. Kray Indyjski nie był dziki, tenże sam autor zapomniał o tém, iż tamtejszych mędrców Brachmanów ⁴⁾ chwalił. A nakoniec jeżeli szło o dzikość, nie wiem, kto ⁵⁾ dziksz; czy ten, co bez żadnego prawa ⁶⁾ spokojne narody woiował, czyli ten, który swoięy własności bronil.

Piszę dalej Kurcyusz, iż Alexander fortelem ⁷⁾ Porusa zwyciężył, kazawszy rozbić ⁸⁾ namioty swoje nad brzegami Hidaspu, tam gdzie przebywać nie miał. Attala podobnego do siebie ⁹⁾, w własne szaty ubranego tam osadził ¹⁰⁾. Indyanie mniemając że sam Alexander przybywa, moc swego woyska na przeciwnym brzegu postawili, a tym czasem Alexander drugą stronę rzekę przebył. W całej téy powieści podobieństwa prawdy nie masz ¹¹⁾. Alexander zuchwały i dumny ¹²⁾ nie umiał fortelem kraść zwycięstwa, iako pierwéy Parmenionowi oświadczył; Attal nie był podobny do Alexandra, wzrostu był wyższego ¹³⁾, ospowaty, i miał brodawkę na nosie, która go mocno szpecila ¹⁴⁾.

¹⁾ *Lubią łacińscy pisarze przytaczając podobnym sposobem ilość woyska dodawać numero (co do liczby); np. exercitum Porii hominum numero XXX. milia fuisse, Curtius tradit* ²⁾ reprehendendus, reprehensione dignus sum; reprehensionem mereri ³⁾ sum corpore rarae magnitudinis (Zob. Kurc. VIII. 13) ⁴⁾ Brachmanes, um; albo podług pierwszêy Dehl. ⁵⁾ uter, bo o dwóch mowa ⁶⁾ nullo jure; contra jus fasque; non lacessitus; nulla injuria provocatus; — *woiować*, ultro bellam, arma inferre — *włas.* sua defendere ⁷⁾ dolus — *także:* dolo usus ⁸⁾ rozbiwszy — tabernaculum statuere, collocare, ponere; — *tam gdzie t. i. którêdy*, qua; — *przebywać t. i. przeprawiać się*, trajicere ⁹⁾ haud dispar habitu oris et corporis — *ubrać*, exornare ¹⁰⁾ considere jubere ¹¹⁾ a vero abhorret, discrepat aliquid; verisimile non est ¹²⁾ audax et ferox — *miał to za rzecz godną łotrów i złodziei, podstępem sobie gotować zwycięstwo* (Zob. Kurc. IV. 13) ¹³⁾ sum breviori corpore, humiliori statura; — *ospowaty*, variolarum vestigiis notatus ¹⁴⁾ deformare.

XIII.

Żeśmy byli zwyciężeni, temu przeczyć nie mogę; 13 ale dyskurs Porusa z Alexandrem na poboio wsku ¹⁾ fałszywy. Sam się Kurcyusz w téy mierze z sobą nie zgadza ²⁾; mówi iż zdietego ze słonia Porusa na pół umarłego do Alexandra przyniesiono ³⁾. Człowiek w tym stanie nie zdobywa się na odpowiedzi ⁴⁾, zwłaszcza, gdy ani Alexander po indyjsku, ani Porus po grecku mówić nie umiał ⁵⁾. To prawda, iż Porocho traktowany był po królewsku ⁶⁾; gdy do sił przyszedł ⁷⁾, odwiedził go ⁸⁾ Alexander, ale co z sobą ⁹⁾ mówili, nie wiem; bo do namiotu nas nie puszczono. Weszło z Alexandrem kilku przedniejszych wodzów ¹⁰⁾ i tłumacz.

W tém miejscu niech mi się pozwoili zastanowić nieco czytelnik nad lekkomyślnością kronikarzów ¹¹⁾, którzy rozmowy wielkich ludzi ¹²⁾ kładą tak, iak gdyby ich byli świadkami ¹³⁾, gdy pospolicie takowe rozmowy bywają ¹⁴⁾ albo sam na sam ¹⁵⁾, albo w przytomności dworzan dyskretnych ¹⁶⁾, którzy wiedzą, iak sekreta powierzone chować należy ¹⁷⁾.

Taż sama uwaga służyć może ¹⁸⁾ do przemów, które częstokroć w usta wodzów przed bataliami autorowie kładą ¹⁹⁾. Pełno ich iest w Liwiuszu ²⁰⁾. Baczny ²¹⁾ czytelnik nie inaczej je czytać powinien, tyl-

ko iak przydatek autora, chcącego pokazać, że nie tylko jest doskonałym dzieiopisem ²²⁾, ale i krasomowcą ²³⁾.

¹⁾ locus, in quo erat pugnatum; *tutaj lepięć wyrazić p.* statim post pugnam, *albo* postquam depugnatum est; *a* za colloquium *lepięć użyć Słowa: colloqui* ²⁾ sibi ipsi contradicere, non constare; secum ipse pugnare — *w tęj mierze*, hac i re ³⁾ *Zob. Kurc. VIII, 14 na końcu* ⁴⁾ non ita facilis et prompta mihi est acuta responsio; non ita facilis et promptus sum ad respondendum acute — *dodadź Słowo*, solere, consuesse ⁵⁾ praesertim quum — *albo* quum praesertim — loqui graece, indice; uti lingua indica, graeca (*albo* Indorum, Graecorum); *ale umieć nie wyrazi się wcale* ⁶⁾ aliquem tractare, habere liberaliter, honorifice, ita ut regem decet ⁷⁾ convalescere ⁸⁾ alqm adire, convenire, ad eum venire visendi causa ⁹⁾ *między s.* ¹⁰⁾ ducum primi, principes, praecipui — *tłumacz* interpres ¹¹⁾ bona venia eorum, qui ista legent, liceat mihi notare levitatem et temeritatem — annalium scriptores ¹²⁾ vir magnus, illustris, auctoritate ceteris praestans, honoris gradu superior — *ktądź*, memorare ¹³⁾ interesse alienum sermoni ¹⁴⁾ sermonem habere, conferre, instituire — *pospolicie p.* solere ¹⁵⁾ secreto, remotis arbitris; *także* inter solos *np.* duces ¹⁶⁾ paucos tantum admittere eosque circumspectos, *albo* cautos, probatae fidei, fidos arcanorum custodes ¹⁷⁾ commissa celare — *iać*, quantopere; quanta diligentia, fide ¹⁸⁾ *też s.* *uwagę zrobić można*; alqd. observare, notare, monere de ¹⁹⁾ tribuere, alicui sermonem ²⁰⁾ quorum apud Livium (*nie* in Livio, *boby to znaczyło w jego osobie*), in opere Livii magna copia est; *albo* przez refertus, plenus sum; abundo ²¹⁾ cautus ²²⁾ idoneus historiae scriptor, *albo* id. ad historiam scribendam; *także* bonum esse atque perfectum rerum gestarum explicatorem ²³⁾ dicendi artifex; *albo p.* eloquentia excellere, praestare; valere dicendo, dicendi copia.

XIV.

14 Po nastąpieney porażce ¹⁾ ia, który byłem na odwodzie ²⁾, i na moje szczęście ³⁾ stałem na warcie ⁴⁾ u namiotu Porusa, byłem wzięty w niewolę ⁵⁾ przez Eurydyka rotmistrza pólku Ptolemeuszowego, który potem był królem Egiptu; ten rotmistrz zaprowadził mnie do wodza swojego. Szczęściem ⁶⁾ podobalem mu się z pierwszego weyrzenia. A że zostawiono wolność powrotu ⁷⁾ żołnierzom Indyjskim, kazał mnie się pytać Ptolemeusz, czylibym ⁸⁾ nie chciał przy nim

zostać. Przestałem z ochotą na woli jego ⁹⁾, i byłem policzon między domownikami tego pana ¹⁰⁾.

Udaliśmy się ¹¹⁾ w krótcę z Alexandrowem wojskiem ku morzu, ale wprzód odwiedziliśmy kray Pombor, którego narodu obywatelów Kurcyusz, nie wiem dla iakowey przyczyny, nazwał Sophitami.

W krótcę potem, pierwszy raz doznał nieposłuszeństwa woyska swojego Alexander ¹²⁾, i chcący iść dalęć za Ganges, buntem żołnierzy tak był przestraszony, iż ze wstydem i rospaczą powrócić musiał. Lennus albo Lennus ¹³⁾, który był autorem buntu ¹⁴⁾ i imieniem żołnierzy ¹⁵⁾ miał mowę do Alexandra, w kilka dni ¹⁶⁾ umarł na gorączkę ¹⁷⁾, o której na ówczas rozmaicie mówiono ¹⁸⁾.

¹⁾ eladem accipere ²⁾ esse in subsidio, in agmine subsidario ³⁾ forte fortuna ⁴⁾ excubare ⁵⁾ capi — *rotm.* praefectus turmae equitum, quibus praefuit Ptolemaeus (*nb. nie Ptolemaeus; bo to pochodzi od greckiego πτολεμαος woyna*) ⁶⁾ porcommode ita accidit, ut primo ad aspectu cet ⁷⁾ libertas datur, conceditur redeundi ad suos, domum ⁸⁾ anne; lepięć: utrum manere — an domum abire mallet ⁹⁾ parere voluntati ¹⁰⁾ assumere, recipere in familiam; referre in numerum domesticorum; adscribere familiae ¹¹⁾ w krótcę (non multo post) z wojskiem Alexandra udaliśmy się (adire locum) ku morzu i t. d. — odwiedzić, visere; — kray, gens ¹²⁾ w krótcę potem Al. chcąc iść dalęć za G., buntem żołnierzy, którego nigdy dawnięć nie był doświadczył, przestraszony i prawie do rospaczy przywiedziony, ze wstydem i hańbą (probrum et dedecus) powracać (retro ire) zaczął. ¹³⁾ Owszem Coenus — *zob. Kurc. IX, 2, i 3, gdzie ta rzecz opisana* ¹⁴⁾ seditionis auctor, concitator ¹⁵⁾ militum nomine causam exercitus agens ¹⁶⁾ post paucos dies; placis post diebus ¹⁷⁾ aliquis febris correptus vi morbi exstinguitur ¹⁸⁾ varii sunt rumores.

XV.

Że dla sławy ¹⁾ kazał Alexander w mieyscu, gdzie obozował ²⁾, pozostawiać żłoby nader wysokie ³⁾ dla tego, żeby potomność rozumiała, iż ludzie nadzwyczajni ⁴⁾ pod jego przewodnictwem tam zaszli, wyraża Plutach ⁵⁾. W Kurcyuszu ⁶⁾ jest wzmianka, iż umyślnie większe łóżka, dla żołnierzów niby zrobio-

nie⁷⁾, zostawić kazał. Nadto był oświecony⁸⁾ Alexander, żeby się na takie dzieciństwa zdobywał⁹⁾. A wreszcie gdyby był chciał omamić¹⁰⁾ potomność, lepięby było¹¹⁾ żłoby dla koni, łożka dla ludzi robić mniejsze od zwyczajnych, żeby następcy słusznicy¹²⁾ się dziwować mogli, iż karli¹³⁾, a nie olbrzymi, pod Alexandrem¹⁴⁾ świat mogli zwyciężyć, i słusznych ludzi¹⁵⁾ zwojować. W podzielenie¹⁶⁾ łupów między wojsko zarobiłem znacznie, co według zwyczajnego u dworów trybu¹⁷⁾, bardzię pana protekcyi¹⁸⁾, niż męstwu i zasługom moim przypisać powinienem¹⁹⁾. Dostało mi się daryków²⁰⁾ złotych 245, naczynia srebrnego grzywnien²¹⁾ 39, trzy bardzo piękne kobierce²²⁾ perskie, muslinu²³⁾ Indyjskiego sztuka²⁴⁾, i dwa wielbłądy.

¹⁾ *Ze Alex. dla sławy* (quo gloriam suam auget) w m. i. t. d. ²⁾ castra habere ³⁾ solito major (podobnie niżę solito minor; *potomność*, posteritas) ⁴⁾ homo insolitae, inusitatae, ingentis magnitudinis, proceritatis; homo humanae magnitudinis modum excedens; — *przewodnictwo zam.* ductus lepię p. dux ⁵⁾ Pl. auctor est ⁶⁾ apud C. (zob. wyżę na h. 68 notę 20) mentio occurrit ⁷⁾ cubilia militum amplioris formae, quam pro habitu corporis ⁸⁾ eruditus, doctus, sapiens (o konstr. zob. Cz. I. str. 55 notę o) — *lepię*: non tam leve est mihi tamque rude ingenium, ut cet. albo: non tam demens sum tamque eruditionis expertus, ut cet. ⁹⁾ ad nugas istas, pueri dignas, abūti ingenio suo; delectari nugis ingenio puerili dignis ¹⁰⁾ imponere — *A wreszcie*, ceterum ¹¹⁾ melius ac prudentius rem aggressurus fuisset, iubens et — et ¹²⁾ *słusznie*, wyraża się przez Ablat. iure; *które się czasem wzmacnia*: iure meritoque; *także*: non sine causa; *ale na stopień 2 i 3 nie mają łaciny wyrażen*: czasem się używa: justius, verius; justissime, verissime. *Naylepię jednak użyć stósownego opisu*; *tutaj np.*: quo justior esset posteris admirationis causa; albo: ita enim magis erat futurum, ut iure mirarentur posteris; *także*: quo magis possent posteris iure mirari; *dodaj*: credentes. ¹³⁾ pumilio, pusio ¹⁴⁾ p. dux; — *zwyciężyć*, subigere (wyrazić biernie) ¹⁵⁾ homo grandis — *debellare*; — *mogli*, nie wyrazić wcale ¹⁶⁾ *Gdy t. dzielono m. w.* mnie część *nayznaczniejsza* (luculentus, magnus) *dostała się* (obtingo); — albo przez: multum lucri lub lucrum magnum, hand contemnendum facere; multum lucrari ¹⁷⁾ *zrobić nawias* (ut moris est in principum aula) ¹⁸⁾ favor, benivolentia ¹⁹⁾ aliquid acceptum referre ²⁰⁾ daricus aureus; albo numus aureus cum Danii

effigie — *dostać p.* datur mihi ²¹⁾ selibra t. t. pót fōnta. *Lepię to więc wyrazić przez 19 funtów i pół* — pondo (indeclin.) undeviginti cum selibra ²²⁾ tapes, étis; — *bardzo piękny*, perpulcher ²³⁾ tela indica pellucida albo filo tenuissimo ²⁴⁾ quantum uno tenore textur.

XVI.

Od téy pory przestaliśmy wojować¹⁾, a po-¹⁶ wrót²⁾ nasz do Babilonu był ustawicznym tryumfem. Śmierć Ephestyona przerwała nasze radości³⁾, i lubo pan mój faworyta tego⁴⁾ cierpieć⁵⁾ za życia nie mógł, po śmierci na znak żaloby⁶⁾ kazał sobie włosy ostrzyż i brodę zapuścić⁷⁾. Wziął za to znaczną część sukcesyi po nieboszczyku⁸⁾; i mnie się z téy puścizny⁹⁾ dostał puchar złoty za to, żem reistr ruchomości¹⁰⁾ z rozkazu pańskiego spisał.

Nastąpił wkrótce powrót i wiazd Alexandra do Babilonu. Rządca tamtejszy, który obywatelów krzywdził¹¹⁾, i iak mówiono znaczną część skarbów zostawionych, na swój pożytek obrócił¹²⁾, bojąc się, aby w jego sprawy nie weryzano¹³⁾, przekupił¹⁴⁾ wieszczków, aby królowi śmiercią pogrozili¹⁵⁾, i jeżeli do Babilonu wiedzie. Stało się tak¹⁶⁾: ale Ptolemeusz, który chciał na tém miejscu brata swego osadzić¹⁷⁾, dał znaczną summę Bogoasowi¹⁸⁾, który na ówczas w wielkiy był łasce¹⁹⁾, ażeby wybił z głowy królowi te płonne przestachy²⁰⁾. Jakoż mimo przestrogi, wieszczby i proźby²¹⁾, Alexander wiechał z tryumfem do Babilonu²²⁾. Rządca jednak miejsca nie stracił²³⁾ dla wkrótce nadeszłej śmierci tego monarchy: który okoliczność Plutarch w księgach swoich wyraził dość obszernie²⁴⁾, mnie jednak rzetelnie, co się tamtemu zbyt łatwemu do wierzenia²⁵⁾ autorowi częstokroć przytrafiło.

¹⁾ nulla amplius occasio bellandi offertur, bellum iam confectum videtur ²⁾ *wracając* (repetere locum) do Babilonu, *wojsko nie do wojującego lecz do odprawującego tryumf* (triumphare, triumphum agere) było podobne ³⁾ aliquamdiu turbare laetitiam. *Lepię po łacinie tak wyrazić: która to jednak radość aby mnie trwała* (diuturnus) *była*, śmierć Ephestyona sprawiła ⁴⁾ *ponieważ był faworytem króla* (gratiosus apud ali-

quem) ⁹⁾ ferre; — *za życia; po śmierci przez Słowa* zob. Cz. I. XXII. c. 1. str. 82 ⁹⁾ ut luctum prae se ferret; *włosy coma (bo mowa o wł. na głowie)* ⁷⁾ barbam promittere ⁸⁾ Część bowiem znaczna i t. d. venit ad me pars hereditatis haud contemnenda ⁹⁾ bona defuncti — *do stać się obtingere* — *za to mercedis loco* ¹⁰⁾ index rerum ad hereditatem pertinentium — *Gdy A. wracał się do Bab. (reverti, festinare), rzęca tego miasta (satrapes, praefectus)* ¹¹⁾ premere aliquem multaque crudeliter et avarie facere — *obyw. cives, sui* ¹²⁾ ex pecunia regia, ex thesauris r. sibi in custodiam traditis, multum in suum usum convertere, ad suum commodum avertere — *albo sumo: avertere* ¹³⁾ aliquem vocare ad rationem reddendam; ab eo reposcere, requirere r.; *także, aliquis cogitur reddere r.* ¹⁴⁾ pecunia corrumpere, inducere, impellere ¹⁵⁾ mortem minari, minitari. *Lecz się to Słowo używa pospolicie o groźeniu śmiercią za karę, przez tego, który uharć może. Lepiej więc użyć następujących wyrazów: aby przestrzegali (monere) króla, iżby nie wchodził do B., że go, gdyby to uczynił, koniec czeka (exitus vitae portenditur. — zob. to Słowo w Słowniku) — albo: aby przestrzegli króla, że, gdyby chciał wejść do B., wystawi (w t. lepię Praesens. zob. na końcu w Spisie pod Praes.) na niebezpieczeństwo życia (adire capitis periculum; mortis periculo se committere; in capitis periculum ac vitae discrimen se inferre); — także: aby przestrz. k. o groźącym niebezpieczeństwie (periculum vitae instat, imminet), gdyby wszedł do miasta. — Najlepiej użyć pierwszego wyrażenia dla Słowa portendere najstosowniejszego do wieszczów (vates, Chaldaei, horiōli) ¹⁶⁾ Stało się tak, nie potrzeba wcale wyrażać, bo się już z poprzedzającego rozumie ¹⁷⁾ starał się, aby na miejscu Mazea brat jego t. prowincyi był przełożony (id agere, ut Mazaeus, — praeficere) ¹⁸⁾ Owszem Bogofanesowi (Bogophānes, nis). Ten bowiem bywszy Podskarbis Daryusza, służył potem w wojsku Alexandra i zostawał u niego w łaskach. Zob. Kurc. V. 1. na końcu ¹⁹⁾ gratia, praecipuo favore alcijs frui; alieni gratum acceptumque esse; *tutaj także: mihi aliquis plurimum fidi, credit* ²⁰⁾ alicui eripere, demere vanum terrorem; eum, ejus animum liberare inani metu, vindicare a metu. ²¹⁾ Itaque spernere vatum monita et preces suorum ²²⁾ aliquis triumphans ingreditur, init urbem, invehitur in urbem ²³⁾ a munere amovere aliquem ²⁴⁾ uberius, multis verbis scribere de aliqua re; latius et uberius persequi aliquid — *oko liczność, singula (neur. plur.) — rzetelnie, vere, ad veritatem* ²⁵⁾ nimis facilis ad credendum; omnia temere credens — *często: non raro, saepius; — przytrafić się, accidere, evenire, contingere. (Accidere tu najlepsze, iako zazwyczaj o złych wydarzeniach używane; tak iak contingere naczęści o dobrych) — tutaj także: in errorem incidere, delābi; peccare in aliqua re.**

XVII.

Zwyczaj ¹⁾ prawie powszechny zawsze iakowe ¹⁷⁾ niezwykłe okoliczności śmierciom wielkich monarchów i wodzów oznaczył i przydawał. Nadto był sławnym Alexander, żeby go w tym poczcie nie umieszczono. Ztąd owa bajka o truciznie w kopycie mulim do Babilonu przywiezioney; z tąd porozumienie o Antypatrze, Arystotelesie, a co większa o samem matce Alexandra. Załowalem ²⁾; iak inni, tego wielkiego człowieka; nie znalazłem jego matki i nauczyciela, z t. wszystki. śmieie upewnić mogę ³⁾, iż nie był otruty ³⁾. Skorośmy ⁴⁾ wiechali do Babilonu, moda do dworu wesła ⁵⁾ pić iak naywięcej. Dworzanie ⁶⁾, którzy dla przypodobania się panu karków sobie byli ponakręcali, widząc, że mógł wiele wina w dobrę ochocie znoś ⁷⁾; poczęli wielbić ⁸⁾ w nim ten nadzwyczajny przymiot szczęśliwego przyrodzenia. Ztąd emulacya, kto lepię pana naśladować potrafi. Jeden dla t. przyczyny wypiwszy duszkiem ¹⁰⁾ półtora garca ¹¹⁾ starego wina, umarł na placu ¹²⁾; drugi dla zakładu ¹³⁾ oszalał ¹⁴⁾, ia sam upiwszy się ¹⁵⁾ wielokrotnie ¹⁶⁾, dostałem febrę kwartanę ¹⁷⁾, byłbym może maligną przypłacił ¹⁸⁾ t. niewczesny ochoty ¹⁹⁾, gdybyśmy w domu lekarza nie mieli.

- ¹⁾ Zwyczaj ten mieli (mos mihi est) dawni dzieiopi-sowie, iż (ut) wielkim monarchom (rex) albo wodzom, nigdy prawie (vix unquam, haud unquam) nie dali (pati) umrzeć zwyczajnym sposobem, ale ich śmierci niezwykłe oznaczali (assignare) przyczyny. Taka (is, ea, id) była stawa Alexandra, iż w tym poczcie musiał być umieszczony (reponere in numero, assumere in numerum). To dato powód do owę b. (inde locus datus est illi fabulae, mendacio) ²⁾ dolere vicem, miserari casum, commiserari fortunam alcijs ³⁾ aliquid pro certo affirmare ⁴⁾ venenum alicui praebere, eum veneno tollere ⁵⁾ simulac, ex quo ⁶⁾ wesztó w modę (in consuetudinem venire; usu ac more recipi) ⁷⁾ alicui, purpurati, regis amici — zwykli (Partic.) na widoczne niebezpieczeństwo chęiwie się wystawiać (avide offerre corpus) dla żadnej innej korzyści (fructus), iak że wiedzieli, iż się to królowi podoba ⁸⁾ aliquis hilaritati deditus vini capax

est ⁹⁾ laudibus effere, extollere — eximia facultas naturae beneficio data. — *Ztąd powstała em.* (certatio, certamen, contentio) ¹⁰⁾ simul exhaurire; uno haustu ebibere, epotare (nb. Partic. epōtus używa się zam. epotatus; tak iak na odwrót zwyczaj jest używać exercitatus w mieyscu Imiostowu od exercere ¹¹⁾ rzymski congius mieścił prawie nasze trzy kwarty; a więc dwie takie miary (bini congi) nasze 1½ garca ¹²⁾ exanimari; exanimum corruere, col-lābi ¹³⁾ gdy zakład (sponsio) zrobiwszy z drugimi usiłował ich zwyciężyć (aliquem deponere — właściwie: położyć, z nóg zwalić), przebrawszy miarę i t. d. largiore vino uti, modum excedere in bibendo, intemperantius bibere — albo p. largior vini usus ¹⁴⁾ a sensu mentis abstrahi ¹⁵⁾ vino mergi, onerari, obrui ¹⁶⁾ aliquoties, saepius, iterum ac saepius ¹⁷⁾ incidere in ¹⁸⁾ i byłbym jeszcze drożę przyplacił (maiores poenas dare alcjs rei — pluris mihi stat alqd.) — *Lecz tu lepię tak wyrazić: i byłbym życiem przyplacił* (morte mihi stat) — *gdyby był zdalny lekarz nie odpędził* (discutere, abigere; albo praesentibus remedijs occurrere) *grożący maligny* (febris putrida imminet) ¹⁹⁾ futile gaudium, futillis laetitia.

XVIII.

- 18 Alexander zwycięzca narodów ¹⁾ przyzwyczajony w każdym punkcie do pierwszości ²⁾, mniemał, iż wielkość jego rozciągała się ³⁾ nawet do pijaństwa. Filip lekarz ten, który go po owęj kąpieli w Cydnie do zdrowia przyprowadził ⁴⁾, wszedł do sali bankietowej ⁵⁾ i zaczął nawracać do wstrzemięźliwości ⁶⁾ Alexandra: ten trzymając w ręku kielich ⁷⁾ wybornego wina, przedsięwziął nawrócić ⁸⁾ Filipa; skończyło się na tém ⁹⁾, iż i króla i doktora od stołu wyniesiono ¹⁰⁾: nazajutrz legli ¹¹⁾ obadwa. Doktor nieprzyzwyczajony leżał dwa dni ¹²⁾ bez pamięci, Alexander wyszumiawszy się nieco ¹³⁾, zaczął pić w najlepszą ¹⁴⁾ i tak dobrze, iż powtórnie zaniesiony na łóżko ¹⁵⁾, iuż z niego nie wstał. Czynił Filip co mógł ¹⁶⁾, ale przesilony temperament ¹⁷⁾ starania jego uczynił płonne ¹⁸⁾. Umarł więc Alexander, strawiony ¹⁹⁾ maligną, następcy wyznaczyć nie mógł ²⁰⁾, bo przez cały czas choroby był bez zmysłów i przytomności ²¹⁾.

¹⁾ tyłu narodów ²⁾ aliquis omni ex parte, in omni genere ceteris praefertur — przyzwyczajony p. solitus ³⁾ pertinere ad — ebriositas, vinolentia — albo p. rozumiać, że i w pijaństwie nikomu ustępować nie powinien (cedere aliqua re) ⁴⁾ sanare morbum aliqua re contractum. — *Lepię: który mu, gdy myjąc zgrzane* (calidus, sudore perfusus) *ciało w zimny Cydnu wodzi, w ciężką był wpadł chorobę, przywrócił zdrowie* (sanitatem reddere, salutem restituere — albo: aliquis mea opera recuperat pristinam valitudinem) ⁵⁾ coenatio; coenaculum; *tu naylepię: conclave, ubi epulamur* — *Gdy wszedł raz do sali, gdzieśmy właśnie* (tum forte) *biesiadowali* ⁶⁾ alqm ab ebriositate ad temperantiam revocare conari ⁷⁾ scyphus, cyāthus, poculum. *Zaczęć zaś to zdanie wyrazami: Alexander contra; — napełniony wybornym winem* (v. generosum, validum, vetus) ⁸⁾ animum alicujus flectere studere ⁹⁾ res hunc exitum habet ¹⁰⁾ aliquem bene potum cubiculo efferre ¹¹⁾ aliquis morbo affectus lecto tenetur; — *lekarz, który nieprzyzwyczajony* (insuetus) *za wiele pił* (largiter se invitare, largiore vino uti) ¹²⁾ biduum; — *bez p. mentis suae non compos* ¹³⁾ crapulam exhalare, edormire ¹⁴⁾ denuo se inebriare — *i tak dobrze się upił* (mergi, onerari) ¹⁵⁾ deponere in lecto ¹⁶⁾ nihil praetermitto, quod quidem in me situm est; nihil inexpertum omitto; omnia expior, quae quidem in mea manu sunt ¹⁷⁾ sensus vitalis vi morbi oppressus; morbi vis major, quam ut fractis, (infirmis) viribus corporis sustineri possit: — *tutaj naylepię* pertinax vis morbi; *albo: mali pertinacia* ¹⁸⁾ eludere conatus alcjs ¹⁹⁾ consumere ²⁰⁾ regni heres — constituere ²¹⁾ toto, quo quis aegrotat, tempore in potestate mentis non esse.

XIX.

Nadtem się zastanawiać ¹⁾ zwykli prawi ²⁾ kroni- 19 karze ³⁾, ażeby opisawszy ⁴⁾ dzieje zacnych ludzi, ich charakteru, sposobu działania i myślenia określili wyobrażenie. Tym sposobem oświecony ⁵⁾ czytelnik poznaie doskonale osobę, której dzieje czyta, wchodzi w nayskrytsze oney wzruszenia ⁶⁾, a iawszy się tego pasma ⁷⁾, docieka ⁸⁾ łatwo, iakie być mogły pobudki czynów, nad którymi się zastanawiał ⁹⁾. Historia tym sposobem uważana, nauką jest obyczajów ¹⁰⁾.

Jeżeli kto, zapewne Alexander ¹¹⁾ godzien ze wszech miar zastanowienia się czytelników uważnych i baczących. Oprócz tych, którzy ¹²⁾ do wiadomości tego wieku doszli, miał wielu innych historyków ¹³⁾, iedni ¹⁴⁾ go nad ludzi wyniesli, drudzy zbyt ostrzy le-

dwo go w ten poczet kładą. Zbytek chwalby i nagan¹⁶⁾ podeyrzany iest; temu¹⁶⁾, co widział i słyszał, naybezpiečniey wierzyć można.

¹⁾ agere alqd ²⁾ prudens, religiosus — albo z przydaniem gravis: prud. et gr., relig. et gr. ³⁾ historicus; rerum scriptor, explicator. Rzeczownik stanie przed Przmiotnikiem, iak zazwyczaj włac.
⁴⁾ aby tych ludzi zacnych (illustres), których dzieie (res gestae) opisać, także charakter i sposób m. (ingenium et mores) określiłi (exprimere). — Spos. dział. (ratio agendi) nie potrzeba dodawać, iako zawarte już części w ingenium, części w mores; albo wyrazić razem przez sentiendi agendique ratio ⁵⁾ Tak ten, który czyta historyę, nie tylko czyni (res gestae, opera, facta) ludzi, ale i samychże ludzi doskonale poznać (penitus cognoscere). Tym sposobem uniknie się wyrazu persona, którego użycie w tém miejscu chociaż nie błędne, mnieyby jednak było stosowne. Zob. w Słown. łac. Persona ⁶⁾ alcijs veluti apertum pectus videri: abditos animi sensus penitus perspicere ⁷⁾ via aliqua ad fontem pergere, properare, progredi ⁸⁾ colligere, intelligere, conicere; albo przez investigare causam facinorum ⁹⁾ exanimare, expendere ¹⁰⁾ Zdanie to trzeba uzupełnić w następujący sposób: Historyi opowiadanie tak urządzone (instituere) nie tylko iest zwierciadłem czasów (testis temporum), lecz i nauką obyczajów (vitae morumque magistra) ¹¹⁾ Jeżeli kto iest, który przez dzieła swoje zasłużył sobie na to (commerere aliquid; albo p. assequi), iż go uważają za godnego, aby nad jego historyę uważnie i bacznie się zastanowić (accurate ac diligenter exquirere alqd, inquire in alqd), Al. pewno nim iest. — O dignus zob. Gram. §. 211. 4 i 5 str. 185 ¹²⁾ których pisma i t. d. — ad nos pervenire, aetatem ferre, interitū vindicare ¹³⁾ rerum suarum scriptores ¹⁴⁾ z których ieden (alius) go nad ludzi (supra humanum fastigium) i t. d. — w ten poczet kł. (in numero hominum habere) ¹⁵⁾ nimia laus et nimia vituperatio aequae cet. (nb. vituperium nie dobry łaciński wyraz) ¹⁶⁾ mnie to podaćcemu (narrare, tradere, prodere), co sam w. i t. d. — naybezpieczniey (recte).

XX.

20 Miiam ¹⁾ cuda poprzedzające urodzenie tego bohatera. Lekkowierny Plutarch obficie niemi obdarzył czytelników, a kiedy chciał zażartować z prognostyku zgorzenia teyże nocy, w której się Alexander urodził,

kościola Dyany w Efezie, zart mu się nie udał ²⁾. Olympias była piękna i młoda ³⁾, Filip letni i kula⁴⁾ wy ⁴⁾, z tych powodów złożyli ⁵⁾ może Macedończykowie na węża dzieło którego z dworzan. Cóżkolwiek bądź ⁶⁾ piérworodnym był synem i następcą Filipa ⁷⁾. Ten ze wszech miar znakomity ⁸⁾ monarcha, lubo nie był zwycięzcą ⁹⁾ Azji, iemu przecie najlepszą część ¹⁰⁾ powodzenia Alexandrowego ¹¹⁾ przypisać należy ¹²⁾; on albowiem postawił ¹³⁾ naród i syna w stanie sposobnym do przedsięwzięcia takowego.

Wychowanie Alexandra takowe było ¹⁴⁾, iakie zwyczajnie dzieci królewskich. Sprowadzony Aristoteles, lepię się ieszcze znał ¹⁵⁾ na dworszczyźnie ¹⁶⁾, niż na Filozofii. Uczeń z wiadomością ¹⁷⁾ niektórych terminów uczonych zyskał wielką o sobie opinią, mistrz fawor u dworu. Ow sławny list Filipa do Aristotelesa, w którym bardzię się cieszy z przyszłego mistrzostwa tego mędrca ¹⁸⁾, niż z urodzenia syna, dziełem był ¹⁹⁾ płodny imaginacyi uczniów Arystotelesowych.

¹⁾ Miiam (omittere, praeterire, missum facere) cuda (prodigium) wydane (p. nunciare, iako naypospolitey używane przy prodigium) przed urodzeniem (ante quam Gr. §. 182 Uw. 3), które przepowiadają (declarare; właściwiey portendere — lecz to zdanie wyrazić biernie) jego przyszłą wielkość. Obfitość (magna copia) ich podać (exhibere) książka Plutarcha; który sam do wierzenia skory (facilis, pronus) gdy sobie chciał zażartować (in ludibrium, in ludum iocumque vertere alqd) z łatwości tych, którzy za cud uważali (prodigii loco habere, albo mihi alqd prodigium esse videtur, iż teyże (idem) nocy, — zgorzał k. (conflagrare, incendio absūmi) ²⁾ haud belle cadit inconditus jocus ³⁾ mulier venusta et florentis aetatis ⁴⁾ annis proventus et pede claudis ⁵⁾ alicui tribuere, assignare, in eum conferre culpam facinoris, cuius aliquis alius auctor esse videtur, quod ab alio profectum esse, ad alium auctorem referendum esse videtur ⁶⁾ utcumque res sit ⁷⁾ filius Ph. natu major, maximus — następcą, in spem regni natus ⁸⁾ rex omni genere laudis cumulatus, rerum gestarum gloria florens ⁹⁾ domitor, lepię przez domare, subigere, expugnare ¹⁰⁾ po większey części, maximam partem, maxima ex parte; albo maxima pars eorum, quae cet. ¹¹⁾ ea, quae ab Alexandro prospere, feliciter perpetrata, peracta, confecta, gesta sunt ¹²⁾ przypisać

naależy przez samo deberi ¹³⁾ *on bowiem to sprawił (efficere), iż i syn i naród (populus) takł zamiar powziąć i powzięty wykonać (ad effectum adducere; exsequi) był wstanie* ¹⁴⁾ *institutio — eadem, quae — esse soler* ¹⁵⁾ *peritus* ¹⁶⁾ *mos, qui in aula viget; mos aulicus* ¹⁷⁾ *wyuczony niektórych term. ucz. (vocabulum artis philosophicae proprium), to uzyskał (assequi), iż wielka powstała (esse) między ludźmi o tego talencie (ingenium) i mądrości opinia; mistrz zaś wielki fawor zyskał (inire gratiam) u króla i książąt* ¹⁸⁾ *z tego, że synowi Arystotelesa za nauczyciela dać może, niż że mu się syn urodził* ¹⁹⁾ *pochodzi (dobetur alicui, profecta est ab) z uczniów Ar. (jednym wyrazem Aristotelici) imaginacyi płodnej (ingenium promptum ad fingendum).*

XXI.

21 Między ¹⁾ innemi korespondencyami kancelaryi królewskiej ²⁾, znalazłem był w archiwum Ptolemeusza, moiego pana, list, za którym Arystoteles do dworu Filipa był sprowadzony: pisał go Pauzaniasz podkomorzy: był zaś takowy: „Ze zlecenia ³⁾ królewskiego donoszę ci, iż iesteś wyznaczony ⁴⁾ nauczycielem młodego królewica. Jurgielu ⁵⁾ będziesz miał dwa talenta, stół ⁶⁾ u dworu, mieszkanie, i o „prócz tego wszystkie inne wygody. Winszuję ci łaskawych względów pana mego ⁷⁾; oddawca, co potrzeba będzie na drogę, zapłaci ⁸⁾. Bądź zdrow.“

Pensya dobra ⁹⁾ więcęć ucieczyła ¹⁰⁾ Arystotelesa, niżby był ukontentował ¹¹⁾ czczy komplement ¹²⁾. Już i tamtego wieku ¹³⁾ filozofowie zaczęli ¹⁴⁾ nie gardzić bogactw. Dalsza historia Alexandra ¹⁵⁾ wiele podobnych fałszywych zamyka w sobie okoliczności. Zastanawiać się nad wszystkimi ¹⁶⁾, wieleby czasu zabrało ¹⁷⁾; niektórych więc tylko, lub fałsz, lub niedostateczne opisanie wyrażę ¹⁸⁾.

¹⁾ in (nie inter; bo list, o którym mowa, nie tylko między temi papierami się znajdował, ale też i część ich stanowił. — Podobnie: ille est in civibus clarissimis — on jest jednym z nays. ob. — zaś: est inter c. cl., znajdując się w pośród nays. ob. sam takim nie będąc. Zob. wyżej str. 46 notę 21) ²⁾ Między temi papierami (libellus), które interesa króla w sobie mieszcząc, w archiwum (tabellarium) Pt. pana m. były chowane

(asservare), znalazłem list, za którym (Ablat.) Ar. do dw. F. był spr. (accire): pisał go (Plusquamperf., do to dawniejsze niż znalezienie tego listu) P. podkomorzy (aerarii regii praefectus) w tęg treści (hoc exemplo) ³⁾ mandato, jussu alcjs — albo jussus (Partic.) ab aliquo ⁴⁾ iż tobie król poleci (demandare, tradere) wychowanie (cura educandi, instituendi) młodego syna (filius, puer recens natus) — wyrazić biernie ⁵⁾ merces annua; lecz nie w Przyp. 2, bo dwa talenta były tym iurgieltem — będziesz miał p. datur mihi ⁶⁾ victum praebere; — habitatio gratuita, — quae ad vitae commoditatem pertinent, ad vitam commode agendam sunt necessaria, suppetitare alicui — wszystko biernie wyrazić; a za u dworu położyć regio sumtu ⁷⁾ iżeś z łaski (beneficio, gratia, benignitate) króla naszego ten zaszczyt pozyskał (ad honorem evehi), mam ci czego powinnować (est, quod — gratulari — można dodać: prosperumque ejus rei eventum precari) ⁸⁾ Na drogę (viaticum) jeżeli będzie potrzeba, da ten, któregom do Ciebie z tym listem posłał, — któremu ten list dał do zanieśienia (perferre); albo który Ci ten list przyniósł (czas przeszły podług Gr. §. 225) ⁹⁾ lar-ga, ampla merces; m. luculenta, opłma (zob. ten wyraz w Słown.) ¹⁰⁾ laetitiam asferre ¹¹⁾ jest to nie z zupełną pewnością powiedziane, ale znaczy tyle co: „niżby był może ukontentował.“ a w takim razie Condit. praeter. iest nie amavissem, ale amaturus essem ¹²⁾ vanus verborum honor; inanis verborum pompa; compellatio honorifica quidem, sed carens pondere ¹³⁾ illa aetate ¹⁴⁾ zaczęli — opuścić, a za to przed gardzić (despicere) położyć: nie koniecznie (non utique, non magnopere) ¹⁵⁾ Co dały o Alexandrze opowiadać, iest po więkšęj części (plerumque) albo fałszywe, albo dodanemi fałszami (commentum) oszpecone (deformare, corrumpere) ¹⁶⁾ quorum singula persequi, percensere, recensere ¹⁷⁾ longi temporis res est ¹⁸⁾ Niektóre więc tylko, które albo całkiem fałszywe (omnino falsum esse; a vero longe abesse), albo przynajmnię (certe) niedostateczne (minus ad veritatem exactus, minus integra veritate traditus; non omnino verus) wyrażę (ostendere; albo p. expendere, roztrząsnąć) — Lecz dla zaokrąglenia periodu dodadź można iaki stósowny wyraz, np. in animo est, statui, mihi proposui et. Zob. Gr. §. 238.

XXII.

Po zburzeniu Thebów, że dom Pindara ocalony ²² został ¹⁾, Plutarch tego poety sprawiedliwy wielbi-ciel przyświadcza. I prawdziwie, gdyby tak było ²⁾, akcy ta umnięszylaby nieco dzikości postępkowi Alexan-

drowego: ale rycerz ów młody ³⁾ i pędliwy ⁴⁾ dobywając tak sławnego miasta, nie miał czasu ⁵⁾ myśleć o odach Pindarowych, których ⁶⁾ po większą część ⁷⁾ może tak nie rozumiał, iako my teraz, a podobno i wszyscy Grecy. Opłonawszy ⁸⁾ nieco, prawda ⁹⁾, że w dalszym czasie kazał mieć wzgląd na jego potomków ¹⁰⁾; ale dom Pindara tak zgorzał ¹¹⁾, iak i drugie. Choćby albowiem ¹²⁾ chciano go utrzymać, byłaby rzecz niepodobna ¹³⁾ w powszechnem pogorzelsku ¹⁴⁾. Był chwalonym za to ¹⁵⁾ od Greków szczerzemy ¹⁶⁾ zapewne, niż za zwycięstwo pod Chercnę ¹⁷⁾.

Był ¹⁸⁾ z nim Ptolemeusz w Atenach, wziął więc iednego razu śmiałość ¹⁹⁾ pytać się o okolicznościach rozmowy ²⁰⁾ Alexandra z Dyogenesem. Gdyśmy byli w Atenach, rzekł, oglądał Alexander ciekawie wszystkie tameczne osobliwości ²¹⁾. Naród Ateńczyków płochy ²²⁾ nie mogąc się nad niczem trwale zastanowić ²³⁾, lubił rzeczy osobliwe: znanomi tęg przywary ²⁴⁾ ludu przednieysi obywatele ²⁵⁾ starali się o to, aby go bawić nadzwyczajnemi widokami. Ich mędracy, rodzaj zwyczajnie dumny ²⁶⁾, chcąc zyskać iak naylepszą o sobie opinią ²⁷⁾ a przeto i poważenie, z swoiey strony ²⁸⁾ omamiali osobliwością te, że tak rzekę ²⁹⁾, dorosłe dzieci.

¹⁾ temperare, parcere aedibus, albo aedificium intactum manet ²⁾ która to (quae quidem) rzecz, gdyby (si modo) była prawdziwą; zmniejszyłaby nieco (paululum) mniemanie okrucieństwa (opinio crud.), którego się w tém mieście Al. miał dopuścić (exerce-re crudelitatem) ³⁾ juvenis bellator ⁴⁾ temerarius et ferrox; audacia furens ⁵⁾ non vacat mihi; albo p. longe absum ab eo, ut cet. — ody przez carmina ⁶⁾ których górnosc (anulimitas) nie barzięży tego umysł (mens) poić (cāpere, assequi) mógł, iak nasz iest w stanie (także posse); albowiem (quippe quae), iak się zdaie (zob. wyżej VI. notę 14 str. 60) Grekom nawet (ne — quidem) samym nie łatwe były do zrozumienia (ad intelligendum facilis, apertus) ⁷⁾ po w. cz. opuścić, a może wyrazić przez wtrącone credo; które często zastępuje w łacinie Przysłówkę, nie zmieniając w niczem Konstrukcyi; np.: może dla tego nie przyszedł, iż i t. d. ille ideo, credo, non venit, quod cet. Zob. w Słown. Credo. ⁸⁾ iracundiam reprimere, remittere — dadadż: et ad se redire; — albo przez: tan-

dem ira sensim sensimque defervescit (styggnie gniew), dellagrat, paulatim decedit ⁹⁾ quidem — lepię tak: Nie można wprawdzie zaprzeczyć, że, opłonawszy nieco i t. d. ¹⁰⁾ liberi ¹¹⁾ domus alcijs eodem, quo omnes reliquae, incendio absumitur, dellagrat ¹²⁾ quam (sc. domum) si quis vel maxime cet. utrzymać, a flamma vindicare, servare, libe ¹³⁾ in communi totius urbis incendio; lepię p. urbs tota continenti incendio flagrat, ardet (Abl. abs.) ¹⁴⁾ żadnym sposobem uczynićby tego nie był w stanie — (posse) dosłownie, albo p. operam perdere; operam incassum dependere; inanem laborem capere ¹⁵⁾ wyraźnie to trzeba oddadż: za (ob) tę łaskawość (mansuetudo) ku (in) dzieciom Pindara ¹⁶⁾ sincerius — lecz ten stopień drugi mnię być używany; — lepię więc: magis sincere, magis ex animo ¹⁷⁾ Zob. Cz. I. str. 82, 2 ¹⁸⁾ przez Plusquamp., bo czynność dawniejsza od następnego wziętem ¹⁹⁾ audere sibi sumere, ut cet.; id licentiae sibi sumere, ut cet. ²⁰⁾ singulae res, quas aliquis in colloquio alteri dicit et ab illo audit ²¹⁾ quidquid in aliqua urbe notatu dignum videtur, diligenter spectare, lustrare ²²⁾ petulans ac levis — in re una, in re eadem diutius immorari non posse, sed cet. ²³⁾ res semper novas ac singulares sectari. ²⁴⁾ video aliquem hac parte (albo tu levitatis vitio) maxime laborare ²⁵⁾ principes civitatis; rectores, moderatores reipublicae — studioso operam dare, ut cet. — aliquem miro et insolito spectaculo oblectare ²⁶⁾ genus hominum plerumque arrogans, superbum ²⁷⁾ famam quaerere; magnam de se opinionem asferre populo — albo p.: aby tém większa była ludzi o nich opinia, i tém większe dla (adversus) nich poważenie ²⁸⁾ et ipsi — deludere — mira et insolita agendi ratio ²⁹⁾ ut vere dicam — puer adultus.

XXIII.

Dyogenes nie mogąc ¹⁾ co innego wymyślić, wlażł ²⁾ w beczkę ³⁾. Postrzegł go w tęg postaci ⁴⁾ Alexander, i kazał go do siebie zawołać. Filozof kontent ⁵⁾, że mu się dobra okazały do dystyngwowania ⁶⁾ od drugih zdarzyła, nie chciał wynieść. Gdy się o tém Alexander dowiedział ⁷⁾, w pierwszym impiecie pędliwości swoiey ⁸⁾, kazał mi pójść z kilkunastu żołnierzami, a zabiwszy dno u beczki ⁹⁾, toczyć w nię Dyogenesa ¹⁰⁾ aż na miejsce, gdzie miał iść wieczerzą. Nie było bezpiecznie ¹¹⁾ czynić mu remonstracye, kiedy był w passyi ¹²⁾; iużem więc był poszedł, gdy ¹³⁾ opłonawszy z passyi ¹⁴⁾, kazał mi się nazad wrócić, a śmiejąc się z głupiey dumy ¹⁵⁾ mniemanego ¹⁶⁾ mędr-

ca, rzekł: iż wzgarda takiego grubiaństwa naywięk-
szą jest karą.

Kazał¹⁶⁾ nam zatem wszystkim, żebyśmy się
przechodzili koło beczki, a żaden żeby nanią nie spoy-
rzał. Ten rodzaj kary tak rozgniewał¹⁷⁾ filozofa, iż
ku wieczorowi z beczki wy-¹⁸⁾szedł, i nieproszony¹⁹⁾
do Alexandra przyszedł. Ale przestrzeżeni²⁰⁾ nie pu-
ścili go; czém tak się zmartwił²¹⁾, iż tegoż samego dnia
zachorował na żółtaczkę²²⁾, i leżał²³⁾ u iednego z ad-
miratorów swoich²⁴⁾ kilka niedziel²⁵⁾.

¹⁶⁾ gdy nie mógł ¹⁷⁾ irepere in dolium ¹⁸⁾ t. i. siedzące-
go w b. (latere in d.) — conspiciere, animadvertere, conspi-
cari ¹⁹⁾ gaudens, elatus gaudio ²⁰⁾ oculos in se convertere;
prae ceteris conspici z ut — wysiść prodire ²¹⁾ cognoscere
albo nunciatar mihi ²²⁾ erumpente iracundia; lepięcy vehemen-
ter ira commotus; — kazać p. mittere, ut cet. ²³⁾ operculo
addito obstruere d. ²⁴⁾ abym beczkę, w której się
znaydował D., przydanem dnem zabity, zato-
czył (provolvere, volvere) na to m. i. d. — iść wiecz.
coenare ²⁵⁾ periculosum, periculosa res est alqm monere,
hortari velle ²⁶⁾ ira flagrans, ardens, incensus; iracundia
inflammatus ²⁷⁾ Zob. Cz. I. XVIII. ²⁸⁾ defervescente ira
²⁹⁾ in ludibrium vertere, ludibrio habere — stolidi arrogantia
hominis, qui ³⁰⁾ nomen sapientis sibi asserere; se sapien-
tem putari velle; se s. profiteri ³¹⁾ dla lepszego związku w ta-
cinie przenieść trzeba następujące zdanie niżej; a to, które się
zaczyna od kazał, bezpośrednio z poprzedzającym połączyć
w ten sposób: a śmiejąc się z mędrca, kazał, abyś-
my wszyscy (cuncti) przechodzili przez owo miej-
sce (praetergredi, transire locum), na którym był D., ale
oczu na niego żaden nie zwracał (oculos conjicere,
convertere in alqm — np. względem kazał aby — i kazał
aby nie zob. w Gr. §. 178; 211, Uw. 9. osobliwie §. 245);
będąc przekonany, że ta wzgarda człowieka du-
mego naydotkliwszą (gravis) będzie jego grubia-
ństwa (rusticitas) karą. Inie omylił się w mnie-
mantu swoim (non me fallit opinio mea). Ten bowiem
rodzaj k. i. t. d. — przekonany będąc, persuasum
habens, albo: ratus; które zazwyczaj stoi na końcu zdania,
którem rządzi, a czasem w środku; np. filium suum venturum
esse ratus; albo filium suum ratus esse venturum ¹⁷⁾ alqd.
indignationem mihi movet, molestum est; albo: moleste, aegre
fero, patior alqd; commoveri aliqua re ¹⁸⁾ prorepere (zob.
Gr. §. 224. Uw. 1.) ¹⁹⁾ non vocatus, invocatus; naylepięcy p.
ultra (zob. w Stown.) ²⁰⁾ ii, quibus id negotium datum erat.
— regis adeundi copiam non facere, ad regem non admittere
²¹⁾ alqd me mordet, irritat, aegritudinem, moerorem mihi

affert; aegritudine, moerore me afficit ²²⁾ in morbum arqua-
tum incidere, morbo corripit; bile suffundi ²³⁾ aliquis lecto
affixus jacet ²⁴⁾ quidam admirator sapientiae alcjs ²⁵⁾ za-
hebdomas, lepięcy tu, gdy czas nie jest oznaczony — per sa-
tis longum tempus.

XXIV.

Grecy naypierwsi pisali¹⁾ wojny²⁾ Alexandra. ³⁾
Zeby się był téy pracy Pers, lub Indyanin podiał⁴⁾,
nie takby się dobrze wydawała⁵⁾, a może obostronne
pióro⁶⁾ naylepięcyby nam dało poznać⁷⁾, iako i on i
iego koledzy szczęśliwym hazardom winni naywiększą
wdzięczność⁸⁾. Batalia pod Granikiem decydowała
o szczęściu i sławie Alexandra⁹⁾; gdyby ią był prze-
grał¹⁰⁾, byłby pierwszym w poczcie szalonych zu-
chwalców¹¹⁾. Szła dalej pasmem iego pomyślność¹²⁾;
naywięcý był winien¹³⁾ gnusności Persów. W Tyrze
naypierwý znalazł ludzi¹⁴⁾; ale też ten¹⁵⁾, który
przeiazdem¹⁶⁾ królestwa zabierał, pod iednem mia-
stem siedem miesięcy strawił¹⁷⁾. Pielgrzymowanie
do Jowisza Ammonā było dziełem polityki tego mo-
narchy¹⁸⁾; ale zamyślając o monarchii uniwersal-
néy¹⁹⁾, zdawało mu się, iż tym fortelem²⁰⁾ lepięcy
oczy gminu omami, i do siebie umysły zdziwione przy-
ciągnie²¹⁾. Pisał Ptolemeusz dyaryusz życia²²⁾ Ale-
xandrowego, ale że był szczerý²³⁾, nie wyszedł na
świat²⁴⁾. Po śmierci iego²⁵⁾ dostałem kopię, i stąd nay-
więcý powziąłem wiadomości²⁶⁾, i lepięcy, niżeli gdy
na żywego patrzył²⁷⁾, poznałem Alexandra. Batalia
pod Arbelą od Kurcyusza i Plutarcha inaczéy jest opi-
sana, niż w tym manuskrypcie²⁸⁾. Według ich po-
wieści²⁹⁾ siedział Daryusz na wozie złotym³⁰⁾, stały
posągi³¹⁾ z drógich kruszców w krain, gdzie przez re-
ligią Magów reprezentacye takowe były zakazane³²⁾;
zobaczył³³⁾ unoszącego się³⁴⁾ orla nad Alexandrem
wieszczek, który był na odwodzie³⁵⁾.

¹⁾ primus sum, qui ²⁾ historia bellorum ab aliquo gestorum
³⁾ suscipere aliquid faciendum — Persarum aliquis ⁴⁾ specio-
sum et clarum esse. — Połączyć zdania przez quidem i
sed ⁵⁾ diversa de aliquo iudicia — albo: historia ab histori-
cis diversorum partium concinnata — może, procul dubio
⁶⁾ ostendere demonstrare ⁷⁾ aliquis gloriam suam fortunae

magis favori, quam suo virtuti debet ⁹⁾ od wypadku bi-
twy, pod Gr. zależało mniemanie o szcz. i st.
Alez. ⁹⁾ vinci proelio ¹⁰⁾ in numero aliquo primum alicui
assignare locum — vesanus ac furiosus ¹¹⁾ Ab hoc initio ali-
quis perpetuo fortunae favore utitur, eam semper quasi comitem
habet; fortuna ita aliquem complectitur, ut eam in potestate
sua habere videatur ¹²⁾ *naaywecy iednak b. winien*
(prodest mihi alqd.) — ignavia ¹³⁾ *Tyrus pierwsze by-
to miasto, które mu mężów stawiało* (opponere, obji-
cere) — *mąż vir strenuus, albo vir hoc nomine dignus. Tak-
że dosłownie p. nancisci viros — alž w ten czas nayı pierwszy
wyłoży się p. demum (dopiero) ¹⁴⁾ quae res fecit, ut
cet. ¹⁵⁾ in transitu — zabierał, expugnare ¹⁶⁾ in obsi-
dione urbis haerere, tempus consumere; albo obsidio me deti-
net, moratur ¹⁷⁾ *Ze odbył peregr. do Jow. (adire tem-
plum Jovis), to jego polityce (prudencia et calliditas)
przypisać należy (tribuere) — albo: o tēm sędzić
trzeba, że to z polityki (callid. consilio) zrobił.*
¹⁸⁾ *To jego przybranie do famillii Jowisza nie
bardziŹy w innych, iak w nim samym śmiech
wzbudziło* (risum alicui movere) ¹⁹⁾ mente, animo, spe
complecti (Part. praeter.) imperium totius orbis terrarum
²⁰⁾ *wymyślił ten podstęp* (artificium excogitare, dolum
componere; fraude uti), *którymby gmin omamił* (deci-
pere, capere, deludere, fallere) ²¹⁾ *i podziwem siebie
umysły i t. d. (voluntatem alejs sibi conciliare) ²²⁾ com-
mentarii rerum alejs ²³⁾ w którym iednak, gdy wszy-
stko (singula quaeque) szczerze było opisane (ad verita-
tem exactus) ²⁴⁾ vulgari, foras emitti ²⁵⁾ którego pisma
(liber, scriptio) i t. d. — kopia, exemplum, exemplar; —
dostać, nancisci ²⁶⁾ w której wiele ważnych rzeczy
(lectu dignissima, magni momenti) o A. zapisanych (con-
signare, notare) znalazłem, i ztamtąd go dokła-
dniej pozn. i t. d. (melius et accuratius cognoscere),
²⁷⁾ oculis intueri aliquem ²⁸⁾ liber ²⁹⁾ p. narrare ³⁰⁾ curru
aureo vehi ³¹⁾ którego obydwu boki zdobiły posę-
gi ze złota i srebra urobione — (Zresztą to opisać
Kurcyas mówiąc o bitwie pod Issus nie pod Arbela)
³²⁾ używać takich wyobrażeń (imago) prawami
świętymi (lex sacra) Magów zakazane było ³³⁾ to
zdanie zależęć będzie podobnie od narrare i wyrazi się bier-
nie ³⁴⁾ pendentem magis quam volanti similis — albo króć p.
aquila volat supra caput alejs ³⁵⁾ versari inter milites in sub-
sidio collocatos**

XXV.

25 Alexander nie był nabożny ¹⁾, wieszczkowie tam-
tejszych wieków ²⁾ zwyczajnym duchowieństwu try-
bem ³⁾ nie byli odważni. Kto widział batalie, wie-
dobrze ⁴⁾, iż w kurzu i zamieszaniu nie tylko iednego,

ale całego stada orłów postrzechy trudno ⁵⁾. Płastwo
każdy zgiełk i wrzawa straszy. Orzeł, choć go kró-
lem innych nazywają, tak w ten czas ucieka, iako i
wrona. Wszystkie te złączone razem okoliczności ⁶⁾,
sprzeciwiają się bayce, prawda, że zabawny, ale nie
dobrze wymyślony.

Nad ciałem Daryusza, którego Bessus zabił, płakał Alexander według powieści swoich kronika-
rzów ⁷⁾; toż samo miał uczynić Cezar, gdy mu głowę
Pompeiuszową przyniesiono. Takowe płacze albo
nieszczere ⁸⁾, albo nierozsądne ⁹⁾. W mocy było
płaczących nie dawać sobie okazji do żalu ¹⁰⁾, a iezeli
czynili dla ostentacyi ¹¹⁾, grzeszyli nieludzkością
w dwóynasób ¹²⁾.

Miał Alexander wielkie przymioty ¹³⁾, ale passye
zbyt porywcze i żywe ¹⁴⁾. Wielkość jego była rodza-
iowi ludzkiemu szkodliwa ¹⁵⁾, przykład fatatny, dzie-
ła, które czynił ¹⁶⁾, dziwią i dziwić będą ¹⁷⁾ poto-
mność: ale zawieszzone na szali zdrowego rozsądku ¹⁸⁾,
podobno uczynią go bardziŹy godnym szpitala szalo-
nych, niżeli tronu całego świata ¹⁹⁾.

¹⁾ non admodum pius ac religiosus ²⁾ *którzy w tamtych
czasie żyli* ³⁾ proprio quodam sacerdotum more — imbel-
lis et otii amans ⁴⁾ *kto kiedy był w bitwie* (interesse
pr.) — non me latet, fugit ⁵⁾ *iak trudnoby było w za-
pale wojny* (in medio ardore pugnae), *gdy zewsząd
grozi* (instare. Abl. abs.) *niebespieczeństwo, gdy się
różne rozlegaia wrzawy* (omnia variis clamoribus stre-
punt), *a przez kurzu tumany ledwo przeyrzeć
można* (pulveris nubes prospectum oculorum aufert, admittit),
nawet całe stado (grex), *a coż dopiero* (nedum) *ie-
dnego orta postrzedz* ⁶⁾ quae omnia simul — repu-
gnare — fabella lepida quidem, sed inepte excogitata ⁷⁾ *pi-
szą Kronikarze, że, gdy mu głowę P. przyniesio-
no, płakał nad jego śmiercią* (mortem alejs lacrimis
prosequi) ⁸⁾ lacrymae conflictae; dolor simulatus, fictus
⁹⁾ stultitiae signum ¹⁰⁾ lactum sibi afferre, dolorem facere,
aegritudinem parere — *ze Spólnikiem* ne ¹¹⁾ sese iactandi
et ostentandi causa ¹²⁾ inhumane agendo — his ¹³⁾ est in
aliquo virtus ¹⁴⁾ *ale oszpecone* (deformare) *wadami;*
w których liźbie passye i t. d. (nimis motus animi ratio-
ni non obtemperantes) ¹⁵⁾ damnosus — *fat.* perniciosus
¹⁶⁾ res gerere, facinora facere ¹⁷⁾ magna est alejs rei in po-
steritate admiratio ¹⁸⁾ *ale gdyby ie kto i t. d.* aliquid ra-
tione perpendere, rationis iudicio ponderare, diligenter per-

pendere et integre iudicare ¹⁰⁾ *godniejszym go osądzi* (*t. i. osądzi że był g. — existimare dignum, qui cet.) szpital, szal.* (aliquem ut furiosum in custodia servare), *niż tr. c. św.* (orbi terrarum imperare, omnium gentium imperium tenere, totius mundi potiri.)

XXVI.

O Manliusz Kapitolńskim.

- 26 Wiele nam dawna historia stawia ¹⁾ przykładów ludzi ²⁾, co w wolnym zrodziwszy się kraju, i czyli to przez zasługi czyli przez szczęścia sprzyianie sławy ³⁾ między obywatelami nabywszy, dumnymi się stali ⁴⁾; a widząc się znaczeniem wywyższonymi nad innych ⁵⁾, pokusili się o osiągnięcie nad wszystkimi pierwszeństwa i o panowania nad nimi ⁶⁾. Takim był ⁷⁾ u Rzymian ⁸⁾ M. Manliusz, który ⁹⁾ Kapitolium ad Gallów obronił i ztąd przydomek dostał Kapitolina. Ten powodowany ¹⁰⁾ żądzą najwyższej władzy ¹¹⁾ spiski knować ¹²⁾ zaczął ¹³⁾, i sławy męstwem nabytą użył za narzędzie ¹⁴⁾ do osiągnięcia pierwszeństwa ¹⁵⁾ w kraju ¹⁶⁾. Zdawało mu się nietrudną być rzeczą ¹⁷⁾, tego dokazać ¹⁸⁾; przeto iż c) dla szczodrości swojej wielką miał ¹⁹⁾ u pospółstwa ²⁰⁾ więźność ²¹⁾, i znaczne posiadał ²²⁾ do szafowania ²³⁾ zbiory ²⁴⁾. Hoynemi przeto ²⁵⁾ darami ²⁶⁾ i wypłacaniem cudzych długów ²⁷⁾ coraz ²⁸⁾ większy nabywał powagi ²⁹⁾, tak iż w krótkim czasie więźność jego i znaczenie u wszystkich było iak e) największe ³⁰⁾. A gdy już rzecz do tego doprowadził ³¹⁾ stopnia, iż prywatnym będąc członkiem ³²⁾ więcej znaczył ³³⁾ niż sami f) urzędnicy ³⁴⁾, zaczął podżegać ³⁵⁾ pospółstwo ³⁶⁾ na Senatorów ³⁷⁾ przez swoje buntownicze i niegodziwe g) odezwy ³⁸⁾.
- 27 = Był wtenczas Dyktatorem Aulus Cornelius Cossus — taki ³⁹⁾ urzędnik miał nad wszystkimi moc życia ⁴⁰⁾ i śmierci ⁴¹⁾ —. Gdy mu doniesiono ⁴²⁾ o tem ⁴³⁾ podczas gdy z Wolskami wiódł ⁴⁴⁾ wojnę, szybko ⁴⁵⁾ od wojska odieżdża, i iak może najsprędzej ⁴⁶⁾ do

a) Cacs. b. g. I. cap. 9.

b) ib. c. 3.

c) ibid.

d) ib. c. 18.

e) ib. c. 9.

f) ib. c. 17.

g) ibid. c. 17.

h) ibid. c. 16.

i) ibid. c. 4. 23. 7.

miasta ⁴⁷⁾ dąży ⁴⁸⁾. Nazaiutrz wystawiwszy w Komicyum ⁴⁹⁾ krzesło, każe przywołać Manliusza i przed sobą się sprawić ⁵⁰⁾; gdyby się był okazał winnym, miał ⁵¹⁾ oddać głowę ⁵²⁾ pod topór ⁵³⁾. Lecz on do sądu wszystkich klientów i dłużników swoich, za których popłacił długi ⁵⁴⁾, i ich domowników ⁵⁵⁾, do kilku ⁵⁶⁾ tysięcy ludzi zewsząd pozgromadzał, i przez nich usiłował od kary ⁵⁷⁾ się wyłamać ⁵⁸⁾. Dyktator wszystko wybadawszy ⁵⁹⁾, gdy podeyrzenia iak najsławniejsze świadectwa popierały ⁶⁰⁾, sądził mieć dostateczny powód ⁶¹⁾ do ukarania go ⁶²⁾ podług krajowego ⁶³⁾ zwyczaju ⁶⁴⁾; tem mniej zaś ta rzecz wątpliwą mu była ⁶⁵⁾, ile że miał w świeżej pamięci ⁶⁶⁾, iż podobnym ⁶⁷⁾ sposobem Kwintus Cyncynat obszedł się ⁶⁸⁾ ze Spuryuszem Meliuszem ⁶⁹⁾, gdy ten hoynem darów sypaniem ⁷⁰⁾ lud ⁷¹⁾ sobie uymował ⁷²⁾ = Obawiał się jednakże zapamiętałości ⁷³⁾ pospółstwa, i ⁷⁴⁾ widział ⁷⁵⁾, że ten krok z wielkim niebezpieczeństwem jest ⁷⁶⁾ połączone ⁷⁷⁾. Przestał ⁷⁸⁾ na tem, że go poymać i do więzienia zaprowadzić ⁷⁹⁾ kazał ⁸⁰⁾. Na próżno ⁸¹⁾ Manliusz wołał do pospółstwa: że tak się zawsze ⁸²⁾ ludowi rzymskiemu zasługiwał ⁸³⁾, iżby w ich oczach ⁸⁴⁾ do więzienia nie powinien być wleczony ⁸⁵⁾ i w téj potrzebie ⁸⁶⁾ od tych opuszczony ⁸⁷⁾, dla których iedynie ⁸⁸⁾ tak wielką z patrycyuszami podjął ⁸⁹⁾ walkę ⁹⁰⁾. Gmin ⁹¹⁾ tą ⁹²⁾ mową zapalony ⁹³⁾ chociaż się przeciwko dyktatorskiej władzy nie śmiał na nic odważyć, gdy jednakże ze złożeniem dyktatury zniknęła ⁹⁴⁾ boiaźń, bronią się chciał swego prawa dobić ⁹⁵⁾; prócz tego wielkie mnóstwo ludzi po wsiach zebrane ⁹⁶⁾ groziło wyłamaniem ⁹⁷⁾ więzienia ⁹⁸⁾. Temi okolicznościami ⁹⁹⁾ zniewolony ¹⁰⁰⁾ senat, nie czekał, ażby do tego przyszło ¹⁰¹⁾, lecz więźnia uwolnił z więzów ¹⁰²⁾.

¹⁾ praebero ²⁾ vir ³⁾ fama ⁴⁾ potęczyć zdania w ten sposób: dumnymi się stawiający (animus opinionibus vulgi

A) ibid. c. 7.

B) ibid. c. 4.

C) ibid.

D) ibid. c. 19.

E) ibid. c. 14.

F) ibid. c. 10.

G) ibid. c. 15.

H) ibid. c. 11.

I) ibid. c. 16.

J) ibid. c. 4.

K) ibid. c. 11.

inflatur — Abl. abs.), gdy — *widzieli i. t. d.* ⁶⁾ opes alejs inter ceteros excellent ⁶⁾ alqs omnibus antefieri illisque imperare (dodał: nefandis consiliis) studet ⁷⁾ horum numero fuit ⁸⁾ Genit. ⁹⁾ któremu obronione od Gallów (K. przyd. K. nadało (indere) ¹⁰⁾ adducere ¹¹⁾ regnum ¹²⁾ novis rebus studere ¹³⁾ opuścić ¹⁴⁾ principatus ¹⁵⁾ zob. Cz. I. XXIII. str. 85. między przykładami ¹⁶⁾ conata perficere ¹⁷⁾ esse z Abl. Gr. §. 149. 2 ¹⁸⁾ gratia ¹⁹⁾ habere. Lepi dy p. Plusquam. Słowa comparare ²⁰⁾ largiri ²¹⁾ quare na początku ²²⁾ largitiones używane często było o hojnym dawanii w zamiarze pozyskania sobie kogo, osobliwie do złych celów ²³⁾ wypt. długi; aes alienum dissolvere — cudzych wyrazić przez aliorum; albo lepi dy wcale nie wyrażać ²⁴⁾ indies ²⁵⁾ favorem sibi conciliare; — tak iż, ut ²⁶⁾ multum valere ²⁷⁾ adducere; — do tego stopnia, eo — ale dodał Słowo videri ²⁸⁾ samo privatus ²⁹⁾ multum posse ³⁰⁾ wysoki ch urzdników, iacy się tu rozumieją, zwali Rzymianie magistratus ³¹⁾ incitare, concitare contra alqm ³²⁾ plebs, multitudo, vulgus ³³⁾ przez uszanowanie dla wieku zwali Rzymianie Senatorów także patres ³⁴⁾ seditio et imprōba oratio ³⁵⁾ nie talis lech is; bo tu nie iest mowa o urzdniku podobnym dyktatorowi, ale o samym dyktatorze; a zatem taki stoi wyrażnie w znaczeniu ten. Porównay Cz. I. str. 55, s. ³⁶⁾ vitae necisque potestatem in alqm habere ³⁷⁾ ea res ³⁸⁾ przez Imiestów ³⁹⁾ maturat proficisci ⁴⁰⁾ tak nappredzēy; quam maximis itineribus t. i. iak naywięcēy drogi w pewnym czasie (np. na dzień) odprawiać; bo iter iest droga, którą odprawiamy, i. a droga, po której się iedzie ⁴¹⁾ contendere ⁴²⁾ comitium było miejsce, gdzie się odbywały zgromadzenia ludu (comitia) ⁴³⁾ causam dicere apud alqm ⁴⁴⁾ postluz Caes. b. g. I. c. 4: damnatum poenam sequi oportebat, ut cet. ⁴⁵⁾ dałz gł. pod t. securi percūti, feriri ⁴⁶⁾ alqm aere alieno exsolvere ⁴⁷⁾ familia ⁴⁸⁾ multa milia ⁴⁹⁾ se eripere z ne; a kara p. poenas solvere ⁵⁰⁾ cognoscere, iato wyraz właściwy o inkwizyacjach sądowych; podobnie cognitor i cognitio causae ⁵¹⁾ res certissimae accedant ad susp. ⁵²⁾ satis est causae, cur alqd faciam ⁵³⁾ animadvertere in alqm ⁵⁴⁾ mos civitatis. Abl. ⁵⁵⁾ eo minus dubitationis mihi dari video, quod cet. ⁵⁶⁾ mieć w s. p. memoria tenere ⁵⁷⁾ idem, albo przez ita ⁵⁸⁾ alqs favorem capere ⁵⁹⁾ furor ⁶⁰⁾ intelligere ⁶¹⁾ postluz Caes. ib. c. 10. tak się wyrazi: i widział, że, gdyby się to stało, z wielkiemby niebezpieczeństwem się stało, zob. Cz. I. XIX. str. 55, i Gr. §. 72 ⁶²⁾ satis habeo, ut cet. ⁶³⁾ in praesentia ⁶⁴⁾ in custodiam dare, in vincula dacere ⁶⁵⁾ to zdanie przylżyć do poprzedzającego przez Imiestów Słowa wolać (vociferari alicui) zgodzony z Zaimkiem eum; a tak Manlius opuści się ⁶⁶⁾ omni tempore ⁶⁷⁾ mereri de aliquo ⁶⁸⁾ conspectus ⁶⁹⁾ tam necessario tempore ⁷⁰⁾ deserere, destituere (tęczę w sobie znaczenie zgwałcenia powinności obrony; — relinquere znaczy opuścić t. i. zostawić w niewinny my-

sit) ⁷¹⁾ quorum sola de causa ⁷²⁾ dimicatio — suscipere ⁷³⁾ qui na początku ⁷⁴⁾ timor tollitur (Abl. abs.) — złoże nie urzędu, abdicatio muneris (Abl. instrum.) ⁷⁵⁾ exse qui ius ⁷⁶⁾ multitudinem ex agris cogere ⁷⁷⁾ że wytamie (effringere) w. ⁷⁸⁾ res ⁷⁹⁾ adducere ⁸⁰⁾ fieri.

Dalszy ciąg.

Manliusz na wolność się wydobywszy ¹⁾ konie- 29
cznie ²⁾ tego, co był postanowił, dokazać usiłował a). I dla tego wszelkiego przykładał starania ³⁾, aby sobie iak naywięcēy ludzi ⁴⁾ i iak naydzielniejszych ⁵⁾ dobrodziejstwami swemi b) zobowiązał ⁶⁾; a tak ⁷⁾ nie tylko w Senatorach lech i w Trybunach ludu trwogę wzniecił ⁸⁾, że wolność upadłz musi ⁹⁾, ieżeli by zachwalstwu nie położono tamy ¹⁰⁾. Pozywają Manliusza przed sąd ludu ¹¹⁾, i seym zwoławszy ¹²⁾, cały stan rzeczy przed oczy stawiają ¹³⁾ i przekonują pospółstwo, że ono swoim sprzyaniem własną ¹⁴⁾ sprawę Manliuszowi zaprzędaie ¹⁵⁾, który swych bogactw i wziętości nie na obronę ¹⁶⁾ wolności, lech na ię ¹⁷⁾ zgubę używa c). Przeciwnie Manliusz zaklinał, aby się z nim nie obchodzili surowo ¹⁸⁾, że iego cała ¹⁹⁾ wi na iest, iż nazbyt sprzyiał ²⁰⁾ pospółstwu. Wszakże ²¹⁾, rzecze, gdybym się był poczuwał ²²⁾ do iakięy winy, nie było mi trudno się ustrzedz; lech to mnie uwiodło ²³⁾, żem był przekonany, iż nie nie popelnilem takiego ²⁴⁾, abym się miał obawiać e), i byłem pewny ²⁵⁾, że pospółstwo od napaści senatorów zawsze mnie będzie zaślaniać. = Gdybym nawet ²⁶⁾ dawną 30
hańbę puścić chciał f) w niepamięć ²⁷⁾, żeście dopuścili ²⁸⁾ dumnemu senatorowi wtężyć mnie do więzienia; cóż mi się teraz dziać musi ²⁹⁾, kiedy się widzę z rozkazu tych na śmierć prowadzonym, którzy ³⁰⁾ nawet ³¹⁾ śmiercią własną ³²⁾ życie moje okupić ³³⁾ gotowi być powinni. Próżne to były ³⁴⁾ słowa; z ludem nie z gminem miał teraz do czynienia ³⁵⁾. Więccy mówić nie dali ³⁶⁾ mu trybunowie g); a gdy go winnym

a) Caes. c. 5.

b) ibid. c. 9.

c) ibid. c. 20.

d) ibid.

e) ibid. c. 14.

f) ib. c. 17.

f) ibid.

g) ib. c. 17.

uznano³⁹⁾, z rozkazu ludu strącili⁴⁰⁾ go z tarpeyskiej skały.

Taki miał koniec⁴¹⁾ M. Manliusz Kapitoliński, którego Liwiusz sławnym⁴²⁾ nazywa, gdyby się nie był w wolnym kraju urodził⁴³⁾; i smutny zostawił potomnym przykład, iżby w szczęściu⁴⁴⁾ nie wynosili się⁴⁵⁾, i, jeżeli im występki długo bezkarnie uchodzą⁴⁶⁾, nie rozumieli, że ich już los osiągnąć nie potrafili⁴⁷⁾; lecz to mieli na pamięci⁴⁸⁾, że czasem P. Bóg⁴⁹⁾ tym, których chce ukarać⁵⁰⁾ za zbrodnią, zwykł pomysłności⁵¹⁾ używać⁵²⁾ i długo z ukaraniem czekać⁵³⁾, a to, iżby⁵⁴⁾ ludzie tem mocniej uczuli zmianę i) szczęścia⁵⁵⁾.

1) costodia elābi 2) nihilo minus 3) omni cura id agere, ut 4) homo może być tylko domyślnie 5) et ex his fortissimum quemque 6) alqm sibi b. obstrictum reddere, habere 7) itaque, które z ita i que złożone dosłownie odpowiada naszemu a tak, tak więc, tak tedy i u wzorowych pisarzy (Cic. Caes.) zawsze tylko na początku zdania stoi; zaś igitur, nasze więc wyle stoiące, i u Łaciniów kładzie się zazwyczaj wyle; i rzadko zamiast itaque na początku się znajduje 8) curam inicere alicui 9) actum est de aliqua re. To Perfectum (wyrażające czynność w obecności już skończoną — Praesens rei perfectae) użyte o czynności, która dopiero na przyszłość stać się może, wyraża tem dobitniej, że niezawodnie się to stanie, jeżeli się nie zapobiegnie zawczasu. Podobnie u nas: Zginąłem (za zginę), jeżeli ty mnie nie poratujesz. 10) resistere 11) diem dicere alicui, znaczy pozw. k. przed sąd ludu 12) populum ad comitia vocare 13) rem, uti sese habeat, ob (ante) oculos ponere 14) suas iak zawsze 15) prodere 16) przez Słowo vindicare 17) dla dobitności można powtórzyć libertas — zguba, pernicies. 18) aliquid gravius in alqm statuere 19) solus — a tego p. qui 20) cupere 21) wszystko to, co następnie wyrazić sermone obliquo, zaczynając to zdanie znowu od qui, a rzeczy się opisać — zob. Cz. I. XXIV. notę i — str. 89. 22) conscius mihi sum alicui rei 23) decipere (biernie) 24) non commissum a me intelligo, quare timeam. Będą zaś sobie w tych zdaniach odpowiadać neque i et. Zobacz w Części I. XIV. 1. stron. 37. 25) confidere zamianę zdanie 26) injuria. 27) auxilio esse, opem ferre contra alqd 28) quod si 29) oblivisci 30) fer-

A) Liv. VI. 25.

f) Caes. c. 14.

re, pati alqd fieri 31) pamiętamy sobie następujące wyrażenie szczególniej często w tem znaczeniu używane od Cycerona: quem tandem animum mihi suscipiendum putas (putatis)? 32) ozdobić się wyrazi przekładając zdania tak, iżby to, co się od qui zaczyna, zaraz po quum było umieszczone; a to zdanie, do którego się ściaga, stało po niem 33) vel 34) redimere 35) nil prodest alqd 36) res mihi est cum aliquo 37) dosłownie wyłożyć, albo podług Caes. ib. cap. 17. tak: więcej mówić usiłującemu trybunowie wstrzymali (prohibere) 38) i potępnego (damnare) i t. d. 39) praecipitare 40) exitus 41) p. memorabilis 42) iżby pomysłności (res secundae) doznać (uti. Part. praeter) i t. d. 43) nimis fortuna insolenter gloriari 44) uchodzi mi co bezk., alqd. impune fero — występki tu p. injuria 45) extra fortunae tela positus sum 46) sed ita putent 47) lubią Łaciniacy Rzeczownik Deus łączyć z Przymiotnikiem immortalis 48) alicui pro aliqua re 49) res secundiore 50) concedere 51) alicui diuturniorem impunitatem concedere 52) quo (za ut eo) 53) graviter dolere ex commutatione rerum. — Ale porządek ma być taki: najprzód się położy zwyczaj (consuevi) P. Bóg, — potem zdanie przyczynowe zaczynające się od quo; po niem zdanie względne (których chcę — ukarać); a na ostatku: tym pomysłności używać i t. d.

Listy polecające 1).

XXVII.

Dwa lata już temu²⁾ i więcej, iak Laelius Ubal-³¹⁾ dinus i Octavius Bandinus, młodzieńcy wysokiego rodu, do Francyi na nauki³⁾ za moją szczególniej radą i namową⁴⁾ się udali. Albowiem gdy mnie ich krewni pytali⁵⁾, coby im podług mego zdania⁶⁾ wypadało czynić⁷⁾, i w iakiby sposób naykorzystniej naukom mogli się poświęcić⁸⁾; radziłem im najprzód, aby do Paryża się udawszy⁹⁾, nauczycielom starożytności i filozofii oddali się na naukę¹⁰⁾; potem wzięli się do prawnictwa, do którego wielką mieli ochotę¹¹⁾, a którego dzisiaj jedynie tylko¹²⁾ we Francyi, a we Francyi tylko od Kuacyusza gruntownie¹³⁾ nauczyć się można. Tak więc uczynili, i że moiacy usłuchali rady¹⁴⁾, codziennie bardziey sobie tego winszują. Ja zaś, Kuacyusz, wyznając¹⁵⁾, że jestem ambitny¹⁶⁾, i co mówi Tucydides, że ta jedna namiećność nie zna starości¹⁷⁾, teraz dopiero przekonuję się¹⁸⁾, że sprawiedliwie powiedział. I dla tego¹⁹⁾ pragnę, aby ci,

którzy już teraz uznają, że mi wiele są winni, iżem im drogę wskazał do źródła, i to mi jeszcze byli winni, iżby od Ciebie, za moją sprawą¹⁹⁾ dobrze byli widziani i przyjęci z tą samą ludzkością i uprzejmością, z jaką zwykłeś przyjmować wszystkich, którzy uczciwy i wspaniały posiadał myślenia sposób²⁰⁾. = Lecz obawiam się, czy to moje polecenie²¹⁾ nie będzie już za późno²²⁾; i czy Cię już sami pięknością obyczajów i talentów swoich²³⁾ tak nie ujęli, iż nowego polecenia wcale nie potrzeba²⁴⁾. Proszę cię jednak, iak²⁵⁾ mnie kochasz — rozumiem zaś że mnie kochasz nieładajako²⁶⁾ —, ażebyś, jeżeli można jeszcze co²⁷⁾ przydać do twojej ku nim życzliwości, uczynił to dla mnie¹⁹⁾; jeżeli ich zaś już tak kochasz, że nie przydadź²⁷⁾ nie podobna, iżbyś sam co wynalazł i wymyślił takiego, coby się zdawało, żeś przez wzgląd na moje polecenie²⁸⁾ dla nich¹⁹⁾ uczynił. Ja ciebie, Kuiacyuszu, nadzwyczajnie²⁹⁾ kocham, i ile tylko mogę wzbudzam ochotę³⁰⁾ tych ludzi do czytania dzieł twoich i do poznawania wybornęj nauki³¹⁾ twojej. Słuszną też jest, abyś i ty dla mnie¹⁹⁾ co uczynił. Większego zaś nic uczynić nie możesz, iak kiedy tym dwom młodzieńcom pokażesz, że moje polecenie coś znaczy³²⁾ u Ciebie. Bądź zdrow. z Rzymu dnia 26. Stycznia 1579.

1) epistola commendatitia. — Jest to list Mureta najślawniejszego filologa, (który w drugiej połowie XVI. wieku był we Włoszech) do Kuiacyusza, również sławnego Professora prawa w Paryżu. Napis więc będzie: M. A. (t. t. Marcus Antonius) Muretus — Jacobo Cuiacio — Jurisconsulto celeberrimo S. P. D. 2) rok już ten, iak — annus jam est, quum eet. zob. w Cz. I. XVIII. 1. str. 56. 3) studiorum causa 4) przez auctor i impulsor 5) quaerere ex aliquo (wypytywać, wybadywać; o zdanie, o radę pytać); nie interrogare, które znaczy tylko zapytać, t. i. dać pytanie, na które krótka odpowiedź ma nastąpić 6) przez Słowo censere (coby rozumiał, że im czynić trzeba) 7) t. i. zrobić (facere), nie działać (agere) 8) studiis alcijs optime consultatur — to zdanie także ma zależeć od censere 9) se conferre, ire, proficisci 10) alicui magistro sese recoquendum dare 11) incensus sum studio alcijs rei 12) quaeque nec usquam nisi — neque, — nisi cet. 13) recte ac vere 14) parere consilio 15) fateri; nie confiteri, które znaczy przyznawać się (do winy) 16) ambitiosus 17) senit expers sum; — namiętność tylko przez opisy w łacinie dać się wyrazić

(zob. w Słown.) czasem przez vitium, jeżeli jest tyle co wada. Muret użył greckiego πᾶτος¹⁷⁾ experiri; — sprawiedliwie, vere¹⁸⁾ zmi. et ideo lepij z początku zdania quare. — O cupio zob. Gr. §. 211. 8. 19) przez causa; — dobrze widzieć. alqm libenter videre²⁰⁾ ingenuo ac liberali ingenio praeditus²¹⁾ serus; — tardus znaczy powolny, opieszaly²¹⁾ zrobić w łacinie zdanie wtrącone: — qua sunt et morum et ingenii elegantia; — ujęć, capere²¹⁾ commendatio (od commendare), nie recommendatio, które równie iak Słowo recommendare nie jest łacińskie²¹⁾ commendatio supervacanea, inutilis est; commendationi nullus superest locus²¹⁾ quantum²²⁾ vulgarity — biernie²³⁾ est aliquid, quod — a obydwu jeżeli wyrazić przez: sive — sive (czyli to — czyli to)²⁷⁾ przez: sit accessio²⁸⁾ commendatione adductus; — o videri i o takiego zob. w Cz. I. XVII. notę z i k²⁹⁾ eximie³⁰⁾ przez ingenia (plur.), a czytać p. evolvere (przewracać)³¹⁾ wyborność nauki podług Gr. karta 236; 2³²⁾ valere.

XXVIII.

1) Patrz najświatlejszy 2) Murecie, iakie 3) jest 33 mniemanie o twojej nauce i grzeczności 4) za granicą 5). Justus Lipsius, mój uczeń a razem 6) przyjaciel, gdy go wzięła ochota 7), dla nauki języków 8) i starożytności iechać do Włoch, prosił mnie, abym go niektórym 9) przyjaciółom moim polecił; osobiście zaś domagał się¹⁰⁾, abym mu list dał do Ciebie, którego widzieć i poznać dziwnym sposobem¹¹⁾ pragnie. Ja zaś chociaż niestósowna¹²⁾ widziałem to być rzeczą, iżbym miał, nie będąc ci może¹³⁾ ani z pogłoski znanym, list pisać do Ciebie, zwłaszcza taki, przez którybym ciężar¹⁴⁾ iaki na Ciebie nakładał; powolnym się przeciw okazałem¹⁵⁾ młodzieńcowi tak usilnie proszącemu, i wołałem poysdź¹⁶⁾ za jego życzeniem, niż za własną obawą¹⁷⁾; a to uczynilem tem chętniej, ile żem¹⁸⁾ widział, iż nie do iakiego człowieka grubych i nieokrzesanych¹⁹⁾ obyczajów pisać mi wypada²⁰⁾, ale do tego męża, który wykształcony będąc piękniemi²¹⁾ naukami i wyćwiczony w tych umiejętnościach²²⁾, które zacnego²³⁾ człowieka są godne, niepodobna²⁴⁾, aby nie miał być grzecznym i uprzejmym²⁵⁾ iako dla wszystkich, tak szczególnie dla tych, co się temi samymi naukami trudnią²⁶⁾. Przeto też²⁷⁾ nie tak mi uniewinnienia szukać śmiałości mojej, iak raczej cieszyć się wypadem²⁸⁾, iż mi się podała sposobność²⁸⁾ pisania w interesie²⁹⁾ przyjaciela mego, a razem

danía tobie poznać²⁰⁾, iak cię wysoce poważam i iak
³⁴ szczerze kocham²¹⁾. = Otóż tedy²²⁾ Murecie po-
 ślam Ci Justa Lipsiusza, moiego ucznia²³⁾, młodzieńca
 tak²⁴⁾ poczciwego, skromnego, utalentowanego,
 światłego i rozsądnego, iak²⁵⁾ mogę poświadczyć,
 żem dotąd żadnego nie znalazł; a przy tém²⁶⁾, co u
 Ciebie naywięcéy znaczy, wielce lubiącego²⁷⁾ staro-
 żytności, i te nauki, które ty kochasz i w których nad
 wszystkich celuiesz. Nie myśl zaś²⁸⁾, iż ia to chępli-
 wie²⁹⁾ i z przesadą, zwyczajem zalecających piszę,
 owszem nawet mniéy może³⁰⁾ piszę, niż na to zasłu-
 guie nauka i cnota młodzieńca, a to z obawy³¹⁾, aże-
 bym iego chwalać, nie zdawał się nas samych i szkołę
 naszą³²⁾ wychwalać. Dla tego³³⁾ proszę Cię, mój
 Murecie, a raczéy nayusilniéy³⁴⁾ błagam i zaklinam
³⁵⁾ na wspólność powołania³⁶⁾ naszego, na tę miłość,
 którą pałasz³⁷⁾ ku naukom i wszystkim naukami się
 trudniącym³⁸⁾, abys temu młodzieńcowi przychył-
 ność, miłość i przywiązanie okazał³⁹⁾ i do siebie go
 przywiązał⁴⁰⁾. A ponieważ on z uczciwego wpra-
 wdzie rodu i bardzo dobrych rodziców pochodzi, tak
 szczeruply iednakże posiada majątek,⁴¹⁾ iż się zaigranicą
 i w tak dalekich stronach⁴²⁾ z trudnością ze swego
 utrzymać potrafi; z niesmiałością⁴³⁾ więc ieszcze i oto
 Cię proszę (patrz ile sobie pozwalam⁴⁴⁾), i jeżeli wczém
⁴⁵⁾ zaleceniem swoim i pomocą wesprzéc go iesteś
 w stanie (o czém bynaimniéy nie wątpię⁴⁶⁾), abys mu
 tego nie odmówił⁴⁷⁾. W tém Cię zaś zapewniam⁴⁸⁾
 i ręczę Ci za to⁴⁹⁾, że cokolwiek iemu wyświadczysz⁵⁰⁾,
 nie mniejszéz ztąd, iak my wszyscy doznasz ros-
 koszy. = Bardziéy⁵¹⁾ cię prosić iuż nie śmiém; ale to
³⁵ ieszcze dodadź muszę⁵²⁾, co mi w rozmowie⁵³⁾ czę-
 sto wspominał, że nie z innéy prawie przyczyny z tak
 dalekich stron⁵⁴⁾ do Włoch przybywa, iak aby ciebie i
 fobie podobnych⁵⁵⁾ mężów zobaczył i poznał; słuszną
 więc iest, abys ty mu w części ulżył pracy⁵⁶⁾, który
 sam w znaczney części byleś przyczyną. Jeżeli zaś
 ty w naszych stronach⁵⁷⁾ masz kogo z przyjaciół albo
 należących swoich, albo może mieć będziesz⁵⁸⁾, udaj
 się⁵⁹⁾ do mnie z tą samą smiałością i poufałością,
 której ia ci dalem przykład⁶⁰⁾; a ia Cię przekonam,
 że miodo wspierania⁶¹⁾ ani na chęci ani na sposobności
 nie zbywa. Jeżeli ten list u Ciebie iaką miéć będzie

wartość⁶²⁾; podwóynie się cieszyć będę: naprzód bo-
 wiem przysługę⁶³⁾ się Lipsiuszowi, któremu nadzw-
 czay sprzyiam⁶⁴⁾, a potém sobie do twoiéy przyjaźni
 nieiako przystęp⁶⁵⁾ i wrota otworzę: nad co⁶⁶⁾ nic
 pożądańszego spotkać⁶⁷⁾ mnie nie może. Bądź zdrów.
 z Lowanium d. 19. Września 1569.

¹⁾ List ten pisał Cornelius Valerius, Professor w Lowani-
 um (w Nederlandach) polecając Murecowi ucznia swego Lipsiu-
 sza, który późniéy wstawił się szczególniéy wydaniem Tacyta
 i dziełem: de militia romana ²⁾ eruditus ³⁾ t. i. iak
 wielkie, quantus, albo qui ⁴⁾ Genitiv. zob. w Cz. I. XXII.
 c, notę z ⁵⁾ u zagranicznych (exterus) narodów ⁶⁾ et
 idem; idemque. zob. wyżej str. 36 notę 14 ⁷⁾ cupido
 me capit; albo przez: velle coepi ⁸⁾ nauka ięz. literae
⁹⁾ nie aliquis lecz quidam, jeżeli chcemy rozumieć nie ia-
 kich bądź niektórych, ale pewne oznaczone osoby ¹⁰⁾ conten-
 dere ¹¹⁾ mirum in modum cupere; albo mirifice flagrare studio
 alejs videndi ¹²⁾ putidum ¹³⁾ forsitan, fortasse; ale forte
 znaczy bardziéy: właśnie, przypadkowo; a w znacz-
 niu może stoi tylko po si, nisi, quum, ne, num; będzie
 zaś: abym ia człowiek, może ani z pogłoski (fama)
 nawet ci nie znany i t. d. (Accusat. c. Infia.) ¹⁴⁾ onus
 officii ¹⁵⁾ morem gerere; — usilnie, vehementer ¹⁶⁾ ob-
 sequi ¹⁷⁾ timor, pudor; — własny, meus; bo proprius
 mieści w sobie znaczenie właściwy ¹⁸⁾ quod ¹⁹⁾ mores
 duri et asperi ²⁰⁾ t. i. trzeba (Gerund.) ²¹⁾ studia humani-
 tatis ²²⁾ scientia nie ma t. mnogiéy: należy więc umie-
 iętności tłumaczyć przez literae, jeżeli się rozumieją sa-
 me nauki, a przez artes, jeżeli ten wyraz obejmuie i szt-
 ki piękne. — Tutay nauki osobno są wzmiankowane; umie-
 iętności więc stoia wyraźnie w znaczeniu sztuk pięknych ²³⁾
 ingenuus ²⁴⁾ heri non potest, quia ²⁵⁾ esse propenso et hu-
 mano animo in alqm ²⁶⁾ studiosus 2; deditus 3; ²⁷⁾ quare,
 itaque ²⁸⁾ occasio, facultas offertur, datur ²⁹⁾ in negotio;
 albo p. causa ³⁰⁾ probare, testificari, significare ³¹⁾ iak
 wielką ku tobie (nb. tui nie in te) miłością pałam (flagrare
 amore, studio) ³²⁾ mitto igitur tibi, cet. ³³⁾ discipulus,
 disciplinae alumnus ³⁴⁾ przez is, ea, id i Rzeczowniki: pro-
 bitas, modestia, ingenium, eruditio, iudicium ³⁵⁾ iakich
 (quantus) — w żadnym innym nie zn. (reperire, experiri)
³⁶⁾ tum vero ³⁷⁾ studiosus alejs rei ³⁸⁾ cave autem putes
³⁹⁾ ambitiose et supra quam res est ⁴⁰⁾ można to opuścić,
 a ne zależeć będzie od scribo ⁴¹⁾ tu disciplina; — wy-
 chwalać, extollere ⁴²⁾ quamobrem ⁴³⁾ enixe; omnibus
 precibus ⁴⁴⁾ obtestor per — ⁴⁵⁾ communia studia; simili-
 tudo professionis ⁴⁶⁾ aliquem prosequi amore ⁴⁷⁾ literarum
 cultor, studiosus ⁴⁸⁾ alqm complecti aliqua re — studium,
 benevolentia ⁴⁹⁾ devineire, obstrictum sibi reddere ⁵⁰⁾ sum

tam tenui fortuna, albo ea mediocritate fortunae, ut, cet.
⁵⁰) *razem p. extera et longinqua regio*; — z *trudn.*, diffi-
 culter; — *ze swego*, de suo; albo opibus, facultatibus suis;
 — *utrzymać*; sustentare ⁵¹) *verecunde* ⁵²) *sumere*,
⁵³) *przez res* ⁵⁴) *co pewnie możesz* ⁵⁵) *deesse alicui*
⁵⁶) *spondere alqd* ⁵⁷) *in se recipere alqd* ⁵⁸) *commodare*
⁵⁹) *pluribus (sc. verbis)* ⁶⁰) *pominać (omitto)* *nie mogę*
⁶¹) *sermo*; — *wspomnić*, significare ⁶²) *Gr. §. 166.*
Uw. 1 ⁶³) *laborem ex parte levare, biernie* ⁶⁴) *przez, hic*
⁶⁵) *nie Fat. simpl., bo tu mowa o niepewnej przyszłości,*
ale F. periphr. ⁶⁶) *utor apud alqm* ⁶⁷) *exemplum praebe-*
re; albo p. praere ⁶⁸) *benigne facere* — voluntas, facul-
 tas — *deesse* ⁶⁹) *pondus* ⁷⁰) *vehementer cupere* ⁷¹) *fo-*
res et aditus. patefacere ⁷²) *contigit.*

XXVII.

*List Stanisława Lubieńskiego, Biskupa Pło-
 ckiego do Mateusza Kaźmierza Sarbiewskie-
 go, Jezuity, Kaznodziici Króla Władysła-
 wa IV. ¹).*

36 Rozumiem iż nie jesteś tak zapalonym myśli-
 wcem ²), abys w tem gorącu ³) i podczas kanikuly ⁴)
 chciał wietrzyć ⁵) po polach i za zwierzyną się uga-
 niać ⁶), ani też nad książkami ślęczyć ⁷) w tym czasie
 nie radzą uczeni. Gdybyś wiedział, co ia tu mam ⁸)
 za powietrze, pędembyś ⁹) do mnie przybiegl. Bug ¹⁰),
 moja rokosz, płynie ¹¹) pod samemi oknami domu i
 sam zefir z siebie wypuszcza ¹²); ten ia łykam ¹³) i ie-
 go przyjemnem ciepłem ¹⁴) się krzepię: łykam niekie-
 dy i wino miernie ochłodzone lodem; nie zbywa ¹⁵)
 i na piwie dobrze sporządzonem i zastosowanem do
 strawności moiego brzuszka. Jest i nasz Pruski, mój
 stołownik ¹⁶). Jeżeli ty przybyć zechcesz; dopelnisz
 miary ¹⁷) wesołości naszey. Odegnawszy troski i
 zmartwienia, spokojnie ¹⁸) tu żyjemy; żaden głos
 dzwonu ¹⁹) snu nie przerywa, nawet choć w ²⁰) sa-
 mo śpiemy południe; ale na nas czeka obiadek na
 wieyski sposób ²¹) zgotowany. Tak nam wesoło dzień
 po dniu schodzi ²²); iednak nie bez pamiętania na
 śmierć ²³), o której mi mój Pruski często śpiewa ²⁴).
 Życzylbym sobie, abys ty był przy nas, co między wie-
 szczami tego wieku pierwsze zajmiesz miejsce ²⁵)
 i cokolwiek mnie rozweselił ²⁶), iżbym się nie trapił

bezustannem o śmierci myśleniem ²⁷). Bądź zdrów,
 a w modlitwach ²⁸) swoich o mnie pamiętaj. W Bro-
 kowie ²⁹) dnia 26. Czerwca 1637.

¹) *Napis tego listu będzie*: Stan. Lubienius Casimiro Sarbiewio
 Soc. Jesu S. P. D. ²) adeo venationi deditus, venationis
 studiosus ³) coeli calores ⁴) *łac. gdy pali Kanikula*
 (urere, canicula Abl. abs.) ⁵) *indagare, wyraz myśliwski*
⁶) *persequi* ⁷) *insulare*; — *radzić, censere alqd facien-*
dum esse ⁸) *fruo*; — *co za, qui, quae, quod* ⁹) *curri-*
culum; cursus velox, vehemens; praevidere, properare
¹⁰) *Hipānis (Cic. Plin.)*; *Lubieński i Sarb. położyli Buga*
¹¹) *alluere* ¹²) *eructare* ¹³) *ore haurire*. — *Ja — przez liczbę*
mnogą, i tak w tym liście wszędzie; iak często piszący uży-
waia o sobie ¹⁴) *jucundus, gratus tepor*; — *recreari* ¹⁵) *de-*
esse; — *piwo, zythus, cervisia, potus hordeaceus* ¹⁶) *con-*
victor ¹⁷) *uzupełnisz (cumulare) wesołością oczeki-*
wanie nasze ¹⁸) *libere*. ¹⁹) *aes campanum, przerywać*
turbare, auferre, interpellare, interrumpere. ²⁰) *sub* ²¹) *ru-*
stico more ²²) *laeti labuntur, alternantur dies* ²³) *memoria*
mortis ²⁴) *canere w znaczeniu przepowiadać; albo*
inculcare, wbić w pamięć; ale w łacinie przydadź Imię-
słów ventura (mors) ²⁵) *priores, primas partes obtinere;*
albo mihi tribuuntur, ad me deferuntur primae (sc. partes)
²⁶) *exhilarare, alacritatis aliquid asferre* ²⁷) *meditatio*; —
trapić się, angi — ²⁸) *precatio* ²⁹) *Brocovia*.

XXX.

Odpis na ten list ¹).

Ja ²) przy téy tak wielkiéy Brokowa twego przy- 37
 jemności ³), nic nie znajduję przyćmniejszego ⁴),
 nie weselszego nad twoię naukę, którą ty zawsze szcze-
 gólniejszą grzecznością krasieć ⁵) zwykłeś. Wszakże
 niech ⁶) sobie Bug, rokosz twoia, iak chce łagodnie
 płynie, łagodniéy iednak tobie, chociażby ⁷) i w tym
 nawet liście, płynie mowa; niechay ⁸) sobie chło-
 dmemi powiewa ⁹) zefiry; nigdy ty ich iednak chciwiéy
 nie chwytasz ¹⁰), iak się ia uganiam za słodkim i świe-
 żym w tym wieku twoim powiewem erudycji ¹¹).
 I dla tego ¹²) nie tylko byłbym pobiegł ¹³) do Ciebie,
 lecz poleciał nawet na tych skrzydłach, któreś mi sam
 przyprowadził, kiedyś mnie wezwał do siebie. Lecz
 pięć kazań w tym tygodniu ¹⁴) pomimowolnie ¹⁵) za-
 trzymały mnie w domu wzdychającego do téy włości

twoiocy. Z resztą iak tylko będę mógł, za pozwoleniem króla, przylecę do Ciebie, opiekuna¹⁵⁾ muz moich. Wspomnienie wina ochłodzonego lodem i lekkiego¹⁶⁾ piwa pokrzepiło mnie: na tém właśnie Warszawie zbywa¹⁷⁾, a nawet samy Warce, która do téj zapamiętałości¹⁸⁾ przyszła, iż swoje piwo ma¹⁹⁾ za wino, i wodą je roztwarza, tak iż się obydzie²⁰⁾ bez przydawania zimnej wody, ponieważ już roztworzone stawiają na stole. Wczoray Królewicz²¹⁾ Kaźmierz do Wiednia, a Podkanclerzy do Krakowa odiechali. Także Wielki Podskarbi gotuje się w drogę²²⁾. O iakżeś ty szczęśliwy²³⁾, iżeś jest w oddaleniu²⁴⁾ od publicznych kłopotów, a swoje łagodzis²⁵⁾ przyjemnością wieyskiego życia: bylebyś tylko²⁶⁾ nie zbyt wierzył Pruskiego wróżbom. Samego bowiem Pruskiego śniło mi się niedawno żem widział bez duszy²⁷⁾. Wieszczem iestem, i powiedz mu odemnie²⁸⁾, niech się strzeże, aby ta śmierć, którą drugim nabija głowę²⁹⁾, iego za gardło nie ujęła³⁰⁾. Bądź zdrów, kościoła, oyczyzny i nauk iedyna ozdoba³¹⁾.

1) Respondet Sarbievius. Napis można dać: Casim. Sarbievius S. J. Stanisław Lubienio Antistiti S. D. 2) Ego vero; (zob. wyżej na str. 30 do Zad. XIII. notę 1) przy, in 3) najlepiej amoenitas; zob. na str. 13 notę 2 4) musi się wyrazić przez amoenus, chociażby inne wyrażenia (jucundus, gratus, suavis etc.) stosowniejsze były do doctrinā; a to dla tego, aby odpowiadało powyższemu amoenitas — wesóły laetus 5) condire 6) ut (Gr. §. 214, 4) — wszakże tu p. nam — iak chce nie wyrazi się 7) vel. Zob. Cz. I. XVII. w str. 55 8) efflare; — chłodny, egellidus 9) excipere; — uganiać się, captare 10) używając w prozie za imiatych przenośni (iakiś sobie tu pozwolił 11) tchnący poetyckim duchem Sarbievski, zwykli je Łaciniacy łagodzić dodaniem stosownych wyrażen; np. nieiako, że tak powiem, iż użyć tego wyrazu i t. p. osobliwie zaś pewien, iakiś (quidam); które u Łaciniaków nader często wten sposób znajdujemy użyte, nawet i tam, gdzieby się bez niego mogło obyć dla zbyt słabych przenośni. Tu-
tay więc: dulcis quaedam eruditionis aura 12) za et ideo, et propterea 13) lepiej na początku zdania: quare, quapropter, quomobrem i t. d. 14) properare; — lecieć na skrzydłach, volare alis; — nawet p. ipse — przyprowadź, addere 15) septimana; 16) lepiej hebdomas. Będzie zaś albo Przyd. 2, albo się doda: maiq-

ce być miane. (Zob. Cz. I. XXII. 2). Można też tydzień opisać przez spatium septem dierum; wtenczas będzie: quinae orationes sacrae (conciones) spatio dierum septem habendae 14) invitus; które że jest Przymiotnikiem, musi się więc z Imiesłowem wdychającego połączyć przez — i — w domu, t. i. tu, gdzie iestem, zob. na str. 24 notę 4 15) praeses 16) lenio 17) careo, indigeo; — ci nawet p. ipse; lecz zamiast — a — powtórzyć w łacinie dla dobitności: na tém 18) dementia. Zob. Gr. §. 139 na str. 118 19) putare; — roztwarzać, diluere; — tak iż, zob. wyżej na str. 21. do zad. III. notę 7 20) non est opus frigida (sc. aqua) allatitia (Zob. ten wyraz w Słowniku) 21) Princeps, albo filius Regis nostri; — Wiedeń, Vienna; Podkanclerzy, Vicecancellarius; — W. Podskarbi, Supremus thesauri Praefectus 22) profectioem parare, iter comparare 23) Gr. §. 183 na str. 150 24) abesse, remotum esse a curis 25) lenire, levare, permulcere 26) modo ne; — wierzyć, credere, tribuere; — wróżba, vaticinium 27) exanimatus, exanimis, exanimus 28) meo nomine; — strzedz się, Gr. §. 171 na str. 137 29) inculcare alicui alqd 30) improviso adoriri, invadere; imprudentem, non opinantem opprimere; albo w łacinie: ne mors ex improviso adsit, eique nil tale metuenti, collum obtorqueat 31) decus.

XXXI.

O początku, wzroście, upadku i wskrzeszeniu 1) języka łacińskiego.

O powstaniu łacińskiego języka uczeni mężowie 33 w różnych czasach wiele rozprawiali. Lecz gdy 3) zdanie tych, co Romuła podają 4) za twórcę albo zupełnie nowy mowy, albo przynajmniej powstały z mieszaniny innych, mało do prawdy podobnym się być zdaie; idzie 5) więc o to, aby wykazać, od którego szczególniej 6) narodu wywodzić 7) należy język łaciński. Usiłowania 8) nowszych pisarzy, wykazały 9) już dostatecznie 10), iż naród rzymski od Etrusków wziął początek; ci zaś byli osadnikami Greków 11), którzy zwolna do Italii przechodzili; mowy zaś etruskiy z grecką spokrewnienie i podobieństwo dosyć wykazało wielu; a tak niewątpliwą 12) zdaie się być rzeczą, że język łaciński greckiemu, owemu starożytnemu i nieokrzesanemu 13) ieszcze winien swój początek. Ten 14) zaiste w grubym i dalekim od oświaty narodzie 15) długo zostając bez uprawy 16), bezustannym zmianom ulegał 17); późniejszy zaś, gdy po roz-

przestrzenieniu¹⁷⁾ państwa oświata¹⁸⁾ od Greków do Rzymian przechodzić¹⁹⁾ zaczęła, im bardziej się kształcił²⁰⁾ i z bogactw²¹⁾ za staraniem i usilnością²²⁾ świetnych geniuszów, na wzór bardziej już wtenczas wykształcony²³⁾ mowy greckiej, tém więcej się oddalał od owego pierwotkowego²⁴⁾ kształtu, iaki miał za czasów starych Rzymian; tak iż z czasem²⁵⁾ niepodobnym prawie stał się początkowi swemu. Ztąd poszło, iż w złotym wieku z trudną²⁶⁾ znaleźć można było takiego²⁷⁾, coby rozumiał Saliarskie pieśni²⁸⁾, które śpiewano²⁹⁾ pod panowaniem Numpy, i w prawach dwunastu tablic wiele znajdowano rzeczy³⁰⁾ nie dosyć zrozumiałych³¹⁾.

Język ten, który za czasów Cyncerona i Wirgilego, szczególniej za staraniem wierszopisów i mówców do najwyższego stopnia³²⁾ piękności³³⁾ powagi i doskonałości doszedł, straciwszy wolność pod Cesarzami, kiedy zaniechano naukami się trudnić³⁴⁾, zaczął z wolna utracić swą piękność³⁵⁾ i ozdobę, aż nareszcie napady barbarzyńców i spustoszenie państwa ostatnią zarazę i zgnębienie sprowadziły³⁶⁾.

39 Historyą łacińskiego języka różnie podzielać zwykli. Najczęściej³⁷⁾ dzielą ją na wzór³⁸⁾ ludzkiego życia na wiek dziecięcy³⁹⁾, młodzieńczy⁴⁰⁾, męski i zgrzybiały. Dzieciństwo zawiera przeciąg czasu od Romu aż do drugiej wojny punickiej; wiek młodzieńczy od wojny punickiej aż do czasów Cyncerona; wiek męski trwał przez cały ciąg⁴¹⁾ panowania Augusta; od którego śmierci aż do końca panowania Cesarza Trajana zaczął się język chylić⁴²⁾ ku starości; a psując się coraz bardziej⁴³⁾ aż do zdobycia Rzymu przez Gotów, za napływem barbarzyńców zupełnego prawie doczekał się skażenia, tak iż sam nosił na sobie cechę téj samej dzikości, iaka podówczas osiadła⁴⁴⁾ w kraich, gdzie nim mówiono⁴⁵⁾.

W tym stanie⁴⁶⁾ zostawał język łaciński aż do 15 po Chrystusie wieku; w którym to czasie grube barbarzyństwa i niewiadomości chmury rozpędzać zaczęto⁴⁷⁾, a wydobywszy⁴⁸⁾ z prochów starożytnych dzieła, zajęto się⁴⁹⁾ na nowo uprawą nauk⁵⁰⁾ i przywróceniem⁵¹⁾ języka łacińskiego do dawniej czystości i godności. Włoskiemu kraiovi się bez wątpienia nad inne wtępy mierze⁵²⁾ należy chwala, iż najpierwszy

był, który język łaciński do dawniej przywiódł⁵⁴⁾ powagi i największe wydał⁵⁵⁾ mnóstwo uczonych wyborną łaciną⁵⁶⁾ piszących; które to pierwszeństwo⁵⁷⁾ przez 3 następne⁵⁸⁾ wieki utrzymał. Od tego czasu język łaciński ciągle przy swoich utrzymać się prawach; a chociaż nie zawsze i nie wszędzie równa około niego spostrzegać się daie gorliwość; wszyscy jednakże tego są przekonania⁵⁹⁾, że bez gruntownej znajomości łaciny⁶⁰⁾ trudno prawdziwie uczonemu pozyskać nazwisko.

¹⁾ origo — incrementa — interitus — novus quasi ortus ²⁾ quumque ³⁾ alqm exhibere auctorem alqs rei ⁴⁾ id agendum est ⁵⁾ zob. str. 24 notę 8 i str. 32 n. 7 ⁶⁾ deducere, repeteret ⁷⁾ Zaczęte zdanie wyraża: Jam vero — które się często używa w przejściach od założenia do dowodzenia; a gdy to z kilku części się składa, używa się za nie: Jam primum ⁸⁾ constat alqd — uświadczenia (opera singular.) będzie Abl. instrum. — nowsi, recentiores ⁹⁾ p. satia ¹⁰⁾ połączyć zdania przez quum w ten sposób: którzy gdy Greków przechodzących osadnikami być mieli (perhiberi), a mowy etruskiej i t. d. ¹¹⁾ extra omnem dubitationem positum est alqd ¹²⁾ rudis, invenustus ¹³⁾ p. qui, quae, quod ¹⁴⁾ populus ab literarum studiis alienus ¹⁵⁾ incultus ¹⁶⁾ obnoxius sum ¹⁷⁾ amplificare ¹⁸⁾ Graecorum doctrina ¹⁹⁾ penetrare ²⁰⁾ fingere, perpolire, excolere ²¹⁾ locupletare ²²⁾ studium et opera (cura) Abl. instrument. ²³⁾ p. elegantior ²⁴⁾ antiqua, prima forma prius Romanis usitata ²⁵⁾ przez tandem ²⁶⁾ vix ²⁷⁾ zob. Gr. §. 211, str. 185 ²⁸⁾ carmen saliare ²⁹⁾ zwykłe być śpiewanemi ³⁰⁾ zob. niżej str. 105 n. 36 ³¹⁾ ad intelligendum non satis apertus ³²⁾ summum fastigium ³³⁾ venustus, elegantia; ale pulchritudo używa się tylko w właściwym znaczeniu o zewnętrznej kształtności; a amoenitas o widokach natury ³⁴⁾ literarum cultum negligere (Abl. abs.) ³⁵⁾ użyć przenośnie flos ³⁶⁾ adferre ³⁷⁾ p. Przymiotn. plerique ³⁸⁾ secundum hominum aetates ³⁹⁾ puertitia, infantia ⁴⁰⁾ juvenus, adolescentia ⁴¹⁾ łac. zapełnia ten przeciąg czasu, przez który A. panował ⁴²⁾ delabi, se inclinare, inclinari, albo inclinare iako intransit. ⁴³⁾ i psuł się coraz bardziej (sensim depravari) aż do zd. — G., tak iż napływem (irruptio) b. zupełnie skażony (corrumpere) téj samej dzik. i t. d. ⁴⁴⁾ signum, notam barbariei prae se ferre ⁴⁵⁾ occupare locum ⁴⁶⁾ loqui aliqua lingua — przez Imięstów zgodzony z Rzeczown. kraie ⁴⁷⁾ ten był stan (conditio) języka ł. i t. d. ⁴⁸⁾ barbariem depellere, discentere ignorantiae tenebras — zrobić Ablat. absol.; a Słowo wydobyć zamienić w łac. na oholić ⁴⁹⁾ prostrare i

lucem ⁶⁰) literarum studia colere ⁶¹) reducere. *A o Słowia*
coepisse uważamy, że przy biernym bezokół. Trybie zwykło
się za coepi używać bierny formy coeptus sum; np. haec res
in senatu agitari coepta est ⁶²) non dubie, sine dubio; si-
ne ulla dubitatione, controversia; albo nulla est dubitatio,
non est controversia, quin cet. ⁶³) nad innych i: w tęg
mierze nie wyrazi się ⁶⁴) restituere alicui alqd. albo alqm
in alqd ⁶⁵) proferre plurimos v. d. ⁶⁶) pure et eleganter la-
tine scribere ⁶⁷) principatus albo przenośnie palma ⁶⁸) p.
qui i sequi ⁶⁹) tenere, tueri; sustinere ac tueri ⁷⁰) tenere,
obtinere alqd ⁷¹) pari stadio colere alqd; eandem diligen-
tiam impendere in alqd ⁷²) persuasum mihi est, neminem,
nisi qui cet. ⁷³) plane cognovisse alqd.

ODDZIAŁ TRZECI.

I.

Nadzwyczajna pamięć ¹).

¹ Hippias, iak u Platona stoi ²), chlubi się tęg, iako-
hy wielkim i nadzwyczajnym darem ³), że pięćdzie-
siąt raz słyszanych wyrazów ⁴) powtórzyć ⁵) potrafi.
Ale daleko większém jest to, co o sobie Seneka pisze,
iż w młodym wieku ⁶) miał pamięć szczęśliwą aż do
podziwienienia ⁷): albowiem nie tylko przeszło dwieście
wierszy zadanych sobie od współluczników ⁸) po ie-
dném od każdego ⁹) potrafił ¹⁰) powiedzieć ¹¹), zaczy-
nając czy to ¹²) od pierwszego czy od ostatniego; lecz
nawet ¹³) dwa tysiące wyrazów ¹⁴) nie mających ża-
dnego związku ¹⁵) tym samym porządkiem, którym
były zadane ¹⁶), powtórzyć był w stanie. Tego ¹⁷)
rodzaju jest i to, co świadczą ¹⁸) o Cyrusie, iż wszy-
stkich swoich żołnierzy po imieniu ¹⁹) nazywać umiał.
Co wszystko ²⁰) iężeli się komu ²¹) dziwném i dla tego
podeyraném być zdaie; ten zapewne dziwić się, i za
rzeczy niepodobne ²²) a nawet za wielkie uważać to

przestanie, skoro ²³) usłyszysz, co o pewnym Korsyka-
nie ²⁴) podaie naoczny świadek ²⁵) Muret: którego
wszakże powaga tak wielka jest ²⁶), iż, co za rzecz
prawdziwą poda i swoim świadectwem zatwierdzi,
choćby najmnię do prawdy miało podobieństwa
²⁷), przecię o prawdziwości ²⁸) tego nikt wątpić nie
powinien. = Pisze zaś, iż w Padwie ²⁹) w iego są-
siedztwie mieszkał pewien ³⁰) młodzieniec, rodem
z Korsyki ³¹), z znaczny pochodzący familii, przyby-
ły tam na naukę ³²) prawa; do której ³³) przez lat kil-
ka tak pilnie i starannie się przykładał, iż wielkie
wzniesił ³⁴) o swoięy umiejętności między ludźmi
mniemanie. Wieść się rozeszła ³⁵) o nim, że posia-
da ³⁶) pewną sztukę pamiętania ³⁷), za której pomocą
wiele rzeczy ³⁸) dokazuje ³⁹), którym bez przekona-
nia ⁴⁰) się nie podobnaby wierzyć. Ta pogłoska gdy
doszła do moich uszu (własne ⁴¹) bowiem Mureta sło-
wa tu kładzimy), wzięła mnie ochota ⁴²) przypatrzeć
⁴³) się tym dziwom ⁴⁴): w takich albowiem rzeczach
najmnię ze wszystkich zwykłem dowierzać ⁴⁵). Po-
nieważ zaś on, kiedy mu się podobało, do mego do-
mu przychodził, i w nim podług woli ⁴⁶) się bawił ⁴⁷),
postanowiłem ⁴⁸) więc od niego niby za komorne ⁴⁹)
tego żądać, ażeby, iężeli mu to nie będzie przykro ⁵⁰),
w moięy obecności dowód ⁵¹) iaki dał sztuki swoięy.
Bez zdrążania się ⁵²) odpowiedział, iż iak nychę-
tnię ⁵³) uczyni to, kiedy tylko zechce. A gdy wszy-
scy, którzy byli obecni ⁵⁴), zgodzili się ⁵⁵) nato, iżby
zaraz zrobić doświadczenie ⁵⁶); weszliśmy więc do
najbliższey izby, i usiedliśmy. Wtedy ja zacząłem
dyktować wyrazy ⁵⁷) łacińskie, greckie, cudzoziem-
skie ⁵⁸), ze znaczeniem ⁵⁹), bez znaczenia, tak rozma-
ite, tak bez żadnego między sobą związku ⁶⁰) i w ta-
kięy obfitości ⁶¹), iż i mnie dyktować, i chłopcę, któremu
dyktowałem ⁶²), pisać, i wszystkim obecnym słuchać
i czekać się sprzykrzyło ⁶³). On sam ieden z całej
gromady ⁶⁴) niezmordowany ⁶⁵) coraz ⁶⁶) więcej żądał.
Ale i oświadczył, iż przecię ⁶⁷) miarę iakąś zach-
ować trzeba, i że bardzo będę kontent ⁶⁸), iężeli przy-
najmnię ⁶⁹) połowę ⁷⁰) tego, co mu zadano ⁷¹), bę-
dzie w stanie ⁷²) powiedzieć ⁷³). = Wtenczas on, gdy
wzrok wlepiwszy ⁷⁴) w ziemię z wielkiém oczekiwa-
niem naszym ⁷⁵) przez chwilę ⁷⁶) stał w milczeniu.

zaczawszy mówić, co do iednego wszystkie tym samym porządkiem bez zastanowienia się prawie i bez zająkowania ⁷¹⁾ z podziwieniem ⁷²⁾ wszystkich powtórzył; potem zaczawszy ⁷³⁾ od ostatniego aż do pierwszego doszedł; i znowu tak, iż pierwsze, trzecie, piąte i tak kolejno ⁷⁴⁾ mówił; a nareszcie i iakim kto chciał porządkiem bez najmniejszey omyłki ⁷⁵⁾ powtarzał. Tegom ia późniéy, kiedym się z nim lepiéy poznał ⁷⁶⁾, często doświadczał i zawszém ⁷⁷⁾ się przekonywał o prawdzie ⁷⁸⁾. Zareczył ⁷⁹⁾ mi raz sam, (byłto zaś człowiek daleki ⁸⁰⁾ od samochwalstwa), że iest w stanie tym sposobem trzydzieści i sześć tysięcy słów powiedzieć: co zaś dziwniejsza, iest to ⁸¹⁾, iż wszystko tak dobrze mu tkwiło ⁸²⁾ w pamięci, iż czego się raz nauczył ⁸³⁾, po roku ieszcze ⁸⁴⁾ bez trudności ⁸⁵⁾ powtórzyć obiecywał ⁸⁶⁾: ia przynajmniéy ⁸⁷⁾ po wielu dniach o tém się przekonałem ⁸⁸⁾. Nie dosyć na tém ⁸⁹⁾. Bawił się ⁹⁰⁾ u mnie nieiaki ⁹¹⁾ Franciszek Molinus, patrycyusz wenecki, młodzieniec dziwnie przywiązany ⁹²⁾ do nauk pięknych ⁹³⁾. Ten czując słabość pamięci swoiey ⁹⁴⁾, prosił owego Korsykana ⁹⁵⁾, aby go téy sztuki pamiętania ⁹⁶⁾ nauczył. Z naywiększą chęcią obiecał ⁹⁷⁾ mu to; umówiono ⁹⁸⁾ miéysce i godzinę, o któręy codziennie schodzić się mieli ⁹⁹⁾. Ledwo uwierzą czytelnicy ¹⁰⁰⁾ temu co powiem: oto zaledwo ¹⁰¹⁾ sześć lub siedm dni upłynęło ¹⁰²⁾, gdy i ten drugi przeszło ¹⁰³⁾ pięćset słów bez żadnéy trudności ¹⁰⁴⁾ albo tym samym, albo iakim bądź ¹⁰⁵⁾ innym porządkiem, powtórzyć był w stanie. Téy zaś sztuki miał się ów Korsykanin nauczyć od pewnego Francuza, którego w młodości ¹⁰⁶⁾ miał ¹⁰⁷⁾ za nauczyciela domowego.

¹⁾ de quorundam admirabili memoria ²⁾ esse ³⁾ donum — *ia-
laby*, tanquam ⁴⁾ nomen ⁵⁾ recitare, referre, repetere,
reddere ⁶⁾ *przez* adolescens ⁷⁾ aliquis ea memoria est,
quae in miraculum usque procedit ⁸⁾ qui una cum aliquo prae-
ceptorem audiunt, ad audiendum praeceptorem convenire so-
lent ⁹⁾ singuli versus a singulis dati ¹⁰⁾ posse ¹¹⁾ sive ¹²⁾
sive ¹³⁾ etiam ¹⁴⁾ nihil inter se cohaerere ¹⁵⁾ dicere ¹⁶⁾
idem ¹⁷⁾ tradere, referre ¹⁸⁾ nominatim, nomine (suo
quemque) appellare ¹⁹⁾ zob. Cz. I. VI. 2. a str. 14 ²⁰⁾
z. Gr. §. 241 Uw. 2 ²¹⁾ incredibilis ²²⁾ simul ²³⁾ homo qui-

dam Corsicus ²⁴⁾ *przez* tradere alqd a se ipso visum (*tutay*
dodadź można: et auditum) ²⁵⁾ est autem ea Mureti auctori-
tas ²⁶⁾ alqd probabile, verisimile non est; a vero discre-
pare, abhorre videtur ²⁷⁾ *przez*: alqd verum est ²⁸⁾ Pata-
vium ²⁹⁾ p. homo adolescens ³⁰⁾ p. *Adjectiv.* ³¹⁾ ad discen-
dum jus civile ³²⁾ in quo studio — consumere tempus ³³⁾
przez: est opinio de aliqua re ³⁴⁾ rumor spargitur ³⁵⁾ tenere
³⁶⁾ ars quaedam memoriae ³⁷⁾ multa (*neutr.*) i tak wszędzie,
gdzie ma stać pierwszy lub czwarty przypadek; w innych zaś
multae res. Podobnie się używają: omnia i omnes res; nihil i
nulla res; quid i quae res i t. p. ³⁸⁾ in sermone obliquo *możę*
qui mięs Tryb bezokol, gdy stoi nie w swoim właściwym zna-
czeniu iako relativum, ale tylko za et is (*iak tutaj*); inaczej
ma zawsze Tryb łączący ³⁹⁾ alqd, nisi spectatum, non crede-
re ⁴⁰⁾ ipsa verba ⁴¹⁾ cupido incessit alqm ⁴²⁾ spectare ⁴³⁾
mirabilia et inaudita ⁴⁴⁾ credulus sum ⁴⁵⁾ suo arbitratu
⁴⁶⁾ p. uti aliqua re ⁴⁷⁾ statuere; *albo przez* placuit, visum est
⁴⁸⁾ alqd quasi mercedis loco postulare. Muret użył greckiego
ἐπιτολίου exigere ⁴⁹⁾ si tibi commodum est; quod tibi com-
modum sit; quod sine molestia tua fiat ⁵⁰⁾ specimen ⁵¹⁾ nihil
gravari — *Partic. praeter.* ⁵²⁾ lubentissimo animo ⁵³⁾ prae-
sens adsum ⁵⁴⁾ placet omnibus ⁵⁵⁾ periculum facere ⁵⁶⁾ bar-
barus ⁵⁷⁾ significare — nihil sign. ⁵⁸⁾ tam multa ⁵⁹⁾ *dośło-
wnie, albo przez*: puer, cui mandatum erat, ut ea (t. i. nomi-
na, quae dictabantur) exciperet ⁶⁰⁾ fessus sum *dictando*,
i t. d. ⁶¹⁾ numerus ⁶²⁾ alacer ac recens ⁶³⁾ assidue ⁶⁴⁾ tam-
men ⁶⁵⁾ mihi abunde satissit ⁶⁶⁾ vel ⁶⁷⁾ dimidia pars ⁶⁸⁾
dicere, dare, dictare ⁶⁹⁾ defigere oculos *Abl. abs.* ⁷⁰⁾ *do-
dadź: wszystkich Gr. §. 133* ⁷¹⁾ aliquamdiu; — w *mil-
czeniu*, tacitus. *Alę połączyć zdania przez quum — gdy*
— stał, potem zaczawszy (ordior) m. i t. d. ⁷²⁾ nus-
quam prope (fere) insistens, nusquam haesitans ⁷³⁾ stupere.
Abl. abs. ⁷⁴⁾ *zaczynając — incipere* ⁷⁵⁾ deinceps ⁷⁶⁾
sine ullo errore ⁷⁷⁾ familiarior suo alicui ⁷⁸⁾ usquequaque
⁷⁹⁾ alqd verum esse deprehendere, comperire ⁸⁰⁾ affirmare
⁸¹⁾ alienus ab omni jactantia ⁸²⁾ *takie: iest to że — nigdy*
się nie wyraża; następujące więc zdanie będzie głównem ⁸³⁾
haerere in animo ⁸⁴⁾ commendare memoriae ⁸⁵⁾ sine ulla
difficultate; minimo negotio ⁸⁶⁾ affirmare, dicere ⁸⁷⁾ certe
⁸⁸⁾ neque hoc satis. *Bo Łaciniy lubią na początku zdań*
kładź neque, za non; gdzie w polszczyźnie da się położyć
i nie — za samo nie ⁸⁹⁾ diversari ⁹⁰⁾ opuścić ⁹¹⁾ miri-
fice deditus studio alci rei ⁹²⁾ artes optimaе ⁹³⁾ sum parum
firma memoria (*Abl.*) ⁹⁴⁾ *przez* homo; *którego Rzeczownika*
znaczenie nie iest tak poniżające, iakby się nasz człowiek
wydawał w tém miéyscu ⁹⁵⁾ operam suam, officium suum
prolixissime deferre alicui; se paratum ostendere ad alqd ⁹⁶⁾
dicere — a zamiast — i — powtórzyć to Słowo ⁹⁷⁾ zob. Cz.
I. XVII. m. 53 ⁹⁸⁾ opisać *przez* si qui i legere ⁹⁹⁾ vixdum,
nondum; — a oto nie wyrazi się ¹⁰⁰⁾ abire ¹⁰¹⁾ amplius
O quum zob. Cz. I. XVII. str. 56 ¹⁰²⁾ quicumque, quilibet,
quisvis ¹⁰³⁾ puer ¹⁰⁴⁾ utor.

II.

Dalszy ciąg.

4 Co Muret o owym Korsykaninie napisał, a co, aczkolwiek wątpliwem nie jest, przecież prawie pojęcie przechodzi¹⁾; to samo podają o żyjącym²⁾ obecnie³⁾ w Bononii pewnym uczonym Włochu, imieniem Mezzofanti, Professorze⁴⁾ języków wschodnich, lubo ten w daleko innym rodzaju pamięci celuie; albowiem trzydziestu i dwoma językami z równą łatwością i równą doskonałością ma mówić⁵⁾. Który to⁶⁾ mąż gdy, ile wiem⁷⁾, nie wielu jest znany; a jednak, iako prawdziwa osobliwość⁸⁾ naszego wieku zasługuje⁹⁾ na to, aby go znano powszechnie¹⁰⁾; sądziłem, że przyjemną rzecz czytelnikom¹¹⁾ uczynię, kiedy tu przytoczę nieco z tego, co o nim wiary godni podróżni¹²⁾ podają. W roku 1820, w którym nadzwyczajne¹³⁾ owo zaćmienie słońca przypadło, (pierścieniem¹⁴⁾ nazwane, temu, że, gdy słońce było zaćmione¹⁵⁾ obwód jego odkryty¹⁶⁾ patrzącym się złotego pierścienia stawał¹⁷⁾ obraz, wszyscy cudzoziemcy, którzy¹⁸⁾ się pod ten czas znajdowali w Bononii i byli ciekawi takich rzeczy, zeszli się w Obserwatorium, aby wraz z drugimi uważać¹⁹⁾ to zaćmienie. W liczbie ciekawych²⁰⁾ był i Mezzofanti, Professor bononński i bibliotekarz tameczny²¹⁾, sam nie mniejszą będący osobliwością²²⁾, iak była ta, której się przyszedł przypatrywać²³⁾. = Ten między widzami spostrzeższy²⁴⁾ cudzoziemców różnemi językami²⁵⁾ mówiących, do każdego takim przemówił, iakim wiedział, że najlepiej mówić umieją²⁶⁾, i nie tylko podziwienie wzbudził²⁷⁾ we wszystkich, ale ich w zadumienie wprowadził²⁸⁾. Nie tak on bowiem mówił, iak ci zwykli, którzy kilka obcych umiejęć²⁹⁾ języków, a rzadko je mając w używaniu³⁰⁾, mieszaia wszystkie z sobą³¹⁾, albo każdemu kształt oyczystej mowy nadaia³²⁾; lecz z zupełną dokładnością³³⁾, i z właściwym każdemu językowi doбором wyrazów i sposobów mówienia³⁴⁾; nie zadawał on sobie żadnego gwałtu³⁵⁾ nie okazywał najmniejszej trudności w szukaniu albo dokładnem wymawianiu wyrazów; lecz bez zaiakania się³⁶⁾, bez zastanowienia³⁷⁾ tak szybko, tak gładko mówił³⁸⁾, iż było widać, nie iakoby on szukał i dobierał³⁹⁾ wy-

razy, lecz że bez potrzeby namysłania się³⁹⁾ wszystkie ie miał na pogotowiu⁴⁰⁾, tak iż niewyczerpana i niezatomowana słów obfitość⁴¹⁾ sama przez się⁴²⁾ z ust płynąca⁴³⁾ się zdawała. Słowem⁴⁴⁾ tak gładko i dokładnie słyszano go mówiącego po angielsku⁴⁵⁾, po niemiecku, po francuzku, po polsku, po rosyjsku, po czesku, po węgiersku, po wołosku, po malajsku, iż każdy⁴⁶⁾ z obecnych cudzoziemców, który nie wiedział, że Mezzofanti urodzony w Bononii aż do téj pory⁴⁷⁾ z nię się nie wyruszył⁴⁸⁾, miał go za krajowca⁴⁹⁾ swego, który zrodzony w téj samęj, co i on, ziemi, i w tym samym od dzieciństwa chowany języku, za krótko⁵⁰⁾ ieszcze bawił między Włochami, aby swój oyczysty język mógł zapomnieć⁵¹⁾ albo⁵²⁾ sobie popsuć⁵³⁾. = Tego wszystkiego nie śmielibyśmy⁵⁴⁾ 6 z taką podawać pewnością⁵⁵⁾, gdyby i ci, co o tém pisali, i ci, których podali na świadki⁵⁶⁾, nie byli ludźmi tego rodzaju, iżby ani pierwsi⁵⁷⁾ za kłamców uchodzić⁵⁸⁾ chcieli, ani ostatni pozwolili⁵⁹⁾ na to, iżby ich świadectwa miał⁶⁰⁾ kto na poparcie⁶¹⁾ kłamstwa używać⁶²⁾; zwłaszcza iż⁶³⁾ rzecz ieszcze jest świeża, i każdy mający ochotę i sposobność⁶⁴⁾ łatwo się sam o prawdzie przekonać może⁶⁵⁾. Z tym tedy Mezzofantym nie tylko z współczesnych⁶⁶⁾ albo bliskich naszego wieku, ale ze starożytnych nawet nikogo porównać nie można. Co bowiem niektórzy dzieiopisowie o Mitrydatesie, królu Pontu i Bitynii podają, że dwudziestu dwóch narodów, nad którymi panował⁶⁷⁾, umiał⁶⁸⁾ języki, i bez tłumacza z niemi⁶⁹⁾ rozmawiał, to trzeba mieć na uwadze⁷⁰⁾, że co innego jest, umieć⁷¹⁾ iaki język tyle, aby zrozumieć⁷²⁾ nim mówiących i im się dać zrozumieć, a co innego znów⁷³⁾ znać go tak gruntownie⁷⁴⁾, iżby od cudzoziemców za rodaka być uważanym⁷⁵⁾; powtóre⁷⁶⁾, podobnem jest do prawdy, iż narody owe wspólne wszystkie miały język⁷⁷⁾ na odmienne dyalekty podzielony tak, iż⁷⁸⁾ znając ieden, można go było użyć za klucz⁷⁹⁾ do nauczenia się drugich; gdy tym czasem Mezzofanti 32 starożytnych i nowych posiada języków, między którymi⁸⁰⁾ niektóre tylko nieiaki⁸¹⁾ do siebie miał podobieństwo, inne zaś są zupełnie różne: iak polski i niemiecki, angielski i włoski.

¹⁾ paene excedere fidem ²⁾ degera ³⁾ nuna ⁴⁾ tutaj można magister, — linguae arientalis; l. quibus utitur populi solem orientem spectantes ⁵⁾ lingua aliqua et promte et ornatè loqui; linguam et plane cognitam habere eaque commode uti ⁶⁾ quidem ⁷⁾ quod sciam ⁸⁾ veluti quoddam prodigium ⁹⁾ dignus esse Gr. §. 211, 4 str. 185 ¹⁰⁾ przez omnes ¹¹⁾ znówu przez is, qui legit cet. ¹²⁾ peregrinator ¹³⁾ insolitus, admirabilis ¹⁴⁾ anularis ¹⁵⁾ obscurari Abl. abs. ¹⁶⁾ extremus margo undique apertus ¹⁷⁾ praebere ¹⁸⁾ wszyscy c. *którzy i t. d.* quotquot tum peregrini Bononiae degabant ¹⁹⁾ contemplari deficientem solem ²⁰⁾ p. contemplator, spectator. ²¹⁾ bibliothecae, qua urbs illa gaudet, praefectus ²²⁾ rei spectandae causa venire ²³⁾ animadvertere — *widz p. hospes* ²⁴⁾ alienigenae variis sermonibus loquentes ²⁵⁾ po *tac. tak utotyć: którym (sc. językiem) wiedział, że każdy najłatwiej mówi* (commode uti), *tym do każdego przemawiał* (singulos alloqui) ²⁶⁾ admirationem efficere ²⁷⁾ in stuporem conjicere, quotquot adsunt, omnes ²⁸⁾ plures linguas didicisse; z quum ²⁹⁾ raro uti aliqua re ³⁰⁾ przed mieszkać dodać drugie aut, któreby temu odpowiadało ³¹⁾ detorquere linguam aliquam ad formam vernaculae, ad f. patrii sermonis ³²⁾ przez Przysłówki bene et accurate ³³⁾ is verborum dictionumque (locutionum) delectus (Ablat.), qui cuique sermoni maxime proprius est ³⁴⁾ *tac. nie męczył on się* (luctari), *nie pocił, nie dychał* (anhelare) *z trudności szukać* (conquirere) *wyrazów, któreby z wielką mocą z głębi płuca wydobyl* (ex imis pulmonibus eruere) ³⁵⁾ p. nusquam titubare, offendere ³⁶⁾ haerere, haesitare ³⁷⁾ promte atque expedite verba fundere; *albo p. sine ullo impedimento ac salubris alicui tota decurrit oratio* ³⁸⁾ verba ad sensum accommodare ³⁹⁾ sine ulla cura et cogitatione ⁴⁰⁾ in numerato habere (przenosić wzięta od gotowych pieniędzy) ⁴¹⁾ jugis quaedam ac beata aptarum vocum copia. (jugis w dobrej prozie właściwie tylko o płynach używane, dla tego quaedam, aby przenosić załagodzić) ⁴²⁾ ultro ⁴³⁾ manare ⁴⁴⁾ ut verbo dicam; *albo quid multa, quid quaeris?* ⁴⁵⁾ prompte et accurate, bene et expedite; — anglice, — — — russice, bohemice, hungarice, valahice, malaice; *albo przez szóstą przypadki: lingua anglica, — russica cet.* ⁴⁶⁾ *każdy i który p. si qui; obecni przez: ii, qui adsunt* ⁴⁷⁾ dies, tempus ⁴⁸⁾ pedem egredi ex aliquo loco ⁴⁹⁾ popularis ⁵⁰⁾ non satis longum tempus versatus sum cum aliquo, ut possim cet. ⁵¹⁾ *nie jest tu zapomnieć o czym, ale zap. co zupełnie: w takim razie zwykło obliwisci kładz się z 4 przypadkiem* ⁵²⁾ po aut dodać certe (przynajmniej) ⁵³⁾ corrumpere, depravare ⁵⁴⁾ nie Praesens condition.; *bo rzecz już jest podana* ⁵⁵⁾ alqd pro certo tradere ⁵⁶⁾ uti aliquo teste alicj rei; cum adhibere, citare, dare testem ⁵⁷⁾ *piersi — otatni; illi — hi* ⁵⁸⁾ mendacii arguor, coarguor; mendax habeor, putor. *Polotyć tu Accus. c. Infin. przy nolle* ⁵⁹⁾ patior fieri alqd; aequo animo ferre, si quis cet.

⁶⁰⁾ zob. Cx. I. str. 55 m ⁶¹⁾ confirmare, comprobare, mendatio fidem conciliare ⁶²⁾ abuti aliqua re ad alqd ⁶³⁾ praesertim quum sub quum praesertim ⁶⁴⁾ est mihi animus nec deest facultas; *albo p. et lubet et vacat* ⁶⁵⁾ invenire, (investigare), verumne sit alq, nec ne ⁶⁶⁾ qui nunc vivunt, aut proxime ante nos vixerunt ⁶⁷⁾ sub potestate sua, sub imperio habere alqm; imperare alicui ⁶⁸⁾ linguam callere, cognitam habere ⁶⁹⁾ p. homines illarum gentium ⁷⁰⁾ considerare, reputare ⁷¹⁾ nosse ⁷²⁾ przez drugą osobę liczby pojed. — *dadz się zroz; p. bierne zakończenie Słowa intelligere* ⁷³⁾ przez samo et ⁷⁴⁾ accurate ⁷⁵⁾ tum vero ⁷⁶⁾ communi lingua uti; populi ejusdem linguae societate inter se conjuncti ⁷⁷⁾ *tak iż; ut zob. str. 21 n. 7* ⁷⁸⁾ *za jego pomocą mógł łatwo poznać i inne; albo: od tego iakoby żródła wyszedłszy* (progredi) *łatwo mógł nabyć* (sibi comparare) *znajomości innych* ⁷⁹⁾ p. Gen. — *niektóre; pauci, ae, a* ⁸⁰⁾ similitudo inter se ⁸¹⁾ plane diversus; *albo: plane disferre, discrepare inter se; nihil omnino commune habere.*

III.

Muret najuczeńszy mąż wieku XV. do Polski wezwany.

Wiadomo to jest powszechnie ¹⁾, że po odrodzeniu się nauk ²⁾ w XV. po Chr. wieku, Włosi nypierwsi ³⁾ z uczoności słynęli ⁴⁾ i sztuką pisania wyborną łaciną ⁵⁾ nad wszystkie inne narody celowali. Którą to chwałę przez trzy następne ⁶⁾ wieki potrafili ⁷⁾ utrzymać. Učení owych czasów pilnie czytając ⁸⁾ Cycerona dzieła i troskliwie naśladować styl ⁹⁾ jego, nieiako nowy wiek złoty dla łaciny ¹⁰⁾ we Włoszech przywrócili ¹¹⁾; od ¹²⁾ czego im też zaszczytne z początku, a późniéj dla niewolniczego niektórych naśladowania nienawistne imię ¹³⁾ Cyceronianów nadano ¹⁴⁾. Wszystkich jednakże, którzy podówczas słynęli ¹⁵⁾, uczonych chwałę Muret w sposób prawie niepodobny do wierzenia ¹⁶⁾ przyćmił; tak bowiem szczęśliwie naśladował ¹⁷⁾ wymowny styl ¹⁸⁾ Cycerona, iż gdyby ¹⁹⁾ rzeczy, o których pisał ²⁰⁾, nie okazywały ²¹⁾ nowszych czasów pisarza, mniemałby każdy ²²⁾, że czyta ²³⁾ pisma samego Cycerona. Tę jego nadzwyczajną łatwość ²⁴⁾ nie saméj uczoności ²⁵⁾ albo iakiéj osobliwszój tajemnicy ²⁶⁾ naśladowania, drugim ²⁷⁾ nieznanéj, lecz innym raczéj przyczynom przypisać ²⁸⁾ należy. Albowiem i między starożytnymi na przykład ²⁹⁾, Plinius młodszy ³⁰⁾ wielką ³¹⁾

posiadał naukę i pisał wtenczas, kiedy język łaciński dosyć jeszcze³²⁾ był czysty³³⁾, chciał zaś, iak sam o sobie powiada, iedynie³⁴⁾ Cyserona naśladować³⁵⁾; a iednakże nie ma ani iednego³⁶⁾ peryodu czy to³⁷⁾ w listach iego, czy w pochwale³⁸⁾ Traiana, któryby 8) Cysero za swój chciał przyjąć³⁹⁾. — Inny przykład podaie nam spółczesny⁴⁰⁾ Mureta Manucyusz. Ten co do nauki i znościomości języka w niczem mu nie ustępował⁴¹⁾, usiłowaniem zaś naśladowania Cyserona daleko go przywyższał. W całym albowiem życiu o to się iedynie starał⁴²⁾, aby się do niego iak naybardziy zbliżyć⁴³⁾. Ale i o nim powiedzieć można, że sięgał⁴⁴⁾ Cyserona, ale go nie dosiagli, i w tój naśladowania sztuce daleko za Muretem został⁴⁵⁾. Czego⁴⁶⁾ iezeli kto zechce szukać przyczyny, tę znajdzie: że Muretowowi przyrodzenie taki sam dało geniusz⁴⁷⁾, iak Cyseronowi, Pliniuszowi zaś i Manucyuszowi odmienny dostał się talent⁴⁸⁾. A tak iako⁴⁹⁾ Mureta podobne przyrodzenie wprowadziło w ślady Cyserona, tak odmiennie⁵⁰⁾ pomimowolnie⁵¹⁾ Manucyusza w inną pociągnęło stronę⁵²⁾; tak iż się dziwić nie należy, że pisma Mureta, kiedy ie tylko⁵³⁾ do rąk weźmiemy, tak nas zajmują⁵⁴⁾, że się od nich oderwać nie możemy⁵⁵⁾, Manucyusza zaś, chociaż tak że⁵⁶⁾ są pięknie⁵⁷⁾ i ozdobiennie pisane, niedługo nam się przykrzą⁵⁸⁾, dla tego że wszędzie przebiia się⁵⁹⁾ zbyt uczona chęć naśladowania. Tak tedy⁶⁰⁾ ani wątpić można, że Muretowowi ze względu⁶¹⁾ na iego geniusz, wymowę i sztukę pisania⁶²⁾ prawdziwego Cyseroniana należy się imię, chociaż z obawy⁶³⁾ zawisł sam nie chciał, aby⁶⁴⁾ go tak nazywano.

9) Sława⁶⁵⁾ Mureta, którą sobie ziednał nauczając publicznie to w Paryżu, to w Wenecyi, to w Padwie⁶⁶⁾, to nareszcie w Rzymie, i wydając⁶⁷⁾ z wybornemi komentarzami⁶⁸⁾ dzieła Greków i Rzymian, sprawiła, iż mężowie, których imię w uczonym świecie iakie miało znaczenie⁶⁹⁾, na wyścigi⁷⁰⁾ prawie sławili⁷¹⁾ Mureta naukę, pod niebo wynosili⁷²⁾ geniusz i o przyiażni i znościomości iego⁷³⁾ iak o naywiększy zaszczyt się ubiegali⁷⁴⁾.

W tym właśnie *) czasie panował w Polsce Stefan Batory⁷⁵⁾, Monarcha i w wojnie i w pokoju⁷⁶⁾ równie sławny; mądry⁷⁷⁾ w rządzeniu krajem, bi-

tny w boiu, wielki miłośnik i opiekun nauk, które sam w wysokim stopniu posiadał⁷⁸⁾. Ten założywszy⁷⁹⁾ w Wilnie dla Litwinów⁸⁰⁾ akademią, a Krakowską⁸¹⁾ pragnąc podnieść⁸²⁾, chociaż w Polsce podówczas nie zbywało na uczonych⁸³⁾, ze samy stolicy⁸⁴⁾ nauk⁸⁵⁾, z Włoch⁸⁶⁾ postanowił sprowadzić⁸⁶⁾ najsławniejszych Nauczycieli⁸⁷⁾; a na ich czele⁸⁸⁾ Mureta. Ale naylepiy będzie tę rzecz poznać z listów w tym interesie⁸⁹⁾ pisanych, które tu umieszczamy⁹⁰⁾.

1) constat inter omnes; nota atque inter omnes pervulgata res est¹²⁾ post renatas literas, post depulsam barbariem; *albo ozdobiennie opisać*: quum literarum studia, quae oppressa barbarie per longum temporis intervallum paene extincta jacuerant, discussis tandem ignorantiae tenebris, in lucem protracta (*albo ad vitam quasi revocata*) sese recreare et denuo coli coepissent; *ale to zdanie musiałoby stanąć na początku* 13) primi fuerunt, qui cet. 14) doctrinae laude florere 15) ars bene et eleganter latine scribendi 16) przez Przysł. deinceps 17) p. contingit mihi 18) te Gerundia zostanę niezamienione, boby przez to Słowa czytać i naśladować (*o co tu właśnie idzie*), na ważności straciły — pilnie studiose, assidue; — troskliwie, diligenter, accurate 19) dicendi, scribendi genus 20) literae latinae (*będzie Genit. zależący od aetas*) 21) instaurare, revocare 22) ex 23) invidiosus, odiosus 24) alqm odioso nomine Ciceronianum appellare 25) clarēre 26) p. credi vix potest, quantum cet. *chwałę przyćmić*, officere luminibus alcis (*przenosić wzięta od Jurystów. zob. Słown.*) 27) exprimere alqd. 28) raxem p. eloquentia 29) gdyby nie, nisi; iak zawsze w tén sposób użyte 30) tractare alqd. 31) prodere, indicare — recens scriptor 32) przez drugą osobę liczby pojedynczej 33) biernie 34) ejus facultatis praestantia 35) doctrina (*iako zbiór tego, co kto umie*) 36) aliquod peculiare (singulare), artificium 37) p. ceteri, alii 38) alqd repetere ab aliqua re; *dodać w t.ś. Słowo videri* 39) iż (ut) dla przykładu ze starożytnych kogo położy 40) minor 41) abundare aliqua re 42) etiamtum. *Bo adhuc, które pospolicie w tén znaczeniu kładą, od wzorowych pisarzy używane tylko było o obecności w znaczeniu: jeszcze teraz na pyt. aż dokąd? a etiamnum na pyt. kiedy?* 43) incorruptus. *Położyć. Abl. abs.* 44) unice id agere, ut cet. 45) imitando effingere 46) ne una quidem reperitur p. 47) aut — aut; *albo p. neque — neque, które i po przeczeniach się użyć może; byleby nie znów po neque* 48) laudatio; *asę Pliniusz nazwał z grecka panegyricus* 49) agnoscere alqd suum lub pro suo 40) aequalis z 2. lub 3. przyp. 41) nihil omnino cedere alicui ali-

qua re; albo co do — i — nie ustępa; neque — neque cedere albo inferiorem esse (aliquo); także: et — et — aequare alqm aliqua re ⁴³) id unum agere ⁴⁴) ad alcjs similitudinem quam proxime accedere; także: alicui, quam possum, simillimus videor ⁴⁵) sequi, a dosiagnę assequi ⁴⁶) relinqui ⁴⁷) zob. wyżej na stronie 105 notę 36 ⁴⁸) mihi naturae beneficio idem ingenium contigit, quod alteri ⁴⁹) tutay przez irgenii forma, — odmienny, diversus ⁵⁰) przez ita factum est, ut ⁵¹) dissimilis ⁵²) przez invitatus ac reluctans ⁵³) aliorum ⁵⁴) quum semel, simul ac ⁵⁵) tenere, delectare. biernie wyrazić ⁵⁶) satiari non posso lectione alcjs rei; nonnisi invitatus de manibus librum ponere ⁵⁷) Zob. na stronie 22 notę 14 i na str. 34 notę 8. Porówn. str. 36 n. 14 ⁵⁸) venuste, eleganter; albo haud invenuste, haud ineleganter (właściwie dosyć pięknie) ⁵⁹) satiata-tem asferre; także taedium parere, asferre, movere np. legenti; alqm taedio afficere ⁶⁰) animadvertere, conspicerę, ostendere. biernie ⁶¹) quod quum ita sit — ani p. ne quidem ⁶²) ob ⁶³) mirum quoddam dicendi et scribendi artificium ⁶⁴) p. Imiast. Słowa timere, vereri ⁶⁵) Accus. c. Infin., iako nazywczynięsza konstruęca przy volo, nolo, malo, cupio i t. p. Ale porównay na str. 21 notę 21 i na str. 24 notę 6 ⁶⁶) famam sibi parere ⁶⁷) Parisii, orum; — Venetia, ae i Venetiae, arum (Abl. zazwyczaj się używa od liczby mnogiej) — Patavium, ii ⁶⁸) dla jednostajności z powyższem docendo, nie zamięni się i to Gerundium na Gerundivum ⁶⁹) opus egregio commentario instructum podług Cz. I. XXII. c. e; str. 82 ⁷⁰) viri docti, quorum nomen paulo esset illustrius; viri, qui inter doctos aliquo haberentur loco (numero), qui inter d. aliquod nomen haberent ⁷¹) certatum ⁷²) laudibus asferre; albo razem certare, contendere inter se aliqua re ⁷³) ad coelum extollere ⁷⁴) i o to iak- by o wielki iaki zaszczyt (decus) się ubiegali (alqd cupidissime appetere) aby i t. d. ⁷⁵) consuetudinem (usum) amicitiamque cum aliquo contrahere; in alcjs notitiam et familiaritatem pervenire. — Uzupełnić zdanie przez posse lub licet mihi *) forte — ułożyć tak: panował wtęczas właśnie ⁷⁶) Stephānus Batorius ⁷⁷) p. artes belli et pacis (instrumental.) ⁷⁸) iakoż (p. ut qui albo quippe qui) mądrością (consilium) w rz. kr. (administrare rem publicam) i odwagę (virtus) w wojnie nie miał (p. nemo) sobie równego; tęże (idem) nauk, — mit. i opie- kun (amator et fautor; praesidium ac decus; albo p. amare alqd praesidioque esse alicui rei) ⁷⁹) haud mediocriter literis tinctus, politus; a l. instructus, earum usu subactus, cognitione imbutus ⁸⁰) constituere, condere academiam ⁸¹) gdzieby młodzieńcy Litwini wyższych nauk nabywali (altioribus studiis artibusque se dedere, altiores disciplinas — doctrinas — discere) ⁸²) a tę, która była w Kr. załozona ⁸³) splendorem, celebritatem (także razem celebritatem famamque lub famae celebritatem) conciliare alicui; aliquid illustrius reddere ⁸⁴) p. Polonia abun-

dat aliqua re ⁸⁵) domicilium ac sedes ⁸⁶) dodadź: to iest z Włoch — to iest p. nempe przed, albo videlicet po Rze- czowniku: — scilicet i nimirum to samo znaczące, używaię się zazwyczaj mówiąc z ironią. Można też zdanie tak przeło- żyć: z Włoch, gdzie w tenczas nauki swoją mia- ły stolicę i t. d. i w tym razie nauki swoją mia- nięty opisać przez: literae elegantiores et ingenuae artes; albo liberalissima studia et doctrinae ⁸⁷) arcessere, accire ⁸⁸) doc- tor nobilis ⁸⁹) p. princeps ⁹⁰) naleypleię się rzecz po- zna ⁹¹) o tęj rzeczy ⁹²) ponere.

IV.

List Jana Zamoyskiego Podkanclerzego ko- ronnego ¹) do M. A. Mureta.

Już to ²) z powszechnęj sławy ³), iuż z pism, 10 które przez Ciebie na świat ⁴) wydane we wszystkich rękę dla swęj wyborności ⁵) znayduia się ⁶), pozna- łem twoją nadzwyczajną naukę ⁷). Łatwo więc te twoje zalety ⁸) i wemnie, chociaż w tak znacznem od- daleniu ⁹) od Ciebie i którym ¹⁰) Cię nigdy nie widział, miłość ko' Tobie wznieć ¹¹) były w stanie; gdyż ¹²) i ja lubię nauki, iakkolwiek się na nich mało znam ¹³), i oddany iestem sprawowaniu urzędów ¹⁴). O tēm Ci w tym liście ¹⁵) krótko namieniam ¹⁶). Obszer- nięty ¹⁷) Ci rzecz wyłoży JW. ¹⁸) Jan Zamoyski, Se- kretarz Jego Kr. Mości ¹⁹), którego tam ²⁰) Nay. Pan posęła. Jemu Ty chcięty ²¹) wierzyć, co Ci ode- mnie ²²) oświadczy, i kochay ²³) mnie tak, iak ja Cie- bie kocham ²⁴). Bądź zdrów. Z obozu pod Gdań- skiem ²⁵) d. 29. Czerwca 1577.

¹) Vicecancellarius Regni ²) tum — tum ³) constans fama ⁴) in lucem ⁵) praestantia, elegantia ⁶) teri manibus alcjs ⁷) singularis doctrina, praeclara eruditio; albo tak: poznaj- łem, iak wielkim iestes w naukach ⁸) virtus w l. poied. ⁹) p. locorum intervallo remotus ¹⁰) t. i. gno- ciazem Cię n. w. — będzie więc qui mieć Tryb iacz. zob. w Spisie ¹¹) trahere alqm in amorem alterius ¹²) quum ¹³) ignarus, minus gnarus, m. peritus, non adeo intelligens, parum int. alcjs rei ¹⁴) in vita civili occupatus sum (Partic.) ¹⁵) hisce li- teris ¹⁶) dodadź velle położone w Perfect. równie iak nięty Sło- wo posęła; podług Gr. §. 225 ¹⁷) plenius, albo pluribus (sc. verbis) ¹⁸) generosus ¹⁹) Serenissimi Regis Secretarius zob. nięty str. 116 n. 31 ²⁰) z. str. 24 n. 4 ²¹) to Słowo

opuscił²²⁾ meo nomine — nunciare²³⁾ to i poprzedzające
wierzyć potożyć podług Gr. §. 226, 2²⁴⁾ i mnie Ciebie ko-
chającego wzajemnie kochać (redamiare)²⁵⁾ Gedanum.

V.

List M. Antoniego Mureta do Pawła
Sakrata.

- 11 1) Teraz wyłożę ci cały ów interes z Polakami²⁾; iak skoro zaginał list, którym do ciebie za świeża³⁾ pisał. Stefan, Król polski, który⁴⁾ iako innemikróle-
wskiemu cnotami jest ozdobiony, tak tém szczególniej przewyższa⁵⁾ wszystkich innych monarchów, którzy od⁶⁾ wielu wieków żyli, że i w wysokięj cenie ma ludzi uczonych, i sam nadzwyczajnie⁷⁾ jest biegły w wszelkiego rodzaju naukach⁸⁾, przysłał⁹⁾ do Włoch jednego z domowników¹⁰⁾ swoich, aby¹¹⁾ uczynił wybór¹²⁾ mężów celujących nauką i pod¹³⁾ nader korzystnymi¹⁴⁾ warunkami wezwał ich do Polski, do nowéj Akademii, którą Król w Krakowie założyć zamyslał¹⁵⁾. Miał zaś posłannik ten¹⁶⁾ zlecenie, aby, co się dotyczy innych, wybierał podług swego zdania¹⁷⁾ iak najlepszych¹⁸⁾ i w uczeniu najbieglejszych; trzech zaś wymienionych było wyraźnie¹⁹⁾, t. i. ia, Karol Sygoniusz i Fulvius Ursinus. Placy²⁰⁾ mi 1500 dukatów²¹⁾ na rok²²⁾ dawano. Dodał Król i to, że, gdybym chciał zostać księdzem²³⁾ — nie wiedział bowiem jeszcze, że nim²⁴⁾ jestem — to pomyśli²⁵⁾ o tém, abym w krótkim czasie²⁶⁾ dobrą iaką dostał prebendę²⁷⁾ przynoszącą²⁸⁾ najmniej 500 czerw. złotych, iżbym tém większą miał ochotę²⁹⁾ mieszkać w Polsce. =
- 12 O tém ieden z magnatów³⁰⁾ owego królestwa, Jan Zamoyski, który teraz jest wielkim Kanclerzem³¹⁾, napisał do mnie list w bardzo uprzejmym i szacownym wyrazach³²⁾. Zrobiła na mnie wrażenie³³⁾ nie tak wielkość płacy (choć w tych czasach niezwykay-
na), iak [raczej] taka przychylność i łaskawość³⁴⁾ tak wielkiego Króla ku ludziom naukami się trudniącym; nie zrażałem się³⁵⁾ wcale niewygoda³⁶⁾ podróży; będąc przekonany³⁷⁾, że gdyby mnie w lektyce³⁸⁾ wraz z synowcem moim, dzieckiem sześciolletnim, którem z sobą tam³⁹⁾ wziąć zamyslał, zaniesiono do kościoła loretańskiego⁴⁰⁾ — tam bowiem postanowiłem

z nabożeństwa⁴¹⁾ podróż odprawić, — mógłbym ztamtąd lekkim powozem⁴²⁾ aż do Krakowa bardzo wygodnie zajechać⁴³⁾. Już miałem od Króla obiecaną podróż⁴⁴⁾ irzysta dukatów, do których ia 200 ze swego przyłożyć myślałem. Mieszkanie wolne ofiarował mi ów wzór światobliwości i nauki Stanisław Kardynał⁴⁵⁾ Warmiński w swoim obszernym i pięknym pałacu⁴⁶⁾ który ma w Krakowie. Wiele mi listów polecających obiecały znaczne osoby⁴⁷⁾ do Niemiec i do Polski; tak iżbym⁴⁸⁾ tam się dostawszy, nigdzie prawie nie potrzebował wstępować do zaiezdnych domów⁴⁹⁾.

Nie bałem się też bynajmniej ostrości klimatu i 13
tegości mrozu, które mają być w Polsce⁵⁰⁾. Wiedziałem dobrze, iż dyabeł nie tak straszny iak go malują⁵¹⁾; a prócz tego⁵²⁾ i iam się też sam urodził w części Francji najgorzyszej i najzimniejszej. Co się zaś tyczy tego, co⁵³⁾ niektórzy, chcąc mnie odstraszyć, wolali, iż to są narody dzikie i barbarzyńskie, to mnie czasem do śmiechu, czasem i do gniewu pobudzało⁵⁴⁾. Zostawałem⁵⁵⁾ ia z wielu Niemcami, z bardzo wielu Polakami w poufałej przyjaźni, w wielkiej zażyłości i ścisłych związkach⁵⁶⁾. Zawszem ich znalazłem⁵⁷⁾ dobrymi⁵⁸⁾, prostymi, ludzkimi; i wszystkich prawie z taką edukacją⁵⁹⁾ i tak pięknym wykształceniem⁶⁰⁾, które do wytworności⁶¹⁾ raczej, niż do barbarzyństwa było podobnem⁶²⁾. Baiania⁶³⁾ to są ludzie, którzy tych, co podchlebiać, oszukiwać i co innego mieć na języku a co innego na myśli⁶⁴⁾ nie umieją, barbarzyńcami nazywają. Bodayeśmy my takimi⁶⁵⁾ barbarzyńcami byli. Którzy⁶⁶⁾ zaś bardziej są dzikimi⁶⁷⁾, ci, co węg⁶⁸⁾ Włoszech się zrodzili, a z których między stu ledwo by się ieden znalazł⁶⁹⁾ umięjący⁷⁰⁾ po łacinie albo po grecku, albo lubiący nauki; czy też⁷¹⁾ Niemcy i Polacy, z których bardzo wielu i oba te języki⁷²⁾ doskonale znaia⁷³⁾, i tak są przywiązani⁷⁴⁾ do nauk i sztuk nadobnych, iż na nich cały czas trawia? Dawniey może⁷⁵⁾ oni byli dzicy i nieokrzeszani⁷⁶⁾, w tym atoli⁷⁷⁾ wieku podobno⁷⁸⁾ do nas dzikość, do nich zaś⁷⁹⁾ oświata i wytworność życia, nauka i obyczajność⁸⁰⁾ przeszły zmieniawszy siedliska⁸¹⁾.

¹⁾ Początek listu nie należący do rzeczy opuściłem ²⁾ przez Przymiotn. z. Cz. I. XXII. c 2 str. 82 ³⁾ res adhuc recens. Abl. abs. ⁴⁾ et, — et ⁵⁾ alqd eximium habere supra alqm, lepięy prae aliquo ⁶⁾ multis abhinc s. ⁷⁾ mirifice excultus esse aliqua re ⁸⁾ doctrina elegans; literae ingenuae, elegantiores ⁹⁾ Plusquam., bo wtenczas, kiedy to Muret pisał, iuż nie było we Włoszech tego, którego Król przysłał ¹⁰⁾ domesticus ¹¹⁾ qui, iak zawsze, kiedy się aby po polsku da wyrazić przez Zaimk który ¹²⁾ delectas. Wyraz ten właściwie używa się o wyborze do wojska; dla tego dodał mu tu trzeba quasi d. quidam ¹³⁾ conditionibus — propositis ¹⁴⁾ c. aequa, bona, opima (zob. w Słown.) ¹⁵⁾ parare ¹⁶⁾ opisać przez Słowo venire ¹⁷⁾ alicui in mandatis potestatem facere alicj rei ¹⁸⁾ ten przymiot dobroci i biegiłości miał być uważany w każdym z osobna, ale wszyscy mający być wezwanymi posiadać go musieli. W takim razie (t. i. kiedy jeden przymiot w najwyższym stopniu kilku osobom lub rzeczom się przyznaje, ale nie razem lecz z osobna uważanym) stopień najwyższy Przymiotnika stoi w liczbie pojed. i dostaje po sobie quisque — tutaj więc: optimus quisque et in d. exercitissimus. — To samo ma miejsce i przy imionach liczbowych porządkowych — zob. niżej notę 69 ¹⁹⁾ nominatim perscribere de aliquo — to iest nie wyrazi się wcale, iak zazwyczaj przy podobnych wymienianiach ²⁰⁾ mnie płaca obiecana była (proponere) i t. d. ²¹⁾ numus aureus ²²⁾ quotannis; albo p. Przym. annuus zgodzony z numus ²³⁾ sacris initiari ²⁴⁾ sacerdos położyć, bo wyżęy nie było ²⁵⁾ perficere alqd — luculento sacerdotio cohonestari, honesto s. augeri ²⁶⁾ t. i. w przeciagu (intra) kr. cz. ²⁷⁾ sacerdotium z. 25 ²⁸⁾ z któryby nie mnię iak — pobierać (capere). Ale quam może być tylko domysłne, iak zazwyczaj przed liczbami po minus, plus, amplius ²⁹⁾ p. libet mihi manere. Ale to zdanie stanęć powinno przed tem, co się od aby zaczyna, iako wyrażające tego powód. zob. Gr. §. 236 1 str. 221 ³⁰⁾ primores ³¹⁾ takie godności starożytnym nieznanie naylepięy dla krótkości i zrozumiałości dostownie wyrażać; tutaj: summus Regni Cancellarius ³²⁾ przez Przysł. peramanter perque honorifice ³³⁾ moveri aliqua re ³⁴⁾ propensa ac benefica voluntas ³⁵⁾ movet me alqd (czynnie) ³⁶⁾ difficultas albo incommoda (plur. neutr.) ³⁷⁾ p. qui i exploratum habere ³⁸⁾ zob. Cz. I. str. 95 e ³⁹⁾ illuc. z. wyżęy str. 24 n 4 ⁴⁰⁾ fanum lauretanum ⁴¹⁾ religio, pietas (można obydwą położyć) z. causa ⁴²⁾ i. p. ow. cisium ⁴³⁾ vehi ⁴⁴⁾ ad iter fac. ⁴⁵⁾ Cardinalis zob. wyżęy n. 31 ⁴⁶⁾ iac. w sw. patacu, który obszer. ny i piękny (razem amplissimus) ma w kr. ⁴⁷⁾ summi viri — zdanie wyr. biernie. Ale zob. wyżęy n. 9 ⁴⁸⁾ z. wyżęy str. 21 n. 7 ⁴⁹⁾ diversorium publicum ⁵⁰⁾ nie b. s. t. owęy, która ma być w P., ostrości i t. d. (inclementia coeli asperitasque frigoris) ⁵¹⁾ omnia re multo minora sunt quam fama ⁵²⁾ alioquin ⁵³⁾ takie: Co się tyczy tego — nigdy się nie wyraża w łacinie, kiedy po nim następuje co lub że ze Słowem declar. lub sentiendi; będzie więc: Co niektórzy

— wołali. Porówn. wyżęy str. 31 n. 18 ⁵⁴⁾ alqs movet risum, — stomachum alicui ⁵⁵⁾ est mihi cum aliquo familiaritas cet. ⁵⁶⁾ magna necessitudo ⁵⁷⁾ experiri ⁵⁸⁾ rectus ⁵⁹⁾ vitae cultus; (Ablat. qualit.) taki p. is zob. wyżęy str. 88 n. 35 ⁶⁰⁾ piękne w., munditia ⁶¹⁾ elegantia ⁶²⁾ accedere ⁶³⁾ nugae, arum z Zaimk. iste podł. Gr. §. 231, 1 str. 214 ⁶⁴⁾ aliud loqui aliud cogitare ⁶⁵⁾ eo modo ⁶⁶⁾ z. Cz. I. na str. 100 notę ss ⁶⁷⁾ barbarus z dodaniem magis; bo barbarior, którego tu Muret użył, równie nie było w używaniu, iak i naywyższy stopień ⁶⁸⁾ in media Italia — który to Przymiotnik dostaje się zazwyczaj Rzeczownikowi łacińskiemu, gdy polski Przymiotnik tyle znaczy co wśród, wpośród i t. p. ⁶⁹⁾ vix centesimum quemque reperias — podług noty 18. — O reperias zob. na str. 28 notę 10 ⁷⁰⁾ któryby umiał i t. d. ⁷¹⁾ an; które w podwójnem pytaniu zawsze zaczyna drugą połowę w znaczeniu czy, czy też, albo, albo też i t. p. ⁷²⁾ nie obydwą razem, ale każdy z osobna; i dla tego uterque mieć będzie przy sobie Rzeczownik w przyp. 2 ⁷³⁾ callere ⁷⁴⁾ p. amare — szt. n. d., liberales disciplinae ⁷⁵⁾ zob. ten wyraz na końcu w Spisie ⁷⁶⁾ asper et barbarus; rudis et incultus; eruditionis et humanitatis experts; albo p. a cultu et humanitate abesse ⁷⁷⁾ p. at lub quidem ⁷⁸⁾ opisać przez vereor ne; bo tak zwykli Łacini, kiedy podobno stoi w tem co tu znaczeniu, t. i. nie życzyłbym sobie, aby tak było ale się boję, czy nie iest tak w istocie ⁷⁹⁾ zobacz Gram. na stronnicy 235, b ⁸⁰⁾ cultus — splendor vitae — eruditio — humanitas; — przeysźdź, migrare, transire, commigrare ⁸¹⁾ mutare sedes (Abl. abs.)

Dalszy ciąg.

A tak ¹⁾, kiedy ²⁾ Ci mam prawdę wyznać, iak naychętnięy byłbym tam pojechał ³⁾, gdyby nie nie było na przeszkodzie ⁴⁾. Czegom bowiem tylko od nich żądał dla siebie ⁵⁾, wszystko mi szczerze i hojnie ⁶⁾ ofiarowali; tak iż nie podpadało żadney wątpliwości ⁷⁾, żeby do zgody z łatwością między nami przyszło ⁸⁾. Krótko mówiąc ⁹⁾, dałem im słowo ¹⁰⁾, że przybędę, jeżeli Papież ¹¹⁾, któremu służę, i Kardynał Este ¹²⁾, którego klientem i domownikiem iestem ¹³⁾, nie przeciw temu mieć nie będzie ¹⁴⁾: że bowiem inaczej ¹⁵⁾, iak za ich pozwoleniem, nic takiego o sobie przrzekać nie mogę. Rozumiałem zaś, iż żaden ¹⁶⁾ z nich nie urazi się o to ¹⁷⁾; gdy Kardynał darmo mnie żywi — do niczego bowiem mnie nie potrzebuie ¹⁸⁾, — a Papież mnóstwo by ¹⁹⁾ znalazł iak nayuczeńszych mężów, którzyby się starali o moje miejsce ²⁰⁾. Ale

inaczey się stało, niżem rozumiał. Albowiem²¹⁾ gdy się już po całym mieście rozeszła wieść o moim odieździe, Konserwatorowie ludu rzymskiego (jest to najwyższy urząd z tych, na które dzisiaj obierają przez głosowanie ludu²²⁾ udają się do Papieża w obecności nawet Kardynałów będących Kuratorami nauk²⁴⁾, rzecz mu przedstawiają²⁵⁾, i proszą pokornie²⁶⁾, aby mi odieżdżać nie dał²⁷⁾: dodają przytém wiele rzeczy²⁸⁾ o mnie, o których wolę, abys się od innych dowiedział²⁹⁾. Papież łaskawie ich wysłuchał³⁰⁾, kazał im być spokojnymi³¹⁾ i zapewnił³²⁾ że zaleci, co potrzeba.

- 15 W kilka dni potem przez Ludwika Kastanea Ruripozea, Posła³³⁾ Króla francuzkiego³⁴⁾, męża i świętoscia rodu i cnota i nauką celującego³⁵⁾, oświadczyć³⁶⁾ mi każe, iżbym nie odieżdżał; iż on się o to będzie starał³⁷⁾, abym nie pożałował tego, żem go usłuchał³⁸⁾. Odpowiedziałem, że żadne pieniądze nie są u mnie w tak wysokię cenę³⁹⁾, iżby mi się podobać miało to⁴⁰⁾, coby cię nie podobało⁴¹⁾ Papieżowi; że zaszczytną zdaie mi się być rzeczą⁴²⁾, iż mnie taki Król wzywa⁴³⁾, ale⁴⁴⁾ daleko zaszczytniejszą, że mnie Papież a to jeszcze⁴⁵⁾ taki Papież zatrzymuje. Późnię⁴⁶⁾ przysłał mi Papież list iak nayuprzejmię⁴⁷⁾ napisany, w którym mi doniósł, iż do pięciu set dukatów, którem od dawna⁴⁸⁾ pobierał, dwieście jeszcze⁴⁹⁾ przyłożył. W tym samym czasie Mateusz Contarelli⁵⁰⁾, Kanclerz papiezki⁵¹⁾, mąż i z nieskazitelnego życia⁵²⁾ i nadzwyczajney biegłości w rzymakiey historyi⁵³⁾ znany; mój zaś, iak wiesz, wielki przyjaciel⁵⁴⁾, uwiadomił mnie, że odebrał zlecenie⁵⁵⁾ od Papieża, aby mi niezwłocznie⁵⁶⁾ wyznaczył⁵⁷⁾ i zaasygnował roczną pensyą wynoszącą⁵⁸⁾ 300 dukatów. A tak⁵⁹⁾ Król tak odległy swoiem świadectwem i sądem o mnie sprawił, iż ze szczodroblowości Oyca S.⁶⁰⁾ do dawnych moich dochodów⁶¹⁾ przybyło 500 dukatów na rok⁶²⁾. I Kardynał też Este, skoro tylko od was⁶³⁾ powrócił, dał⁶⁴⁾ mi znaczny⁶⁵⁾ i zaszczytny podarunek: co ia tćm bardzięj glosić pragnę, iż mi sam nakazał milczenie. Trzeba jednakże słuchać, ażeby, chcąc za wdzięcznego uchodzić⁶⁶⁾, nie okazał się za mało powolnym⁶⁷⁾. Ale jużem się i ia zmordował pisaniem, i ty, iak się domyslał⁶⁸⁾, gdy to prze-

czytasz tak obszerne pismo⁶⁹⁾, zmordowanym bądźiesz. Bądź zdrow. W Rzymie dnia 31. Kwietnia 1578.⁷⁰⁾

¹⁾ zob. wyżej na str. 90 notę 7 ²⁾ takie zdania wtrącone wyraża Łacinię łąszce przez ut: abym prawdę wyznał ³⁾ com-meare ⁴⁾ obstarę ⁵⁾ commodi mei causa ⁶⁾ prolixę et copiose ⁷⁾ samo constare ⁸⁾ do zg. przychodzi p. samo convenit (imperson.) — z łac. w., sine ullo negotio, nullo n., facile ⁹⁾ quid quaeris? zob. na str. 56 n. 15 ¹⁰⁾ fides ¹¹⁾ summus Pontifex ¹²⁾ p. Przymiotnik Estensis ¹³⁾ esse in clientela et familia alcjs ¹⁴⁾ nie mam nic przeciwko temu, per me licet ¹⁵⁾ alioqui enim, nisi permissu eorum, non p. — ¹⁶⁾ zob. Cz. I. str. 100 notę ss ¹⁷⁾ alqd iniquo animo ferre ¹⁸⁾ utor opéra alcjs — nie p. nulla res. Zob. na str. 27 notę 16 ¹⁹⁾ ingens copia — z naleśdż, habere ²⁰⁾ cupere se substitui in locum alterius ²¹⁾ etenim — rumor pervulgatur ²²⁾ magistratus defertur suffragiis populi ²³⁾ quum praesentes etiam adessent ii ex C. ²⁴⁾ alicui studiorum cura commissa est ²⁵⁾ exponere ²⁶⁾ p. Przymiotnik supplex ²⁷⁾ z. Cz. I. str. 90 notę bbb i str. 56 n. hh ²⁸⁾ bez res zob. wyżej. str. 105 n. 36 ²⁹⁾ cognoscere alqd ab lub ex aliquo. O malo zob. str. 21 n. 21 ³⁰⁾ Gr str. 205, b ³¹⁾ bono animo esse ³²⁾ affirmare, confirmare — zalecić, imperare ³³⁾ orator, legatus ³⁴⁾ Król francuzki od Papieża miał tytuł: Rex christianissimus, tak iak hiszpański: Rex catholicissimus ³⁵⁾ praestare ³⁶⁾ danunciarę ³⁷⁾ est mihi curae alqd ³⁸⁾ parere auctoritati alcjs ³⁹⁾ w tak w. c. — tanti mihi est alqd, ut ⁴⁰⁾ p. quidam — miało, z. Cz. I. str. 55 m ⁴¹⁾ displicet ⁴²⁾ to i następujące zdanie wyrazić biernie ⁴³⁾ temu sed powinno odpowiadać w poprzedzającym zdaniu po honorificum umieszczone quidem ⁴⁴⁾ p. samo et ⁴⁵⁾ postea ⁴⁶⁾ peramanter, amantissime ⁴⁷⁾ jam pridem, jam dudum — capere ⁴⁸⁾ praeterea ⁴⁹⁾ Matthaeus Contarellus ⁵⁰⁾ tabularii pontificii praefectus. Ale go lewięj nazwać zwycajnym wyrazem: Dalarus Pontificis ⁵¹⁾ integritas vitae ⁵²⁾ singularis rerum romanarum intelligentia — znany, insignis aliqua re ⁵³⁾ mihi amicissimus, mei amantissimus ⁵⁴⁾ mihi mandator alqd ⁵⁵⁾ quam primum ⁵⁶⁾ attribuerę ⁵⁷⁾ opuścić, a 300 położyć w 2 przyp. Gr. §. 148 ⁵⁸⁾ zob. notę 1 — odległy, longinquus, longe remotus ⁵⁹⁾ sanctissimus Pontifex ⁶⁰⁾ reditus; fortunae (plur.), fortunulae ⁶¹⁾ p. Przymiotnik ⁶²⁾ p. istinc. zob. str. 24 n. 4 ⁶³⁾ donare alqm ⁶⁴⁾ amplius ⁶⁵⁾ gratus haberi. Iniestów rozwiązać p. dum ⁶⁶⁾ non satis morigerus ⁶⁷⁾ zob. stron. 60 n. 14 ⁶⁸⁾ haec tam verbosę scripta. ⁶⁹⁾ Dla wiadomości dodaiemy, że Arcybiskupem Gnieźnieńskim, o którym na str. 115 wzmianka, był wtenczas Jakób Uchański; a imię francuzkiego Posła (str. 118): Chasteigner de la Rocheposay.

VI.

List Mureta do Najjaśniejszego Króla Stefana Batorego ¹⁾

Najjaśniejszy Panie! ²⁾

16 Nic mi się w życiu ani pożądaniejszego ani zaszczytniejszego wydarzyć ³⁾ nie mogło nad to, iż ⁴⁾ nie będąc ⁵⁾ ani talentem ani nauką bynajmniej nad drugich wyższym, od Waszcy Kr. Mości ⁶⁾ pod tak korzystnymi i zaszczytnymi ⁷⁾ warunkami do Polski byłem wezwany. Dokąd ja zaiste ⁸⁾ pragnąłem iechać, nie tak w nadziei osobistych korzyści ⁹⁾, iak raczy przeięty dziwną iakąś żądzą ¹⁰⁾ oglądania i czczenia zbliska tego Monarchę ¹¹⁾, który dzisiay sam ieden potwierdza dawne słowa ¹²⁾ największego mędrca: że wtenczas dopiero szczęśliwe będą państwa ¹³⁾, kiedy albo filozofowie królować albo królowie filozofować będą. Ale gdym tego tak pragnął, iż niczego nie mogłem pragnąć goręcej ¹⁴⁾, czemu nie byłem w stanie ziszczyć ¹⁵⁾, dowiesz się Wasza Kr. Mość ⁶⁾ od Jana Zamoyskiego Sekretarza swego. Proszę zaś W. Kr. Mości ¹⁶⁾ pokornie, abyś mnie dla tego nie raczył wyłączać ¹⁷⁾ zliczby swoich, i nie wziął mi tego za złe ¹⁸⁾, że, póki mi życia stanie ¹⁹⁾, iakiemi tylko zdołam sposobami, i mówiąc i pisząc, wyznawać i głosić będę, ile Jego Królewskiej wspaniałości ²⁰⁾ winien iestem. Bóg najwyższy ²¹⁾ niechay W. Kr. Mość ⁶⁾ we wszelkich pomysłnościach ²²⁾ iak najdłużey zochowa. W Rzymie d. 1. Grudnia 1577.

¹⁾ Napis: Serenissimo et Potentissimo Principi Stephano, Dei Gratia Poloniae Regi cet. M. A. Muretas ²⁾ Serenissime Rex: ale nie na początku, lecz w ciągu listu umieścić w stosownem miejscu ³⁾ zob. str. 72 notę 25 ⁴⁾ iak iż (quam ut) człowiek ani tal. (ingenium), ani nauką nad dr. wyiszy (ceteris praestans, eos antecedens) ⁵⁾ a Te, Serenissime Rex; albo nowym, ale teraz powszechnie używanym sposobem: a Tua Regia Majestate ⁷⁾ amplissima et honestissima c. — i proponere ⁸⁾ equidem (za ego quidem) ⁹⁾ privatum commodum ¹⁰⁾ mirificum studium ¹¹⁾ princeps ¹²⁾ vetus dictum — homo sapientissimus ¹³⁾ beata civitas ¹⁴⁾ ardentem, vehementer ¹⁵⁾ efficere ¹⁶⁾ połączyć z po-

przedzaić: który p. proszę, aby i t. d. ¹⁷⁾ non designari alqm adscribere (referre, recipere) in n. ¹⁸⁾ in quo animo, aegre, moleste ferre ¹⁹⁾ vivere ²⁰⁾ liberalitas ²¹⁾ Deus optimus maximus ²²⁾ omnibus rebus florentissimus.

VII.

List Mureta do Jana Zamoyskiego Podkanclerzego koronnego.

Nad wszelkie oczekiwanie moje ¹⁾ wypadło, iż, 17 kiedy pomiędzy mną i Janem Zamoyskim, Najjaśniejszego Króla Sekretarzem, już prawie wszystko ułożone było ²⁾, i iam się już do podróży zabierał ³⁾ i w myśli całkiem ⁴⁾ już u was ⁵⁾ byłem, nagle mi Papięź oświadczył ⁶⁾, że nie iest kontent z mego odiadzu ⁷⁾, i przez nader zacne osoby ⁸⁾ uwiadomić ⁹⁾ mnie kazał, iżbym nie odieżdżał, że się postara o to, ażeby nie gorzej stał ¹⁰⁾ w Rzymie, iak mi obieciał ¹¹⁾ w Polsce. A nawet do płacy ¹²⁾ wynoszącej 500 dukatów, która już od dawna wyznaczoną mi była, zaraz mi dwieście przyłożyć kazał i zalecił swemu Kanclerzowi ¹³⁾, ażeby niezwłocznie ¹⁴⁾ z innych źródeł ¹⁵⁾ wyszukał dla mnie rocznego dochodu 300 dukatów. Ta okoliczność ¹⁶⁾ przymusiła ¹⁷⁾ mnie odstąpić przedsięwzięcia ¹⁸⁾ udania się do was: od którego niech zginę ¹⁹⁾, iezeliby mnie iaka bądź inna rzecz oprócz woli i rozkazu ²⁰⁾ Ojca S. odwieść była w stanie. Zresztą ²¹⁾ i bez mego oświadczenia ²²⁾ każdy łatwo widzi, ile Najjaśniejszemu Królowi Stefanowi, i Tobie, przezacny ²³⁾ Zamoyski, winien iestem. Wszakże ²⁴⁾ musiałbym być najniewdzięczniejszym z ludzi, gdybym tego tak znacznego dochodów moich powiększenia ²⁵⁾ Wam nie przypisał. I dla tego dopóki żyć będę, wyznawać nie przestanę ²⁶⁾, iż obydwom tyle winien iestem wdzięczności ²⁷⁾, ile tylko ²⁸⁾ człowiek człowiekowi winnym być może ²⁹⁾. Ciebie zaś usilnie ³⁰⁾ proszę, abyś mi u Jego Kr. Mości przebaczenie uzyskał ³¹⁾, i był przekonany ³²⁾, że, gdyby się kiedy podała pora ³³⁾, iżby życie nawet samo albo za Króla Jegomości albo za Twoją godność na niebezpieczeństwo trzeba było wystawić ³⁴⁾, nie dopuszczę

nigdy, aby kto inny ³⁵⁾ z większą ochotą ³⁶⁾ lub odwagą ³⁷⁾ miał to uczynić. Bądź zdrow. W Rzymie dnia 1. Grudnia 1578.

¹⁾ praeter spem et opinionem — a wypadź z, str. 72 notę 25 ²⁾ convenit de aliqua re inter aliquos ³⁾ se accingere, parare ⁴⁾ animo et cogitatione totus sum in aliquo loco ⁵⁾ istie z, str. 24 notę 4 ⁶⁾ ostendere ⁷⁾ non placet mihi alqd ⁸⁾ vir summa auctoritate praeditus ⁹⁾ p. monere — *kazać p. curare, które za Tryb bezokół. ma Gerundium lub Gerundivum* ¹⁰⁾ deteriori conditione esse, quam quae ¹¹⁾ conditio defertur alicui ¹²⁾ stipendium ¹³⁾ Datarius ¹⁴⁾ primo quoque tempore, quam primum ¹⁵⁾ aby sprawił, iżby z innych źródeł (aliunde) 300 d. rocznie mi płacono (pendere) — pierwsze ut może być tylko domysł — ¹⁶⁾ res ¹⁷⁾ ię okół. stało się, iż byłem przym. i t. d. ¹⁸⁾ deponere, omittere, abjicere consilium, quod quis ceperat ¹⁹⁾ ne vivam, ne salvus sim, si ²⁰⁾ auctoritas ²¹⁾ abducere, demovere, depellere, avocare, revocare ²²⁾ interea ²³⁾ vel me tacente ²⁴⁾ clarissimus ²⁵⁾ wam bowiem, iężelibym nie chciał być niewdzięcznym, to — — przypisać (acceptum ferre) muszę (necesse est z samym Tr. tacz. podług Gr. §. 211, 8 str. 186) ²⁶⁾ luculenta, magna, larga accessio ²⁷⁾ samo Futurum Słowa fateri ²⁸⁾ nie wyrazi się, bo ani nie mają Łaciny wyrażenia na to, ani go też tu potrzeba, gdy tantum dostatecznie oddaie ²⁹⁾ quantum plurimum ³⁰⁾ biernie ³¹⁾ etiam atque etiam, vehementer, omnibus precibus petere ³²⁾ impetrare veniam ab aliquo ³³⁾ sibi persuaderę ³⁴⁾ te: pus evenit; occasio offertur, datur ³⁵⁾ discrimini objicere, in discrimen exponere vitam; se pro aliquo vel mortis periculo committere ³⁶⁾ nemini concedere, qui faciat alqd ³⁷⁾ promte; animo prompto, parato ³⁸⁾ animose; animo magno, forti.

VIII.

Listy pocieszające ¹⁾.

List Mureta do Pawła Sakrata cieszący go po śmierci brata ²⁾.

18 Wielką mi boleść sprawiła śmierć brata twego, iuż to ³⁾ dla tego, że go kochał, iakem powinien wszystkich twoich, iuż też że znając ⁴⁾ twoją ludzkość i przywiązanie ku swoim, łatwo się mogłem domyslić, iak ciężki ona i przykry cios tobie zadadźmu-

siała ⁵⁾. Chociaż zaś to pocieszenie moje późnóm зда-
wać się może, przecie ⁶⁾ nie podobna mi iest ⁷⁾ nie przypomnieć ci tego, co, iak wiem ⁸⁾, dobrze ci iest znanóm: — (lecz zdarza się czasem, iż doymuiąca ża-
łość ⁹⁾ to nawet, co bardzo dobrze znamy, wybiia z pamięci ¹⁰⁾; — to iest: iż stałem sercem ¹¹⁾ znieść po-
winienes tę wolę Boga, tę konieczność przyrodzenia ludzkiego. Wszakże ¹²⁾ gdyby podobna ¹³⁾ było wy-
naleśdź iaką sztukę, za pomocą której w tém życiu wieczniebyśmy zostawali; chronićby się nam ię i brzydzić nią wypadało ¹⁴⁾, przeto iżby ¹⁵⁾ nam tamowa-
ła przystęp do lepszego życia; cieszyć się zatem raczyć niż gniewać ¹⁶⁾ o to należy, że z woli Boga włożona iest na nas konieczność, abyśmy ztąd raz przecie ¹⁷⁾ się oddalili; i niczém ¹⁸⁾ bardzięj nie różnią się nierostropni od mądrych, iak tém ¹⁹⁾, że tamci złością ²⁰⁾ się, kiedy ich krewnych ²¹⁾ to spotyka, co i ich samych ma spotkać ²²⁾ w swoim czasie, tudzież kiedy sami dojdą ²³⁾ do tego kresu, do którego ²⁴⁾ doysdź muszą; ci zaś ten los wszystkim wspólny i w krewnych ²⁵⁾ spokojnie znoszą, i sami ²⁶⁾ spokojnie go oczekują. = Dziwimy się, Sakracie, iż u-
mierają ci, których kochamy; my sami wszakże ²⁷⁾ codziennie umieramy. Jakaż ²⁸⁾ to częstka w nas pozostała z tego, co było w młodzińcach? — mnie oto ²⁹⁾ iuż poumierają zęby; albowiem prawie wszystkie powypadały; zwołna umierają oczy; czuję albowiem ³⁰⁾ iż co dzień słabszemi ³¹⁾ się staję; umiera pamięć; inne poumierają rzeczy, które niechby sobie ³²⁾ iuż od wie-
lu lat były pomarły. Wierz mi Sakracie, mnie moja starość z żadnego względu ³³⁾ nie iest tak przyiemną ³⁴⁾, iak że mi się zdaie torować łagodniejszą drogę do śmierci ³⁵⁾. A tak winszujemy zmarłym przyjaciółom dobrej śmierci ³⁶⁾, a sami do nię ³⁷⁾ gotujemy się codziennie. Ja iuż raz za twego brata mszę odprawilem ³⁸⁾; oby modły moje wysłuchane były ³⁹⁾; czego mi i miłosierdzie ⁴⁰⁾ boskie i ięgo znana pocciwość ⁴¹⁾ spodziewać się każe. Bądź zdrow d. 12. Lutego 1584.

¹⁾ consolatorius ²⁾ epistola, qua Muretus Paullum Sacratum de morte fratris consolatus est ³⁾ iuż to — iuż też; tam, tam; — dla tego nie tłumaczy się przed quia i t. p. ⁴⁾ co-

gnitum habeo alqd; — przywiżz. caritas ⁸⁾ iac. zadac miata — alqd mihi grave (molestum est ⁹⁾ facere non possum, quin cet. — monere ¹⁰⁾ o takich zdaniach zob. wyżę str. 60 notę 14 ¹¹⁾ doloris acerbitas ¹²⁾ excutere ex animo; — znać p. notum est ¹³⁾ aequus animus; — to jest, nie tłumaczyć wcale ¹⁴⁾ takie wszakże służące do połączenia zdań, nie wyraża się w łacinie: będzie zaś: gdyby mogła być wynaleziona iaka sztuka, przez którąby się stało, iżbyśmy i t. d. ¹⁵⁾ oportet. repudiare. aversari ¹⁶⁾ przez quae; przed którym można położyć: quippe lub utpote; — tamować, intercludere ¹⁷⁾ laetari i irasci; albo p. animo laeto i iniquo ferre alqd ¹⁸⁾ aliquando, quandoque — migrare, abire, discedere ¹⁹⁾ neque ulla res (za et nulla res) które się zawsze użyć musi za nihil (będące równie Przysłówkiem iak multum, parum i t. p.) gdy nie za pierwszy lub czwarty przypadek stać ma. Porównaj wyżę na str. 105 notę 36 ²⁰⁾ zob. wyżę n. 3 ²¹⁾ indignari ²²⁾ przez sui, orum ²³⁾ contingere, bo w dobrém znaczeniu; także evenire, które i w dobrém i w złém równie się używa. Zob. wyżę na str. 72 notę 25 ²⁴⁾ albo dochodzą; o czém zob. Gr §. 208, 2 ²⁵⁾ i w sobie samych; spokojnie, placide, quiete, tranquille, secure; albo p. animus placidus i t. d. ²⁶⁾ atque na początku, albo go wcale nie kładz ²⁷⁾ quota pars, albo quota quaeque pars. superesse (być jeszcze) ²⁸⁾ mei quidem — dentes ²⁹⁾ opuści się enim zamieniając eos na quos ³⁰⁾ quotidie magis ac magis hebescere; albo qu. minus ac minus perspicaces oculi ³¹⁾ utinam ³²⁾ non alio nomine ³³⁾ Comparativ. Porówn. str. 25 n. 2 ³⁴⁾ Gerund. od mori — torować, sternere ³⁵⁾ winsz. dobręj sm., bene precari alicui ³⁶⁾ powtórzyć: do dobrej śmierci (Gerund. od mori) ³⁷⁾ rem divinam facere; sacrificare, sacrificium facere ³⁸⁾ quae (t. i. res divina) lub quod (sc. sacrificium) utinam Deo grata (— um) acceptaque (— umque) fuerit; albo (ieżeli się użyło sacrificare): utinamque litaverim. Bo u starożytnych litare znaczyło tak ofiarę odbyć, iżby ta od Boga łaskawie była przyjęta ³⁹⁾ clementia ⁴⁰⁾ perspecta probitas.

IX.

List pocieszający do przyjaciela, któremu umarł ¹⁾ oyciec już podeszły w wieku.

²⁰⁾ Rozumiałem mój najdroższy Antoni (bodabył tak długo mógł żyć szczęśliwie ²⁾, iak prawdę mówię), iż przedęy mnie samego ciężki iaki smutek zniszczy ³⁾, niżby ⁴⁾ się tobie co tak przykrego ⁵⁾ wydarzyć mogło, abys w sobie nie miał znaleźć ⁶⁾ dosyć pomocy do uśmierzenia żalu. Znałe ⁷⁾ mi jest bowiem pomiarko-

wanie umysłu twojego, znana rostopność. Dla tego to, gdybym nie był miał za rzecz pewną ⁸⁾, iż to, iak wszystko inne zniesiesz z pomiarkowaniem i rozumem ⁹⁾; iak tylko ¹⁰⁾ mnie wieść doszła o śmierci oycy twego, hylbys zaraz odebrał ¹¹⁾ list mój pocieszenia pelen. Ze iednakże ten nieszczęsny wypadek ¹²⁾ za nadto gwałtownie cię wzruszył i nadto ciężko zasmucił, abys nie miał potrzebować ¹³⁾ pociechy, domyślam ¹⁴⁾ się tego z twego listu, w którym ¹⁵⁾ doniósłszy mi o śmierci, błagasz i zaklinasz na wszystkie świętości przyjaźni ¹⁶⁾, abym do ciebie iak nayspieszniejszy ¹⁷⁾ przybyć starał się ¹⁸⁾, że prawie zmysłów pozbawiony ¹⁹⁾ śmierci iakoby dobrodzieystwa iakiego wyglądasz, za nic uważając życie ²⁰⁾, które pozbawiony oycy nędznie prowadzić ²¹⁾ musisz.

Ja sam ²²⁾, iak mi tylko zdrowie pozwoi, ²³⁾ przy-
być nie omieszka ²⁴⁾; tym czasem postanowiłem ²⁵⁾ co do ciebie napisać, pragnąc ²⁶⁾ w tym przykrym smutku, którym obydwaj przeięci ²⁷⁾ jesteśmy, i tobie i sobie samemu ulgę sprawić ²⁸⁾. Widzisz bowiem zapewne ²⁹⁾, iż ten ciężar jest mi z tobą wspólny ³⁰⁾, iuż to dla dziwny ³¹⁾ miłości, iaką palam ku tobie, iuż dla osobliwszego ku samemu oycu przywiązania ³²⁾; które chociaż ku niemu powziąłem ³³⁾ gdy iuż był w podeszłym wieku, tak go iednak w starości ³⁴⁾ młodzieniec iak równiennika kochałem. Umiał ³⁵⁾ on bowiem połączyć uprzejmość z powagą starca, i wszystko co w ciele słabym ³⁶⁾ odraża ³⁷⁾, tak uprzyjemnić ³⁸⁾ dobremi obyczajami i sztuk znanomością, iż nietylko podeszłego wieku osobom ³⁹⁾ był miły (równi bowiem z równymi, iak dawne niesie przysłowie, naprzedzły się zgodzą), ⁴⁰⁾ lecz, co daleko większą jest rzeczą ⁴¹⁾, wszyscy nawet młodzieńcy, co go tylko ⁴²⁾ znali, z dziwnym iakimś przywiązaniem do niego lgnęli ⁴³⁾. Kiedy się więc ⁴⁴⁾ nad tą rzeczą uważnie zastanawiam ⁴⁵⁾, szczególniej ⁴⁶⁾ dwa znajduję powody, które mi sądzić każą ⁴⁷⁾, żeś nadewszystko ⁴⁸⁾ śmierć oycy swego nie przykro i rostopnie zniesć powinien. Naprzód ⁴⁹⁾ iż on odbywszy iuż tę długą podróż ⁵⁰⁾, w którą my dopiero pusić się mamy ⁵¹⁾, do tego iuż doszedł był kresu, w którym ⁵²⁾ sytość życia wczesną porę śmierci sprowadza ⁵³⁾; powtóre iż on, iak wiadomo, takie w każdym wieku wiódł ży-

cie⁵⁴⁾, że śmierć jego uważać jedynie⁵⁵⁾ należy za przejście do siedliska błogosławionych⁵⁶⁾. Zastanówmy się teraz nad ważnością i słusnością obydwóch powodów⁵⁷⁾.

22) Natura wiek ludzki w ten sposób podzieliła na części⁵⁸⁾, iż każdej pewny trwałości⁵⁹⁾ wyznaczyła przeciąg i pewny kres, którego by ani pomknąć⁶⁰⁾ ani przestąpić nikomu nie było wolno. Gdy więc przeznaczenie nasze takie jest, abysmy przeżywszy każdego wieku porę⁶¹⁾ ciągłą śmiercią⁶²⁾ do coraz nowego przechodzili⁶³⁾ żywota; postanowionym być koniecznie musiał⁶⁴⁾ jakiś ostateczny kres całego doczesnego⁶⁵⁾ życia, w którymby ciało, iako płody drzew i ziemi przez zupełną dojrzałość⁶⁶⁾ psuło się i podpadało zniszczeniu⁶⁷⁾. Jeżeli zaś⁶⁸⁾ śmierć wspólną jest wszystkim⁶⁹⁾ wiekom, temu zaś najbliższa i nieuchronna (spodziewa się bowiem młodzieniec, że długo pożyje, starzec zaś tego⁷⁰⁾ sobie obiecywać nie może), cóż jest naturalniejszego iak śmierć⁷¹⁾ starca, iak skoro iey młodzieńczy wiek⁷²⁾ nawet uniknąć nie zdola? Do czego zaś zmierza ta mowa⁷³⁾? Oto do tego, abys poznał⁷⁴⁾, że żądać, iżby starzec nie umierał nigdy⁷⁵⁾, jest to sprzeciwiać się⁷⁶⁾ samej naturze; i abys się tém bardziej przekonał⁷⁷⁾, że ci się w tym zbytnim żalu miarkować należy, aby się roztropność twoja nie pokazała mniejszą niżesmy zawsze o niey trzymali⁷⁸⁾. = Gdyśmy się bowiem często dziwili⁷⁹⁾ pomiarkowaniu umysłu i stałości⁸⁰⁾ twojej tak w innych rzeczach, iak nadewszystko w tém, iż⁸¹⁾ wcale nie uważałeś za rzeczy przykre tego, co inni uciążliwem i nieznośnem być sądzili, odpowiadałeś zawsze, iż twoja roztropność na tém zawisła, że idziesz za najlepszym przewodnictwem natury⁸²⁾, iakoby bóstwa iakiego i wszystko za dobre uważasz, cokolwiek z natury rzeczy wypływa⁸³⁾. Nie można więc nigdy dosyć pochwał oddać filozofii⁸⁴⁾, mawiałeś, której kto się trzyma⁸⁵⁾, wszelkie wypadki⁸⁶⁾ życia bez przykrości znośić może, i nie mu się złem nie wyda, co z konieczności przyrodzenia wynika⁸⁷⁾.

Byłem ja świadkiem⁸⁸⁾ wielu rozmów poufanych przyjaciół twoich; mawiali oni⁸⁹⁾, iż ta rozsądna pociecha często im w ciężkich dolegliwościach ulgę przynosiła⁹⁰⁾. Mnie samemu⁹¹⁾ tak się stała pomocną⁹²⁾

wtenczas kiedym śmiercią brata mego, młodzieńca osobliwszych przymiotów⁹³⁾, a daleko większy nadziei, był zmartwiony⁹⁴⁾, iż nie tylko zmniejszyła, lecz nawet zatarła⁹⁵⁾ wszelkie tak znaczny kłeski dolegliwości. Sądziszże, iż owe słowa, co tak wielki wpływ miały na umysły⁹⁶⁾, byłyby mnie albo innym iaką przyniosły pociechę⁹⁷⁾, gdybyśmy nie byli pewni⁹⁸⁾, iż one z przekonania twego pochodziły⁹⁹⁾, i równieby skutecznymi były¹⁰⁰⁾ do uśmierzenia twoich własnych dolegliwości?

1) *Conjunctiv.*, bo nie mówimy o żadnym pewnym człowieku, ale o iakimkolwiek. 2) w łacinie połączyć trzeba to nawiasowe zdanie z resztą mowy, robiąc z niego główne; zacząć zaś słowami: Ego vero (zob. wyżej str. 30. n. 1.) w ten sposób: Ja zaś, mój n. Antoni, bogdaby tak długo był szczęśliwie (diu vivo, vita perfluor, felix sum; także: vita mihi perflui licet, Deus me adjuvat — zob. Gr. §. 211), iakem rozumiał, iż przedzję i t. d., lecz putare stanie dopiero na końcu tej konstrukcyi po Accus. c. Inf., iak zazwyczaj Verbum finitum. 3) gravis dolor alqm consumit — biernie 4) quam ut, albo Accus. c. Inf. zależący od tego samego putare 5) acerbum — ale nie będzie stało in Genit. paritativo podług Gr. §. 137. Uw. 1.; lecz się zgodzi z rzeczownikiem aliquid (quidquam), bo wyraża jego Predykat 6) przez esse: est mihi in me ipso satis opis ad — lenire (Cic. Sen. II. in.). 7) notum mihi est alqd, albo przez: novi — moderatio — aequitas 8) alqd certo scire, pro certo credere, pro comperto habere; albo: alqd persuasum, persuasum mihi est; także: persuasi mihi 9) bardzo często Łaciniicy nasze rzeczowniki z przymikiem — z — (osobliwie kiedy się przez nie przymiot wyraża) tłumaczą przez przysłówki; np. z pewnością, z szybkością, z obawą: certo, celeriter, timide cet., podobnie więc i tutaj uczynić z rzeczownikami modus (moderatio) i sapientia (Cic. ib. I. med.) 10) quum primum, simulac, statim jatqz (Gr. §. 207. 2) 11) accipio; albo przez: literae ad me perferuntur, dare literas ad alqm 12) nie szcz. wyp., casus, — gwałtownie, vehementer; ciężko, graviter. — wyrazić biernie, a o konstrukcyi zob. Cz. I. str. 55. w. i Gram. §. 210. c. 13) egere, indigere — dodać tu słowo videri, którym Łaciniicy lubią zamykać zdania 14) intelligere; połać. lepię Perfectum niż Praes. — Gr. §. 225. 15) Ablat. instrument. mortem significare 16) alqm per, quidquid in amicitia est sanctum, orare et obsecrare — lecz znowu Perf. za Praes. 17) quam primum — lepię: quam primum possum; które to częste użycie słowa possum przy stopniu najwyższym z quam uważać należy — np. Caesar legatis impe-

ravit, ut, quam plurimas possent, (aby iak naywięcej okrętów) naves aedificandas currebant. — Galli, quam maximas possunt, copias cogunt. — Pompejus scribit Petrejo, ut, quam celerime possit, ad se veniat ¹⁸⁾ velle ¹⁹⁾ vix mentis compos, paene alienata mente. — mortis beneficium optare. ²⁰⁾ i że ci się żadnēm wydaie być życie (Cic. ib. III. init.) ²¹⁾ nędznie prowadzić (razem) ducere, trahere (Gerund.) ²²⁾ ipse lub equidem ²³⁾ ratio valitudinis patitur, per valitudinem licet ²⁴⁾ omittere, dubitare, cessare ²⁵⁾ statuere, albo przez: visum est ²⁶⁾ przeto iż (quod) chciałem i t. d. — ale to słowo iako Verbum finitum położyć na samym końcu ²⁷⁾ opprimere, afficere; (Cic. ib. I. init.) ²⁸⁾ alqm levare acerbō dolore (ibid.) ²⁹⁾ profecto, procul dubio ³⁰⁾ Cic. ib. ³¹⁾ incredibilis, mirus; będzie: tum ob incredibilem, qui est meus in te amor; albo: ob in meum erga te amorem; także przez: incensus sum ³²⁾ eximium alcjs studium ³³⁾ którego (sc. oycy) ia chciaż iuż w podeszłym wieku będącego (grandis natu, aetate proventus) kochać (colere) zaczął ³⁴⁾ przez senex ³⁵⁾ była w nim bowiem uprząmością (comitas) przyprawiona (condire) powaga (Cic. ib. IV. init.) ³⁶⁾ fragilis ³⁷⁾ aliquid odiosum est, offendit. — dodaż: solere; a omnia nie wyrazić ³⁸⁾ alqd dulcius reddere (Cic. ib. XVIII. in.); lecz ponieważ umieć nie wyraziło się wcale, więc reddere musi tu być Verbum finitum. ³⁹⁾ grandis natu, proventus aetate, senex; aby uniknąć użycia niestosownego tutaj wyrazu persona zob. w Słown.) ⁴⁰⁾ facile congregari (Cic. III. init.) ⁴¹⁾ id quod longe maximum est ⁴²⁾ quotquot ⁴³⁾ ruere, ferri in alqm ⁴⁴⁾ sed tamen ego, — które poważnie zaczyna zdanie, zamiast igitur; tutaj bowiem i w polszczyźnie więc da się wyrazić przez lecz — lecz ia kiedy się zastan. i t. d. ⁴⁵⁾ alqd contemplari animo ⁴⁶⁾ potissimum na początku stać nie może, lecz dopiero po iakim innym wyrazie ⁴⁷⁾ dla krótych (cur) mniemam, iż i t. d., a tak każe nie wyrazić się, a puto iako verbum finitum pójdzie na koniec zdania i będzie w trybie łączącym iako zależne pytanie ⁴⁸⁾ imprimis, molliter — sapienter (ib. II. fin. V. fin.) ⁴⁹⁾ na-przód, powtóre przez: unus — alter, lub alter — alter; zastosowane do causa ⁵⁰⁾ conficere viam, iter ⁵¹⁾ nie chcemy, zamyślamy, lecz musimy; a więc nie futur. periphr. ale Gerund. od ingredi (ibid. II. fin.) ⁵²⁾ ubi. Albowiem przystówki względne (ubi, unde, quo, cur, i t. d.) często w łacinie się kładą w miejscu zaimka względnego, nawet kiedy się ten do osób ściąga; np. Athenienses, unde leges ortae sunt: — osobliwie zaś gdy mowa o miejscu ⁵³⁾ afferre tempus; — wczesny, maturus (ib. XX. fin.) ⁵⁴⁾ vivere; a iak wiadomo (constat) zob str. 60. n. 14 ⁵⁵⁾ nil aliud nisi ⁵⁶⁾ ib. V. fin. ⁵⁷⁾ z tych, jeżeli się podoba (videtur, placet) powodów, iak wielki i iak sprawiedliwy każdy jest (uterque, bo o dwóch mowa) zobaczmy ⁵⁸⁾ describere partes aetatis

— biernie (ib. II. p. med.) Można na początku położyć iam vero; którego łacinicy używają przy rozprawianiu w przykładach od ogółu rozprawy do części. ⁵⁹⁾ certum, quod expleat, spatium cet. — dla jednoznaczności trzeba i to zdanie wyrazić biernie ⁶⁰⁾ proferre, producere ⁶¹⁾ ea conditione natus sum ⁶²⁾ peragere singula aetatum tempora ⁶³⁾ złągodzić przenośnią dodaniem quasi ⁶⁴⁾ transire, traduci, transgredi; — coraz, semper, deinceps ⁶⁵⁾ necesse fuit (ibid.) ⁶⁶⁾ mortalis ⁶⁷⁾ maturitas tempestiva ⁶⁸⁾ quasi vitum et caducum fieri ⁶⁹⁾ Quod si (vero) zob. Gr. str. 225 ⁷⁰⁾ każdemu (omnis, quisque) w. (ib. XIX. a. med.) ⁷¹⁾ quod idem (ibid.) ⁷²⁾ quid est tam secundum naturam. ⁷³⁾ przez mori ⁷⁴⁾ młodzieńcy (ib. XI. p. med.) ⁷⁵⁾ tylko przez: quorsum vero haec? ⁷⁶⁾ intelligere, z samem ut ⁷⁷⁾ senem nunquam mortuum velle — za mori; który to Infinitiv. praeterit z formy bierny, osobliwie z opuszczeniem esse (a zatem istotnie Partic. praet. pass.) za Infinitiv. praesent. lubią łacinicy używać przy velle, nolle i czasem cupere; np. hoc te mortuum volo, za moneri; — laudem tibi praereptam volo, za praeripi; — te ad honores eventum cupio, za evehi cet. ⁷⁸⁾ repugnare 3; albo pugnare contra (ib. II. fin.) ⁷⁹⁾ putare — sibi temperare a ⁸⁰⁾ alqd parum dignum est opinione alcjs. — pokazać się, videri (ib.) ⁸¹⁾ to zdanie przyłączyć do poprzedzającego przez qui, quae, quod, (którym ty często dziwiczysz się pom. i t. d.) i wyrazić sermone obliquo aż do: z konieczności przyrodzenia wynika ⁸²⁾ aequitas ⁸³⁾ kształtnie się wyda w łacinie, kiedy się tak ułoży: iak nadewszystko, że, co inni uc. i niez. (molestum, intolerandum) sądzili, to bynajmniej (nequaquam, minime) tobie przykrém (grave) się nie zda wało, zawsze, iż twoja r. na tēm zawisła (in eo sum sapiens, mawiałeś a) i t. d. (ibid.) ⁸⁴⁾ sequi ducem ⁸⁵⁾ znowu przestawić zdania: i co z natury wypływa (fieri secundum n.) za d. uważasz (alqd. in bonis habendum censere) (ib. XIX. a. med.) ⁸⁶⁾ przyłączyć do poprzedzającego: i że nie m. i t. d. a mawiałeś nie wyrazić iuż wcale — daż pochwałę, digne laudare (ib. I. p. med.) ⁸⁷⁾ parere ⁸⁸⁾ casus ⁸⁹⁾ necessitas naturae adfert (ib. II. init.) ⁹⁰⁾ interesse sermōni alcjs ⁹¹⁾ połączyć przez qui. Przy czem uważamy tę osobliwość w łacinie, iż przy takim qui często, a przy quod — przeto iż, bardzo często stoi należąca do niego słowo dicere, putare (i inne tego znaczenia) w trybie łączącym; chociaż podług prawidła nie te słowa, ale zależące od nich w tym trybie stać powinny. Za przyczynę tego możnaby uważać przemianę słów pochodzącą z tąd, iż łacinicy nie lubią zdań wtrąconych z ut (ut dicebat, ut putabat); np. Miles Annibalīs permissu quum exisset de castris, rediit paulo post, quod se oblitum nescio quid diceret; za: quod, ut dicebat, oblitus esset. — Illi ementiundo, quae se ex Allobrogibus audisse dicerent, Consuli invidiam conflaverunt; za: quae, ut dā-

bant, audissent cet.⁹⁰⁾ alqm levare onere — *biernia* (ib. III. Init. t. I. p. m.)⁹¹⁾ mihi quidem; — *i zaraz tu włożyć zdanie zaczęte od kiedym, ze wszystkiem, co do niego należy*⁹²⁾ alqd est salutare⁹³⁾ egregia virtus, *który to rzeczownik używa się często zbiorowo w znaczeniu wszystkich dobrych przymiotów*⁹⁴⁾ aliquis afflictus angitur⁹⁵⁾ non modo minuere, — sed etiam abstergere — molestias (ibid.) *lecz zob. Gram. §. 224. Uw. 1.*⁹⁶⁾ vim habere in 6 *lub 4.*⁹⁷⁾ za aliquod solatium, *partitive: aliquid (lub quidquam) solatii — praebere, afferre.*⁹⁸⁾ zob. wyżej 5 ⁹⁹⁾ ex animo venire, proficisci; — opuścić et ¹⁰⁰⁾ aequale valere ad. — lenire dolorem.

Dalszy ciąg.

21 Ale, powiadasz¹⁾, że klęski wszystkich innych ludzi niczem są w porównaniu z tą twoją przygodą. Toż ty sądzisz, że go potrafisz wskrzesić twoim żalem? Albo może myślisz, że zgon jego nagły i niespodziewany wymówką będzie dla twego niepomiarkowanego płaczu. Wszakże nie masz nikogo²⁾, coby wątpił, iż wszystkim koniecznie śmierć przeznaczona³⁾ jest; a dnia nawet nie wiemy ani godziny⁴⁾. Cóżby to więc za nierozsądny młodzian być musiał⁵⁾, któryby to miał za rzecz niezawodną⁶⁾, że wieczora dożyje⁷⁾? Jeżeli przeto⁸⁾ młodym, chociaż się temu samo przyrodzenie zdaie sprzeciwiać⁹⁾, często się zdarza¹⁰⁾, iż nieprzewidzianą¹¹⁾ śmiercią iakoby płomień gwałtowny¹²⁾ nagłym wody wylewem zostają przyduszeni¹³⁾; cóż dziwnego, gdy starcy¹⁴⁾, wtenczas nawet kiedy nacyerstwiecy wyglądają, nagle iako dojrzały owoc¹⁵⁾ spadają i nikną¹⁶⁾? Widzisz ztąd bez wątpienia¹⁷⁾, iż taka wymówka nie przystoi wcale na mędrca, któremu nic nieprzewidzianego, nic nadspodziewanego wydarzyć się nie może.

Następnie teraz z porządku nad drugim zastanówię się powodem, dla którego¹⁸⁾ śmierć twego oycy mnię oplakania godną być sądzę: a tym jest, że¹⁹⁾ go nie uważam za wydartego szczęściu, iak tobie mnięmać każe twoja żalność i dziwne ku niemu przywiązanie²⁰⁾; ale raczy²¹⁾ za takiego, co życie nędzy pełne na daleko szczęśliwsze i swobodniejsze²²⁾ zamienił. W wykazaniu²³⁾ czego mam nadzieję, że mi ty sam osobiście²⁴⁾ pomocą się staniesz²⁵⁾. Nie wiem²⁶⁾ albowiem czy to, czém w końcu listu żalność two-

ią bronić usiłujesz — iakobys nie na własną uzał się nędzę, lecz ci to przykrém było²⁷⁾, że oycu wydartém nagle zostało kosztowanie roskoszy²⁸⁾ ostatniego wieku, któreś mu właśnie gotował, nie mnię iest mędrca godne, niż owo, cośmy na pierwszém²⁹⁾ miejscu rozebrali³⁰⁾. = Wszakże³¹⁾ jeżeli prawda iest, na 25 co się wszyscy filozofowie zgadzają, a o czém religia wątpić nam nie pozwala³²⁾, że dusze ludzkie nie zupełnie giną³³⁾, ale w pewne przechodzą³⁴⁾ miejsca, gdzie mają bytować³⁵⁾ wiecznie i odbierać zapłatę przepędzonego życia; musimy³⁶⁾ koniecznie za najszczęśliwszego w przyszłości³⁷⁾ uważać tego, co tak w całym wieku³⁸⁾ szanował cnotę, że od nię nawet w ostatnię życia porze nie odstąpił³⁹⁾, a rozłączając się ze światem⁴⁰⁾ zabrał z sobą czyste sumienie⁴¹⁾ i pamięć dobrych czynów⁴²⁾. Taki nie tylko⁴³⁾ się nie przestrasza⁴⁴⁾ zbliżaniem śmierci; lecz owszém bynajmnię mu nie iest przykro, że się do nię zbliżyć musi, równie⁴⁵⁾ iak żeglarzom, gdy długą odbywszy⁴⁶⁾ żeglugę do portu nareszcie zawinąć⁴⁷⁾ mają. Jeżeli się tak rzecz ma⁴⁸⁾, nie wiem czy⁴⁹⁾ nie lepsze iest zdanie⁵⁰⁾ tych, którzy sądzą, iż nad śmiercią wcale nie należy płakać⁵¹⁾, niż tych, co wymagają po sobie⁵²⁾ żalności przyjaciół i lkania; a to temu⁵³⁾, że tamci pokazują⁵⁴⁾, iż tak żyli, że mają nadzieję wiecznę szczęśliwości⁵⁵⁾; ci zaś mniemają, że ich dusza albo wraz z ciałem zaginie, albo przynajmnię⁵⁶⁾ błogiego nie osiągnie żywota⁵⁷⁾. Ktoreż to zaś życia naszego roskosze porównać się mogą z wiecznemi cnot nagrodami?

Lecz zkądże to iak tak wiele o tém mówię⁵⁸⁾? bo ztąd zapewne widzisz, że ci się na bacności mieć⁵⁹⁾ trzeba, abys dla tego niepomiarkowanego smutku⁶⁰⁾ nie był uznany za godnego należeć do liczby⁶¹⁾ owych mędrków⁶²⁾, którzy nie przypuszczają⁶³⁾ nieśmiertelności dusz ludzkich, albo pamięci oycy twego, któremu wszyscy zawsze przyznają pierwszeństwo⁶⁴⁾ w zamilowaniu cnoty, sam ieden nie uczynił podeyrzaną. Tom chciał⁶⁵⁾ dla pocieszenia napisać do Ciebie. Jeżeli to⁶⁶⁾ uczyniło iaki na tobie skutek, przypisz⁶⁷⁾ to swoim własnym⁶⁸⁾ i oycy swego mowom i⁶⁹⁾ piśmóm. Z nich⁷⁰⁾ iak to bowiem czerpałem to lekarstwo, którego użyłem na uleczenie⁷¹⁾ umysłu twego.

Wszakże jeżeli ⁷²⁾ ie za nadto słabem być osądzisz, aby na ciebie jakie zrobić mogło wrażenie ⁷³⁾, rozumiem, że i wtenczas rosprawa moja nie będzie daremną ⁷⁴⁾, która cię od żałości do myślenia zwróci; a to ⁷⁵⁾ spodziewam się, że bardzo będzie dla Ciebie zbawiennem. Bądź zdrow. —

¹⁾ nie kładź wcale; będzie więc: ale kłęski (jactura w li-
czbie pol.) małe są porównane, im: jeżeli się po-
równaig (Praes. Conj.) z tą twoią (sc. kłeską) ²⁾ ne-
mo profecto est, qui cet. ³⁾ ea est alejs conditio, ut ipsi
moriendum sit. ⁴⁾ id incertum, an (bez non) eo ipso die
et hora, zob. Gr. na karcie 232 a) ⁵⁾ quam stultus igitur pu-
tandus sit is adolescens, cui cet. ⁶⁾ alqd mihi est explorat-
um ⁷⁾ vivere ad (ibid. XX. a. m. i XIX. m.) ⁸⁾ quodsi
vero ⁹⁾ adversari et repugnare ¹⁰⁾ haud raro contingit;
(ib. a. f.) ¹¹⁾ improvisus, inopinatus ¹²⁾ vis flammæ (Gr.
k. 236. 2) ¹³⁾ subito aquae impetu opprimi ¹⁴⁾ quid mi-
rum in senibus, si, etiam quum robustissimi videantur cet.
¹⁵⁾ poma ¹⁶⁾ exstingui ¹⁷⁾ profecto ¹⁸⁾ druzite-
raz następuje powód, dla którego (cur) roz-
umiem, że śmierć t. o. mnię opłakiwać należy
¹⁹⁾ quod nempe ²⁰⁾ invicta pietas; — kazać, cogere
²¹⁾ ale raczej że i t. d. zalegające od puto ²²⁾ beatus ac fe-
lix ²³⁾ alqd demonstrare, planius facere; — tego przez
quae res (zob. wyżej str. 105. n. 36) ²⁴⁾ mirum in modum
²⁵⁾ juvare — biernie ²⁶⁾ przez vereor, ne. — Ale
w sposób łaciniom właściwy zacząć zdanie od qui, quae,
quod — tak: czém bowiem w końcu listu
(extrema epistola) żał. tw. br. us., iakobyś (Accusat. c.
Inf.) i t. d. aż do gotował, nie wiem, czy i t. d. ²⁷⁾
molestie ferre ²⁸⁾ wyd. zostały rokosze, których
kosztowanie (fructus) mu właśnie (cum maxime) ²⁹⁾
prior (nie primus) bo o dwóch mowa ³⁰⁾ indagare ³¹⁾ nam
³²⁾ vetare ³³⁾ exstingui ³⁴⁾ deduci aliquo, ubi ³⁵⁾ esse;
— wiecznie, aeternus (Gr. karta 237, 5) ³⁶⁾ necesse est
c. Conjunct. ³⁷⁾ że będzie nayszcz. ³⁸⁾ omni aetate
³⁹⁾ deserere. w łacinie lepiej: że go ona nie odstąpiła
— biernie ⁴⁰⁾ rebus humanis eripi, e vita discedere ⁴¹⁾
consentientia bene actae vitae ⁴²⁾ recte factum ⁴³⁾ tantum
abesse, ut — ut — zob. Cz. I. XVII., str. 55 r. ⁴⁴⁾ alqd me ter-
ret — appropinquatio (adventus) mortis — czynnie ⁴⁵⁾ po-
równania przez równość (positiv.) mnię się łaciniom po-
dobaiq, niż przez wyższość (Comparativ.) — zobacz wy-
żej str. 25 n. 2 i w Gr. na karcie 237. — Tutaj więc się po-
łoży: owszem nie bardzię mu to iest przykro (do-
leo), kiedy się i t. d. iak żeglarzom (is, qui per mare
decurrit) — powtórzyć: iest przykro — ⁴⁶⁾ defungi
⁴⁷⁾ venire ⁴⁸⁾ Quod si ita se res habet; — quae quum

ita sint, Gr. k. 225. 2 ⁴⁹⁾ haud scio an (bez non — Gr.
karta 232, a) ⁵⁰⁾ przez sentire Gr. k. 236. 3. ⁵¹⁾ luge-
re alqd ⁵²⁾ opisać (podług Cic. ib. XVI. p. m.) przez:
nego me velle vacare aliqua re — dolor et lamenta (plur.)
⁵³⁾ idque ea de causa — lecz to lepiej całkiem opuścić
⁵⁴⁾ fateri ⁵⁵⁾ confido, me dignum esse vita aeternum be-
ata ⁵⁶⁾ certe nie saltem. To bowiem używa się bez-
względnie (semel saltem ad me veni); tanto zawsze
w zmniejszającym znaczeniu (si non omnes, certe aliqui
venient) ⁵⁷⁾ vivere vitam beatam. Gr. §. 176. ⁵⁸⁾ wy-
razić krótko: quorsum vero haec tam multa (sc. a me de hac
re disputantur)? — podług Cic. ib. V. in. ⁵⁹⁾ videre ⁶⁰⁾
Ablat. causae ⁶¹⁾ conjici in turbam — a za godny po-
łożyć Gerund. ⁶²⁾ minuti philosophi — podług Cis. ib.
XXIII. a. f. ⁶³⁾ negare z Accus. c. Inf. ⁶⁴⁾ consentire,
alqm principem esse in aliqua re facienda ⁶⁵⁾ haec habui,
quae cet. Gr. §. 211. 6 ⁶⁶⁾ quae si — vim habere in —
⁶⁷⁾ attribuere ⁶⁸⁾ przez ipse nie proprius; zob. str.
32. 14. i w Cz. I. str. 74 b. ⁶⁹⁾ dodadź: tum — tum
⁷⁰⁾ przylączyć do poprzedzającego przez unde (za ex qui-
bus); tym sposobem zniknie bowiem. A co następuje, tak
wyrzucić: z których ja co wyczerpałem zbawien-
nego (salubre; lecz plur., bo nie o iednej rzeczy mowa, zob.
Cz. I. VI. 2. a), tego użyłem i t. d. — sanare ⁷¹⁾ quod
si ⁷²⁾ movere — o konstr. zob. Cz. I. XVII. o. ⁷³⁾ ani
wtenczas nawet nie będzie mi się zdawało, że
daremnie rozprawił (ale videri położy się osobiście
i na końcu), gdy cię zwrócę (Prater. in futuro) ⁷⁴⁾ quod
— confido.

Spis uwag gramatycznych zawartych w obydwóch Częściach niniejszego dziełka.

(Liczba z literą [np. 15, i] oznacza stronę i notę pierwszą
Części; a dwie liczby obok siebie [np. 105, 13] stronę
i notę Części drugiej).

A.

aby kiedy się wcale nie tłumaczy 89, w
accidit, contingit, evenit,
jak się różni 72, 25; 124,
20
a coś dopiero — jak wyrażać 111, ii
adhuc fałszywie używane 111,
32
adversus, in, erga, contra, czem się różni 37, y
agere i facere, różnica 27, 7
albo przez an 117, 71
ambo i uterque, różnica 25,
9
amicus i inimicus, kiedy z 2 a kiedy z 3 przypad. 53, 19
amoenus, jak się używa 19, 2
ani przez aut 95, a
ani na włos 37, 20

C.

carere znaczenie 55, 7
certe i saltem różnica 133,
56
co — przez id quod 38, 17
co się tyczy zob. quod attinet
coepi — jego bierna forma
kiedy się używa 102, 51
congius rzymski 74, 11
credo za Przysłówkę może i t. p. użyte, 80, 7
czytać; legere i recitare, różnica 44, 14
curare znaczenie 24, 10
— za jubere jak się używa 122, 9

D.

dadz przez patior 90, bbb i 56 kh; porówn. 55, g

dla tego (oto, za to i t. p.)
nie tłumaczy się 123, 3;
124, 17 porówn. 31, 3 i 89 n
do — kiedy ad a kiedy in 34 q
drugi Przypad. z Przyimkiem
— od — przy stopniu wyższym jak wyrażać 21, a
— z Przyimk — z (ze) —
przy stopniu najwyższym
jak się wyraża 21, b

E.

elegantia zob. venustas
enim opuszczone 124, 27; 133,
69
epotus za epotatus 74, 10
equites, pedites za equitatus, peditatus 48, 21
esse magni ingenii i magno ingenio, kiedy lepij 2 a kiedy 6 Przyp. 38, 3
et — po Przysłówce ilości przed drugim Przysłówką. 55, u
etiam i quoque jak się różni 46, 22; 52, 28
etiannunc i etiamtum 111,
32
exercitatus za exercitus 74, 10

F.

fateri i confiteri różnica 92, 14
forte co znaczy 95, 13

G.

gdzie? na to pytanie iaka w łacinie konstrukcy 14, b
— kiedy wyrażać przez quod 67, 8
Gerundium z 4 Przypadkiem nie zamienione na Gerundivum 111, 8; 112, 67

gotować się na wojnę — nie
se parare ad bellum
64, 2

I.

jak wiadomo, jak widać,
jak się powiedziało,
i tym podobne wtrącone zdania jak się wyrażają w łacinie 93, c; 60, 14
iako — kiedy się wcale nie tłumaczy 42, k
iam vero i iam primum
kiedy zaczynają zdanie 101, 7; 129, 58
id quod za samo quod 38, 17;
porówn. 128, 41
ieden, alter 99, nn
ieden, drugi, trzeci jak tłumaczyć 38, 31
ignoratio i ignorantia różnica 22, 9
ille dodane przed quidem 29, 1
ilu jest takich co (którzy) i t. d. jak tłumaczyć 100 rr
Imięstów przeszły za teraźniejszy 73, hh
— y od Słów Deponentia biernie użyte 61, 3
— bez znaczenia czasu 177, ee
Infinit. praeter. pass. (Partic. praet. pass.) za Infinit. praes. przy velle, nolle i cupere 129, 75
inny, reliquus 55, bb
interrogare i quaerere różnica 92, 5
is, kiedy się nie kładzie 25, 12
ita domysłne 21, 7
ita i sic kiedy się używają 26, 3
itaque i igitur, różnica co do znaczenia i miejsca 90, 7

K.

każdy i każdy z dwóch 24, e
kiedy? na to pytanie iaka w łacinie konstrukcy 14, b
kilku kiedy aliquot kiedy plures 33, g

koło (Praeposit.) jak się tłumaczy 32, q
krótka mówiąc 56, 15
który, uter 90, nnn; 100 ss;
67, 3

L.

lada, przez quivis 55, e
lubić 41, 1

M.

medium (Rzeczownik) i medius, a, um, jak używać 54, 5; porówn. 114, cc
medius, a, um dodane w łacinie 117, 68; porównaj 67, ff
memini z iakim czasem bezokolicznego Trybu się kładzie 34, 13
mieć, opisać Trybłącz. 55, m
— z Trybem bezokol. i Zaimkiem kto, co — jak się tłumaczy 89, q; 23, 4; 24, 1
— przez dici, tradi i t. p. 93, f
między, kiedy się tłumaczy przez in nie inter 46, 21; 78, 1; porówn. 37, 7
miejsce zgad list pisany, jak wyrażać 19, 19
— jak się oznacza w pisaniu listów lub w rozmowie 24, 4
może nie forte 95, 13; i porówn. 40, 33
— przez credo 80, 7;
— kiedy ie można tłumaczyć przez forte 95, 13
multa i multae res, omnia i omnes res, nihil inullares, quid i quae res, id i ea res, jak się mają używać 105, 36; porówn. 113, 90

N.

nagana, vituperatio nie vituperium 76, 15
należeć się 63, s
nauki — kiedy przez studium tłumaczyć 21, 3; 23, 7
nawet, chociażby nawet, vel 55, w

neque za non 117, 1; 105, 87
 nic, nihil i nulla res zob.
 nihil
 nie ma, non est 55 k
 niepodobna i t. p. iak Ła-
 cinik wyraża 62, d; 66, z;
 22, 10
 nie tylko — lecz nawet
 55, r
 nihil i nulla res, kiedy się
 używają 27, 16; porówn.
 37, 12; 105, 36; 124, 16
 numerus zbitecznie użyte w
 łacinie 67, 1

O.

o gdyby, kiedy o si a kiedy
 utinam 51, g
 obliviscor z 2 i 4 Przypad-
 kiem 108, 51
 omnia, zob. pod multa
 opuścić, deserere, desti-
 tuere, relinquere iak
 się różnią 88, 70
 osoba pojedyncza przez mnogą
 wyrażona 97, 13
 — druga liczby pojed. za nie-
 oznaczoną 28, 10; porówn.
 109, 72; 111, 22
 ostatni, posterior 21, 6

P.

pierwszy, prior 90, 999;
 21, 6
 pilus i capillus 34, 7
 pluralia tantum kiedy i iak się
 używają w znaczeniu mno-
 gości 20, 5
 podobno — przez vereor,
 ne 117, 78
 polecać 93, 11
 polliceri i promittere
 różnica 51, 13
 polski czas przeszły za zaprze-
 szły I, 43 Przestr.
 — Praesens pro Praeterito —
 tamże
 possum z quam dodane po
 stopniu najwyższym 127, 17
 potius i potissimum iak się
 używa 24, 8; 32, 7
 pozwolić, patior 56, 44

praecipitare kiedy się używa
 iako intransit., a kie-
 dy mu się dodaje se 58, 13
 Praesens za Futurum 90, 9
 prawda, verum i veritas,
 różnica 100, fff
 pro za in, w których sposo-
 bach mówienia się używa
 46, 39
 promittere zob. polliceri
 przez — z imieniem autora
 (np. Opis wiosny przez
 Kleistę) iak tłumaczyć
 54, 1
 Przymiotniki liczbowe iakie się
 używają przy Rzeczowni-
 kach tylko w liczbie mno-
 giej się odmieniających 20, 5
 przynajmniej, zob. certe
 Przysłówki względne za Zaimki
 128, 52
 Ptolemaeus nie Ptolomae-
 us 69, 5
 pluer bez znaczenia rodzaju
 69, 5

Q.

quam domysłne 99, ii; 116,
 28
 qui hypotetyczne (za cho-
 ciaż) z Tr. łącz. 113, 10
 qui, quae, quod, z Trybem
 bezokół. 105, 37
 — z Tryb. łączącym bez przy-
 czyny 129, 87
 quid i quae res zob. pod
 multa
 quidam, bez znaczenia 98, 10;
 108, 41; 116, 12
 quidem, dodane 119, 40
 quis sum i quid sum iak się
 różnią 95, i
 quisque po najwyższym stop-
 niu lub imieniu liczbowém
 (np. optimus quisque, trice-
 simus quisque) 116, 18
 quod attinet ad — iak się
 króćcy wyraża 18, 19; 27,
 10; — opuszczone 116, 53
 porówn. 31, 18
 quod z Trybem łączącym bez
 przyczyny 111, 000; 129, 89

quoque zob. etiam
 quota (quaeque) pars 124,
 25
 quotusquisque iak się uży-
 wa 100, rr
 quum czasowe i quum przy-
 czynowe I, 44 Uw. 1

R.

revertor i revertor 53, 37;
 60, 6
 Rzeczowniki oznaczające ród
 wyrażone przez Przymio-
 tniki II, 83; porówn. 36, 5;
 42, 2; 48, 24
 Rzeczowniki wyrażające się przez
 Słowa Cz. I, 82, 1
 — z Przyimkiem wyrażają się
 czasem przez Przysłówki
 108, 32; 127, 9

S.

sam kiedy solus a kiedy ipse
 13, a
 scriptor i auctor różnica
 24, 7
 sed tamen użycie 128, 44
 serce kiedy eor kiedy ani-
 mus 22, 15
 serus i tardus, różnica 93,
 22
 si qui za is qui 90 II; 44, 9
 simul zob. una
 sin za si 18, 13
 słusznie i jego stopnie iak
 wyrażać, 70, 12
 somnus i somnium różnica
 97, s
 Spojniki hipotetyczne z Trybem
 oznaym. i łączącym, Cz. I,
 44 Uw. 4 — to samo przy-
 czynowe, tamże Uw. 3
 starać się nie curare 24,
 10
 stolica, przez urbs 64, 9
 stopień wyższy za równy 25, 2;
 182, 45
 środek, medium i medi-
 us, a, um — różnica, 114
 cc; 54, 5
 szczególni, potissi-
 mum 24, 8; 128, 46

T.

tak — przed — iż — kiedy się
 nie wyraża 21, 7
 taki — wyrażone przez is 55,
 s; 88, 35
 — nie wyraża się 55, z
 także przez etiam lub quo-
 que 46, 22; 52, 28; przez
 et ipse 22, 14; 34, 8; p.
 et idem 36, 14
 tempus opuszczone 57, a;
 105, c
 to — kiedy się w łacinie wyra-
 ża przez liczbę mnogą 14,
 a; 26, 6; kiedy się wcale
 nie wyraża 24, i; 62, i;
 31, 3
 to jest 113, 85; nie wyraża
 się 116, 19
 trans i ultra czém się różnią
 32, n
 tyczyć się zob. quod atti-
 net
 tydzień 98, 13
 tytuły teraźniejszych urzędów
 iak wyrażać 116, 31; 120, 6

U.

umiejętności (plur.) iak
 tłumaczyć 95, 22
 una i simul, różnica 20, 4
 uterque z Przyp. drugim 117,
 72
 — i ambo różnica 25, 9

V.

Venetia i Venetiae (plur.)
 112, 66 porówn. 124, 20
 venustas, elegantia, pul-
 chritudo, różnica 101,
 33
 vero z początku listu 30, 1
 volo (nolo, malo) z Accus.
 c. Infin. lub z Tr. łącz. z
 21, 21; bez ut 24, 6

W.

w — przy imionach autorów
 (np. w Cyceronie) iak
 tłumaczyć 68, 20; porówn.
 37, 10
 warunkowy przeszły czas kiedy

amaturus essem nie
amavissem 79, 11
wcale, nihil 30, 3; nullus
41, 8
w którym (np. liście, w któ-
rę książce) kiedy w łacinie
ma Przymek in a kiedy
nie 51, 12
właśnie przez ipse 214, 13
własny nie proprius 74, 6;
porówn. 32, 14; 33, 13
współczesny 111, fff
wydarzyć się zob. accidit

Z.

za — o odległościach kiedy
trans, a kiedy ultra 32, n
za mały i t. p. z następują-
cym aby iak wyrażać 55, o

za to — kiedy się nie tłumac-
czy 89, n. porówn. — dla
tego
zaczęcia listów, zakończenia i
podpisy iak się robić ma
po łacinie 19, 18
żaden, neuter 100, ss
Zaimki zwrotne iak Łaciniacy
używają 16, a
zaprosić na biesiadę i t.
p. 43, 34
zaś kiedy wcale Łaciniak nie
wyraża
zdawać się 56, kk; 120, nn
zgoła iak tłumaczyć 56, 15
życzyć sobie, nie cupere
21, 2

2

Znak
7047
Inw.

Drat
Znak
Na inw. 7042

